Pero Tafur

ÇEVİRİ, ÖNSÖZ, NOTLAR **Hakan Kılınç**

Pero Tafur Seyahatnamesi

9 Mayıs 1437 – 22 Mayıs 1438

Kitap YAYINEVİ

PERO TAFUR SEYAHATNAMESİ

KİTAP YAYINEVİ – 325
SAHAFTAN SEÇMELER DİZİSİ – 30

PERO TAFUR SEYAHATNAMESİ; 9 MAYIS 1437 - 22 MAYIS 1438 / PERO TAFUR

ÖZGÜN ADI
ANDANÇAS E VIAJES DE PERO TAFUR
POR DIVERSAS PARTES DEL MUNDO AVIDOS

ÇEVİRİ, ÖNSÖZ VE NOTLAR
HAKAN KILINÇ

DÜZELTİ
FEVZİ GÖLOĞLU

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

KAPAK TASARIMI
DİLEK ÇETİNKAYA

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK SAN. VE TİC. A.Ş.
KÂĞITHANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3
34408 KÂĞITHANE-İSTANBUL
SERTİFİKA NO: 12055
T: (0212) 294 10 00 F: (0212) 294 90 80
E: INFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
KASIM 2016, İSTANBUL

978-605-105-154-3

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
KÂĞIT HANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3/1-A
34408 KÂĞITHANE İSTANBUL
SERTİFİKA NO: 12348
T: (0212) 294 65 55 F: (0212) 294 65 56
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Pero Tafur Seyahatnamesi

9 Mayıs 1437 - 22 Mayıs 1438

PERO TAFUR

ÇEVİRİ, ÖNSÖZ VE NOTLAR
HAKAN KILINÇ

Kitap YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

Kisaltmalar

AÜDTCFD:	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
a.g.e.:	Adı geçen eser
a.g.m.:	Adı geçen makale
Bkz.:	Bakınız
BRAH:	Boletín de la Real Academia de la Historia
C:	Cilt
çev.:	Çeviren
d.:	Doğum tarihi
DİA:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.:	Editör
EI²:	Encyclopaedia of Islam (İkinci Baskı)
haz.:	Hazırlayan
MÖ:	Milattan Önce
MS:	Milattan Sonra
Neşr.:	Neşreden
No.:	Numara
ö.:	Ölüm tarihi
RAE:	Real Academia Española
s.:	Sayfa
S.:	Sayı
v.d.:	ve diğerleri

Haritalar

Önsöz

Annales Ekolünün Türkiye'deki ilk temsilcilerinden Fuat Köprülü, 14. yüzyıl Anadolu tarihinin aydınlatılması için "münşeat mecmuaları, muhtelif mahiyette edebi ve tasavvufi eserler, vakıfnameler, evliya menakıbına ait mecmualar gibi eserlerin, güçlü bir eleştiri süzgecinden geçirmek kaydıyla"[1] tarih çalışmalarında kullanılabileceğini ifade edip bu tür eserleri tarih araştırmaları için başvurulabilecek kaynaklar arasında sıraladığında, Türklerin Anadolu coğrafyasındaki tarihinin erken dönemlerini aydınlatmak bakımından birçok araştırmanın önünü açan bir rol üstlenmişti. Annales Ekolünün, tarihçilerin arşiv kaynaklarına bağımlılığını ortadan kaldıran bu yaklaşımı sosyal tarih çalışmalarına da alan açmış ve bu sayede toplumun farklı boyutlarıyla ele alınabilmesi de mümkün olmuştur. Dinler ve dönüşümler çağı olarak da adlandırılan ortaçağın izlerini taşıyan ve yaklaşık iki ya da üç bin yıldır sadece fiziki değil aynı zamanda tarihi, ekonomik, kültürel bir bütünlük teşkil eden Akdeniz'de şekillenmiş bir seyahat kültürü mevcuttu. Akdeniz bu çağda hacılara, tüccarlara, din adamlarına, askerlere, elçilere velhasıl toplumun her kesiminden seyyahlara tarihinin hiçbir döneminde (ne Kavimler Göçü ve Roma yıkıldığında, ne de İslamın doğuşu ve Haçlı Seferleri sırasında) kopmayan yol ağları sayesinde iletişim olanakları sunuyordu.

Kastilyalı bir seyyah, Batıda Roma'nın, Doğuda Bizans ve Memluk mirasının Akdeniz'in yeni aktörlerine devredildiği ortaçağın en kritik devrinde, imanlı bir Hıristiyan hacı, zengin bir tüccar, soylu bir şövalye ve tesadüfi bir elçi kimlikleriyle bu yol ağları üzerinden Akdeniz'i bir ucundan diğerine kat etti. Bu yolculuğu sırasında bir zamanlar Batıda toprağa dayalı ekonomiyi temsil eden Roma'nın yerini artık kesinkes Venedik ve Ceneviz gibi denizci devletlere bıraktığı; Doğuda ise İslam ve Bizans mirasını Osmanlıların devralmaya başladığı bir sürece tanık oldu ve bir Hıristiyan, bir tüccar ve bir Akdenizli gözüyle gözlemlerini seyahatnamesinde kayda geçirdi.

Çalışmamız Annales Ekolünden aldığı ilhamla, 1436 sonbaharında başlayıp yaklaşık üç yıl süren uzun bir seyahate çıkan Pero Tafur'un Doğu

[1] Fuat Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, TTK, Ankara 1959, s. 18.

seyahatini ve bu seyahati anlatan seyahatnamesinin (*Andanças e viajes de Pero Tafur por diversas partes del mundo avidos*) Doğu Akdeniz ve Karadeniz çevresine ayırdığı bölümünü konu edinmektedir. Söz konusu devirde Akdeniz dünyasının toplumsal, ekonomik ve siyasal durumuna ilişkin olarak verdiği değerli bilgiler, bir ana kaynak niteliğini taşıyan *Andanças*'ın Türkçeye kazandırılması konusunda bizi cesaretlendirdi. Ayrıca böyle bir çeviri, Tafur'un canlı bir resmini sunduğu Akdeniz dünyasının o dönemine atfedilen "durağan" ve "karanlık" değerlendirmelerinin yersizliğinin anlaşılmasına ve ortaçağ Akdeniz'inin, özellikle de Doğu Akdeniz tarihinin aydınlatılmasına katkı sağlayacaktır.

Çalışmamız ilerledikçe bir seyahatnameyi tarih perspektifinden incelemenin ne denli zahmetli bir iş olduğunu gördük. İspanyolca tek yazma olarak günümüze ulaşan eserin dil özellikleri işimizi hayli zorlaştırdı. Karşılaştığımız bir başka güçlük ise Tafur'un tarihler ve isimler konusundaki özensiz tutumuydu. Bu nedenle *Andanças*'ta sözü edilen olaylardan bahseden başka kaynaklara da sık sık başvurduk. Bu kaynaklarla Tafur'un anlatıları arasındaki tutarlılığı görmek, onun gerçeğe sadakat konusundaki hassasiyetini kavramak açısından yararlı oldu. Bu seyahatnamenin Malcom Letts tarafından 1926'da yayınlanan İngilizce tercümesi de yararlandığımız çalışmalar arasındadır. M. Letts'in bir giriş ve dipnotlarla zenginleştirdiği tercüme eseri, bize İspanyolca ve İngilizce metinleri kıyaslayarak tercüme etme şansını verdi. Ancak tek İngilizce tercüme özelliğini günümüzde de koruyan bu eserde, ünlü Bizantinist Alexander Vasiliev'in de dikkat çektiği kimi hatalara rastladık. Bu yüzden İngilizce tercümeye ihtiyatla yaklaştık ve konuyla ilgili olarak hem Vasiliev'in tespitlerine hem de kendi tespitlerimize dipnotlarda yer verdik.

Eser ilk defa 1874'te Marcos Jiménez de la Espada tarafından neşredildiğinden bu yana *Andanças* üzerine önemli bir külliyat oluşmuş bulunduğu için karşılaştığımız güçlükleri aşabildik ve ana kaynak maiyetindeki önemli bir eseri, kanaatimizce, aslına sadık kalarak Türkçeye kazandırdık. Ülkemiz araştırmacılarınca ihmal edilmiş olduğunu düşündüğümüz bu seyahatnameye, özellikle Doğu Akdeniz tarihi ile ilgilenenlerin artık daha sık başvurabileceğini umuyoruz.

Birinci Bölüm
PERO TAFUR VE SEYAHATNAMESİ

Pero Tafur'un Hayatı

Tafur hakkındaki bilgilerimiz iki kaynağa dayanır. Bunlardan ilki Tafur'un Doğu Akdeniz ve Orta Avrupa'yı kapsayan seyahatini kaleme aldığı seyahatnamesidir. Eserinde kendisi hakkında çok az bilgi veren Tafur, seyahatnamesinde, Kordoba'yı Müslümanların elinden alan ve aslen Sevillalı olan Pedro Ruiz Tafur'un soyundan geldiğinden söz etmiş ve kendi soyu ile Bizans imparatorları arasında bir bağ olduğunu savunmuştur. Bize anlattığına göre Konstantinopolis'te bulunduğu sırada imparatorun emriyle yapılan bir araştırma vesilesiyle Bizans imparatorlarının soyu ile kendi soyu arasındaki kan bağı ortaya çıkarılmıştır. Bu soy ilişkisini geçmiş zamanlarda yaşamış bir Bizans imparatoruna dayandırmasına rağmen ne tarihlerden ne de bu imparatorun kimliğinden bahsetmesi, Tafur'un aslında bu hikâyeyi sadece soyluluğunu vurgulamak için aktardığını düşündürmektedir.[1]

Büyük kısmı Tafur'un seyahatinin gerçekleştirilmesinden sonraki döneme ait olmakla birlikte yazarın hayatı hakkındaki en önemli çalışma Rafael Ramírez de Arellano tarafından gerçekleştirilmiştir.[2] Arellano çalışmasını, Kordoba şehir meclisi arşivlerine ve alım satım kayıtlarına dayandırır. Bu belgelerden en eskisi 1460'a ve sonuncusu ise 1479'a aittir. Arellano'nun ortaya çıkardığı bu kaynaklara göre Tafur, Juan Diaz Tafur'un oğludur. Seyahatinin ardından, Doña Juana de Horozco ile evlenmiştir ve hem oğlu hem de kendisi bir süre kent meclisinde görev yapmıştır. Tafur bu görevi sırasında Kordoba'nın ileri gelenlerinden biri olarak şehrin soyluları arasındaki iktidar mücadelelerine ve bunun sonucunda meydana gelen isyan hareketine katılmıştır. İspanya kralının müdahalesinden sonra yapılan görüşmelerde de rolü vardır.[3] Arellano,

1 Pablo Castro Hernández, "Un estado de la cuestión sobre las Andanças e viajes de Pero Tafur: discusiones historiográficas y problemáticas de estudio," *Anejos de Estudios Clásicos, Medievales y Renacentistas*, C: 6, Santiago 2013, s. 34.
2 Rafael Ramírez de Arellano, "Estudios Biográficos: Pero Tafur," *BRAH*, C: 41, Madrid 1902, s. 278-298.
3 Arellano, a.g.m., s. 283.

Sevillalı olduğu düşünülen Tafur'un aslında burada doğmadığını, bu yanılgının onun, Memluk sultanının Sevillalı tercümanından bahsederken kullandığı bir kelimeden kaynaklandığını savunmuş[4] ve Tafur'un, seyahat güzergâhının tehlikeleri nedeniyle hakkında kimi yanıltıcı bilgiler verdiğinden söz etmiş; metnin bazı bölümlerini bu iddiasını temellendirmek üzere kullanarak onun Kordoba'da doğduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu tespite José Vives bir eleştiri getirmiş ve Tafur'un seyahatnamesinde anlattıklarıyla güvenilir bir portre çizdiğini ayrıca *Andanças*'ı, seyahatini tamamladıktan sonra yazdığını, bu yüzden okurunu yanıltmak istemesinin anlamsız olduğunu dile getirmiştir. Tafur'un Sevillalı olduğunu dile getirirken kullandığı ifadelerin kuşkuya yer vermeyecek kadar açık olduğunu savunan José Vives, aksi belgelerle kanıtlanmadığı sürece Tafur'un Sevilla'ya bağlı Giralda şehrinden olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.[5]

Arellano, Tafur'un yaklaşık olarak 1410'dan önce doğmuş olması gerektiğini, nitekim 1431-1432 yılları arasında Jiménez de la Espada'nın aktardığına göre D. Luís de Guzmán'ın emrinde Jaén cephesinde Müslümanlara karşı savaştığını dile getirmiştir.[6] Francisco López Estrada ise bu süreyi biraz daha daraltarak onun 1405 ile 1409 yılları arasında doğmuş olması gerektiğini savunmuştur.[7] Tafur'un ölüm tarihi ile ilgili olarak da Arellano, Kordoba şehrine ait arşivlerde ulaştığı 1479 yılına ait kimi kayıtlardan Tafur'un hâlâ hayatta olduğunu tespit etmekle beraber kesin ölüm tarihiyle ilgili bir kayda ulaşamamış; isminin bu tarihten sonraki belgelerde geçmemesi nedeniyle onun yaklaşık olarak 1490'da ölmüş olduğunun kabul edilebileceğini dile getirmiştir.[8]

4 Arellano'nun kastettiği satırlar şunlardır: "Beni pek samimi karşıladı ve kendi evinde ağırladı. Sultanı görmeden önce orada iki gün kaldım ve bu süre boyunca tercümanla sık sık sohbet ettik. Bana hakkımda sorular sordu ve Sevilla'nın yerlisi [natural de Sevilla] bir Kastilyalı olduğumu öğrenmekten pek mutlu oldu; çünkü o da Sevillalıydı." Bkz. s. 105.

5 José Vives Gatell "['Introducción'] Andanças E Viajes de Un Hidalgo Español." Andanças E Viajes de Un Hidalgo Español: Pero Tafur (1436-1439), (ed. Fracisco López Estrada, El Albir, Barcelona 1982, s. 11.

6 Arellano, a.g.m., s. 276.

7 Francisco López Estrada, *Libros de viajeros hispánicos medievales*. Ediciones del Laberinto, Madrid 2003, s. 101.

8 Arellano, a.g.m., s. 276.

Arellano'ya göre, Tafur 1435'te Kastilya ile Granada arasındaki barış döneminde seyahatine karar vermiş[9] ve seyahatnamesinde de söz ettiği gibi bir Galiçya gemisiyle Cebelitarık'a geçmiş ve o sırada Cebelitarık'a bir saldırı planlayan Niebla Kontu ile görüşmüş, seyahatnamesinde de söz ettiği gibi bu saldırıya bizzat katılmıştır. Seyahatine hizmetkârlarının da eşlik etmesi, gittiği yerlerde imparatorlar veya krallarla görüşebilmesi ve bu yerlerde ticari işleriyle ilgilenmesinden anlaşıldığına göre Tafur zengin bir soyludur. Ayrıca Ramírez de Arellano, bu dönemde soyluların yaygın biçimde okuma yazma bilmemesine karşın Tafur'un yüksek kültürünün dikkat çekici olduğunu dile getirmiştir.[10]

Arellano, Jiménez de la Espada'nın da dile getirdiği gibi, Tafur'un seyahatini, ilkin günlükler şeklinde kayıt altına aldığını, fakat seyahati sırasında yaşadıklarıyla oluşturduğu seyahatnamesini, Kastilya Kralı II. Juan'ın öldüğü 1453 ile Macaristan Kralı Ladislaus'un öldüğü 1457 arasında kaleme aldığı görüşündedir.[11] Eser İspanya'nın Müslümanların elinden alınmasında önemli rol oynamış olan ve 12. yüzyılda kurulan Calatrava Tarikatı'nın lideri Fernán Gómez de Guzmán'a ithaf edilmiştir. Bu durum seyahati boyunca doğudaki kimi ülkeler hakkında konuşurken dile getirdiği gibi bu ülkeleri Hıristiyan bayrağı altında görme özleminde olan Tafur'un seyahatinin sadece hac veya ticari niyetli bir seyahat olmadığını ortaya koyması bakımından da önem taşımaktadır.

Tafur'un Seyahatnamesi

Eserin Özellikleri

Tratado de las andanças e viajes veya *Andanças e viajes de Pedro Tafur por diversas partes del mundo avidos* (Pero Tafur'un, dünyanın farklı yerlerine gerçekleştirdiği kara ve deniz yolculukları) kısaca *Andanças* veya *Tratado* adlarıyla bilinen seyahatname, Pero Tafur'un 1436-1439 arasında gerçekleştirdiği Doğu Akdeniz ve Orta Avrupa'yı kapsayan seyahatini anlattığı, tek nüsha olarak günümüze ulaşmış eserdir. 15.

9 Arellano, a.g.m., s. 276.
10 Arellano, a.g.m., s. 282.
11 Arellano, a.g.m., s. 282.

yüzyıl İspanyol seyahatname literatürünün Ruy González de Clavijo'nun *Embajada a Tamorlán* adlı eseriyle birlikte en önemli iki kaynağından biri kabul edilen eser bir süre Biblioteca el Palacio Real de Madrid'te muhafaza edildikten sonra Salamanca Üniversitesi Kütüphanesine taşınmıştır. *Andanças* ilk kez Marcos Jiménez de la Espada tarafından 1874'te "*Colección de Libros Españoles Raros o Curiosos*" serisinin sekizinci kitabı olarak iki cilt halinde yayınlanmıştır.[12] 18. yüzyıla tarihlenen ve 91 1/2 folyodan oluşan mevcut tek yazma daha eski tarihli bir yazmanın kopyasıdır.[13] Dili 15. yüzyıl İspanyolcası özelliklerini göstermekle birlikte noktalama işaretleri düzensizdir.[14]

Letts'in tespitlerine göre, eserde ilk sayfanın başlık kısmının olduğu yüz ile giriş bölümünün yarısını ihtiva eden ilk sayfanın üçte birlik kısmı ve son sayfası kayıptır ve elde bulunan ilk sayfadaki metnin başlangıcında, okunamayacak kadar belirsiz birkaç satır bulunur.[15] Malcom Letts, eserdeki bu kayıp kısımların toplamının bir sayfa bile olamayacağını sandığını belirtir.[16]

Eserin başlığının bulunduğu sayfanın kayıp olması nedeniyle aslında Tafur'un seyahatnamesi için kullandığı başlık hakkında bilgimiz yoktur, ancak *Andanças*'ın ilk neşrini gerçekleştiren Jiménez de la Espada, eserin ithaf kısmında Tafur'un, eserinden kasıtla kullandığı bir ifadeyi başlık olarak kullanmış ve bu tercih diğer araştırmacılarca da genel kabul görmüştür.[17]

12 Marcos Jiménez de la Espada (ed.), *Andanças e Viajes de Pero Tafur por Diversas Partes del Mundo Avidos (1435-1439)*, Imprenta de Miguel Ginesta, Madrid 1874, s. v.

13 Malcolm Letts, *Pero Tafur, Travels and Adventures (1435 - 1439)*. The Broadway Travellers I, George Routledge & Sons, Ltd., Londra 1926, s. 1.

14 Letts, *a.g.e.*, s. 1.

15 Letts, *a.g.e.*, s. 1.

16 Letts, *a.g.e.*, s. 1.

17 Söz konusu ifade şu şekildedir: "*...compuesto por Pero Tafur sobre el tratado que escrivió de sus andanças e viajes, por diversas partes del mundo avidos.*" Bkz. Jiménez de la Espada, *a.g.e.*, s. 1; Çalışmanın ilerleyen kısımlarında değineceğimiz gibi, *Andanças*'dan ilk kez söz eden Ambrosio de Morales ve Gonzalo Argote de Molina'nın söz konusu seyahatnameden, Marcos Jiménez de la Espada'nın benimsediği ve genel kabul gören şekliyle değil de *Itinerarios* şeklinde söz etmesi Franco Meregalli'nin dikkatini çekmiş ve bu nedenle Tafur ve seyahatnamesi üzerine kaleme aldığı makalesinde hem eserin ismi üzerine hem de onun başka yazmaları olma ihtimali üzerine kimi tartışmaları gündeme getirmiştir. Bkz. Franco Meregalli, "Las Memorias de Pero Tafur," *DICENDA Cuadernos de Filología Hispánica*, 1987, s. 298.

Tafur'un Seyahatini Gerçekleştirdiği Devir ve Eserin Tarihi Açıdan Önemi

Henri Pirenne'ye göre 14 ve 15. yüzyıllarda yaşanan ve toplumu derinden etkileyen üç büyük gelişme bu yüzyılların kriz dönemi olarak adlandırılmasına neden olmuştur.[18] Bunlar, veba yüzünden kısa süre içinde büyük bir nüfusun kaybedilmesi, siyasi istikrarsızlık ve dini ayaklanmalardır.[19] Bu sırada Almanya siyasi istikrarsızlığın, İngiltere ve Fransa ise Yüz Yıl Savaşlarının cenderesindedir. Henri Pirenne bu yüzyılları tarihsel dönüşümün kritik yüzyılları olarak görür ve 14. yüzyıldan başlayarak 15. yüzyılda ortaçağ ekonomisinin yayılmasının artık sona erdiğini ve keşifler çağına kadar devam edecek bir süre boyunca bir dengelenme döneminin yaşandığını dile getirir.[20] Bu iki yüzyılda Pirenne daralmanın bir sonucu olarak ulusal ekonomilerin koruyucu önlemlere başvurduğunu ve koruyucu merkantilist uygulamaların yaygınlaştığı tespitinde bulunur.[21]

Pirenne Avrupa'nın büyük kısmında yaygınlaşan hoşnutsuzlukların Venedik gibi Akdeniz şehir devletlerinde görülmediğini not düşer.[22] Ona göre 14. yüzyıldan önceki dönemde hem Akdeniz ve Karadeniz'de hem de Kuzey ve Baltık denizlerinde yoğun bir ticaret trafiği gelişmiş, limanların ve kıyı şehirlerinin sayısı önceki devirlere göre katlanarak artmıştır. Bu yeni ekonomik oluşumda para dolaşımı güçlenmiş, refaha bağlı olarak nüfus da artmıştır.[23] Pirenne, Venedik ve Cenova gibi Akdeniz ticaret ağının önemli aktörleri olan şehir ve devletlerin Akdeniz ve Karadeniz ticareti sayesinde kuzeydeki istikrarsız ortamdan bağışık kalmayı ve Akdeniz'in güçlü ekonomileri olarak varlıklarını keşifler çağına kadar sürdürmeyi başarabildiklerini dile getirmiştir.[24] Tafur'un yaşadığı devirde Akdeniz'in siyasal ve ekonomik düzeni Haçlı Seferleriyle kurulmuş, bu seferler sonucunda özellikle IV. Haçlı Seferi'nde Konstantinopolis'in Latinlerin eline geçmesiyle beraber

18 Pirenne, *a.g.e.*, s.140.
19 Pirenne, *a.g.e.*, s.141.
20 Pirenne, *a.g.e.*, s.140.
21 Pirenne, *a.g.e.*, s.158.
22 Pirenne, *a.g.e.*, s.146; Pirenne'nin bu konuda dile getirdikleri, onun Akdeniz merkezli ortaçağ dünyasının Hıristiyan ve İslam enternasyonalleri arasında paylaşıldığını dile getirdiği düşünceleriyle ciddi bir çelişki ifade etmektedir.
23 Pirenne, *a.g.e.*, s.140.
24 Pirenne, *a.g.e.*, s.146.

Akdeniz'in Doğu ile Batı arasındaki dengesi ilki aleyhine bozulmuştu ve başta İtalyan devletleri olmak üzere, Akka, Sur, Beyrut, Trablusşam, Lazkiye ve Antakya gibi Akdeniz limanları kolonileştirilmişti.[25] Michel Balard bu durumun Batının ve Levant kıyılarının büyük limanları arasında deniz dolaşım ritminin oldukça düzenli bir hal almasını sağladığını belirtir.[26] İvme kazanan deniz ticaretiyle birlikte gemiler başlangıçta mal nakliyesinin yanında aralarında Müslümanların da bulunduğu hacıları da taşımaya başlamışlar ve bunu Kutsal Topraklara ve Levant'ın önemli ticaret merkezlerine yerleşmek üzere yola çıkan nüfusun taşınması takip etmiş, böylece Akdeniz gemi trafiğindeki yükseliş belirli bir istikrar kazanmıştı.[27] Söz konusu nüfus hareketliliğinin boyutları Akdeniz'in hem doğusunun hem de batısının demografik yapısı açısından kayda değer büyüklükteydi.[28]

Balard'a göre denizcilikte görülen bu gelişmeler Asya bozkırlarında beliren Moğolların tüccarları koruyucu tutumu sayesinde ve Bizans'ın Venedik ile Cenevizlere Karadeniz'i açmasıyla birleşince Kefe, Trabzon, Kırım gibi liman şehirleri de birer ticari bağlantı noktası haline geldi ve Akdeniz ticareti ile Asya bozkırları buluştu."[29] Balard'ın denizcilik devrimi olarak adlandıracağı bu gelişmelerin yaşandığı bir ortamda Doğu Akdeniz'de önemli bir siyasal aktör olarak gelişen Osmanlılar, bölgede otoritesini hissettirmeye başlamış ve Doğu Akdeniz'in egemen gücü olma yoluna girmişti, fakat henüz bu durum geri döndürülemez bir süreç görüntüsünde değildi. Nitekim Timurlular beklenmedik şekilde devasa bir imparatorluk haline gelerek Şam ile Bağdat'ı ele geçirmiş, kısa süreli de olsa Akdeniz dünyasının bir parçası olmuş ve nihayet Osmanlılarla karşılaşmışlardı. Siyasal varlıkları tehdit altında olan Osmanlılar, I. Mehmed (1389-1421) öncülüğünde Timurlu tehlikesini atlatarak toparlanmayı başardı ve Bizans toprakları ve Balkanlar'da yayılmaya devam etti. Bu toparlanma süreci II. Murad'ın (1404-1451) tahta çıktığı ilk dönemde de devam etti ve zamanla yerini hızlı bir genişleme sürecine bıraktı. Bizans'ın bu duruma tepkisi Batının des-

25 Balard, "Hıristiyan Akdeniz," s. 191.
26 Balard, "Hıristiyan Akdeniz," s. 196.
27 Balard, "Hıristiyan Akdeniz," s. 199.
28 Balard, "Hıristiyan Akdeniz," s. 199.
29 Balard, "Hıristiyan Akdeniz," s. 201.

teğini almaya çalışmak oldu. Bu doğrultuda atılan en önemli adım Basel Konsilinde[30] Doğu ve Batı kiliselerini birleştirmeye çalışmaktı. Konsil görünüşte Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki ihtilafı gidermişse de alınan kararlara karşı ortaya çıkan büyük muhalefet ve Bizanslıların bu anlaşma ile bekledikleri desteği sağlayamamaları Bizans'ın içinde bulunduğu yıkım halinin kalıcılaştığının bir işareti oldu.

Osmanlılar, Bizans'ın aleyhine genişlemeye devam ettikleri oranda Anadolu'nun diğer beylikleriyle ve onları etki alanına almaya çalışan ve bir süredir İslam mirasını elinde tutan Doğu Akdeniz'in bir başka gücüyle yani Memluklarla da karşı karşıya kaldılar. Derin siyasi karışıklıklarla boğuşmasına rağmen Memluklar bölgedeki gücünü hâlâ koruyordu. Bu durum yüz yıl kadar daha böyle sürmüştü. Memlukların karışıklıklarla dolu bu son yüzyılında Barsbay yönetimi (1422-1438) görece bir istikrar dönemini ifade etmiş, üstelik uzun süre iktidarda kalmayı başaran bu hükümdar bazı askeri başarılara da imza atmıştı. Bunlar arasında belki de en önemlisi Kıbrıs'ın Memluklara bağlanması idi. Memlukların Kıbrıs seferi Akdeniz'de 14. yüzyıldan itibaren yeniden canlanan korsanlık faaliyetlerinin bir sonucuydu. Kıbrıslıların Mısır sahillerine gerçekleştirdikleri saldırıların, Mısır'ın deniz ticaretine zarar vermesi Kıbrıs'ın fethini gerekli kılmış ve 1424 ile 1425 yıllarında gerçekleştirilen iki seferin ardından 1426'daki son sefer ile ada Memluk sultanına bağlanmış ve ağır bir anlaşmayla vergi ödemek zorunda bırakılmıştı.[31]

Bir Akdeniz ülkesi olan İspanya da Pirenne'nin sözünü etmiş olduğu gibi dünyanın içinde bulunduğu genel hoşnutsuz durumundan bağışık kalan ülkelerdendi. İspanya 13. yüzyıldan itibaren hem İber Yarımadası'nda hem de denizlerde hızlı bir genişleme süreci yaşamıştı. Onların seviyesine ulaşmış olmamakla birlikte, İtalyan devletleri gibi İspanya krallıkları da

30 Basel Konsili (1431-1437), Papa V. Martinus tarafından ölümünden hemen önce toplanan ve ardından Papa IV. Eugenius tarafından devam ettirilen konsil, Hussite sapkınlığı ve asıl olarak Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki ihtilafları gidermek, böylece onları papanın otoritesi altında bir araya getirmek üzere toplanmıştır. Bkz. "Council of Basel," *Encyclopaedia Britannica, Encyclopaedia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (28 Ağustos 2014) http://www.britannica.com/EBchecked/topic/54798/Council-of-Basel.

31 Yaklaşık on yıl sonra bu ağır koşulların gözden geçirilmesi için Pero Tafur'un başında olduğu elçilik heyeti Sultan Barsbay'a gönderilmiştir. Tafur hem sultanın kabul ettiği bu taleplere hem de daha önce yapılmış olan anlaşmaya seyahatnamesinde yer verir.

Akdeniz ticaret ağının önemli aktörleri olma yolunda hayli yol kat etmişlerdi. İspanya krallıklarının deniz ticaretine görece geç katılmasının nedeni 10. yüzyıldan beri süregelen ve *reconquista* olarak adlandırılarak İspanya'nın birliği ile sonuçlanacak olan sürecin İspanya krallarının dikkatlerini İber Yarımadası'na yöneltmesiydi. İspanya'nın birliğine yönelik bu süreç zamanla iki krallığı öne çıkardı ve birlik sorunu bu iki krallık etrafında şekillendi. Bunlardan Kastilya, León ile birleşerek birlik sorununun son safhasına ulaştırılmasında önemli bir adım attı.[32] Bundan sonra dikkatini önündeki en önemli engele yani Endülüslerin İber Yarımadası üzerinde kalan tek toprak parçası Granada'ya çevirdi ve artık kendini iç siyasetle sınırlandırmayarak Akdeniz'de aktif bir siyaset yürütmeye başladı.

İspanya'nın bir diğer köşesinde oldukça erken bir dönemde, 1150 yılında, Aragon İmparatoriçesi Petronilla ile Barcelona Kontu IV. Ramon Berenguer'in evliliği, Aragon ve Katalonya topraklarını birleştirmişti.[33] Bu birleşmenin Katalonya için önemli bir sonucu oldu: Katalonya, yarımadanın iç siyasetiyle ilgilenme işini Aragon'a bırakarak asıl dikkatini Akdeniz'e ve Levant ticaretine çevirdi.[34] Böylece 14. ve 15. yüzyıllarda Katalanlar, Katalan Birliği örneğinin gösterdiği gibi, Akdeniz'in gözardı edilemeyecek bir deniz gücü haline geldiler.

15. yüzyıl Akdeniz'i dünyanın merkezi olarak rolünün son yüzyılına gelmişti ancak modern dünyanın biçimleneceği pota özelliğini koruyordu.[35] İşte bu ortamda Kastilyalı seyyah Pero Tafur, üç yıl sürecek olan ve Doğu Akdeniz, Karadeniz ve Avrupa'yı kapsayan seyahatine çıktı ve burada kısaca değinilen olayların ve bu olayların sonuçlarının bir tanığı olarak gözlemlerini seyahatnamesinde anlattı. Bu dönemde Kastilya ve Aragon krallıkları Akdeniz ve ötesine yayılmaya başlamıştı. Roma halkı, antikçağda Akdeniz'i

32 Enrique Rodríguez-Picavea Matilla, *La Corona de Castilla en la Edad Media*, Ediciones Akal, Madrid 2001, s. 4.

33 "Ramon Berenguer IV," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/490713/Ramon-Berenguer-IV.

34 "Ramon Berenguer IV," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/490713/Ramon-Berenguer-IV.

35 Balard, "Hıristiyan Akdeniz," s. 212.

bir iç deniz haline getiren imparatorluğun içinde bulunduğu yıkımdan ve "bir zamanlar dünyanın başı... [iken artık onun] kuyruğu"[36] haline gelmesinden kiliseyi sorumlu tutuyordu. Yeni çağın denizci şehirleri Venedik ve Cenova ticaret ağlarını genişletiyor ve Roma'nın Akdeniz mirasını devralıyordu. Doğu'da ise Bizans ve Memluklar yerlerini, bu iki siyasal geleneği tek potada birleştirmeyi başaracak olan Osmanlılara bırakıyordu. Artık Osmanlılara tabi bir devlet görüntüsü veren Bizans, bir yandan Osmanlılar karşısında hayatta kalma mücadelesi verirken bir yandan da Trabzon İmparatorluğu'ndaki iktidar mücadelesine karışıyordu. Bu sırada Mısır sultanı Kıbrıs'ı kendisine tabi bir devlet haline getirmişti ve onunla arasındaki ilişkileri geliştiriyordu. Tafur'un seyahatnamesi hiç kuşkusuz bu olayların izini taşır ve döneme ait bilgilerimizi daha gerçekçi temellere oturtabilmemiz bakımından önemlidir. Tafur'un seyahatnamesinde konu edilen bazı olaylar başka çağdaş kaynaklarda da dile getirilmiştir. Bu bakımdan *Andanças* çağdaş kaynaklarla yapılacak bir karşılaştırmayı mümkün kılmakta ve tarihin bu dönemine dair elimizdeki bilgilerin sınanması için bir olanak da sunmaktadır.

Pero Tafur'un Doğu Akdeniz, Karadeniz Seyahati, Seyahat Güzergâhı ve Güzergâhı Üzerinde Bulunan Ülkeler ve Halklar Hakkındaki İzlenimleri

Francisco López Estrada, Tafur'un seyahatinin birbirini takip eden dört safhadan oluştuğunu dile getirir.[37] Buna göre ilk seyahat, Sanlúcar de Barrameda, Cenova, Pisa, Bologna, Venedik, Roma ve İtalyan şehirleri güzergâhında, 1436 Sonbaharı ile 9 Mayıs 1437 tarihleri arasında; ikinci seyahat (Doğu Seyahati) Filistin, Mısır, Bizans, Anadolu, Karadeniz güzergâhında ve 9 Mayıs 1437 ile 22 Mayıs 1438 tarihleri arasında; üçüncü seyahat ise Alman İmparatorluğu ve Orta Avrupa güzergâhında ve 22 Mayıs 1438 ile 19 Ocak 1439 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Tafur, 19 Ocak 1439'da İspanya'ya dönmek için giriştiği son seyahatini ise Adriyatik ve Akdeniz üzerinden İspanya istikametinde yapmış ve aynı yılın bahar aylarında İspanya'ya dönmüştür.

36 Tafur'un seyahatnamesinde anlattıklarına göre halk Roma'nın uğradığı yıkımdan ve bir zamanlar dünyanın başı iken şimdi kuyruğu olmasından kiliseyi sorumlu tutuyordu ve yılın belli bir günü kiliseye karşı protesto düzenliyordu. Bkz. s. 78.
37 López Estrada, *a.g.e.*, s.101.

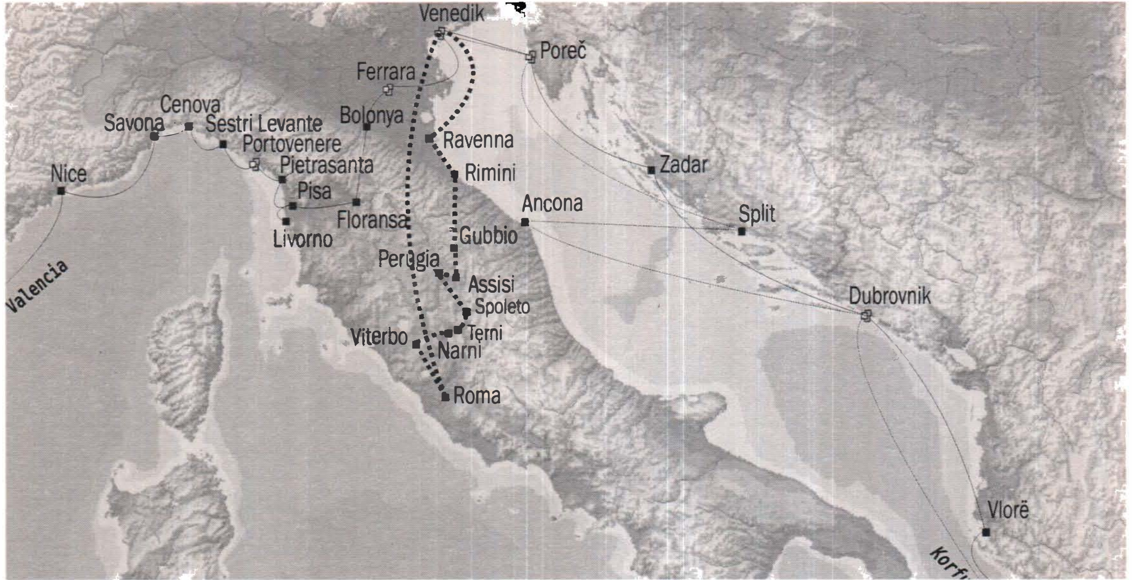
Harita 1. Pero Tafur'un seyahatinin İspanya safhası

Tafur seyahatnamesinin büyük bir kısmını Doğu Akdeniz (Kutsal Topraklar, Mısır, Anadolu, Karadeniz) ve Orta Avrupa seyahatlerine ayırmış, İspanya'dan İtalya'ya yaptığı seyahat ile İtalya'dan İspanya'ya dönüşünü kapsayan seyahati hakkında ise pek az söz etmiştir. Çalışmamız Tafur'un İspanya'dan yola çıkmasından itibaren İtalya, Kutsal Topraklar, Mısır, Kıbrıs, Adalar, Bizans ve Osmanlı toprakları ile Karadeniz seyahatlerini kapsamakta olup Venedik'te sona ermektedir.

İspanya'dan Yola Çıkış ve İtalya'ya Yolculuk

Pero Tafur, seyahatnamesine konu olan uzun yolculuğuna Cádiz'in otonom bir bölgesi olan San Lúcar de Barrameda'dan başlamıştır. Trafalgar Burnu'nu aşarak Cebelitarık'a gelen Tafur, Carnero Burnu'nda karaya çıkmış ve henüz seyahatinin başındayken Niebla kontunun Cebelitarık'a yaptığı saldırıya katılmıştır. Yedinci Cebelitarık kuşatması olarak bilinen bu saldırıda, Müslümanlara karşı yürütülen savaşlarda önemli rolü olan Don Enrique Pérez de Guzmán y de Castilla, Cebelitarık savunmasının zayıf olduğu düşüncesiyle buraya saldırmayı planlamış, Tafur da saldırının denizden yapılan kısmına katılmıştır, fakat surların durumunu yoklamak için girişilen ilk saldırı tam bir faciaya dönüşmüş ve kont burada hayatını kaybetmiştir. Tafur'un, *Andanças*'ın en başında bu hadiseye yer vermesinin önemi büyüktür, çünkü kesin tarihler konusunda özensiz davranmış olan Tafur'un seyahatinin başladığı tarihi tespit etmek bu sayede mümkün olmuştur (Ekim 1436).

Tafur bu başarısız Cebelitarık kuşatmasının ardından seyahatine devam etmiş ve bir Ceneviz gemisiyle, Kuzey Afrika'da bulunan Berberi toprağı Arzilla'ya geçmiştir. Üç gün boyunca burada mal indirmek ve mal yüklemek için demirleyen gemi tekrar denize açılıp Cebelitarık Boğazı'ndan geçtikten sonra Tanca'ya ulaşmış ve ardından Ceuta'yı aşıp Granada Krallığı toprağı olan Malaga'ya demirlemiştir. Tafur, Cenevizler için önemli bir ticaret şehri olan Malaga'da iken burada bulunan gemilerin Katalanların egemen olduğu kıyı açıklarından seyredecekleri için silahlandıklarını ve bu tehlikeli sularda böylece yol aldıklarını anlatmaktadır. Silahlanarak tekrar yola çıkan gemi, Malaga'dan sonra Granada Krallığı sahillerini takip

Harita 2. Pero Tafur'un seyahatinin İtalya safhası

ederek Salubreña, Almuñecar, Almería'ya, ardından da Kastilya Krallığı'na bağlı Cartagena'ya ulaşır. Yoluna devam eden gemi, İspanya'nın güney sahilinde bulunan Elche, Alicante açıklarından Valencia'ya, oradan da açık denize yöneldikten sonra Katalanların elinde bulunan İbiza'ya ulaşmış ve Aragon'a bağlı Mayorca ile Minorca üzerinden Narbonne Körfezi'ne girmiştir. Gemi bugün Fransa sınırları içinde bulunan Provence açıklarında iken bir fırtınaya yakalanmış ve bir süre denizde sürüklendikten sonra Noel arifesinde Fransa'nın Nice şehrine ulaşmayı başarmıştır.

Cenova-Bologna

Tekrar yola çıkan gemi 1437'nin ilk günü Cenova'ya bağlı Savano'ya ve ardından, seyahat güzergâhının önemli duraklarından ilki olan Cenova'ya ulaşmıştır. Yüksek kuleleri ve yapılarıyla dikkat çeken bu şehir, Tafur'a göre, aslında verimsiz topraklar üzerinde kuruludur, ancak çalışkan halkı ve bunların tamamının ticaretle uğraşmasından dolayı sanki verimli toprakları olan ülkeler gibi bolluğun egemen olduğu bir yerdir. Cenevizler bu zenginliği özellikle Levant ve Karadeniz ticaretinden elde etmişlerdir. Nitekim Tafur, Cenevizlerin Sakız ve Midilli'de, Kıbrıs'ın Magosa şehrinde, Konstantinopolis'teki Pera'da ve Karadeniz'in önemli ticari şehri Kefe'de kolonilere sahip olduklarını, Azak Denizi'nde ve Türkiye'de ise çeşitli hisarlara sahip olduklarını bildirmektedir. *Andanças* bu dönemde Osmanlılarla Cenevizler arasındaki iyi ilişkilerin geldiği noktaya da işaret eder, çünkü Tafur'un Osmanlı topraklarına gerçekleştirdiği ziyaretler Ceneviz tüccarları aracılığıyla mümkün olmuştur. Tafur Edirne'ye (Andrenópoli) bir Ceneviz tüccar aracılığıyla gitmiş, yine Bursa seyahati de orada evi olan bir Ceneviz tüccar aracılığıyla gerçekleşmiştir. Buradan anlaşıldığı kadarıyla Ceneviz tüccarlar da Konstantinopolis ile Edirne ve Bursa gibi önemli şehirler arasında gidip gelmektedir. Üstelik sultanın çıktığı bir sürek avına Tafur'un katılmasını sağlayanların yine Cenevizler olması, onların Osmanlı sarayında itibar sahibi olduklarına işaret eder.[38] Cenevizlerin bölgedeki etkinlik-

38 I Murad 1387'de yaptığı bir anlaşma ile Cenevizlere ticari ayrıcalıklar tanımış ve onların Osmanlı topraklarında serbestçe ticaret yapmasına izin vermişti. Ancak bir süre sonra Cenova'nın Fransa nüfuzuna girmesi, Osmanlılarla ilişkilerini bozmuştu. Yıldırım Bayezid'in Konstantinopolis kuşatmasında Osmanlılarla çatışan Cenevizler bir süre sonra tekrar barışçıl siyasete dönmüşlerdi. Tafur'un tanıklıkları

leri Osmanlı ve Bizans toprakları ile sınırlı değildir. Cenevizler Karadeniz ticaretinin de önemli aktörleri olarak Kırım'da etkinlik göstermektedirler. Tafur'u ticari hayat bakımından en fazla etkileyen ve hatta bir ara burada kalmayı düşünmesine sebep olan Kefe de Cenevizlerin elindedir.

Tafur, Cenova şehrinde bulunduğu sırada ticari işlerini yoluna koymakla ve senetlerini tahsil etmekle meşgul olmuş ve tekrar yola koyulmuştur. Tafur'un yolculuk ettiği gemi, Cenova'ya bağlı Spezia ve Aragon kralına bağlı Leríchen istikametinde yelken açıp Pisa'nın limanı olan Longhorn'a (Livorno) ulaştıktan bir süre sonra, Longhorn açıklarında Napolili Modica kontunun 14 kadırgalık filosu tarafından ele geçirilmiş fakat Tafur'a hürmet gösterilerek onun serbest bırakılması kararlaştırılmıştır.

Yoluna devam eden Tafur, sırasıyla, bir zamanlar güçlü ve zengin bir şehir olan Pisa'ya, bir vadi üzerine kurulu zengin Floransa şehrine ve ardından da mülkiyeti kiliseye ait olan Bologna'ya geçmiştir. Tafur'un Bologna'da bulunduğu sırada Papa IV. Eugenius da, Basel Konsili nedeniyle şehirde bulunmaktadır. Bu nedenle Tafur, Papa ile Bologna'da karşılaşmış ve Kutsal Topraklara yapacağı seyahat için yol tezkeresini ondan bu sırada almıştır. Üniversiteleriyle ünlü Bologna'dan Ferrara'ya geçen ve Po Nehri üzerinden Francolino'ya ulaşan Tafur, sonunda yolculuğunun en önemli duraklarından olan ve bir nevi seyahat merkezi olarak seçtiği Venedik'e ulaşır.

Venedik

Toprağa bağlı yaşayan Batı Avrupa'dan farklı olarak, nüfusunun tamamı ticaretle uğraşan Venedik, 12. yüzyıldan önce Dalmaçyalı korsanları Adriyatik Denizi'nden temizleyerek buraya tek başına hâkim olmayı başarmıştı.[39] Venedikliler ilerleyen yıllarda Bizans topraklarında da imtiyazlar elde etmişler ve Akdeniz havzasında Bizans egemenliğinde bulunan Laodikea [Denizli yakınlarında], Antakya, Mamistra [Adana yakınlarında], Adana, Tarsus, Stafia, Efes, Sakız, Foça, Selembria (Silivri), Eracles (Ereğli), Rodos, Edirne, Selanik, Demestrias, Atina, Tebas, Korfu,

düzelen ilişkiler sonucu Cenevizlerin Osmanlı topraklarında serbestçe ticaret yapmakta ve hatta saray ile yakın ilişki kurmuş olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Söz konusu devirde Osmanlı-Ceneviz ilişkileri için bkz. Halil İnalcık, "Murad (I)," *DİA*, C: 31, İstanbul 2006, s. 159.

39 Pirenne, *a.g.e.*, s. 21.

Koron, Modon gibi hemen hemen her şehre yerleşmişlerdi.[40] Venedik'in Akdeniz ticaretindeki bu hâkim konumu Tafur'un seyahatnamesinde de gözlenmektedir. Tafur, Levant ticaretinin merkezi konumunda bulunan Venedik Limanı'na, dünyanın dört bir yanından her saat gemilerin geldiğine, gemiciliğin fevkalade gelişmiş ve deniz yolunun çok hareketli olduğuna tanık olmuştur. Bu deniz trafiği öyle hareketlidir ki ona göre "... *bir kimse bir yerden haber almak istiyorsa sadece gemileri soruşturması yeterlidir.*"[41] Tafur, Venedik'in Kutsal Topraklara gerçekleştirilen hac seyahatlerinin de merkezi olduğunu ve hacı kafilelerini taşıyan gemilerin Mayıs ayında kilisenin himayesinde yapılan büyük törenlerle denize açıldıklarını anlatmaktadır. Tafur'un burada anlattıklarından, Venedik'in Akdeniz'e hâkim göç olgusundan maksimum düzeyde yararlandığı ve deniz ticareti yanında, hacı kafileleri ve Levant'a yerleşmek üzere yola çıkan insanların gemilerle Doğuya taşınmasında da asıl aktör olduğu anlaşılmaktadır.

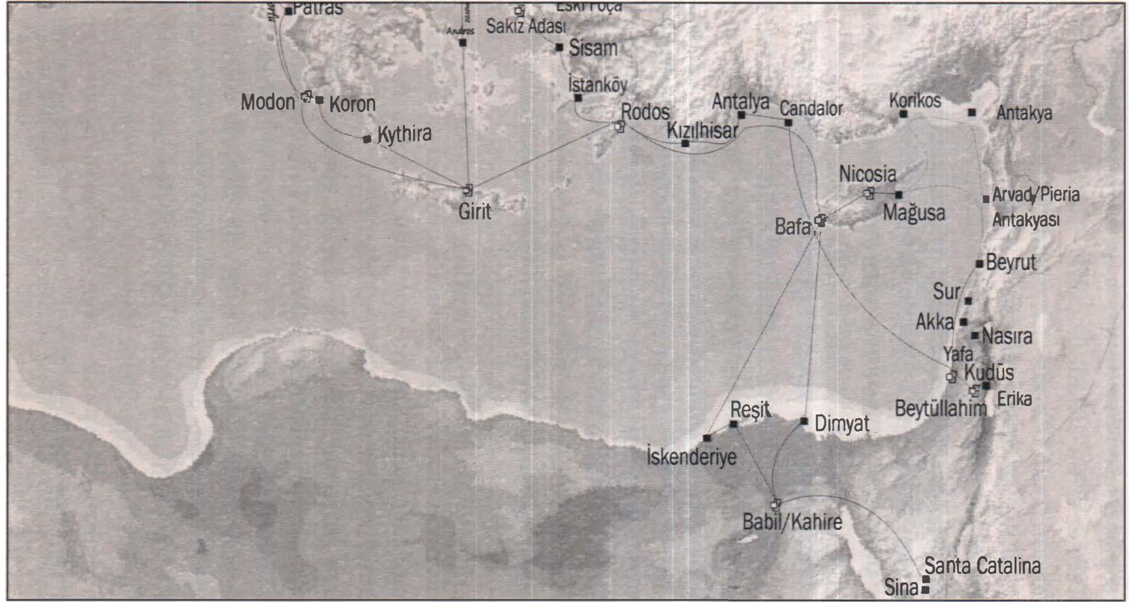
Venedik'e vardığında, Kutsal Topraklara gitmenin yolunu araştıran Tafur, gidecek ilk geminin mayıs ayında, Büyük Perhiz sırasında yola çıkacağını öğrenmiş ve bir süre senetlerinin takibini yaptıktan sonra, mayıs ayına kadar zamanını Roma'da geçirmeye karar vermiştir.

Roma

Tafur Roma'yı etrafı 24 mil uzunluğunda çember biçiminde surlarla çevrili olarak tarif eder. Kenti, Cenova ve Venedik'in aksine bir yıkıntı halinde bulan Tafur, buna rağmen şehrin, antikçağdan kalma yapılarıyla bir zamanlar sahip olduğu ihtişamın izlerini hâlâ taşıdığı görüşündedir. Zamanının önemli bir kısmını antik yapıları ziyaretle geçiren Tafur, bu yapıların da şehir gibi yıkıntı halinde olduğunu bildirir. Tafur ayrıca, şehrin harap halinden dolayı huzursuzluk duyan Romalıların sık sık dünyaya egemen oldukları eski devirlere özlemlerini dile getirerek bu harap halden papayı sorumlu tuttuklarından ve hatta bu düşünceyle her yıl Büyük Perhiz'in arifesinde papayı protesto ettiklerinden söz etmektedir.

Roma seyahati dönüşünde Tafur, Viterbo'ya uğramış ve ardından sırasıyla Orta İtalya'da bulunan Nernia, Ternia ve Espoleto'dan geçerek

40 Pirenne, *a.g.e.*, s. 22.
41 Bkz. s. 82.

Harita 3. Pero Tafur'un seyahatinin Doğu Akdeniz safhası

büyük nüfuslu bir şehir olan Perugia'ya ulaşmıştır. Bir süre burada kaldıkdıktan sonra Assis'e gelmiş, burada üç gün konakladıktan sonra da Kont Orbin'e ait Gúbio şehrini ziyaret etmiştir. Tafur Gúbio'da konttan büyük destek görerek onun verdiği bir refakatçiyle yoluna devam etmiş ve iki gün sonra Rimini'ye ulaşmıştır. İki gün konakladıktan sonra da, Ravenna üzerinden Venedik'e dönmüştür.

Venedik'ten Kutsal Topraklara Yolculuk

Venedik'e gerçekleştirdiği ikinci ziyareti hakkında bilgi vermeyen Tafur, hacı kafilelerini taşıyan gemilerle Kutsal Topraklar istikametinde yoluna devam etmiştir. Dalmaçya kıyılarını takip ederek Ragusa'ya (Dubrovnik), oradan da hiç konaklamadan Avlonya açıklarından geçip iki gün sonra Korfu Adası'na ulaşmıştır. Tafur'un verdiği bilgiye göre bu sırada ada, Napoli Kralı Ladislaus'un egemenliğindedir. Kral, adayı Kudüs'e geçmek için bir basamak olarak kullanmak üzere ele geçirmiştir. Tafur adada iki gün konakladıkları sonra yoluna devam ederek, dört günlük bir yolculuğun sonunda Venediklilere ait Modon'a ulaşmıştır. Burayı üzerinde bir manastırın bulunduğu ve Grek ülkesi ile Karadeniz'den gelen malların toplandığı iki bin nüfuslu müstahkem bir yer olarak tarif eder.

Bir süre Modon'da konakladıktan sonra yoluna devam eden gemi, Venedik himayesindeki Girit'e ulaşır. Tafur'a anlatılanlara göre bir zamanlar zengin bir ada olan Girit, Venediklilere karşı düzenlenen bir isyan neticesinde harap olmuş ve sadece isyan bastırılmakla kalmamış, tüm ada halkı cezalandırılarak tarım yapılacak alanlar ve yetiştirilebilecek hayvan sayısı dahi sınırlandırılmıştır.

Gemi daha sonra üç günlük bir yolculuğun ardından Hospitaller Şövalyeleri'nin elinde olan Rodos'a ulaşır. Tarikatin yapısı, şövalyeler ve onların mütevazı ve müşterek yaşamları hakkında önemli gözlemlerde bulunan Tafur'un bu ilk ziyareti kısa süreli olmuş, onu ve hacı kafilesini taşıyan gemi Karaman beyinin, Candelor (Alanya) ve Satalia (Antalya) lordunun yaşadığı toprakların sahillerini takip ederek bir süre Satalia Körfezi'nde yol aldıktan sonra, terk edilmiş halde bulunan Baf şehri açıklarından

Kıbrıs'a ulaşmıştır. Ancak gemi, hac kafilelerinin gidiş yönünde Kıbrıs'ta karaya çıkma âdeti olmadığı için burada demirlemeden Kutsal Topraklar istikametindeki yoluna devam eder.

Kutsal Topraklar

Baf'tan Kudüs'ün limanı Yafa'ya doğru yolculuğuna devam eden gemi, aradaki 350 mil yolu üç gün ve gecede kat ederek Kutsal Topraklara ulaşmıştır. Tafur'un seyahatnamesi sayesinde Hıristiyan hacıların burada nasıl karşılandıklarıyla ilgili önemli bilgiler de ediniyoruz. Nitekim Tafur seyahatnamesinde, hacı kafilesinin Yafa Limanı'na çıkmasından itibaren nasıl karşılandığını detaylı şekilde anlatmış, hatta kutsal mekânlara girişte ya da hayvan kiralanırken ödenecek sabit ücretlerden de söz etmiştir.

Tafur, Kutsal Topraklarda hac vesilesiyle bulunmuş, buradaki zamanını, hem hac görevini yerine getirmekle hem de Hıristiyanlar için kutsal kabul edilen yerleri ve yapıları ziyaretle geçirmiştir. Onun Kutsal Topraklarda gördükleri arasında Kutsal Kabir, İsa'nın çarmıha gerildiği Calvario [Golgotha] Tepesi, Büyük Constantinus'un annesi Helena'nın Gerçek Haç'ı bulduğu ve İsa'nın Magdalena'ya bahçıvan olarak göründüğü yerler, İsa'nın göğe yükseldiği Olivete [Zeytin] Dağı ve Yahuda'nın kendini astığı mürver ağacı bulunur. Tafur ayrıca Kutsal Topraklarda bulunduğu sırada bir Magripli ile anlaşarak çölü aşıp Ölüdeniz istikametinde bir seyahat de gerçekleştirmiş ve söylenceye göre cinsel sapkınlık nedeniyle lanetlenmiş olan Sodom, Gomora, Admah, Tseboim ve Tsoar gibi efsanevi şehirlerin bulunduğu Kızıldeniz civarındaki yöreyi ziyaret etmiş, ardından hacı kafilesinin bulunduğu Eriha şehrine dönmüştür. Hacı kafilesiyle yolculuğuna devam eden Tafur tekrar Kudüs'e gelmiş ve bu sırada Süleyman Mabedi olarak adlandırdığı Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmiştir. Bunun için bir Magripli ile anlaşarak iki düka karşılığında, Magripli kıyafetleri içinde gizlice mabedi ziyaret eden Tafur, bir Hıristiyanın burayı ziyaret etmiş olduğunun farkedilmesi halinde bunun cezasının kesinlikle ölüm olduğunu bilmekle birlikte bu ziyareti gerçekleştirmekten geri durmamıştır.

Kudüs ziyaretini tamamlayan Tafur içinde bulunduğu hacı kafilesi ile birlikte Yafa'dan denize açılmış, Sur, Escalona[42] ve Akka şehirlerinin bulunduğu sahili kuzey yönünden takip ederek Beyrut'a ulaşmıştır. Tafur bu esnada Şam'ı da ziyaret etmek istemiş, fakat gemi kaptanının bu ziyaret için onu bekleyemeyeğini söylemesi nedeniyle bu ziyareti gerçekleştirememiştir.

Ermenistan ülkesi olarak tarif ettiği Eski Antakya açıklarından yolculuğuna devam eden Tafur, geminin güzergâhıyla ilgili olarak bir karışıklığa neden olur. Burada ona, Curco Kalesi ile Altın Postlu Koç'un yaşadığına inanılan bir adayı gösterdiklerini ve bu yöredeki bir dağ silsilesinde, Nuh'un gemisinden kalanların bulunduğu anlatılmıştır. Ayrıca Antakya istikametinde denizde ilerledikleri sırada ona, eski Antakya'yı gösterdiklerini buraya Ermenistan ülkesi denildiğini ve burada bir kalenin ve kalenin karşısında da Famagosta yani Mağusa şehrinin bulunduğundan söz edilmiştir. Onun anlattıklarından geminin takip ettiği rota ile ilgili iki ihtimal ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki Tafur'un gemisinin Suriye'nin batısındaki Arvad Adası açıklarından, diğeri ise Anadolu'da bulunan Korikos yani Kız Kalesi açıklarından Kıbrıs istikametine dönmüş olma ihtimalleridir. Tafur'un, gemi güzergâhı ile ilgili verdiği bilgiler bu ihtimallerden ilkini güçlendirmektedir. Nitekim Tudelalı Bünyamin'in de Doğu seyahati sırasında uğradığı ada, Haçlı Seferleri sırasında Kıbrıs'tan Kutsal Topraklara geçişte bir basamak görevi görmüş ve bu sayede, söz konusu devirde en parlak devrini yaşamıştır. Ancak Tafur'un seyahatnemesinde sözünü ettiği söylenceler ve bu konuda çok sınırlı bilgi vermiş olması gemilerin rotası üzerindeki şüpheleri tam olarak ortadan kaldırmamaktadır. Venedik ve Ceneviz ticaret gemilerinin Doğu Akdeniz'de takip ettiği rotanın Kıbrıs'ın kuzeyinden geçmesi, gemilerin kıyıyı takip ederek bugün Mersin sınırları içinde kalan Kız Kalesi açıklarından Kıbrıs'a geçmiş olabileceklerini gündeme getirmektedir. Ayrıca Akdeniz'e hâkim akıntı yönleri ve antikçağ ile ortaçağda Akdeniz denizciliğinin bu akıntılara bağımlılığı ile bu devirde gemilerin kıyıları izleyen rotası, Kız Kalesi açıklarından geçen

42 Letts, Escalona adlı yerin Aşkelon olduğunu kabul ederek bu şekilde tercüme etmiştir. İspanyolca metinde Escalona olarak bahsedilen şehrin Aşkelon olduğu şüphelidir. Nitekim Tafur Yafa Limanı'ndan denize açılmıştır ve kuzey istikametinde Anadolu sahillerine doğru hareket etmektedir, fakat Aşkelon Yafa Limanı'nın güneyinde yer almaktadır. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 63.

bir rotayı izlemiş oldukları yönündeki görüşü desteklemektedir. Tafur'un "Sahil boyunda ilerlerken, eskiden Cólcos [Kolhis] dedikleri, bir zamanlar Medea'nın yaşadığı yer olan Curco Kalesi'ni ve Altın Postlu Koç'un gezindiği adayı gördük. Curco Kalesi Kıbrıs krallarına aittir ve bu yüzden kendilerini Ermenistan kralları olarak adlandırırlar"[43] şeklindeki anlatısında sözü geçen adanın ismi, bu adanın ve bölgenin Kıbrıs krallarına bağlı topraklardan olması ve Kıbrıs krallarının aynı zamanda Ermenistan kralları olarak da adlandırılmaları göz önünde tutulursa Tafur'un seyahat ettiği geminin Kıbrıs'a Anadolu'nun Akdeniz sahillerini takip ederek geçmiş olabileceği savını da gündeme getirmektedir.[44]

Kıbrıs

Tafur, Kıbrıs'a Famagosta (Mağusa) Limanı'ndan çıkmış, adanın en müreffeh yeri olarak nitelediği ve kral ile soyluların ikametgâhlarının bulunduğu Nicosia'ya (Lefkoşa) geçmiştir. Burada kralın huzuruna kabul edilen Tafur, sarayda büyük bir hürmet görmüş ve gördüğü bu yakın alâkaya ek olarak ona, kral adına Mısır sultanına gönderilecek heyette yer alması teklif edilmiştir. Babil'i ve Sina Dağı'nı görmenin bir yolunu arayan Tafur da yöreyi ziyaret etmek üzere planlamakta olduğu seyahati gerçekleştirebilmek için bu teklifi kabul etmiştir.

Mısır ve Memluklar

Tafur, Mısır yolculuğuna Kıbrıs'ın güneybatı kıyısında bulunan Baf'dan başlamış ve bu yolculuğun sonunda, Salamanca büyüklüğünde, ekmek, üzüm ve meyvenin bol bulunduğu, kalesi olmayan geniş düzlüklere sahip bir şehir olarak tarif ettiği Dimyat'a ulaşmıştır. Sekiz gün burada konaklayan Tafur, şehrin valisinden daha ileriye gidebilmek için bir kayık talep etmiş ve Babil'e gitmek üzere hazırlıklara başlamıştır.

43 Bkz. s. 97.

44 Tafur'un burada anlattıklarının yarattığı karışıklık çeşitli çalışmalara da yansımıştır. Örneğin ortaçağ seyyahları üzerine bir çalışma yapan Villalba Ruiz de Toledo çalışmasına eklediği bir haritada Tafur'un güzergâhını olması gerekenden daha kuzeyde göstermiş ve Antakya'yı ve hatta muhtemelen Nuh'un gemisi ve Ermenistan Krallığı ile ilgili anlatısı nedeniyle Anadolu'nun içlerini takip eden bir rotada göstermiştir. Ancak biz biliyoruz ki Tafur yolculuğunu deniz yoluyla yapmıştır ve Anadolu içlerine bir seyahati olmamıştır. Bkz. F. Javier Villalba Ruiz de Toledo, "La Percepción Del Mundo: Los Conocimientos Geograficos," *Viajes y Viajeros en Europa Medieval*, (ed. Feliciano Novoa Portela ve F. Javier Villalba Ruiz de Toledo), Lunwerg Editores, Barcelona 2007, s. 49.

Babil yolculuğu hazırlıklarını yapan Tafur'un Türklerle ilk karşılaşması, Dimyat'ta meydana gelen bir olay sonucunda gerçekleşmiştir. Bu olay bazı Magriplilerin, Tafur'un Katalanlarla birlikte görüldüğünü ve bunu ispatlamak için Türklerin tanıklığına başvuracaklarını söylemesi üzerine yaşanacaktır. Söz konusu Türkler, Tafur'u gördüklerinde, bu iddiayı yalanlamışlar ve böylece Tafur büyük bir tehlikeden kıl payı kurtulmuştur. Nitekim çevresindekiler, eğer Türkler bunun aksini söyleseler ne olurdu diye soran Tafur'a, sonucun kati süratte ölüm olduğunu söyleyeceklerdir. Tafur'un aktardığına göre bunun nedeni, Türklerin sözlerinin her zaman doğru kabul edilmesi ve buna itimat edilmesidir. Tafur, bu olaydan sonra da birçok kez Türklerle karşılaşacak ve her defasında onların doğruluk konusundaki erdemlerinden söz edecektir. Onun Türkler hakkındaki bu düşüncesinde kuşkusuz bu olayın önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Tafur, Dimyat'tan sonra yolculuğuna devam ederek Babil'e ulaşmış, orada sultanın, doksan yaşlarında bulunan Sevillalı baş tercümanının evini ziyaret etmiştir. Gittiği yörelerde gösterilen misafirperverlikle Mısır'da da karşılaşan Tafur, Kıbrıs kralının taleplerini bildiren mektuplarını baş tercüman aracılığıyla sultana ulaştırmış ve söz konusu taleplerin kabul edildiğini, sultanın da katıldığı büyük bir merasim sırasında bizzat sultandan öğrenmiştir. Buna göre Memluklar, vergi tahsili için büyük masraflar yaptıklarından, artık Kıbrıs'a gelmeyecek; bunun yerine kral vergiyi kendisi gönderecektir. Vergi, Mısır'daki ederi üzerinden hesaplanarak ipek olarak ödenecektir. Ayrıca sultan, Suriye'de büyük bir gelir kaynağı olan tuz ticaretinde Kıbrıs'a imtiyaz sağlayacaktır. Söz konusu anlaşmanın kabul edilmesi nedeniyle Memluk Sultanı Barsbay, Tafur'a, Kıbrıs'ın vasallığının bir nişanı olarak altın işlemeli zeytin yeşili bir kaftan vermiştir. Tafur bu merasim sayesinde Memluk sarayını görmüş ve burada icra edilen törenlere ve tören boyunca yaşananlara tanık olmuş, sarayda kullanılan tek dilin Türkçe olduğunu, getirdiği mektupların âdet olduğu üzere tercüman tarafından Türkçe okunduğunu, suçluların cezalarının sultanın huzurunda infaz edildiğini gözlemlemiştir.

Tafur törenler sırasında verilen hükümlerin infaz edildiğine de şahit olmuştur; çünkü ona anlatıldığına göre tüm cezalar sultanın huzurunda infaz edilmektedir. Bu nedenle o esnada bir Müslüman getirdikle-

rini ve onu sultanın huzurunda kırbaçladıklarını anlatır. Bir başka infaz ise Memluk adalet sisteminin yapısı bakımından aydınlatıcıdır. Tafur idam edilmek üzere oraya getirilen üç adamın suçlarının ne olduğunu sorduğunda ona, bir sarrafın soyulduğunu, soyulan sarrafın komşusu olan bu üç adamın ise onun mallarını kendi malları gibi gözetmedikleri için idama mahkûm edildiklerini söylemişlerdir. Bunun canavarca bir yöntem olduğunu söyleyen Tafur'a verilen cevap ise nüfusun çok kalabalık olması nedeniyle adaleti merhametsiz bir şekilde sağlamanın gerektiğidir.

Tafur'un, Babil'deyken karşılaştığı tuhaflıklardan biri de kafalarını kazıtan ve Hıristiyan kıyıcısı olduklarını söyleyen bir gruptur. Bu olayı bizim açımızdan ilginç kılan ise Tafur'un sözünü ettiği zümrenin niteliğidir. Tafur karşılaştığı bu insanların kimler olduğu konusunda yeterli bilgi vermez ama onların tuhaf görünüşleri üzerine söyledikleri, kimlikleri hakkında önemli ipuçları verir. Tafur bu insanlardan şu şekilde söz eder:

> Babil'de kafalarını, sakallarını, kaş ve kirpiklerini tıraş eden bir zümre bulunur ve kutsal olduğunu söyleyerek deliler [meczuplar] gibi yaşarlar ve Tanrı'ya hizmet için dünyadan ve onun şatafatından kendilerini uzak tuttuklarını bu yüzden kendilerini tıraş ettiklerini söylerler. Bunlardan kimi boynuz takar, kimi bal ile sıvalı ve kuş tüyü ile kaplıdır; bazıları uçlarında fener ve lamba asılı olan sırıklar taşır, başkalarının ise atmaya hazır vaziyette ok ve yayları vardır; velhasıl farklı kılıklarda, Hıristiyan kıyıcısı olduklarını söyleyerek gezinirler. Magripliler onlara büyük saygı gösterir. Bir gün onlardan bazılarıyla karşılaştım ve nereye gittiklerini sordum. Bana, kimin daha hızlı yanacağını görmek için Hıristiyan köpeklerle birlikte ateşe gireceklerini söylediler.[45]

Andanças'ın İngilizce tercümesinde M. Letts, bir dipnot ile Tafur'un sözünü ettiği kişilerin hiç kuşkusuz dervişler olduğunu bildirmektedir.[46] Söz konusu kişilere benzeyen insanlara İbn-i Battûta, Dimyat'ta rastla-

45 Bkz. s. 104.
46 Letts, *a.g.e.*, s. 71, 4 numaralı dipnot.

mıştır. İbn Battuta, Dimyat'ta Kalenderiye tayfasının önderi Cemalettin Sâvî'nin tekkesinin bulunduğunu, cemaat mensuplarının sakal ve kaşlarını tıraş ettiklerini bildirmektedir ve bunun asıl nedeninin şeyhin, ona âşık olan bir kadından kurtulmak istemesinden kaynaklandığını anlatmaktadır.[47] Ahmet Yaşar Ocak Kalenderileri ele aldığı çalışmasında Mısır'daki dervişlerden söz ederek İbn Hacer ve Makrîzî'nin tanıklıklarına göre 13. yüzyılda Kahire'de, başında Şeyh Hasan el-Cevâlıkî el-Boğa adında birinin bulunduğu bir zaviyenin varlığından söz etmiştir.[48] Ahmet Yaşar Ocak'a göre 15. yüzyılda Kalenderilik Mısır'da Dimyat ve Kahire civarında etkindi ve burada Kalenderiye, Cavlakiyye ve Müvellihe adları ile biliniyorlardı.[49]

Burada aktarılan ve birbirini destekleyen görüşlere rağmen, Tafur'un bahsettiği insanlarla ilgili olarak dikkatimizi çeken nokta karşılaşmış olduğu bu insanların hem saç, sakal ve kaşlarını tıraş etmeleri bakımından hem de kılık kıyafet ve taşıdıkları silahlar bakımından Osmanlı ordusunun öncü birliklerinden *delilere* önemli oranda benzemeleridir. Osmanlıların bu öncü birliği üzerine yaptığı çalışmada Abdullah Turhal, Rumeli sınır boylarında ordunun en ön saflarında düşmana karşı dehşet saçan görünüşleriyle korkusuzca savaşan bu birliklerin farklı giyim tercihleri ile göze çarptıklarını dile getirmektedir.[50] Turhal'a göre "Tüm farklı kıyafetlerin ortak tek özelliği, başka hiçbir askere benzemeyen, kimsede olmayan, olağandışı biçimde vahşi hayvan postları, kürkleri, derileri ve yırtıcı kuş tüyleriyle süslenmiş olmasıydı."[51] Turhal bu birlik hakkındaki en erken kayıtların 15. yüzyıl ortalarına denk geldiğini tespit etmiş ve bunların Osmanlılar zamanında meydana getirildiğini, zamanla komşu devletler tarafından da taklit edildiklerini ifade etmiştir.[52] Hiç şüphesiz Tafur'un anlattığı insanların burada sözünü ettiğimiz *deliler* olduğunu kabul etmemiz, Turhal'ın onlar hakkındaki kimi tespitlerini gözden geçirmesini gerektirecek türdendir, ancak Tafur'un bu hususa sadece bir paragrafta değinmiş olması böyle bir kabul

47 İbn Battuta, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, (çev. A. Sait Aykut), 2. Baskı, YKY, İstanbul 2013, s. 42.
48 Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992, s. 38.
49 Ocak, *a.g.e.*, s. 39.
50 Abdullah Turhal, *Osmanlı'nın Muhteşem Süvarileri: Deliler*, Doğan Kitap, İstanbul 2011, s. 25.
51 Turhal, *a.g.e.*, s. 28.
52 Turhal, *a.g.e.*, s. 46, 58.

için yeterli değildir. Ayrıca Altan Çetin'in, konuyla ilgili olarak başvurduğumuz, Memlukların askeri teşkilatını incelediği çalışmasında[53] da Osmanlı ordusunun öncü birliklerinden olan *deliler* benzeri bir askeri teşkilatlanmaya rastlamamış olmamız Tafur'un karşılaşmış olduğu insanların *deliler* benzeri bir grubun üyesi olma ihtimalini azaltmaktadır.

Tafur'un Babil'de karşılaştığı bu insanlar, ister muhtemelen Kalenderi dervişi ister deliler türünden bir birliğin askerleri olsun, onun bu tanıklığına ne dervişler ne de deliler hususunda gerçekleştirilmiş çalışmalarda başvurulmuştur. Örneğin A. Yaşar Ocak Kalenderileri konu edindiği çalışmasında İbn Battuta ve Clavijo'nun seyahatnamelerine yer vermiş olmasına rağmen Tafur'un seyahatnamesinden söz etmemiştir. Aynı durum, çalışmasında delilerin kökenlerine dair ilk kayıtlara da yer veren Abdullah Turhal için de geçerlidir. Biz bu durumun *Andanças*'ın Türkiyeli akademisyenler arasında pek tanınmamasından kaynaklandığı kanaatindeyiz.

Kıbrıs'taki elçilik görevini tamamlayan Tafur, Kıbrıs kralına iletilmek üzere ona teslim edilen malları ve mektupları Dimyat'ta bulunan gemiye yükleterek gemi kaptanına iki ay sonra kendisini almak için dönmesini emretmiştir. Kendisi ise bu zaman zarfında Sina Dağı'nı ve Santa Catalina Manastırı'nı ziyaret etmek istemektedir. Ancak bu ziyaret hiç de kolay olmayacaktır; çünkü manastıra ulaşmak için, hiçbir yerleşimin olmadığı, insanların pusulalarla yönlerini tayin ettiği ve Kuran ile İncil'de Yusuf'un ambarları olarak geçen yapılarla –muhtemelen piramitlerle– karşılaştığı güçlüklerle dolu bir çöl yolculuğu yapmak zorunda kalmıştır. Bu güçlüklere rağmen Tafur, Sina Dağı ve Santa Catalina Manastırı'nın bulunduğu yöreye ulaşmayı başarmış, üstelik bununla da kalmayıp bu ziyaretin ardından Hindistan'a gitmenin yollarını aramaya başlamıştır. Bu amaçla böyle bir seyahatin mümkün olup olmadığını soruşturmuş ve sonuçta bu konuyla ilgili olarak danışmak üzere yakın zamanda Hindistan dolaylarından gelecek bir kervanı beklemeye karar vermiştir. Tafur'un bize anlattıklarına göre gelen kervan taşıdığı mallar bakımından muazzam büyüklüktedir. Kervanın taşıdığı mallar arasında her türlü baharat, inciler, değerli taşlar, altın, parfüm, keten, papağanlar, Hindistan kedileri ve başka

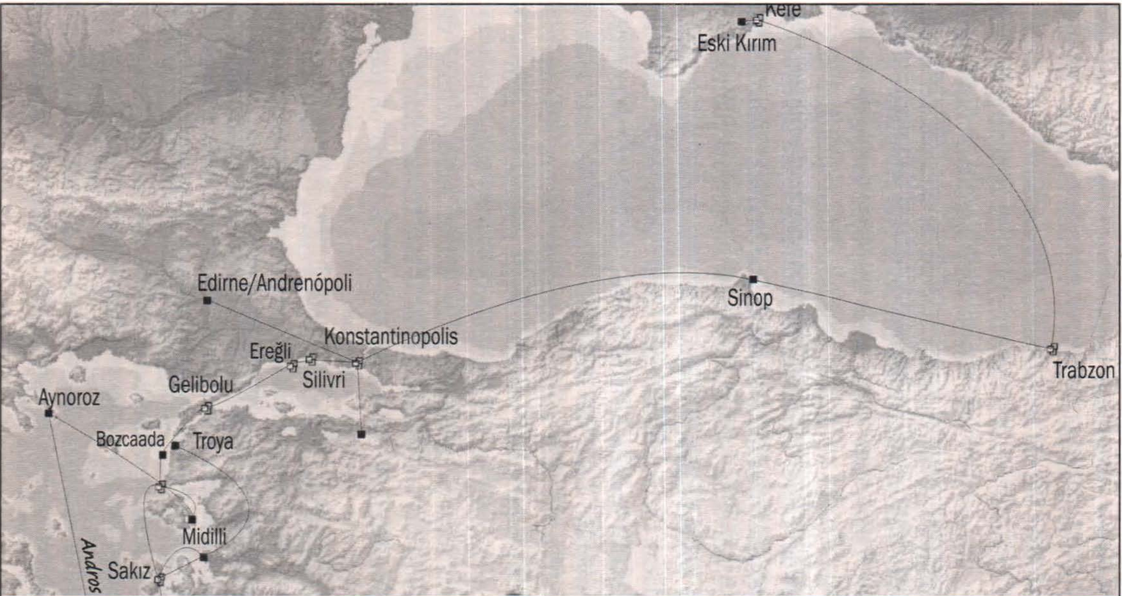
53 Altan Çetin, *Memlûk Devletinde Askerî Teşkilât*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2007.

birçok mal bulunur. Muazzam büyüklükteki bu kervanın taşıdığı mallar burada ikiye ayrılmakta, yarısı Babil üzerinden İskenderiye'ye; diğer yarısı ise Şam üzerinden Beyrut Limanı'na taşınmaktadır.

Tafur ilginç bir tesadüf eseri bu kervanla birlikte gelen Venedikli tüccar ve seyyah Niccolò de' Conti[54] ile de karşılaşacaktır. Tafur'un Hindistan'a yapacağı seyahatten vazgeçmesinin nedeni de Niccolò de' Conti olmuştur; çünkü bir arada bulundukları süre boyunca ona Hindistan seyahatini anlatmış, bölgenin Timur'dan sonra içine düştüğü kargaşayı ve bunun sonucunda artık bu yöreye seyahatin imkânsız hale geldiğini dile getirmiştir. Zaten Niccolò de' Conti, Timur'un ölümünden sonra ülkenin içine düştüğü karmaşa nedeniyle buradan ayrılmaya karar vermiş, Tafur'la karşılaşmasına vesile olan bu kervanla ülkesine dönmek üzere yola çıkmış, üstelik dönüş yolundayken soyulmuştur.[55] Niccolò de' Conti'nin anlattıklarından sonra Doğuya yapılacak bir seyahatin, eğer *uçarak gitmeyecekse* imkânsız olduğuna karar veren Tafur, onunla birlikte on beş günlük bir yolculuğun ardından Babil'e dönmüştür. Tafur'un Babil'den sonraki seyahat güzergâhı Kıbrıs olacaktır. Babil'de bir süre zaman geçirdikten sonra Nil üzerinden, nehrin Akdeniz'le buluştuğu yerde bulunan Reşit yakınlarına gelmiş, buradan da İskenderiye'ye geçmiş ve nihayet İskenderiye'de konakladığı sekiz günün ardından, onu almaya gelen gemi ile Kıbrıs istikametinde denize açılarak yedi günlük bir yolculukla Kıbrıs'ın Baf Limanı'nda karaya çıkmıştır. Tafur'un Baf hakkındaki ilk izlenimi şehrin sağlıksız oluşudur, bu yüzden

54 Venedikli bir tüccar olan Niccolò de' Conti (d. 1395?- ö. 1469), 15. yüzyılın başlarında gerçekleştirdiği ve 25 yıl süren seyahatinde Ortadoğu ve Hindistan'dan Cava'ya kadar, sözkonusu devirde aralarında Avrupalı seyyahların daha önce ziyaret etmedikleri toprakların da bulunduğu bir alanı ziyaret eden Avrupalı seyyahlardan biridir. Avrupa'ya dönmek üzere katıldığı bu kafilede ona Hindistan'dayken evlendiği karısı ve çocukları eşlik etmekteydi. Tafur ile karşılaştıklarında hayatta olduğunu bildiğimiz karısı, iki çocuğu ve tüm hizmetkârlarının sonradan veba nedeniyle öldüğünü, bu seyahati daha sonra kayıt altına alacak olan ve Nicolò de' Conti'nin seyahati hakkındaki ikinci kaynak olan Papa VI. Eugenius'un kâtibi Gian Francesco Poggio'nun aktardıklarından anlıyoruz. Poggio, Nicolò de' Conti'den dinlediği hadiselerden yaptığı derlemeyi *De Varietate Fortunae* adlı, Roma'nın çöküşünü konu edindiği eserinin son kısmına eklemiştir. Bkz. Kennon Breazeale, "Editorial Introduction to Nicolò de' Conti's Account," *SOAS Bulletin of Burma Research* 2.2 (2004): 100. Nicolò de' Conti'nin anlattıklarından oluşan eser, 1857'de R. H. Major'un editörlüğünü yaptığı *India in the Fifteenth Century* adıyla 15. yüzyılda Hindistan'a yapılmış dört seyahatten biri olarak yayınlanmıştır. Bkz. R. H. Major (ed.), *India in the Fifteenth Century, Being a Collection of Voyages to India*, Londra, 1857.

55 Niccolò de' Conti'nin burada bahsettiği muhtemelen sıradan bir soygun hadisesi değil yolculuk boyunca ödemek zorunda bırakıldığı harçlar ve vergilerdir.

Harita 4. Pero Tafur seyahatinin **Anad**olu safhası

şehre çeşitli defalar gelmiş olmasına rağmen şehir merkezini ziyaret etmez. Oraya ulaştıklarında, muhtemelen vebadan ölen bir papaz ve refakatçisinin binek hayvanlarını alan Tafur, büyük bir sevinçle karşılanacağı Nicosia'ya doğru yola çıkar. Nicosia'da Tafur'a, hizmetlerinden dolayı kral tarafından ihsanda bulunur ve seyahatine devam edebilmesi için tüm yolculuk masrafları karşılanarak onu Rodos'a götürecek bir gemi hazırlatır.

Adalar

Tafur'un Türklerle denizdeki ilk karşılaşması onun Kıbrıs'tan Rodos'a yolculuğu sırasında gerçekleşir. Tafur'un anlatısına göre bu olay Kıbrıs yakınlarında Katalanlar tarafından gemileri batırılan Türklerin bunun intikamını almak istemesi ve bu sırada Tafur'un da içlerinden birinde bulunduğu iki gemiyle karşılaşmaları ve onlara saldırmalarıyla meydana gelmiştir. Tafur'un içinde bulunduğu gemi, daha önce onun idamdan kurtarmış olduğu bir Katalan denizcinin gemicilik yeteneği sayesinde kurtulurken, diğer gemi bu kadar şanslı olmamış ve Türkler tarafından batırılmıştır.[56] Gemidekiler, bu olayı henüz atlatmışken şiddetli bir fırtınaya yakalanırlar. Tafur'un, "Gece yarısı güney rüzgârları arttı ve dalgaların her biri bizi bir o yana, bir bu yana savurdu. Böyle bir yerde boğulmaktansa Türklerin eline geçmeyi yeğlerdim!"[57] sözlerinden anlaşıldığına göre fırtına hayli şiddetli olmuş, fakat gemi tüm bu güçlüklere rağmen Meis Adası'na[58] ulaşmayı başarmıştır. Meis'te onlara saldıran Türklerin iki saat önce buradan ayrılmış olduğunu öğrenen gemidekiler adada Rodos Şövalyelerine ait bir kaleye gitmiş ve bir süre konakladıktan sonra Türklerin saldırısından dolayı büyük tedirginlik içindeki Rodos'a gitmek üzere tekrar denize açılmışlardır. İki gün sonra Rodos'a ulaşan Tafur'un oraya vardığında ilk işi Kastilyalı meşhur bir şövalye ve adadaki en zengin şahıs olan Rahip Nuño de Cabrera ile görüşmektir. Tafur, anlatısında da sık sık şahit olduğumuz gibi gittiği yerlerde özellikle yörenin İspanya kökenli önemli şahıslarıyla irtibat halinde olmuştur.

Tafur adaya çıkışının ikinci gününde ise Rodos Şövalyelerinin liderini ziyaret etmiş ve ona, Kıbrıs kralının gönderdiği mektupları teslim

56 Tafur ne yazık ki denizde karşılaşmış oldukları Türklerin kimler olduğundan söz etmemiştir.
57 Bkz. s. 132.
58 Tafur bu adanın Ermenistan'ın bir parçası olduğunu bildirir. Bkz. s. 88.

etmiştir. Söz konusu ziyareti sırasında şövalyelerin ağır hasta olan büyük üstadı,[59] ziyaretin gerçekleştiği günün gecesinde hayatını kaybetmiş, Tafur bu vesileyle Rodos Şövalyelerinin liderlerini ne şekilde seçtiklerine tanık olmuştur.

Tafur, Rodos'tan sonra Sisam ve İstanköy adaları açıklarından geçerek Sakız Adası'na ulaşmış ve burada yirmi gün konaklamıştır. Bize bildirdiğine göre, Cenevizlerin Grek ülkesinden aldığı adanın yöneticileri Mayoneses olarak adlandırılmaktadır. Bu isim Maona adındaki Ceneviz sermayedarların koloni şeklinde örgütledikleri şirketlerden kaynaklanmaktadır. Tafur, ada sakinlerinin himaye edilmeleri karşılığında Cenevizlere vergi ödediklerine ve adada Ceneviz bayrağı dalgalandığına da değinmiştir.

Levant ticareti ve boğaz geçişleri için stratejik bir nokta olan Sakız Adası yakınlarında iken Cenevizlere ait gemiler, Tafur'un yolculuk etmekte olduğu gemiyi bir süre alıkoymuştur. Burada tutuldukları günün gecesinde bir kez daha ortaçağ denizciliği için Akdeniz'i tehlikeli kılan bir fırtına kopmuş ve bu kez öncekine göre çok daha büyük zararlara yol açmış ve geminin su almasına neden olmuştur. Geminin bir parçasına tutunarak hayatta kalmayı başaran Tafur'u Biskaylılar kurtarmıştır. Geminin bir şekilde karaya çekilebilmesine rağmen, başka birçokları gibi Tafur da mallarının çoğunu kaybetmiştir.

Tafur'un seyahatini gerçekleştirdiği dönemde Doğu ve Batı kiliselerini birleştirmek için yoğun çaba sarf edilmektedir. Tafur bu girişimlerin de tanığı olmuş ve Bizans imparatorunun konsile [Floransa Konsili] götürülmesi hususunda, Venediklilerle Cenevizler arasındaki mücadeleye Sakız Adası'nda bulunduğu sırada şahit olmuştur.

Tafur sadece bir tüccar veya imanlı bir Hıristiyan değildir o aynı zamanda tarih bilgisine sahip meraklı bir seyyahtır. Seyahatnamesinde hem Hıristiyan azizlerin hayatlarıyla ilgili anlatılara yer verir hem de yeri geldikçe antikçağın tarihsel olaylarına değinir. Onun yolunu Troya'ya düşüren de de bu olmuştur. Tafur, Sakız Adası'nda iken gemilerinin onarımını beklemek yerine bu süreyi antik Troya şehrine bir ziyaret yaparak değerlendirmiştir. Troya'ya, Türklerle iyi ilişkilere sahip bir Ceneviz tüccar ara-

59 Aragonlu Antonio Fluvian de la Riviere (ö. 29 Ekim 1437).

cılığıyla kara yoluyla iki günde ulaşan Tafur, burada da Roma'da yaşadığı hayal kırıklığının bir benzerini yaşamış ve bu efsanevi şehir hakkında bilgi alabileceği hiçbir yetkili bulamamıştır. Bölgede bulunan büyük yapılara ait yıkıntılardan burasının efsanevi Troya şehri olduğunun anlaşıldığından söz eden Tafur'a göre çevrede sadece köy yerleşimleri bulunmakta, buradaki Türkler yöredeki antik yapıları kutsal kabul etmekte ve onlara zarar vermek bir yana evlerini bu yapılara bitişik biçimde inşa etmektedirler.[60]

Tafur'un Troya seyahati sırasında fırtınaya yakalanan ve zarar gören gemisi de tamir edilmiştir. Bu sayede adaya dönmesinden iki gün sonra tekrar denize açılan Tafur her iki yakasında da Türklere ve Rumlara ait köy yerleşimleri bulunan Çanakkale Boğazı'ndan geçmiş, Türklerin Grek ülkesinde [Bizans topraklarında] ele geçirdiği ilk yer olan ve "başka hiçbir yerde yapmadıkları halde surları ve kaleyi olduğu gibi"[61] bıraktıkları Gelibolu'ya ulaşmıştır.

Konstantinopolis ve Bizanslılar

Tafur'un bindiği gemi, Gelibolu'nun ardından Marmara Denizi'ne girmiş ve kuzey yönünde ilerleyerek Bizans'ın Yıldırım Bayezid'in taht mücadelesi içindeki oğullarından Musa Çelebi'ye (1388-1413) karşı Mehmed Çelebi'ye (1390-1421) verdiği desteğin bir karşılığı olarak Osmanlıların Bizans İmparatoru İoannis Paleologos'a bıraktıkları Ereğli ile Silivri açıklarından geçip Konstantinopolis'e doğru yoluna devam etmiştir. Bu sırada Tafur, önce uzaktan bir dağ olduğunu düşündüğü fakat çevresindekilerden Ayasofya olduğunu öğrendiği kiliseyi görecek ve bir süre sonra Konstantinopolis'e ulaşacaktır (Kasım 1437).

Tafur'un seyahatnamesini bizim açımızdan önemli kılan bir başka neden de onun seyahatinde, son yıllarını yaşayan Bizans'ın başşehri Konstantinopolis'i ziyaret etmiş olmasıdır. Tafur Bizans sarayında imparator tarafından memnuniyetle karşılanmış ve saray çevresinde geçirdiği zaman süresince önemli olaylara da tanık olmuştur. Bununla birlikte Tafur,

60 Tafur muhtemelen burada Türkler ile pagan Troya arasında bir ilişki kurmaktadır, bu tutumunu bir kez de onun Bizans'ı Osmanlıların ele geçirmesini Türklerin Troya'nın intikamını almaları şeklinde yorumlamasında görüyoruz. Bkz. s. 137.
61 Bkz. s. 139.

seyahatnamesinde halkın durumu, şehirde bulunan yapılar ve kamusal alanlarla buralarda gerçekleştirilen törenlere de sık sık değinmiştir.

Konstantinopolis'te, başka milletler gibi, kayda değer bir Kastilyalı nüfus da bulunmaktadır. Nitekim Tafur, şehre ulaştığında aralarında daha önceden de tanıdığı Kastilyalıların ve başka milletlerden dostlarının bulunduğu bir grup tarafından karşılanmış ve Pera'da ağırlanmıştır. Tafur şehre ulaşmasından bir süre sonra imparatorun huzuruna çıkmış ve ona, egemenliğindeki toprakları görmek ve Bizans imparatorlarına dayandığı söylenen kendi soyu hakkındaki gerçekleri ortaya çıkarmak için buraya geldiğini anlatmıştır. Tafur, seyahatnamesinde söz konusu kan bağı ile ilgili olarak imparatorun bir araştırma yapılmasını emrettiğini ve bu araştırma sonucunda iddianın kanıtlandığını da anlatacaktır. Bize anlattığına göre araştırmayı yapmakla görevlendirilenler ona geçmiş bir zamanda Bizans imparatoru ile soylular arasında yaşanan bir ihtilaftan söz etmişler, bu ihtilafta imparatorun oğlunun soyluların yanında yer aldığını; fakat babasıyla bir çatışmanın kaçınılmaz hale geldiğini gördüğünde ülkeyi terk edip İspanya'ya yerleştiğini anlatmışlardır. Tafur'un Bizans imparatoru ile kan bağı, İspanya'ya giden ve orada Müslümanlara karşı cesurca savaşarak şöhret kazanan bu prens aracılığıyla kurulmuştur.

Tafur, seyahatnamesinde bu olayların ne zaman yaşandığının kendisine bildirildiğini, fakat bu tarihi hatırlamadığını söyleyerek bu konuda kimi şüphelerin doğmasına neden olur. Yine de çeşitli çalışmalarda onun burada anlattıklarının doğru olabileceğini öne süren araştırmacılar olmuştur. Bunlardan biri de Tafur ismi ile *Tekfur* kelimesi arasında ilişki kuran ve Tafur'un seyahatnamesinde söylediklerini destekleyen bir iddiadır.[62] Tafur'un anlattığı bu olayla onun soyunun Bizans imparatorlarına dayandığını kabul etmek oldukça tartışmalı bir konudur; fakat soyu ile imparatorluk arasındaki bu ilişkiyi kurarken anlattığı hadiselerin Bizans imparatorları, soylular ve halk arasındaki ilişkilerin niteliği hakkında önemli ipuçları taşıdığı görüşündeyiz. Söz konusu anlatı, geçmiş bir zamanda Bizans imparatorlarından birinin, ülkenin soylularının da köylüler gibi vergi ödemesini ve

62 Pedro Martínez García, "Andanças e viajes: el otro Pero Tafur." *Edad Media: revista de historia*, C: 11, 2010, s. 270.

ona hizmet sunmasını istemesi ve soyluların bu isteğe karşı gelmesi sonucu yaşananları hikâye eder. Tafur'a anlatılanlara göre bu imparator hem soyluların kararından vazgeçmesini istemelerine hem de bu talepleri ona ileten oğluna büyük öfke duymuş ve uygulamadan vazgeçmediği gibi soylular için aracı olan prensi de saraydan uzaklaştırmıştır. Bu prens Edirne şehrine gelmiş ve bir süre daha babası ile mücadele ettikten sonra, imparatorun taviz vermez tavrı sonucunda, Toledo Fatihi Alfonso VI de León'un (1047-1109) hükümdarlığı sırasında İspanya'ya gitmiştir. Prens İspanya'ya gittikten sonra da soylular, yanlarına aldıkları bir diğer prensle birlikte imparatora karşı mücadeleye devam etmiş ve nihayet, yürütülen isyan sonucunda, imparator tahttan indirilmiştir. Tafur'un anlatısına göre soyluların öncülüğünde yürütülen bu isyan sonucunda soyluların hakları iade edildiği gibi onlara eskisinden daha fazla hak tanınmış ve köylüler köle durumuna düşmüştür. Osmanlıların Bizans topraklarında yayılabilmesinde Bizans köylülerinin içinde bulundukları ağır şartlar nedeniyle Osmanlılara verdikleri desteğin etkisini dikkate alırsak bu anlatının Tafur tarafından, sadece kendi soyu ile Bizans imparatorlarının soyu arasında, anlaşılabilir sebeplerle, bir bağ kurmak için kurguladığı bir hikâye olduğunu iddia etmek doğru olmayacaktır.

Tafur, Konstantinopolis'te bulunduğu sürece kamusal alanlar ve şehrin genel durumu hakkında da önemli gözlemlerde bulunmuştur. Roma şehrinde karşılaştığı manzaranın benzeri bir durumla Bizans başşehrinde de karşılaşan Tafur, seyahatnamesinde, şehrin içinde bulunduğu çöküş halini bütün açıklığıyla dile getirmiş, fakat Roma'dan farklı olarak Konstantinopolis'in içinde bulunduğu durumu IV. Haçlı Seferi ve Venediklilerle ilişkilendirmiştir. Bununla ilgili olarak geçmişte Venediklilerin, Türklere karşı Bizans'ı desteklemek amacıyla olduğunu ileri sürerek donanmalarıyla Konstantinopolis'e geldiklerini aktaran Tafur, Venediklilerin imparatora karşı ayaklandıklarını ve bu yüzden imparatorun Mora'ya kaçmak zorunda kaldığını, imparatorun meşru varisi olarak ise sadece Macaristan kralının kızı ile evli olan bir torununun[63] kaldığını, bu kişinin ise ilerleyen yıllarda seçkin bir şövalye olarak Konstantinopolis halkıyla birlikte Latinlere karşı ayaklanarak şehri ele geçir-

63 Tafur burada Latin İmparatorluğu'nu ortadan kaldırıp Paleologos hanedanını kuran VIII. Mihail Paleologos'tan söz etmektedir.

diğini anlatmaktadır. Tafur'a göre bu ayaklanma ayaklananların, kıyıları ele geçirerek Venediklilerin denizle bağlantısını kesmesi ve onların gemilerine ulaşmasını önlemeleri sayesinde başarılı olmuştur.

Tafur'un seyahatnamesi son günlerini yaşayan bir imparatorluğun tanığıdır. Tafur'un anlatısı bu sürecin bir anda gerçekleşmediğini, çöküş sürecinin, çeşitli emarelerle (kimi zaman söylencelere yansıdığı gibi) kendini yavaş yavaş gösterdiğine işaret etmektedir. Nitekim Tafur, ülkede iyi askerlere büyük ihtiyaç duyulduğunu, fakat şehrin hem asker hem de nüfus bakımından zayıfladığını, Grek halkının sadece Konstantinopolis'i ellerinde tutabildiklerini ve şehir ele geçirilmeden çok önce zaten Müslümanların kölesi haline geldiklerini bildirmektedir. Tafur, birçok Batılı önyargının konusu olduğu gibi bu durumu Türklerin Troya'nın intikamını alması şeklinde değerlendirmiş ve şehrin kaybedilmesinde Hıristiyan prenslerin ve halkların ihmalkârlıklarının payı olduğunu dile getirmiştir. İçinde bulunulan bu çetin şartlar ve yıkım karşısında ülkesini kurtarmanın yolunu arayan imparatorun, Türklere karşı Batıdan destek alabilmek umuduyla, papa ve Avrupalı devletlerle görüşmelerde bulunmak için Kasım 1437'de Avrupa seyahatine[64] çıktığına tanık olan Tafur, imparatorun bu seyahat hazırlıklarına ve şehirden ayrılırken gerçekleştirilen törenlere seyahatnamesinde de yer vermiş, bu seyahat için imparatorun kendisinin yanında bulunmasını istediğine değinmiş fakat bu teklifi kendi seyahatini gerekçe göstererek reddettiğini belirtmiştir.

Tafur, ülkenin geri kalmış ve yıkıma uğramış hali karşısında halkın, geçmişe duyduğu özlemin bir ifadesi olan çeşitli söylenceleri de dinlemiştir. Bunlar arasında en önemlisi Roma ve Bizans toplumlarından sonra Osmanlıların toplumsal belleğinde de yer edinmiş olan ve günümüzde Kızıl Elma olarak ifade edilen söylencedir. Yunan ve İskandinav mitolojisinde ölümsüzlükle ilişkilendirilmiş olan *elma* imgesi, ebedi hükümdarlık alameti olarak ilk kez Roma İmparatorluğu zamanında anlam kazanmış ve Bizans devrinde de bu anlamını korumuştur.[65] Tafur bu söylenceye hem Roma seyahati sırasında, Kolezyum önündeki heykelin elinde tuttuğu

64 İmparator 1437 ve 1440 yılları arasında İtalya'da kiliselerin birleştirilmesiyle ilgili görüşmelerde bulunmuştur.

65 Orhan Şaik Gökyay, "Kızılelma," *DİA*, C:25, İstanbul 2002, s. 559.

küreden hem de Konstantinopolis seyahati sırasında, Ayasofya'nın önündeki İustinianus Heykeli'nin elindeki küreden bahsederken değinmiştir. Tafur'un hem Roma seyahati hem de Konstantinopolis ziyareti sırasında bu konuya değinmesi Roma İmparatorluğu'nun başşehirleri olmuş bu iki kentin içinde bulunduğu yıkımla ve geçmişe duyulan özlemle de ilgili olmalıdır. Bununla birlikte Tafur'un seyahatnamesi bu söylence aracılığıyla imgesel düzeyde de ortaçağda yaşanan dönüşümü yansıtmaktadır. Nitekim Tafur, *elma*yı elinde tutan İustinianus'un Türkiye'yi işaret ederek imparatorluğa yıkımın buradan geleceği kehanetinde bulunduğundan söz ederken bir anlamda Osmanlıların Roma mirasını devraldığı bir dönüşüm sürecine de işaret etmiştir. Kızılelma "ulaşılması ve fethedilmesi gereken ülke"[66] anlamıyla Osmanlıların Roma'nın siyasal mirasını devralmasının bir ifadesi olmuş ama aynı zamanda kültürel boyutuyla toplumsal bellekte de günümüze kadar varlığını korumuştur.

Edirne ve Türkler

İmparator, Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki ihtilafın çözümü için çıktığı Avrupa seyahatinde iken Tafur da Osmanlı başşehri Edirne'yi, Bursa'yı ve Cenevizlerin elindeki Karadeniz'in Kefe şehrini ziyaret etmiştir. Bu seyahatleri için imparator naibi olarak görevlendirilen Paleologos Dragas'ın[67] büyük yardımını gören Tafur, seyahatlerini onun Ceneviz aracıları sayesinde gerçekleştirebilmiştir. Seyahatinin ilkini Edirne'ye düzenleyen (Aralık 1437) Tafur bu sırada tahtta bulunan II. Murad'ı da, sultanın özellikle Konstantinopolis ve imparator hakkında bilgi almak için onu huzura çağırması vesilesiyle görmüştür ve onu, "Yaklaşık olarak kırk beş yaşında olmalıdır, boylu poslu ve güzel yüzlüdür. Ölçülülüğünden ihtiyatlı, görünüşünden ciddi biri olduğu anlaşılıyordu"[68] şeklinde tarif etmiştir.

66 Gökyay, "Kızılelma," s. 559.

67 XI. Konstantinos Paleologos Dragaš (1405-1453), 1449-1453 yılları arasında hüküm süren son Bizans imparatorudur. İstanbul'un fethi sırasında ölmüştür. 1437-1440 döneminde imparator olan kardeşi VIII. Ioannes Paleologos İtalya'da Floransa Konsilinde Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birbirine bağlanması için müzakerelerde bulunmakta iken Konstantinos da taht naipliği görevinde bulunmuştur. Bkz. "Constantine XI Palaeologus," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Eylül 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/133997/Constantine-XI-Palaeologus.

68 Bkz. s. 149.

Ona bildirildiğine göre altı yüz bin atlıdan oluşan ordusunun tamamı sultanın yanındadır ve orada yaya kimse bulunmaz.[69] Ordunun muazzam büyüklüğünden ve askerlerin savaş kabiliyetinden hayli etkilenmiş olan Tafur bu muazzam insan gücünün iyi donanımlı olmadığı düşüncesindedir. Ona göre askerlerin tüm teçhizatı demir gürz, yay ve oktan ibarettir. Askerlerin atları ise ufak tefek ve zayıftır. Bu atlar barınakta değil açık alanlarda tutulurlar ve doğaları gereği sıska olmalarının üzerine bir de içinde bulundukları kötü ve zor şartlar eklendiğinde Tafur'a göre sahiplerini dahi zar zor taşırmış gibi görünürler. Atların muazzam sayıda olduğunu bildiren Tafur, savaşmak için bu atlardan biriyle yola çıkmaktansa kendi ülkesindeki eşeklerden biriyle yola çıkmayı yeğleyeceğini dile getirmiştir. Tafur askerlerin atları hususundaki bu görüşlerini seyahatinin daha sonraki safhasında gideceği Kefe ve Eski Kırım'da bulunduğu sırada, Tatarların atlarını gördüğünde de tekrarlayacaktır. Atların bu durumunu askeri açıdan bir zaaf olarak değerlendiren Tafur'un bu tutumu, Avrupalı şövalyelik kültürünün ayrılmaz parçası olan soylu ve heybetli atlarla, bozkır halklarının sıska ama dayanıklı atlarını kıyaslamasından kaynaklanır. Tafur, göçebe imparatorluklarının devasa büyüklükteki topraklara egemen olmasında, zor şartlara ve uzun yollara dayanıklı bu sıska atların sahip olduğu önemli rolü gözden kaçırmıştır.

Tafur'un Edirne ile ilgili gözlemleri saray çevresi ile sınırlı olmamış, seyahatnamesinde halk ve onların içinde bulundukları durumla ilgili izlenimlerine de yer vermiştir. Tafur, Türklerin Grek halkına karşı zalim olduklarını düşünse de, Türkleri, doğrulukta asil insanlar olarak tarif eder. Ona göre Türkler davranışlarıyla, harcamalarıyla, yemek kültürleri ve oyunlarıyla soylular gibi yaşarlar. İnsanlar çok neşeli, hoş muhabbetli ve eli açıktır. Tafur bu yörede erdemden bahsedilecekse bunların Türklerden başkasında olamayacağını da dile getirir. Ona göre halk güzel giyimlidir. Elbiselerin yünlü, ipekli ve İtalya'dan getirilen sırmalı kumaşlardan dikildiğini anlatan Tafur, halkın bir kısmının başlarını keten örtü ile örttüklerini bir diğer kısmının ise Burgos'taki kır şenliklerinde kullanılanlara benzer şapkalar kullandıklarını

69 Tafur'un Konstantinopolis ve Edirne'de bulunduğu sırada II. Murad, Sırp Despotluğunu ortadan kaldırmakla ve Eflak'ta hâkimiyet kurmakla meşguldü. Macaristan Kralı Sigismund'un ölmesi üzerine II. Murad ordunun başında Macaristan seferine bu sırada çıkmıştır. Bkz. Halil İnalcık, "II. Murad," DİA, C: 31, İstanbul 2006, s. 168. Tafur muhtemelen Edirne ziyaretinde bu orduyla karşılaşmıştır.

gözlemlemiştir. Tafur Edirne'de, halkın yaşadığı çadırların mükemmel vaziolduğunu, bununla birlikte uğraşlarının hiç bitmediğini ve sahip oldukları ne varsa bunları uzun süreler kullandıklarını, içinde bulundukları çetin şartlara rağmen durumlarından hiçbir zaman şikâyetçi olmadıklarını da gözlemlemiştir. Şehirdeki ekonomik faaliyetlere de değinen Tafur'un burada dikkatini, muazzam çeşitlilikteki ve miktardaki kürkler ve bunların ticareti çekmiştir.

Tafur, Edirne ziyaretinin ardından ona refakat eden Ceneviz tüccarla birlikte Konstantinopolis'e dönmüştür. Tafur, Edirne dışında Türklerin elinde olan kimi şehirleri de ziyaret etmiştir. Bunlardan biri de Bursa'dır. Tafur, Bursa'nın nüfusunun 4.000 civarında olduğunu, Anadolu'daki en zengin ve büyük şehir olduğunu ve bu zenginliği Türklerin şehri ele geçirmesiyle elde ettiğini söyleyerek bunun nedenini Türklerin şehri Anadolu ve Balkanlar'daki toprakları için bir köprü olarak kullanmasına bağlar.

Karadeniz

Konstantinopolis'e döndükten sekiz gün sonra bu defa da Karadeniz'in kuzeyinde Kırım yakınlarındaki Kefe şehrine bir seyahat düzenlemeye karar veren Tafur yine Dragas'ın yardımıyla ayarlanan bir gemiyle Anadolu'nun Karadeniz kıyılarını takip ederek Kefe seyahatine çıkmıştır. Bu güzergâhta seyahatnamesinde yer verdiği ilk şehir Sinop'tur.[70] Tafur'un gemisi burada mal boşaltıp yüklemekle iki gün geçirmiş ve tekrar Trabzon istikametinde yola çıkmıştır. Tafur, Sinop yakınlarındayken orada tatar yayı yapıp bunları oradan geçen gemilere satan Türklerle de karşılaşacaktır. Onun bize aktardığına göre Türkler, Hıristiyanlara silah satmanın ağır cezaları olması nedeniyle bu silahları kıyıya gömmekte ve ne zaman bir gemi görseler bunları gömdükleri yerden çıkarıp oradan geçen gemidekilere satmaktadırlar.

Yoluna devam eden Tafur'un Sinop'tan sonraki durağı Trabzon olmuştur. Şehri ziyaret ettiği sırasında Trabzon imparatoru IV. İoannes

70 Sinop, Karadeniz ticaretinde gemilerin mutlaka uğradıkları bir liman olduğu için birçok seyyah seyahatnamelerinde bu şehirden bahsetmiştir. Şehri Tafur'dan önce ziyaret eden seyyahlar arasında Rubrucklu Wilhelm, Clavijo ve İbn Battuta da bulunur; Tafur az da olsa seyahatnamesinde şehre yer verir. Sinop'un seyahatnamelerdeki yerine değinen bir makale kaleme alınmış, ancak 13. yüzyıldan itibaren şehri ziyaret eden seyyahları konu edinen çalışmada Pero Tafur'a yer verilmemiştir. Bkz. Süreyya Eroğlu ve A. Alev Direr Akhan, "Seyahatnameler'de Sinop," AÜSBED, C: 17, S. 1, Erzurum 2013, s. 257-272.

Komnenos'tur. Tafur'a orada anlatıldığına göre imparatorun babası, geçmişte ağabeyi ile taht mücadelesine girişmiş ve sonunda onu öldürerek tahtı ele geçirmiştir. IV. İoannes de aynı şekilde babasını öldürmüş ve ağabeyini sürgüne göndermiştir. Trabzon imparatoru huzuruna kabul ettiği Kastilyalı seyyahtan sadece Konstantinopolis'te yaşananlar hakkında bilgi almakla kalmayacak, aynı zamanda ağabeyinin Trabzon üzerine yürümek için bir donanma hazırlamakta olduğunu da öğrenecektir.

İmparator, Tafur'un orada kalması için ısrar etmişse de Tafur bir an önce seyahatini tamamlayıp ülkesine dönmesi gerektiğini ve İspanya'da Müslümanlara karşı bir sefer hazırlığındaki kralın ordusuna katılacağını gerekçe göstererek bu teklifi geri çevirmiş ve Kefe yolculuğu için ondan yardım istemiştir. Böylece Tafur'un doğuda gitmiş olduğu en uzak köşelerden biri ve seyahatinin önemli duraklarından olan Kefe yolculuğu başlayacaktır.

Kefe, Eski Kırım ve Tatarlar

Tafur, Tatarlarla Kefe ve Eski Kırım seyahatleri sırasında karşılaşmıştır. Kefe şehri Tafur'un *Tartarlar* olarak adlandırdığı Tatarların himayesinde olmakla birlikte aslında Cenevizlerin elindedir. Sadece malların değil köle ticaretinin de en önemli merkezlerinden olan şehir, dünyanın farklı yerlerinden gelmiş milletlerin yaşadığı kozmopolit bir yapıdadır. Bu ticari önemine rağmen Tafur, şehrin savunmasının pek güçlü görünmediğine, şehrin surlarının sağlam olmadığına hendeklerin ise küçük olduğuna dikkat çekmiş, fakat Cenevizlerin bombard, misket tüfeği, kulverin gibi çağın en gelişmiş silahlarına sahip olduğunu ve donanmanın şehri güçlü şekilde savunduğundan söz etmiştir.

Tafur, Kefe'yi İspanya'nın Sevilla şehri ile karşılaştırır ve coğrafi olarak büyüklüğü benzer olmakla birlikte nüfusunun Sevilla'nın iki katı olduğunu belirtir. Sevilla'nın söz konusu dönemde nüfusunun yaklaşık 40.000 olduğu hesaba katılırsa Kefe'nin devrin nüfus bakımından önemli bir şehri olduğu ortaya çıkmaktadır.[71] Nitekim Tafur, Karadeniz'in önemli bir şehri olan Trabzon'un nüfusunu 4.000 olarak vermiştir.[72]

71 Bkz. Miguel Ángel Ladero Quesada, *Historia de Sevilla. La Ciudad Medieval*, (3. Baskı), Universidad de Sevilla, Sevilla, 1989, s. 80.
72 Bkz. s. 153.

Tafur, dünya üzerindeki en büyük köle pazarının bu şehir olduğunu bildirir ve anlatılanlara göre Memluk sultanı da aracılar vasıtasıyla buradan köle satın almakta ve bunlar Mısır'a götürülüp yetiştirilmektedir. Tafur'un dikkat çektiği önemli bir nokta bölgede yapılan Hıristiyan köle ticaretini onaylayan bir mektubun papadan alınmış olmasıdır. Bunun gerekçesi ise bu mektup kadar ilginçtir. Buna göre papa, Hıristiyanların, Müslümanların eline geçmesinden ve din değiştirmek zorunda bırakılmalarındansa diğer Hıristiyanlar tarafından köle olarak satın alınmasının ve böylece bunların din değiştirmesinin önüne geçilmesinin daha doğru olduğu düşüncesiyle Hıristiyan köle ticaretine onay vermiştir. Tafur, köle ticaretine konu olan bu Hıristiyan halkların Ruslar, Megreller, Kafkasyalılar, Çerkezler, Bulgarlar ve Ermeniler gibi Doğu Hıristiyanları olduğunu bildirir. Tafur da bu şehirde iki kadın ve bir erkek köle satın almış ve onları daha sonra İspanya'ya götürmüştür. Köle ticaretinin nasıl gerçekleştirildiğini detaylı biçimde anlatan Tafur, kölelerin vebaya karşı altmış gün için satıcının teminatında olduğunu bu süre içerinde satın alınan köle ölecek olursa satıcının kölenin karşılığında aldığı parayı iade ettiğini anlatır. Tafur ayrıca köleler arasında Tatarların efendilerine sadakatleriyle bilindiklerinden diğer kölelere göre daha değerli olduğuna değinir.

Tafur, şehre seyahati sırasında Tatarların başşehri olarak adlandırdığı Çorcate'ye yani Eski Kırım'a bir Ceneviz saldırısı olduğunu fakat Tatarlar bu saldırıdan haberdar oldukları için buna karşı koyduklarını, buna cevap olarak Kefe'ye yürüyen Tatarların şehri ele geçiremediklerini anlatır. Tafur bölgenin ekonomik hayatı açısından önemli bilgilere yer verir. Havyar ticaretinden dünyanın her yerinden gelmiş sayısız ulustan ve muazzam kalabalıktan, halkın giyim kuşamından söz eder. Özellikle ilgisini keçe kaftanlar çekmiştir. Tafur ayrıca Tatarların silahlarından da bahseder, bunların pala, yay ve okları ile sopadan ibaret olması Osmanlı askerlerinin teçhizatını akla getirir. Aslında Tafur'un anlattığı Tatarlar ve Türkler oldukça benzer özelliklere sahiptirler.[73]

73 Tafur, Türklerle Tatarların birbirlerine benzerliği hususunda doğrudan bir ilişki kurmaz, ancak anlattıkları bu benzerlikleri göz önüne serer. Aynı şekilde Tafur, Müslümanlarla Türkler arasında da bir farklılık görmez; fakat tüm seyahati boyunca Müslüman ya da Mağripli farkı gözetmeden karşılaştığı tüm Müslümanları *"moros"* diye adlandırmasına rağmen Müslüman oldukları halde Türkleri bu gruba

Tafur, gitmemesi tavsiye edilmiş olsa da Kefe'den sonra Tatarların başşehri dediği Çorcate'ye de seyahatinde yer vermiştir. Seyahatnamesinde, büyük hanın ordu-pazarını görmek için bu seyahate karar verdiğinden söz eden Tafur, hanın saltanatını ifade eden ve Ordu-Pazar olarak adlandırılan *yürüyen* şehrini görmüş ve burayı mal alınıp satılan büyük bir meydan (pazar) şehir olarak tarif etmiştir.

Konstantinopolis'e Dönüş ve Bursa Seyahati

Konstantinopolis'e dönüş yolunda geldiği güzergâhı kullanan Tafur ilkin Trabzon'a uğramıştır. Trabzon'da bir kez daha imparatorun kalması yönündeki ısrarlarını geri çevirerek burada zaman harcamadan Konstantinopolis'in yolunu tutmuştur. Tafur, Konstantinopolis'e dönüşünde Karadeniz'den gelen gemiler için uygulanan karantina ile karşılaşmıştır. Bu uygulama ile gemiler Konstantinopolis ve Pera limanlarına alınmayıp inşa edilen bir barınakta mallarını boşaltmakta ve tekrar yola çıkmadan önce altı ay boyunca burada bekletilmektedirler. Tafur, bu uygulamadan imparatorluk naibi Dragas'a haber göndererek muaf kalmayı başarmış ve onun gönderdiği bir kayıkla şehre gelmiştir. Yine şehirde bulunan dostları tarafından karşılanan Tafur, Dragas ve imparatoriçenin huzuruna çıkmış ve başından geçenleri ve özellikle de Trabzon imparatoru ile ilgili hususları anlatmıştır. Tafur şehirde uzun süre kalacağı bu ziyaretinde Konstantinopolis'in farklı köşelerini gezecek ve seyahatnamesinde de şehir hakkındaki gözlemlerine geniş yer verecektir. Onun bize seyahatnamesi aracılığıyla aktardıkları arasında Ayasofya Kilisesi, Konstantin'in annesi Azize Helena'nın Kutsal Topraklardan getirdiği kutsal emanetler, şehrin meydanında bulunan ve Osmanlılar devrinde de bir müddet muhafaza edilen İustinianus Heykeli, Hipodrom ve şehrin surları bulunur. Ayrıca Tafur halk arasında anlatılagelen kimi gerçeğe kimi efsaneye dayanan söylencelere de seyahatnamesinde yer vermiştir. Bunlar arasında Latinlerin Konstantinopolis'i ele geçirmesi ve şehri yağmalayıp burada bulunan çeşitli eserleri Venedik'e taşımaları ile bir ara Venedik'te bulunan idare merkezlerini Konstantinopolis'e taşımaya niyetlenmeleri, Türklerin Konstantinopolis kuşatması, yargıçların kadınların ahlaklı olup olmadığını anlamak için onları götürdükleri bir hamam, oğlancılık suçuyla

katmayarak onlardan Türkler şeklinde bahseder.

ünlenmiş bir kilise ve yıldırım düşmesi sonucu bu günahkârların tamamının yok olması Tafur'un eserinde yer verdiği söylence ve anlatılardır. Tafur sadece efsanevi olaylara yer vermemiş, şehri ziyareti sırasında tanık olduğu önemli olayları da seyahatnamesinde anlatmıştır. Bunlar arasında Osmanlıların Karadeniz'de bir yerde ayaklanan isyancılara karşı düzenlediği sefer nedeniyle Osmanlı ordusunun şehrin surlarının yakınlarından geçmesi ve halk arasında şehrin Türklerce işgal edileceğine dair söylentilerin çıkması, bu sırada sultana sunulmak üzere hediyeler hazırlanıp ordunun konakladığı yere götürülmesi bu olayların en önemlileridir. Karşı karşıya kaldıkları büyük tehlikeye rağmen Tafur, böyle büyük bir orduyu gözlemleyebilmiş olmasını büyük bir şans olarak değerlendirir ve aslında bu ordunun batılı bir ordu ile karşılaşması halinde mağlup olacağını; çünkü pek yetenekli ve donanımlı askerlerine rağmen ordunun yeterli silahlara sahip olmadığını dile getirmiştir. Nitekim Tafur "... orada iyi savaşmaktan başka bir savunma tedbiri yoktur; ne fusta [gemi] ne de kale bulunur"[74] derken Türklerin askeri yeteneklerini methetmekle birlikte onların, hem denizcilikte etkin bir güç oluşturamadıklarını hem de ele geçirdikleri topraklardaki kaleleri yıkmaları nedeniyle kalelerin sağladığı savunmadan da mahrum kaldıklarını ifade etmektedir.

Türklerin egemenliğinde olan ve Tafur'un seyahati sırasında ziyaret ettiği önemli şehirlerden bir diğeri de Bursa'dır. Bir Ceneviz tüccar aracılığıyla gittiği Bursa'yı Anadolu'daki en zengin ve en büyük şehir olarak tanımlayan Tafur şehirle ilgili nüfus, ekonomik faaliyetler gibi kimi bilgilere de seyahatnamesinde yer vermiştir.

Venedik'e Dönüş

Bursa ziyaretinin ardından Konstantinopolis'e dönen ve bu son seferinde şehirde iki ay kalan Tafur, iki ayın sonunda Ancona'ya ait bir gemi ile Kefe'den getirdiği köleler ve mallarla birlikte Ereğli, Silivri istikametinde kıyıyı takip eden bir güzergâh üzerinden Gelibolu'ya doğru yola çıkmıştır. Gemidekiler Gelibolu civarında, sahilde, Hıristiyan esirlerin yardım istekleriyle karşılaşmışlar, kaptanın bu konudaki muhalefetine rağmen Tafur'un telkinleriyle esirlere yardım edilmesine karar verilmiş ve içinde Tafur'un da

74 Bkz. s. 171.

bulunduğu bir kayıkla bir grup, kıyıya çıkarak Türklerle savaşmak pahasına esirleri kurtarmayı başarmıştır. Her ne kadar zayiat vermemiş olsalar da Tafur bu olay esnasında ayağından yaralanmıştır.

Yolculuğuna devam eden gemi, Cenevizlere ait Midilli Adası'na ulaşmış ve gemidekiler adada bir süre konaklamıştır. Bu esnada adada, sürgünde olan eski Trabzon imparatoru ile karşılaşan Tafur, onu Trabzon'a karşı bir sefer hazırlığı içindeyken bulacaktır. Yöreyi ziyaret etmiş olması nedeniyle Tafur'un da fikrine başvuran sürgündeki imparatorun Tafur'dan aldığı cevap "Türk'ü karşılarına alarak lehte bir sonuç alacak veya düşmana zarar verecek herhangi bir şey yapamayacakları"[75] şeklinde olmuştur. Bir süre sonra tekrar denize açılan gemi Selanik yönünde ilerleyerek Haldiki Yarımadası'nın güneydoğusunda bulunan ve Monte Santo'ya (Aynoroz) ulaşmıştır. Buradaki din adamları 1430'da II. Murad'ın Selanik'i fethetmesi sonucunda Osmanlı sultanına bağlılıklarını bildirmişlerdir. Bu yolculuk sırasında gemi bir kez daha fırtınaya yakalanacak, hasar almasına ve yelkenlerinin parçalanmasına rağmen Candia'ya (Girit) ulaşmayı başaracaktır.

Dört günün sonunda tekrar denize açılan gemi, Adriyatik Denizi'nin doğu kıyılarını takip ederek Esclavonia (Dalmaçya) adlı yörenin açıklarından geçerek müstahkem bir yerde kurulu olan ve muazzam miktarlarda malın girip çıktığı Ragusa (Dubrovnik) şehrinde demirlemiştir. Burada bir süre konaklayan Tafur, ardından, kilise mülkiyetinde olan ve Cenova'da olduğu gibi yüksek yapılarıyla dikkat çeken Ancona'ya geçmiştir.

Tafur'un yolculuk ettiği geminin Ancona'dan sonraki durağı Espalato (Split) adındaki bir kasabadır. Tafur bu kasabada, halk arasında yaygın olan ilginç bir söylence dinlemiştir. Bilinmeyen bir nedenle deniz kenarında çamaşır yıkayan kadınların kaybolmasıyla ilgili bu rivayete göre, sonunda kadınların kaybolmasının nedeninin, denizde yaşayan ve belden aşağısı balık belden yukarısı insan şeklinde olan bir canavar olduğu anlaşılmıştır. Tafur'un seyahatnamesinde yer verdiği bu söylence, Esclavonia olarak adlandırılan ve yüzyıllar boyunca korsanların köle ticaretinde önemli yeri olan bu yörede olup bitenlerin halk belleğinde ne şekilde yer ettiğinin anlaşılması bakımından iyi bir örnek oluşturur.

75 Bkz. s. 174.

Tafur, bugünkü Hırvatistan sınırlarında kalan Parenzo'dan (Porec) sonra, tam iki yıl önce Kutsal Topraklara gitmek üzere çıktığı seyahatini aynı günde tamamlayarak Doğu Akdeniz seyahatinin başlangıç noktası olan Venedik'e dönmüştür (22 Mayıs 1438).

Eserin Tercümesinde Takip Edilen Yöntem

Andanças, ortaçağ İspanyolcasının dil özelliklerini gösterir, bu durum tercüme çalışmamızın güçlüklerinden birini oluşturmuştur. Noktalama işaretlerinin çok az kullanılması, bunun yerine anlam bütünlüğü olmadığı halde "*ve*" bağlacına başvurulması, yine bu bağlacın aynı cümle içinde defalarca tekrarlanması, artık kullanımda olmayan çeşitli kelimeler, Tafur'un yabancı dillerde duyduğu kimi kelimeleri İspanyolca okunuşlarıyla kullanması, günümüz İspanyolcası ile eserde kullanılan dilin fonetik bakımdan uğradığı kimi değişimler, anlatım akışına uymayan kimi kısımlar eserin edebi değerinin mütevazı kalmasının nedenlerini oluşturur.

Tespit edilen bu güçlüklerin üstesinden gelmek ve cümlelerin anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla Türkçede olduğu üzere aynı cümlede benzer özellikteki birden fazla kelimeyi ve cümleyi gerekli gördüğümüz yerde, her defasında "*ve*" bağlacı ile ayırmak yerine virgül işaretini kullandık, gerekli yerlerde ise cümleyi anlam kaybına uğratmayacak şekilde ikiye ayırdık.

Eserde kullanılan yer isimlerinden Türkçe ile aynı olan veya ufak değişiklikler gösteren kelimelerde Türkçe şeklini tercih ettik. Ancak kimi yer isimlerini orijinal haliyle bıraktık.

Tafur, Anadolu'dan "*Turquía*" şeklinde söz eder. Almanya, Rusya, İtalya vb. kelimeler için de benzer bir durum söz konusudur. Tafur'un seyahatnamesinde kullandığı bu yer isimleri bugün artık Tafur'un döneminde sahip olduğu anlamların dışında anlamlar kazanmış ve coğrafi anlamlarının ötesinde farklı siyasi sınırları tanımlar hale gelmiştir. Çeşitli pragmatik nedenlerle bu tür kelimeleri "*Türkiye*" ve "*İtalya*" vb. şeklinde tercüme etmeyi tercih ettik, ancak Tafur'un bu kelimeleri bugünkü anlamlarından çok daha dar anlamda kullandığını da göz önünde bulundurduk. Ayrıca Tafur'un, devrin Bizans egemenliğindeki topraklardan bahsederken kul-

landığı "*Grecia*" için "*Grek ülkesi;*" burada yaşayan halk içinse "*Grek halkı*" ifadesini kullanmayı uygun gördük.

Tafur, Karadeniz seyahati sırasında bulunduğu Kefe şehrinde karşılaştığı Tatarlardan söz ederken, onlardan antikçağın barbar kavimlerini ifade eden *Tartar* şeklinde söz etmiştir. Tafur onlardan bahsederken muhtemelen Batının toplumsal belleğinde sadece bir ulusu ifade etmekten öte başka tarihsel anlamlar taşıyan bu kelimeyi özellikle tercih etmiştir. Bu yüzden biz de kelimeyi orijinal şekliyle bıraktık. Benzer bir şekilde, Mısır seyahati sırasında, Tafur Memluk başşehrinden Babil diye bahsetmiş ve ayrıca Babil şehrinin üç bölgeden oluştuğunu bunların ise, Büyük Babil, Mistre (Mistra) ve Kahire (Cairo) olduğunu bildirmiştir. Tafur'un bu anlattıklarından Babil'in Kahire'yi de kapsayan daha geniş bir bölgenin adı olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu kelimeyi de aslına sadık kalarak metnimizde koruduk. Yine, Tafur'un Karadeniz'den Büyük Deniz (Mar Mayor); Ege Denizi'nden Adalar Denizi (Alçapiélago) şeklinde söz etmesi nedeniyle bu ifadeleri de, orijinal şeklinde bıraktık.

Günümüze kalan yazmada seyahat bölümlendirilmemiş olsa da onun hem 1934 yılına ait neşrinde hem de Letts'in İngilizce tercümesinde metni daha anlaşılır kılmak için bölümlere ayrıldığını görüyoruz. Ramos ve M. Letts metni bölümlere ayırmış ve her bölüm için o bölümün ne hakkında olduğunu açıklayan başlıklar koymuşlardır. Biz de bu bölümlendirmeleri faydalı bulduğumuzdan tercümemizde kullandık fakat bölüm başlıklarını daha isabetli olduğunu düşündüğümüz başlıklarla değiştirdik.

Tafur seyahatnamesinde gerçeğe sadakat konusunda oldukça kararlı bir tutum izlemekle birlikte, seyahatnamesinde olayların tarihleri ve karşılaşmış olduğu kişilerin kimliği hakkında yeterli bilgi vermemiştir. Bununla birlikte anlattığı olaylar sayesinde onun hangi tarihte nerede bulunduğunu tespit etmek mümkün olmuştur. Tafur'un karşılaştığı olayları anlatma hususundaki itinası sayesinde seyahatinin safhalarını tespit edebildiğimiz gibi, başka tarihsel olaylar hakkında da bilgi sahibi olabiliyoruz. Bunun bir örneğini Bozcaada (Tenedón) civarındayken ada hakkında anlattıklarında görürüz. Tafur, Bozcaada civarındayken, buranın Venedikliler ile Cenevizler arasında sayısız savaşın nedeni olduğunu, bu yüzden papanın, kalenin yıkıl-

masını, böylece onun iki tarafa da kalmamasını istediğini anlatır; fakat bunu anlatırken kesin tarihlere ve isimlere yer vermez. Bu bakımdan Tafur'un anlattıklarının tarihsel gerçeklerle ne kadar örtüştüğü pek anlaşılmaz. Ancak Venedikliler ile Cenevizlerin, boğaza hâkim konumu nedeniyle Bozcaada için Tafur'un bölgeyi ziyaretinden yaklaşık elli yıl önce büyük bir savaşa tutuştuğu[76] ve sonuçta 1381 yılında Torino Anlaşması'nın imzalandığı; anlaşma maddeleri arasında, her iki tarafın da adayı terk etmesi ve adadaki yapıların yıkılmasının kararlaştırıldığı yönündeki başka kaynaklardan ulaşabildiğimiz tarihsel bilgi hesaba katıldığında, Tafur'un anlatılarının güvenilir ve tarih araştırmaları açısından değerli bir kaynak olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tafur gittiği ülkelerde karşılaştığı kralları, imparatorları önemli kişileri genellikle ismen anmaz. O huzuruna çıktığı II. Murad'tan, *Gran Turco* (Büyük Türk), Tatar hanından *Gran Can* (Büyük Han), Memluk sultanından *Soldán* (Sultan) şeklinde bahseder ve onların ismine metnin hiçbir yerinde değinmez. Biz ise açıklayıcı olması bakımından bu gibi durumlarda, dipnotlarla Tafur'un söz ettiği kişilerin asıl kimliğine yer verdik. Ayrıca açıklanmaya muhtaç durumlarda dipnotlarda kimi açıklamalarda bulunduk ve özellikle Türk tarihi ile yakın alakası olan, fakat araştırmacılar tarafından ya hiç başvurulmamış ya da pek az başvurulmuş konulara da dipnotlarda dikkat çektik. Yine çalışmamızdan yararlanmak isteyecek olanların işini kolaylaştırmak için tercümenin sonuna bir de dizin ekledik.

Burada sözünü ettiğimiz güçlükler, *Andanças*'ın tarih çalışmalarına yaptığı ve yapmakta olduğu katkılar göz önünde bulundurulursa ihmal edilebilir niteliktedir. Nitekim Tafur, Mandeville gibi ustalıklı bir dille masalsı bir dünya resmetmek yerine; devrin diğer seyahatnamelerine göre vasat kalan bir dille Batıda Venedik ve Ceneviz gibi şehir devletlerinin, Roma'nın aleyhine gelişerek deniz ticareti ile modern devletlerin temellerini attığı; Doğuda ise Bizans ve Memluk mirasını devralarak Akdeniz'in yeni gücü konumuna yükselmenin ilk işaretlerini vermeye başlayan Osmanlıların Akdeniz siyasetinde görünür olmaya başladığı bir devirde bu dönüşümlerin bilinçli bir tanığı olmuş ve bunlara seyahatnamesinde de yer vermiştir.

76 1376'da tahta çıkan Andronikos aldığı destek karşılığında adayı Cenevizlere bırakmıştı ancak ada daha önce Venediklilerin elinde bulunuyordu. Bu nedenle ortaya çıkan ihtilaf nedeniyle Venedik ve Cenevizler 1381'deki Torino Anlaşmasına kadar uzun bir savaş dönemi yaşamıştır.

COLECCION

DE

LIBROS ESPAÑOLES

RAROS Ó CURIOSOS.

TOMO OCTAVO.

ANDANÇAS É VIAJES

DE

PERO TAFUR

POR DIVERSAS PARTES DEL MUNDO AVIDOS.

VÉNDESE

EN LA LIBRERÍA DE MURILLO

Alcalá, 18.

Andançes'in 1874'teki ilk baskısının kapağı

Doğu Seyahati / Andanças e Viajes

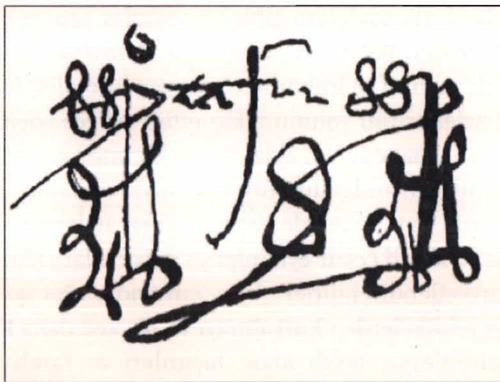
Takdim

Pero Tafur'un, dünyanın farklı yerlerine gerçekleştirdiği kara ve deniz yolculukları hakkında kaydettiklerinden meydana getirilmiş bulunan eserin, Calatrava Tarikatı Üstad-ı Muhteremi pek soylu ve faziletli Senyör Don Fernando de Guzman'a ithafı burada başlıyor.

Şövalyelik makamı, ah, pek faziletli senyör! Her zaman var olmuştur ve diğer bütün faziletli görevlerden daha kati ve daha kalıcıdır; çünkü bu sorumluluk en layıkıyla soylulara aittir ve soylular asıl ve en kıymetli olan aynı erdeme sahiptirler. Bir insan, cesaretinin daimi olduğunu vaat eden ve bu yüzden insanların başı ve hükümdarı olmayı hak eden faziletli eylemlerden ayrılmayan seleflerinin yolunu takip ettiği sürece soylu olarak anılır... Yabancı ülkelere seyahat ederek, akla uygun biçimde cesaretin gerektirdiği konularda yetkinlik kazanılabilir. Böylece soylu insanlar, tanınmadıkları bir yerde zorluklarla ve tehlikelerle baş başa iken atalarına layık olduklarını gösterebilmenin ve kendi cesur eylemlerini yabancılara kanıtlama gayretiyle yüreklerini kuvvetlendirebilirler. Aynı zamanda, eğer iyi talih sayesinde karşılarına çıkan tehlikelerden kurtulmayı ve bir kez daha kendi ülkelerine dönmeyi başarabilirlerse, farklı idare biçimleri ve farklı milletlerin birbirlerine tezat oluşturan özellikleri ile ilgili deneyimleri sayesinde halkın refahı ve dolayısıyla onun idaresinin en uygun yolu hususunda bilgi kazanabilirler. Gayret edilmesi gereken en önemli şey düşmanı, soylu olan ne varsa ondan uzak tutmaktır. Bu nedenle ve başka nedenlerle ve özellikle de efendimiz Kral Don Juan ve doğal düşmanlarımız Müslümanlar arasında gerçekleşen ateşkes vesilesiyle dünyanın farklı köşelerini ziyaret etmek için hem zaman hem de buna fırsat bulmuş olduğumdan, bu amaçları gerçekleştirmek üzere seyahatime başladım... ve nerede fazlalık varsa kısaltmak isterdim.[1] Hanenizden ve aynı nesilden biri olduğumdan ve bu tür icmallere ve eserlere karşı duyduğunuz ilgiden, soluksuz geçen zamanların asil ruhunuzda yarattığı sıkıntılar ve kaygılardan sonra tazelenmenize hizmet edeceği düşüncesiyle, asil senyörüm, lütfen eserimi okuyun ve dünyanın

1 Noktalarla işaretlenen bölümler okunamayan kısımları işaret etmektedir ve orijinal yazmadan kaynaklanmaktadır.

farklı yerlerinde çektiğim sıkıntıları dinleyin. Bu mütevazı hediyeyi içtenlikle kabul edin. Gerçek asalete sahip olduğunuzu bildiğimden, hiç şüphem yok, onda dikkatinizi çekecek bir şeyler bulacaksınız. Onu gönderen kişi, özellikle şahsınızın büyük fedakârlığı için her zaman şükran duydu ve duymaya da devam edecek.

Pero Tafur'a ait imza[2]

2 Tafur'un imzası Andanças'ın elimizdeki tek nüshasında bulunmaz, eser hakkında bilgi verirken değindiğimiz gibi Rafael Ramirez de Arellano, Tafur'un imzasına, hakkında yaptığı arşiv araştırması sırasında rastlamış ve Tafur'un hayatıyla ilgili olarak kaleme aldığı çalışmasında kullanmıştır. Bkz. Arellano, a.g.m., s. 293.

DOĞU SEYAHATİ / ANDANÇAS E VIAJES

San Lucar de Barrameda'dan İtalya'ya Seyahat

San Lucar de Barrameda[3] Limanı'ndan ayrılıp denize açıldık. Yolculuk için hazırlıkları daha önceden tamamlamıştım. Kara yolculuğu için lazım gelen at ve diğer malzemelere sahip olmadığım için bir Galiçya gemisi ile yola çıktım. Yolculuğun ilk günü ve ertesi gece denizde yol aldık ve Trafalgar Burnu'nu aşarak Cebelitarık Boğazı'na girdik ve şafak vakti boğazın girişinde bulunan Carnero Burnu'na ulaştık. Karaya yakın bir yerde demirledik. Orada çok sayıda gemi ve krala ait bir kadırga gördük, bunların hepsi Niebla kontu ile gelmişlerdi. Kontu, bin iki yüz süvari ve beş bin piyadeden oluşan ordusuyla Cebelitarık'tan yaklaşık olarak yarım fersah uzaklıkta kamp kurmuş bir halde bulduk, oğlu da orada, yanındaydı.[4] Karaya çıkıp kontu görmeye gittim. Kont beni görmekten pek memnun oldu ve yakalandığım hastalığa rağmen gelebilmiş olmam karşısında çok şaşırdı. Kont orada şövalyeleriyle istişarede bulundu ve daha önce açıklamamış olduğundan, onlara buraya geliş nedenlerini anlattı. Aslında ona, Cebelitarık'ta savaşçı on adamın dahi bulunmadığı ve böyle büyük bir kaleyi savunmak için bin askerin bile yeterli olmayacağı ve buranın bir saldırı ile ele geçirilebileceği söylenmişti.

Kont atlıların tamamının kara tarafında bulunan girişte toplanmalarını emretti, kendisi bu sırada Kral Alfonso'nun kullandığı güzergâh olan dağ yamacından, tersane yakınlarından bir saldırı başlatacaktı. Oğlu Don Juan ise tepenin üstünde bulunan Tuerto Kulesi'ne saldıracaktı. Bu saldırı denizden yapılacaktı. Biskaylılar ise gemileri ve [bir] kadırga ile dağın [kayalığın] tepesindeki Casal de Ginoveses'e[5] saldıracaklardı.

3 Endülüs Otonom bölgesinin Cádiz vilayetine bağlı olan söz konusu kent 1264'te Müslümanlardan alınmıştır.

4 Don Enrique Pérez de Guzmán y de Castilla, Niebla kontu (20 Şubat 1371-31 Ekim 1436) İspanya'nın Müslümanlardan alınmasında önemli rolü olan İspanyol soylusu. Tafur'un burada anlatmış olduğu Yedinci Cebelitarık Kuşatmasında boğularak ölmüştür. Bkz. Miguel Ángel Ladero Quesada, 'Don Enrique de Guzmán, El "Buen Conde de Niebla" (1375-1436),' *En la España Medieval*, C: 35, 2012, s. 211–247.

5 Ceneviz tüccarlar Cebelitarık'ta, 15. yüzyılın ilk dönemlerinden beri bulunuyorlardı. *Crónicas de Juan II de Castilla*'da burada Cenevizlerin ticaret için kullandıkları, Castil de Genoveses adında, muhtemelen

Böylece her şey planlandı ve ertesi gün vaazdan sonra herkes kendi mevkiine yerleşti. Bir süre sonra biz de denize açıldık ve kasabaya doğru yaklaştık, denizin sığ kısımlarında gemilerden karaya çıkarak surlara doğru ilerledik, fakat o gün topları yanımızda götürmedik; çünkü bu sadece, burayı kaç adamın savunduğunu yoklamak için yapılan bir harekâttı. Bu şekilde surlara ulaştık, fakat [bu sırada] on beş veya yirmi adam birden zayiat verdik. [Bunlarla] o kadar meşguldük ki denizin ne kadar yükseldiğini fark etmemiştik ve kısa süre içerisinde dizlerimize kadar suya gömüldük. Toplarımızı getirmediğimizden çaresiz kalmıştık, bu yüzden kont denize doğru geri çekilmek üzere işaretin verilmesini emretti ve askerler gemilere döndüler, fakat kont diğer askerlerini toparlamak için geride kaldı. Kont, kıyıda kalan on veya on iki kadar şövalye ile son kayığı hazırlarken Müslümanlar,[6] sadece küçük bir grubun kaldığını, diğerlerinin ise okçu ve topçu koruması için emir almadan geri çekilip denize açıldıklarını ve son kayığın ise ayrılmak üzere olduğunu gördüklerinden, yirmi kadar atlı ve bir o kadar piyade askeri ile hücum ettiler. Küçük ve çok fazla yükü olan kayığı ele geçirdiler ve kont ile yanındakiler boğuldu. Bu sırada diğer çatışmalar devam ediyordu, savaşacak kimseyi bulamayan sahildeki atlılar dışında herkes elinden geleni yapmıştı. Böylece büyük bir kederle, denizlerin ve karaların soylu efendilerinden birini kaybetmiş olarak yola çıktığımız yer olan San Lúcar'a, Kastilya'ya, döndük.

Cebelitarık müstahkem bir mevkidir ve tüm dünyada çok iyi bilinir, çünkü burası Akdeniz'i, Okyanus'tan [Océano] ayıran boğazın girişinde yer alır ve çok verimli topraklara sahiptir. Şehir oldukça dar olan anakara girişine hâkimdir ve buradan dağın [Cebelitarık] zirvesi yaklaşık bir fersah kadardır. Surlarla muntazam şekilde çevrilidir. İçerisinde meyve bahçeleri, üzüm bağları ve nefis su kaynakları bulunur ve denize doğru uzanır, tamamı engebesizdir. Diğer tarafta bulutlara değecekmiş gibi yükselen heybetli

sahilde bir tepe üzerinde bulunan kule şeklinde bir yapıdan bahseder. Bkz. Juan de Mata Carriazo (ed.), *Crónica de Juan II de Castilla*, Real Academia de la Historia, Madrid 1982, s. 113.

6 Tafur, seyahatnamesinde Magripliler ile Müslümanlar arasında ayrım yapmayarak hepsi için "*moros*" sözcüğünü kullanmıştır. Tafur, Türklerle karşılaştığında ise onları Müslümanlar şeklindeki genellemeye katmaz ve onlardan Türkler diye söz eder. Buna rağmen biz bu kelimeyi "Müslümanlar" şeklinde tercüme etmekle birlikte bir yere ait olma, yerlisi olma anlamı taşıdığı durumlarda "Magripliler" şeklinde kullanmayı uygun bulduk.

kayalık bulunur. Batı yönünden görülse de, tamamı doğu tarafından görülür. İç kesimlerden Algeciras'a kadar üç fersah kadar içeri sokulan denizin meydana getirdiği doğal liman fevkalade korunaklıdır ve limanın her kesimi demirlemek için elverişlidir. Oradan ayrılarak Boğaz [Cebelitarık] boyunca denizde yol aldık. Tarifa, Cádiz ve kıyıdaki başka yerlerin açıklarından ilerleyerek San Lúcar'a, Barrameda Limanı'ndan girdik. Bu limandan ayrılırken bize gösterilen coşku [dönüşümüzde] çok azalmıştı.

Önceden hazırlamış olduğum eşyalarımı topladım ve biri Estaban Doria, diğeri ise Geronimo Doria'ya ait iki gemiyle birlikte gelen Geronimo de Voltajo'ya ait gemiye bindim. Bunlar Cenova'dan gelmişti ve Katalan tehdidine karşı adam toplamışlardı. Sevilla'da bulunan Cenevizlerin çoğu pek kıymetli mallar taşıdıklarından onlarla birlikte denize açıldılar. Böylece, Cádiz Limanı'ndan ayrıldık ve bazı malları boşaltıp başkalarını yüklemek üzere Berberi topraklarında bulunan Arzilla kasabasına gittik. Bu kasaba Espartel Burnu yakınlarındadır. Fas kralının himayesindedir. O sırada reisi Çalabençala adında Magripli bir şövalye idi.[7] Burada bolluk hüküm sürer ama özellikle hayvan eti ve kümes hayvanları hepsinden fazladır. Üç gün kaldıktan sonra yelken açtık ve Cebelitarık Boğazı'na girdik. Bir süre sonra, şafak vaktinde, yelkenli iki büyük geminin yaklaştığını fark ettik. Katalanlar olduğunu düşünerek geri döndük ve Tanca açıklarında demir attık. Onlar ise Cádiz güzergâhına doğru yola devam ettiler. Ertesi gün [yeniden] yola çıktık ve Ceuta'ya [Septe] ulaştık. Burada Biskaylı bir tekneden o iki karakanın[8] Cenova donanmasına ait olduğunu ve Cenova'dan, bizim bu üç gemimize eşlik etmek üzere geldiklerini öğrendik. Ceuta'da demir attık ve karaya çıktık. Küçük bir yelkenli gemi kiraladık ve onu, karakalara bizi beklemeleri ya da en azından bizi Malaga'da bulmalarını bildiren bir mektupla Cádiz'e gönderdik,

7 Çalabençala'dan söz eden pek fazla kaynak bulunmamakla birlikte 1648'de kaleme alınmış olan *Historia de la Ciudad de Ceuta* adlı eserde, Calabencala ve himayesinde olan topraklar üzerine bilgilere yer veren Mascarenhas, Calabencala'yı, "Ceuta, Tanca, Arzila ve o yöredeki başka birçok yerin senyörü ve Afrika'nın önde gelen *Merines* kavminden cesur bir reis" şeklinde tarif etmiştir. Calabencala Akdeniz'e yayılma politikası izleyen Portekiz ve Ispanyolların Afrika'da mücadele ettikleri bir figürdür. Bkz. D. Jeronimo de Mascarenhas, *História de la Ciudad de Ceuta: Sus Sucessos Militares, y Politicos; Memorias de Sus Santos y Prelados, y Elogios de Sus Capitanes Generales, Escrita em 1648. Coimbra*, Comemoraçào do Quinto Centenàrio da Tomada de Ceuta I, Academia das Sciencias de Lisboa, Lizbon 1918, s. 86.

8 Dönemin yaygın olarak kullanılan ticaret gemisi.

çünkü orada gemi yükünü boşaltıp başka mallar alacaktı. O gün Ceuta'da kaldık ve ben de kusursuz olduğunu düşündüğüm bu şehir ve çevresi hakkında bilgi toplamaya koyuldum. Bir zamanlar büyük bir yerleşim olduğuna dair izler taşıyordu. Eğer Kastilya kralının[9] himayesinde olsa ve şehir ihya edilseydi, bulunduğu yer hesaba katılırsa, dünyanın en muazzam yerlerinden biri olurmuş. Bölge dağlık ve dağınık yapılıdır, fakat toprak verimli sayılır. Ayrıca limanı güzeldir. Geniş toprakları var ve meyvesi ile suyu boldur. Şehrin geriye kalan yapıları yeterince muhkemdir. Dağın yükseklerdeki bir köşesinde surlarla çevrili El Alminan[10] adındaki doruk bulunur, olması gerektiği şekilde [bakımlı] olsa eşsiz bir yapıdır. Ceuta'nın bu dağlarında dünyanın hiçbir yerinde olmadığı kadar fazla sayıda aslan, sayısız kirpi, maymun, panter, ayı ve domuz yaşar. Afrika tarafında bu kadar yüksek ve dağlık başka bir yer görmenin pek mümkün olmadığı söylenir. Bunun nedeni bu yerin boğaz tarafından Batıya yakın olmasıymış.

Ceuta'dan ayrılıp Afrika'yı sağımıza, Avrupa'yı solumuza alarak boğazın Cebelitarık kayalığının yakınından geçip açık denize çıktık ve Granada kralının himayesindeki Malaga açıklarında demirleyene kadar kıyıyı takip ederek ilerledik. Orada tüccarlar karaya çıktılar ve mal boşaltıp başka mallar yüklediler. Burada dokuz gün kaldık. Bu esnada yanımızdan geçip gitmiş olan karakalar geldiler ve gemidekileri bizim gemiye yerleştirdiler ve mal yüklediler ve Flandes'e[11] götürmek üzere başka mallar almak için Cádiz'e döndüler. Bu dokuz gün boyunca fevkalade etkileyici Malaga şehrini gezmek dışında bir şey yapmadım. Limanı olmamakla birlikte konumu, ekmek kıtlığı olmasına rağmen toprağı, yani orada ne varsa güzeldir. Meyve bahçeleri ve meyveleri boldur. Şehir engebesizdir ve büyük kısmı surlarla çevrilidir. Her iki tarafında yüksek bir mevkide iki kale ve bunları birbirine bağlayan döşeli bir yol bulunur, buna Gibralfar derler. Burası tam bir ticaret

9 Tafur'un sık sık sözünü ettiği bu kral, Aragon Kralı Ferdinand ile evlenerek İspanya'nın birliğini sağlayan Isabella'nın babası Kastilya Kralı II. Juan'dır (d. 1406 - ö. 1454).

10 El Alminan: İspanya'nın Kuzey Afrika topraklarındaki Ceuta şehrinin doğusunda kalan Almina Yarımadası üzerindeki Hacho Dağı'nın zirvesinde bulunan ve dağın zirvesinin surlarla çevrilmesi sonucu meydana getirilmiş ve günümüzde de varlığını koruyan bir yapıdır. Tafur bu yapıdan, yarımadanın ismiyle söz etmektedir.

11 Flandra ya da Flamanya, Belçika, Fransa ve Hollanda topraklarının bir bölümünden oluşan bölgenin adıdır.

şehridir; eğer bize ait olsaydı pek iyi olurdu. Her türlü mal bizim ülkemizden gider, Müslümanların himayesinde hiçbir yer bulunmazdı. Deniz, surların yamacına kadar sokulduğu için bir kadırga filosu karaya bağlanabilir. Surlar deniz tarafında daha zayıf olmakla birlikte, karaya doğru sokulan kısım daha muhkemdir. Nüfusu fazladır, fakat bunların çoğunluğunu savaşçılar değil, tüccarlar oluşturur. Malaga'da dokuz gün konakladıktan sonra Cenovalılar mallarını yükleyip gemilerini silahla donatıp onları düzene soktular, çünkü Aragon kralının ülkesinin kıyılarında yol almak zorundaydılar. Böylece yelken açtık ve Granada Krallığı'nın sahillerini takip ederek Salubreña, Almuñecar ve Almería açıklarından krallığımıza ait olan Cartagena'ya kadar yol aldık. Cartagena'da limana girdik ve burada Katalanlar hakkında haber bekleyerek bir gün geçirdik. Bu liman, kanaatimce, dünyadaki en iyi limanlardan biridir ve şehir muazzamdır. Limandan ayrıldık ve Aragon sahili boyunca Elche ile Alicante açıklarından Valencia yakınlarına dek yol aldık. Orada bize sahilden uzaklaşıp açık denize yönelmemizi tavsiye ettiler. Ertesi gün sahilden ayrılarak Aragon Krallığı'na ait olan Ybiça [İbiza] Adası'nın yakınlarına geldik. Yolumuza devam ederek, Katalonya ve Barcelona'yı solumuzda bırakıp Aragon Krallığı'na ait Mayorka ve Minorka adalarını aştık ve León Körfezi'ne girdik. Burayı gidiş yönünde böyle adlandırırlar ve geliş yönünde ise Narbona [Narbonne] derler.

Bir gün, akşam vakti şiddetli bir fırtına koptu ve gece boyunca bizi önünde sürükledi. Ertesi gün fırtına çok daha kuvvetliydi, öyle ki iki büyük karaka yelkenleri indirmiş vaziyette Sardinya'ya doğru sürüklendi ve onlardan tekrar haber almamız iki ay sürdü. Geriye fazla bir şey kalmamakla birlikte, ana yelkeni hâlâ yerinde olan gemimiz ise Provence açıklarında Titan Adası[12] yakınlarında bulunuyordu. O günü ve takip eden geceyi büyük bir tehlike altında ve mücadeleyle geçirdik, fakat bir hayli yol almıştık, bu sayede sonraki gün Nice'e ulaştık. O gün Noel arifesiydi ve orada demirleyip yelkenlerimizi onardık. Bir süre sonra buradan ayrıldık ve Cenova'ya bağlı güzel bir şehir olan Savona'ya vardık ve yılın ilk gününü orada geçirdik. Ertesi gün yelken açtık ve kıyıyı yakından takip ederek Cenova'ya kırk mil

12 Bölgede bu isimde bir ada bulunmaz. Tafur, Fransa'nın Akdeniz sahilinde bulunan Îles d'Hyères adlı dört adadan oluşan takımadadan bahsediyor olmalıdır.

mesafedeki, dünyanın en güzel manzarasına sahip sahil şeridini takip ederek ilerledik. Savona'dan Cenova'ya kadar tüm sahil, çok iyi iskân edilmiş olduğundan ve çok sık evler bulunduğundan burayı tanımayanlar için tek bir şehirmiş gibi görünür.

İtalyan Şehirleri

Cenova Limanı'nda, dalgakırana kadar yanaştık ve kadınlı erkekli insanlar tarafından sevinçle karşılandık, fakat başlarına ne geldiğini kimsenin bilmediği karakalar için çok üzüldüler. Orada karaya çıktık, denizde yakalandığımız fırtına sırasında söz verdiğimiz gibi, şehre girmeden önce, oradan yarım fersah uzaklıktaki Nuestra Dona que Corona Kilisesi'ni ziyaret ettik. Ardından şehre geldik ve orada on beş gün kalmam gerektiğinden bu süre boyunca konaklayabileceğim bir yer ayarladım. Yorgunluğa, kedere, deniz tutmasına ve yılgınlığa yenik düşmüştüm ve dinlenmeye ihtiyacım vardı. Burada ilk defa Tanrı'nın inayetine vakıf olmaya başladım. Bir süre, elimdeki senetlerini ödemeyen bazı tüccarlardan alacaklarımı tahsil etmekle meşgul oldum. Cenova Dukası[13] ve buradaki lortların birçoğu bana itimat edip yardımcı oldular ve tüccarların, iki katı faizle, borçlarını ödemesini sağladılar. Bu şehrin tarihi çok eskilere dayanır. Söylenenlere göre şehir, uğradığı yıkımdan sonra buraya gelen Troya prensi Iánus [Janus] tarafından iskân edilmiş. Zaten yenik düşmüş birinin elinden çıkmışa benzer, çünkü denizden çok yüksekte, bir dağ üzerine kuruludur ve tüm evler dört veya beş, hatta bunlardan da fazla katı olan kulelere benzer. Sokakları ise çok dardır ve ulaşılması güçtür. Toprağı her bakımdan verimsiz olmakla birlikte insanları çalışkandır ve dünyanın çeşitli yerlerinden bol miktarda mal getirtirler. Bu yüzden şehir bereketli topraklara sahipmiş gibi tedariklidir. Gece boyunca ışıldayan bir deniz fenerinin bulunduğu ve dalgakıran ile korunan muhteşem bir limana sahiptir. Ayrıca diğer tarafta limanın girişinin herkesçe görülmesini sağlayan bir başka yüksek kule ve üzerinde fener bulunur. Tüm bunların çok büyük maliyeti olmuş. Kiliseler de manastırlar da harikuladedir. San Juan Lorence adlı büyük kilise, özellikle de giriş kıs-

13 Tafur'un şehri ziyareti yaklaşık Kasım 1436'ya tarihlenir. Bkz. Vives Gatell, 'Introducción,' s. 28; Isnardo Guarchi ise Tafur'un şehri ziyaret ettiği yıl olan 1436'da şehrin yeni dogesi seçilmiştir. Bkz. Robert W. Carden, *The City of Genoa*, Methuen, Londra 1908, s. 41.

mı, olağanüstüdür. Harikulade bir eser olan ve bir zümrütten imal edilmiş kutsal kâseyi burada koruyorlar. Bu şehir, kendine bağlı tüm topraklarıyla birlikte halk tarafından yönetilir. Azimleri ve zekâlarıyla karada birçok şehir, kasaba ve kale; denizlerde ise birçok ada elde etmişler. Sakız ve Midilli adaları ve Kıbrıs kralını esir alıp, onu ve karısını, Cenova'ya götürdükleri zaman ele geçirdikleri Kıbrıs Adası'ndaki Famagosta [Magosa] şehri onlara bağlıdır[14]. Şimdiki kralın babası oradaki deniz fenerinde doğmuş ve Cenova'da doğduğu için Iánus ismini almış. Bunlar Konstantinopolis ile bitişik olan Pera adında bir şehre, Büyük Deniz'in [Karadeniz] sonunda bulunan ve Sevilla kadar veya daha büyük olan Kefe şehrine ve Tana [Azak] Denizi ile Türkiye'de hisarlara sahipler.

Halkı denizlerde çok kuvvetlidir. Gemilerinin büyük kısmı dünyanın en iyileri arasındadır ve eğer aralarında eskiden beri süregelen büyük ihtilaflar olmasa, tüm dünyayı hâkimiyetleri altına almış olurlardı. Bu yörenin halkı çok çalışkandır, ne zaafları var ne de –zaten ülkenin doğal koşulları elverişli olmadığından– şehvet düşkünüdürler. Zengin ve kuralcıdırlar, öyle ki adetlerine göre kimse gereğinden fazla gösterişli ve pahalı eşya taşımaz aksi takdirde bunun için vergi öder. İnsanların tenlerinin rengi güzeldir, fakat güzel yüzlü değiller. Ayrıca erkekler ve kadınları iyi yetiştirilir ve kadınlara boylarına göre değer biçilir. Buna göre en uzun boylu kadını en az çeyizle alırlar. Dul kalan kadınlar bir başka erkekle birlikte olmazlar; eğer aksini yaparlarsa kötü şöhret edinirler. Şehre huzursuzluğun hâkim olduğu bir sırada Milan dükü hizip gruplarından biriyle beraber, şehre yönetici olmak niyetiyle girmiş, fakat orada olduğum sırada düke karşı ayaklanma çıktı, oradaki komutanlarından Micero Lopicin de Alasar'ı [Messer Pacino de Alciato] öldürdüler ve şehrin yakınlarındaki kaleyi yıktılar.[15] Orada bana,

14 1372'de bazı Ceneviz tüccarların öldürülmesi ve Kıbrıs kralının zararı tazmin etmemesi üzerine 1373'te bir Ceneviz donanması Kıbrıs'a gönderildi ve Kral II. Peter amcası ile birlikte esir alınarak Cenova'ya getirildi. Ada ağır bir vergiye bağlandığı gibi Magosa şehri Cenevizlere bırakıldı. Cenova'da doğan kişi, kralın kuzeni, II. Janus'tur ve 1432'de ölmüştür, III. Janus ise Tafur'un Kıbrıs'ı ziyaret ettiği sırada görüldüğü üzere Kıbrıs kralıdır. Bkz. Michael J. K. Walsh, Nicholas Coureas ve Peter W. Edbury, *Medieval and Renaissance Famagusta: Studies in Architecture, Art and History*, Ashgate Publishing, Farnham 2012, s. 3.

15 Tafur'un şahit olduğu ayaklanma Napoli Krallığı üzerinde hak iddia eden Aragonlu Alfonso'nun Cenovalılarca Ponza'daki deniz savaşında (Ağustos 1435) mağlup edilip esir alınması ve Alfonso'nun dük tarafından Milan'a götürülüp bir müttefik gibi ona hürmet göstermesinden sonra gelişen olaylara ve bunun halk arasında yarattığı huzursuzluğa dayanıyordu. Bkz. Carden, *a.g.e.*, s. 40.

Aragon ve Navarra krallarının esir aldığı şövalyelerin tutulduğu korkunç hapishaneyi gösterdiler. Cenova'nın denizinde çok az balık bulunur. Cenovalılar gibi başka milletler de dünyanın çeşitli yerlerine yaptıkları seyahatler için kadınlarını o kadar uzun süre yalnız bıraksalar iffetlerine büyük zarar gelirdi, fakat burada ahlaka o kadar çok önem verilir ki hemen hemen hiçbir zaman zina yapan bir kadına rastlanmaz ve eğer bunu yapmışsa da hiçbir şekilde ölüm cezasından kurtulamaz.

Cenova'dan ayrıldım ve fevkalade yoğun yerleşimli sahili takip ederek Cestre de Levante'ye[16] kadar gittim ve oradan Puerto Véneris'e[17] ulaştım. O gün halk Milan düküne ve dükün bu toprakları bıraktığı Aragon kralına karşı ayaklanmıştı. Bu yer, karşısında şehrin savunulmasında büyük önem taşıyan bir adanın bulunduğu mükemmel bir limandır. Kent iki kale ile iyi biçimde müstahkem hale getirilmiş. Bunlardan biri bir tarafta diğeri öteki taraftadır. Oradan Cenova'ya bağlı büyük bir kent olan Spezia'ya, ardından Aragon kralına ait büyük bir hisar olan Lerici'ye doğru yelken açtık. Daha sonra Pietra Santa'ya geldik ve şafak vakti, Pisa'nın limanı olan Liorna[18] açıklarına ulaştık. Napoli'den Modica kontu oraya on dört kadırga ile gelmişti ve gemimizi ele geçirip gemiyle birlikte gelen tüm Cenovalıları kadırgalara gönderdi. Bununla birlikte bana karşı büyük hürmet gösterdi ve beni hemen bırakmak istedi, fakat bazı Katalan şövalyeler ona, o sırada Floransalıların kaptanı olan ve Cenovalıların tarafında bulunan Kont Francisco'nun[19] hizmetindeki silahlı adamların o yörede olduğunu, bu nedenle büyük tehlike altında olacağımı bildirdiler. Kont o sırada benden, Puerto Véneris kentinin Aragon kralına karşı nasıl ayaklandığını ve Nicolao Pichilino'nun[20] adamlarıyla beraber oraya yakın bir yerde olduğunu öğrendi.

16 Sestri Levante: Cenova'nın güneyinde Akdeniz kıyısında bir yerleşimdir.

17 İtalya'nın La Spezia şehrine bağlı Akdeniz kıyısında bulunan ve bugün Portovenere diye bilinen yerleşim.

18 İtalya'nın Livorno şehri.

19 Francesco Sforza (d. 1401 - ö. 1466): 1436 ile 1439 yılları arasında kimi zaman Venedik, kimi zaman da Floransa ile ittifaklar kurarak İtalyan şehir devletleri arasındaki savaşlarda yerini aldı. Sforza 1450'de Milan'ı ele geçirerek Milano dükü olacak ve kendisinden sonra İtalya yaklaşık yüz yıl boyunca Sforza Ailesince yönetilecektir. Detaylı bilgi için bkz. William P. Urquhart, *Life and Times of Francesco Sforza, Duke of Milan: With a Preliminary Sketch of the History of Italy*, W. Blackwood and Sons, Londra 1852.

20 Niccolo Piccinino (d. 1386 ö. 1444): Milan vikontunun Venedik, Floransa ve papaya karşı yürüttüğü savaşta yer alan ünlü İtalyan paralı askeridir. Bkz. "Niccolo Piccinino," *Encyclopædia Britannic,*

Ardından onunla birlikte Leríchen'e döndük. Kale güvendeydi, fakat kent ayaklanmıştı ve isyancılar kenti yağmaladılar ve Spezia ile Puerto Véneris'e karadan ve denizden saldırdılar, fakat kentin çevresini yakıp yıkmalarına rağmen onu ele geçiremediler. Modica kontu ve Nicolao Pichilino daha sonra beni Puerto Véneris'e gönderdi ve yanıma, bana iyi muamele edilmesini teminen, Cenovalı dört tutsak verdi. Onlardan ayrıldım ve Puerto Véneris'e gittim, burada beni önceden de tanıyorlardı. [Oraya ulaştığımda] bir tekne ayarladım ve oradan ayrılıp Liorna'ya geçtim ve oradan da Pisa Nehri'ne[21] girerek şehre kadar yol aldım. Gelgitler sayesinde kadırgaların şehre kadar gitmesi mümkündür. Pisa bir zamanlar çok güçlü ve zengindi ve hem karada hem de adalar üzerinde birçok toprağa sahipti, fakat şimdi Pisalılar, [bir zamanlar] efendileri oldukları Floransalıların boyunduruğu altındalar. Pisa'dan ayrılarak oradan on fersah uzaklıkta, çok verimli topraklardan ve Pisalılarla yapılan savaşlardan dolayı çok nüfus kaybetmiş büyük kasabalardan geçerek Floransa'ya ulaştım. Floransa çok büyük ve zengin bir şehirdir ve hem çevresi hem merkezi harikuladedir. Bir vadiye kurulu ve her yönden çevreye doğru yayılmış bir şehirdir. Vadinin ortasından bir nehir akar ve Pisa'ya ulaşır. Fakat bu şehri daha sonra anlatacağım için daha fazlasını yazmıyorum.

Floransa'dan ayrıldım ve Pistoya Alpleri'ni aşıp harikulade yerlerden geçerek Papa Eugenius'un[22] bulunduğu Bologna şehrine ulaştım. Orada bulunan Kastilyalılar, kardinaller ve şövalyelerin büyük ilgisiyle karşılandım. Bunlar, Kudüs'e gitmek için izin istemek üzere papayı ziyaret ettiğimde bana eşlik ettiler. Papa, bana yol tezkeresini verdi ve beni takdis etti ve ayrıca bana ölüm saatinde tüm günahlarımın bağışlanmasını temin eden bir imtiyaz mektubu verdi. Orada, dinlenerek ve hem halkın hem de

Encyclopædia Britannica Online Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/459327/Niccolo-Piccinino.

21 Arno Nehri: İtalya'nın Toscana bölgesinde bulunan ve Pisa'dan geçip Tiren Denizi'ne dökülen bir nehirdir.

22 Papa IV. Eugenius (d. 1383 - ö. 1447): Papa seçildiği 1431'den itibaren Basel Konsili ile 1437'ye kadar devam eden ihtilaflı bir dönem yaşadı. Konsil ile yaşadığı ihtilaf, Viscontilerin tehdidi ve muhtemel bir cumhuriyetçi ayaklanma endişesi üzerine 1434'te haziran ayında Roma'dan Floransa'ya geçti ve sekiz yıl sürgünde yaşadı. Detaylı bilgi için bkz. Joachim W. Stieber, *Pope Eugenius IV, the Council of Basel and the Secular and Ecclesiastical Authorities in the Empire: The Conflict Over Supreme Authority and Power in the Church*, Brill, Leiden 1978.

soyluların katıldıkları kutlamaları izleyerek on beş gün geçirdim. Bu kutlamalar, geleneklerine göre, şölenlerin ve evlilik törenlerinin tamamının gerçekleştirildiği kış ortasında yapıldı. Bu şehir Lombardía'nın parçası sayılır. Şehir hem nüfus bakımından oldukça kalabalıktır hem de halkın ihtiyaçları devasadır. Bu yüzden şehre Şişman Bologna[23] derler. Evler ve sokaklar harikuladedir; çok güzel hanlar, kiliseler ve manastırlar bulunur. Bu manastırlar arasında Aziz Domingo Pedricador'un gömüldüğü manastır da vardır. Bu kutsanmış kişi Kastilyalıdır. Baba tarafından Guzman soyundan, anne tarafından ise Aça [Ana] soyundan gelir. O soydan olan Efendi Don Luis de Guzman, baş kâhyasını Aziz Domingo'nun toprağa verildiği yeri görmesi ve ona bu amaçla verdiği bir miktar parayı orada harcaması için, Kral Juan'ın elçilik heyeti ile birlikte papaya elçi olarak giden Pedro de Guzman'a göndermiş. O da bu isteği yerine getirmiş. Usta ellerden çıkmış şapeli ve fevkalade zengin bir işçilikle düzenlenmiş mezarı gördüm. Önceden çok ihmal edilmiş olmalıdır. Çevresinde Guzman'ın armalarının oyma ve resimleri bulunur. Böyle düzenlenmesini Calatrava'nın efendisi muhterem Şövalye Don Luis de Guzman istemiş. Şehrin ortasından şehre kıymet katan küçük bir nehir geçer ve üzerinde yüz adet değirmen bendi bulunur: Bazıları un [ve] başka baharatlar öğütür, bazıları silahları temizler, başkaları kâğıt yapar, odun doğrar ve ipek eğirir ve bu şekilde suyu her işlerinde kullanırlar. Şehrin bir tarafında surları kerpiçten, top atışlarına çok dayanıklı bir kalesi vardır. Her türlü fenni ve beşeri bilim alanında dünyanın en ünlü üniversiteleri de bu şehirde bulunur ve her milletten öğrenciler ve meşhur kimseler orada sürekli bilimle uğraşırlar. Şehrin mülkiyeti kiliseye aittir.

Burada atlarımı satışa çıkarttım ve malları ve maiyetimdekileri bir tekneye yerleştirdim ve Bologna'dan geçtiğinden söz etmiş olduğum aynı nehir üzerinden Ferrara'ya doğru yola çıktık. Nehir o kadar dardır ki aynı anda bir tekneden daha fazlası sığmaz. Eğer karşıdan bir başka tekne gelirse bunlardan birinin karaya çıkarılması gerekir. Nehir her gece donar ve kalın bir buz tabakasıyla kaplanır. Burada yaşayan insanların, omurgasına demir geçirilmiş tekneleri bulunur ve gece yarısı yol açmak amacıyla ucuna demir geçirilmiş sırıklarla buzları kırarak nehirde gider gelirler ve çocuklar sokakla-

23 Orijinal metinde "Boloña la gruessa" şeklinde geçer.

ra çıkıp "Buena chaza" diyerek şarkı söylerler, yani "çok ayaz."[24] Böylece, bu nehir üzerinden dünyanın en büyük nehirlerinden ve Almanya Alpleri'nden inen dört koldan biri olan Po Nehri'ne kadar yol aldık ve Po üzerinden Ferrara şehrine geldik. Orada şehrin markisi ve senyörünü ziyaret ettim ve şehirde üç gün kaldım. Daha sonra Po üzerinden Francolino'ya oradan da nehri takip edip bir günlük yolculuğun ardından nehrin denize açıldığı yere ulaştık.

Sağlı sollu her iki yakada bulunan birçok kilise, manastır ve hanları geride bırakarak şafak vakti Venedik'e ulaştık. Bunların tamamı, Venedik'in kendisi gibi, deniz üzerinde kuruludur. Şehre varınca sahile çıktım ve ardından deniz kıyısında bulunan San Marco Kilisesi'ni ziyaret ettik ve orada dualar okuduk ve Esturión [Sturgeon] adında ünlü bir hana gittik. O günü ve geceyi burada geçirdik. Ertesi gün, ayinin ardından, bende bulunan senetlerinin tahsili için Micer Silvestro Morosín'i [Messer Sylvestro Morosini] soruşturdum ve kısa sürede buldum. Senetlerini kabul etti ve bana ödemeyi yaptı. Bu konu, dünyadaki hiçbir şeyi gecikme için mazeret kabul etmeyecekleri hususlardandır. Bütün tüccarlar dünyanın dört bir yanında bunları [senetleri] kullansalar da, Venedikliler taahhütlerini yerine getirmeye hepsinden daha fazla önem verir. Günü Micer Silvestro Morosín ve Sevilla'da uzun süre kalmış olan ve orada kiralık maden ocakları bulunan Carlo Morosín [Carlo Morosini] ile geçirdim. Onunla, Senyör Don Luis'in evinde dostluğumuzu derinleştirmiştik, bu nedenle beni pek samimi karşıladı ve Venedik'te kaldığım sürece beni evinde misafir etti.[25]

Burada Kudüs yolculuğu hakkında bilgi topladım ve İsa'nın göğe yükseldiği güne, yani Mayıs ayına kadar, hacıları taşıyan gemilerin yola çıkmadığını ve bu yüzden üç aydan önce seyahate çıkmamın mümkün olmadığını öğrendim.[26] Bu sürede Hıristiyan ülkelerini ziyaret etmeye karar

24 Geçtiği bölgenin (Ferrara) yerel dilindeki bir sözü İspanyolca telaffuzla söylemektedir ve aslında bu söz aynı anlama gelmektedir.

25 Bu satırlardan anlaşıldığına göre Tafur, Venedik'in önde gelen ailelerinden, birçok kez şehri yönetmiş olan Morosini Ailesi ile yakın ilişkilere sahiptir.

26 Michel Balard 13. yüzyıldan itibaren Batı ile Levant arasında düzenli bir deniz trafiği ritminin oluştuğunu dile getirir. Ona göre, Kutsal Topraklar, Konstantinopolis ya da Mısır için yola çıkış normalde yılın iki dönemine rastlar. Bunlar yaklaşık olarak 15 Mart ile 1 Mayıs ve 15 Ağustos ile 30 Eylül arasında gerçekleştirilirdi. Bununla birlikte bazı durumlarda bu tarih 15 Ekim'e kadar uzayabilirdi. Dönüş yolculukları ise yaz ayları ile Kasım-Aralık arası olmak üzere iki mevsimde gerçekleşiyordu. Bkz. Balard, "Hıristiyan Akdeniz," s. 196.

verdim. Ziyaret edeceğim yerler arasında imparatorun ve Fransa kralının sarayları da bulunuyordu, fakat danıştığım tüccarlar ve dostlarım bunu Kudüs ziyareti sonrasına bırakmam yönünde tavsiyede bulundular. Bu sürede İtalya'ya gitmemin daha iyi ve daha faydalı olacağını, çünkü Büyük Perhiz'in[27] [Cuaresma] yaklaştığını ve bu süreyi Roma'da geçirebileceğimi söylediler. Daha sonra Napoli'ye gidebilir ve Aragon kralını görebilirdim ve üstelik İtalya'da görülecek her şeyi gördükten sonra, denize açılmamıza yirmi gün veya daha fazla zaman kalacaktı. Makul olduğunu düşündüğüm için bu tavsiyelere göre hareket ettim ve İtalya yolculuğuna çıktım ve Roma'da karşılayacağım Büyük Perhiz'e kadar birçok şehir, kasaba, köy ve kale gördüm. O sırada Papa Eugenius Bologna'daydı, daha önce bahsettiğim gibi onu Roma'dan sürmüşlerdi. O da silahlı bir grubun onu öldürme ya da ele geçirme teşebbüsünden kaçarak bir kayıkla Tiber Nehri üzerinden Pisa'ya gitmiş ve ardından Floransa'ya ve sonra da Bologna'ya geçmişti.

Roma'nın Antikçağ Yapıları

Büyük Perhiz boyunca, Roma'daki ibadethaneleri ve harikulade bir şekilde inşa edilmiş ve sadece tarif etmenin değil, hak ettiği şekilde takdir edebilmenin de şüpheli olduğu antik zamanlardan kalma yapıları ziyaret ederek geçirdim. Bu yüzden eğer Roma'nın büyüklük ve ihtişamını anlatmakta yetersiz kalırsam affedilsin; çünkü toprağa karışmış, yıkılmış, çökmüş, tahrip edilmiş ve güçten düşmüş olmasına rağmen onun ihtişamını anlatabilecek yetkinlikte değilim. Şehir gördüğü büyük zulümlere, prensler arasındaki ihtilafların beraberinde getirdiği çöküşe, kudretli kralların şehre karşı giriştiği savaşlara ve getirdiği yıkımlara ve içinde her şeyin tükendiği zamanın kadimliğine karşın görmek isteyene, bir zamanlar ne kadar görkemli olduğunu gösterir. Papa Aziz Gregorio,[28] ruhlarını özgürleştirmek için Roma'ya akın eden Hıristiyan müminlerin bu kadim zamanlardan kalma yapıların ihtişamı karşısında hayrete düşerek zamanlarının çoğunu, ziyaretlerinin asıl sebebi olan kutsal kalıntılara değil de bunlara ayırdığını görünce kadim zamanlardan beri ayakta kalmış olan bu yapıların yıkılmasını emretmiş.

27 Hıristiyanların Paskalya öncesinde 40 gün boyunca hayvansal gıdalar yemeyerek tuttukları oruçtur.
28 Papa I. Gregorius (d. ~540 - ö. 604).

Şehir çok büyük bir daire biçimindedir, etrafı surlarla çevrilidir ve boyu yirmi dört mil civarındadır. Bu bizim ölçümüzün üçte birine denk gelir, yani sekiz fersahtır. Şehir pek güzel bir işçilikle inşa edilmiş bu nedenle ustasının elinden bugün çıkmışa benzer. Kimi kısımlarının yıkıntı halinde olması, zaman zaman bu yerlerden şehre giren tiranlardan kaynaklanmış. Şehir hâlâ yıkılmakta, tahrip olmakta ve kadim zamanlarda kurulduğu haliyle kaderine terkedilmiş olsa da, mükemmel işçiliği sayesinde tamamen yok edilemez.

Burada, Romalıların büyük zahmetlerle getirdikleri ve şehrin ortasından geçirdikleri bir nehir bulunur. Bu, Tiber Nehri'dir ve söylendiğine göre Romalılar nehir için kurşundan [yaptıkları] yeni bir yatak açmışlar. Nehrin girişi şehrin bir ucunda çıkışı diğer ucunda bulunuyormuş, böylece bu suyu hem atlarına su tedarik etmek için, hem de halkın diğer ihtiyaçlarını karşılamak için kullanırlar. Eğer bir kimse nehrin bir başka noktasında suya girerse boğulurmuş. Bu nehrin her iki yakasında da, tüm şehri bir bütün haline getiren birçok değirmen bulunur.[29]

Tiber'in kıyısında, bir tepe üzerinde bir kale vardır. Bu kale o kadar yüksek inşa edilmiş ki bir dağ görünümündedir ve çok yüksek surlarla, muhkem kulelerle güçlendirilmiştir. Kalenin adı Aziz Angelo'dur. Kale, Tiber üzerindeki köprünün ötesinde, Havarilerin konakladığı ve oraya yerleştiği San Peter Kilisesi'ne giden yol üzerinde bulunur. Söylenenlere göre, bir zamanlar Roma'da, uzun müddet devam eden büyük bir veba görülmüş ve eskiden putperestlerin tapındığı ve hatta putperest törenlerden bir kısmı hâlâ görüldüğü için Hıristiyanların dahi gizliden gizliye tapındıkları bir putun olduğu, şehrin bir ucundaki, Santa Ágata de la Suburra adlı kilisede papanın tören yapması gerektiği bildirilmiş. Papa tören için kiliseye vardığında putla karşı karşıya gelmiş ve puttan gök gürültüsüne benzer bir ses çıkmış ve [put] parçalanmış. Mucizeye şahit olan papa ayini tamamlamış. Papa, kalenin aşağısındaki köprüden San Peter Kilisesi'ne samimi dini duygular içinde dönerken, herkesin gözü önünde elindeki kanlı kılıcı üzerindeki örtü ile temizleyen ve kılıfına yerleştiren bir melek belirmiş. Bu mucize Tanrı'nın

29 Tafur'un Roma seyahatini inceleyen José Vives Gatell, bu cümlede geçen *"değirmenler"* kelimesinin, yazmanın zarar görmüş olması nedeniyle hatalı transkripsiyon yapılmış olabileceğinden söz etmiştir. Vives Gatell, söz konusu kelimenin "köprüler" olabileceğini, nitekim bu durumda cümlenin anlamlı bir bütünlük oluşturacağını dile getirmiştir. Bkz. Vives Gatell, 'Introducción,' s. 79.

yatıştığının ve daha fazla insanın ölmesini istemediğinin bir işareti olarak yorumlanmış. Böylece putperestlik bastırılmış ve o günden sonra kale, San Angelo olarak adlandırılmış. Bugüne kadar ismi böyle söylenegelmiş ve üzerine bir melek tasviri yapılmış. Söylentilere göre, Roma'daki bu mucizeyi ve diğer harikulade hadiseleri ve yapıları gören Papa Gregorio, Hıristiyanların kutsal yerler yerine eski çağlardan kalma anıtları görmeye meyletmesi nedeniyle bu anıtların büyük kısmını ve önemlilerini yıktırmış, fakat bunların tamamını yıktıramadığı için, şimdi oraya gidenler, eğer güzel[30] yapılar görmek niyetindelerse, her şeyden önce gidip onları ararlar.

Papanın ikametgâhı, Aventine Tepesi'nin yamacında bulunan San Pedro Kilisesi'nin bitişiğindedir. Bu yer eski çağlarda Roma'nın özgürlüğünün güvencesiydi –şimdi ise benzer biçimde, onu yıkmak isteyen sapkınlara karşı meşru koruyucusu papa olan itikadı güvence altında tutuyor olmalıdır– ve burada imparatorlar taç giyinmeden önce birkaç gün kilisenin düşmanlarına karşı ordugâh kurmuş gibi konaklarlar. Ardından son altın taç, şimdi [burada] anlatmayacağım bazı törenlerle birlikte takdim edilir. Papanın ikametgâhı alelade bir yerdir ve orada bulunduğum sırada bakımsız bir haldeydi.

San Pedro Kilisesi olağanüstü bir kilisedir, girişi harikuladedir ve kaldırımları çok yüksektir. Üst kısmı mozaikle zengin bir işçilikle işlenmiştir. İç kısmı geniştir, fakat oldukça gösterişsiz, kötü vaziyette ve kirlidir. Ayrıca birçok yeri yıkılmış haldedir. Sağ tarafta, küçük bir kule yüksekliğinde olan bir sütun bulunur ve içerisinde kutsal Veronica[31] bulunur. Onu sergileyecekleri zaman, kilisenin yüksek çatısında bulunan gözden, halatlarla bağlanmış olan ve içinde iki rahibin bulunduğu bir ahşap sandığı bu kulenin içine salarlar ve ardından bu sandığı yukarı çekerler ve –büyük hürmet göstererek– Veronica'yı alıp belirlenen tarihte toplanan halka gösterirler. [O günde] muazzam sayıda insan gelir ve izdiham olur, bu yüzden insanlar sık sık ölüm tehlikesi geçirirler.

30 Burada geçen kelime *gentil*'dir ve güzel, narin anlamına gelmekle birlikte aynı zamanda *pagan, putperest* anlamları da taşır. İspanyolca orijinal metinde Tafur'un bunlardan hangisini kastettiği anlaşılmamaktadır. Bununla birlikte anlatımdan ve Tafur'un bu yapılara karşı olumsuz bir tutum beslemek bir yana, bunları takdir ettiğini ima eden kimi cümlelerinden kelimeyi her iki anlamda da kullandığını kabul edebiliriz.
31 İsa'nın resmi.

Biraz ileride ruhlar tarafından ele geçirilenlerin konulduğu ve buradan efendimizin Kudüs'te halka vaaz verdiği ahşap kaplı iki geniş sütun bulunur. Bunların önünde, bir adamın kolu kadar veya bundan daha kalın olan ve Yahuda'nın kendini astığı urgan veya halat asılıdır.

Yüksek sunağın içinde Aziz Pedro ve Aziz Pablo'nun bedenleri bulunur ve burada belirli günlerde, günahlardan arınmak ve af dilemek için genel af ayini yapılır. Ayrıca Aziz Pedro'nun oturduğu koltuk da buradadır. [Yeni] Papa, seçildiği zaman burada oturur ve yabancılar ona büyük bir adanmışlıkla bakarlar, fakat [bu koltuk] gösterişli veya hayranlık uyandıracak cinsten değildir.

Bu kilisede başka birçok mabet bulunur. Diğer tarafında ise yassı taştan yapılmış, üç pirinç ayak üzerinde duran, üç köşeli elmasa benzeyen yüksek bir kule vardır ve birçokları onu mukaddes kabul ettiğinden yerle kulenin tabanı arasından sürünerek geçerler. Bu eser Julius Caesar'ın onuruna yapılmış ve onun mezarı için tahsis edilmiş. Bu yapının tepesinde ise içlerine İmparator Julius Caesar'ın küllerinin konulduğu üç adet yaldızlı büyük küre bulunur ve pek gösterişli, fevkalade düzenli ve çok tuhaf bir yapıdır. Ona Caesar'ın iğnesi[32] derler ve orta kısmında, başında ve hatta son kısmında taş üzerine, şimdi kolaylıkla okunamayan bazı eski harfler kazınmıştır ve Julius Caesar'ın bedeninin orada gömülü olduğunu kaydeder. Bunun çevresinde, şimdilerde oldukça harap halde olan birçok başka yapı vardır.

Roma şehrinin büyüklüğü ile karşılaştırıldığında nüfusu azdır. Birçok insan Roma'nın harap olduğunu, geri kaldığını ve nüfusunun azaldığını söyler. Şimdi terkedilmiş olan büyük yapıların yıkıntılarından, mahzenlerden, sarnıçlardan, evlerden ve derin yeraltı mezarlarından zehirli bir hava çıkar ve insan vücuduna tesir eder ve bu yüzden Roma'nın sağlıksız olduğu söylenir. Fakat nüfusunun fazla olduğu devirlerde bunun tersi bir durum varmış. Bugün dahi yoğun nüfuslu yerlerde halk daha sağlıklı görünür; mesela büyük bir yöre olan Campo de Flor [Campo dei Fiorin] ve bir başka büyük yer olan Campo Dólio [Campidoglio] ile büyük bir kasaba olan

32 Vasiliev bu kelimeyi *obelisk* yani *dört köşeli sütun* ya da *dikilitaş* şeklinde çevirmiştir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 109. Söz konusu yapı, Papa V. Sixtus tarafından Mısır'dan getirtilerek Aziz Petrus Meydanı'nın ortasına yerleştirilen yapıdır.

Judayca [Getto] böyledir, fakat şehrin geri kalan kısmının tamamı seyrek yerleşimli evlerden oluşur.

Söylediklerine göre, Latin kiliseleri arasındaki ilk kilise, papaların papalık unvanı aldıkları ve piskopos oldukları San Juan Lateran Kilisesi'dir [Archibasilica Sanctissimi Salvatoris]. Bu kilisede ve çevresinde görülmeye değer, eşsiz birçok şey bulunur. Kilise, söylenene göre, Roma'nın hazinelerinin tutulduğu yerdir ve Tarpea Kapısı[33] oradadır. Caesar [bu kapıyı] hazineyi çıkardığı zaman açmış ve o güne kadar her zaman kapalıymış. İmparator Constantinus, Katolik itikadını benimsediğinde ve kiliseyi imparatorluğun himayesine alıp, ona ihsanda bulunduğunda, Papa Sylvester'dan o kapı için –oradan geçeceklerin ruhları için– bir imtiyaz mektubu vermesini istemiş; çünkü daha önce oraya sığınanların hayatları bağışlanıyormuş. Eğer biri kaçarak oraya gelir ve Tarpea Kapısı'na ulaşırsa ne suç işlemiş olursa olsun bundan sonra ona dokunamazlar. Bunun sebebi burada bulunan hazineye gösterilen hürmettir. Papa ilkin, her kim bu kapıdan girerse günahının ve cezasının bağışlanacağını buyurmuş, fakat birçokları, küstahça, kapıdan geçince yeniden affedileceğini düşünerek günah işleyince, papa kapının kapatılmasını ve sadece yüz yılda bir kez açılmasını emretmiş. Daha sonra bu süre elli yıla düşürülmüş ve şimdi papanın buyruğuna bırakılmış. Bu kilisede Aziz Pedro ve Aziz Pablo'nun kafatasları bulunur. Bunlar çok kıymetli kutsal emanetlerdir ve San Pedro Kilisesi'ndeki Veronica ile benzer biçimde, halka gösterildikleri zaman günahların ve cezalarının affedildiği bir genel af olarak kabul edilir.

Bu kilisenin bir köşesinde Santo Santorum [Sancta Sanctorum] adında ayrı bir şapel vardır. İçinde efendimizin kuşağından yukarısını tasvir eden, taş üzerine boyanmış resmi bulunur. Söylenene göre Bakire Meryem ünlü bir ressam olan Aziz Lukas'a, oğlunun ölümünden sonra onun resmini yapmasını istemiş ve Lukas da bunu kabul edip bu resmi yapmış.[34] Bu eser pek tabii en büyük fedakârlığın bir eseridir ve geçmişte

33 "Porta Sancta:" Roma'daki dört bazilikanın her birinde bulunan, yaklaşık 50 yılda bir kez açılan ve bu sırada genel af törenleri düzenlenen Kutsal Kapı'dır. Tafur burada San Giovanni in Latero Basilikası'nın kutsal kapısından söz etmektedir.

34 Aziz Lukas'ın bizzat çizdiğine ve Edessa (Urfa) Kralı Abgar'a verdiğine inanılan İsa resmini, 944'te Bizanslı komutan Ioannis Kourkas çıktığı seferin zaferle sonuçlanmasının nişanı olarak Konstantinopolis'e getirmiştir. Bkz. Stephen R. Turnbull ve Peter Dennis, *The Walls of Constantinople AD 324-1453*, Osprey

ve şimdi her şeye muktedir olan İsa'nın anısına çok uygundur. Eser efendimizin endamını, yaşını, ten rengini ve ona dair ne varsa iyi şekilde tasvir eder. Ayrıca sol yanağında insan doğasının bir işareti olan bir leke mevcuttur. Bu eser Roma'daki en ulu ve en önemli kutsal emanettir. Demir gürz kuşanmış dört adam onu sürekli, her saat korur ve yılın bir günü, ağustos ortasında, Meryem Ana Şöleninde, onu oradan alır ve muhafızlar eşliğinde ve büyük gösteriler ve törenlerle, o gün ve gece kalacağı, Santa María la Mayor [S. Maria Maggiore] Kilisesi'ne götürürler ve takip eden gün tekrar asıl yerine koyarlar. Bu sırada orada bulunanlar için genel af ayini gerçekleştirilir. Bu kutsal emanetin bulunduğu yere hiçbir kadının girişine izin verilmez, çünkü söylediklerine göre, bir kez böyle bir şeyi dile getirdiğinde bir kadın parçalanmış. Bu şapelin kapısında iki adet çan bulunur; bunların dünya üzerindeki en eski çanlar olduğu söylenir.

Papalık seçimi San Juan Lateran Kilisesi'nde gerçekleşir ve burada çeşitli törenler düzenlenir ve papa üç katlı tacı burada alır. Bu kilisede, İmparator Constantinus'un annesi Azize Elena'nın, Kutsal Topraklarda bulunduğu sırada gönderdiği birçok kutsal emanet bulunur.[35] Kilise büyüktür, fakat ne gösterişli, ne sağlam yapılı, ne bakımlı, ne de güzel bezemelidir. Dışarıda büyük bir meydanda, birçok yapı ve kadim zamanlardan kalma anıtlar bulunur. Roma kuşatmasının kaldırılmasına neden olan ve kralı öldürmeyi planlarken onun gözdesini öldürdüğü için kendini cezalandırıp sağ kolunu yakarak çile çeken Muçio'nun [Mucius] heykeli buradadır. Yaldızlı pirinçten büyük bir atın üzerindedir ve hem onun hem de atının tasvirine bakılırsa iyi bir ustanın elinden çıkmıştır. Orada, meydanın çevresinde hem mermer hem de yassı taştan yapılmış figürler ve üzerine eski yazılar kazınmış taşlar ve bunun gibi çok sayıda eser bulunur.

Ve orada, yakınlarda, söylediklerine göre dünya üzerinde inşa edilmiş tüm yapılardan daha büyük, daha güzel ve daha gösterişli olan Kolezyum bulunur ve büyük kısmı yıkıntı halinde olmasına rağmen yapı-

Pub, Oxford 2004, s. 46.

35 Doğu ve Batı kiliseleri tarafından azize kabul edilen Helena, Constantinus'un isteğiyle kutsal emanetleri bulmak üzere 326-328 arasında Kutsal Topraklara bir seyahat gerçekleştirmiş ve inanışa göre İsa'nın çarmıha gerildiği Gerçek Haç'ı ve bazı başka mukaddes eşyaları ortaya çıkarmıştır. Bkz. "Saint Helena," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, (05 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/259898/Saint-Helena.

nın azameti ve meydana getiriliş mucizesi [hâlâ] görülebilir. Romalıların, Kolezyum'a ne büyük hürmet gösterdiklerini ve ona nasıl sahip çıktıklarını ve orada bulunan heykelin büyüklüğünü, ayakları yere bitişik iken başının tavanın en yüksek noktasına kadar uzandığını anlatmak uzun zaman alırdı. Sağ kolu yukarı kalkmış halde idi ve elinde –şimdi San Juan Lateran kapısı üzerinde olan– büyük bir elma[36] vardı. Bu, anlatılanlara göre, tüm dünyanın onun elinde olduğu anlamını taşıyormuş ve bu nedenle imparatorların elinde bir elma taşıma geleneği ortaya çıkmış. Yine söylediklerine göre bu heykel bir zamanlar tüm dünya kralları ve prenslerini tasvir eden heykellerle çevrelenmiş ve bunların her birinin boynunda bir zincir varmış ve büyük anıtın ayağına bağlılarmış. Böylece ne zaman bir kralın veya prensin Roma'ya karşı ayaklandığı haber alınsa, onun heykeli parçalanır ve ona karşı savaşa girişilirmiş. Bu Kolezyum, her ne ise, bir zamanlar harikulade ve görkemli bir yapı olduğunu belli eder.

Kolezyum'un yakınında, rivayete göre kâhinlerden biri Bakire [Meryem] bir çocuk doğurduğunda heykelinin yıkılacağını söylediği için Octaviano Augusto[37] tarafından inşa ettirilen ve müstahkem hale getirilen sarayları bulunur. Bu kehanet efendimizin zuhur ettiği ve doğduğu zaman[38] olmuş ve Augusto'nun sarayı yıkılmış ve hatta söylendiğine göre hâlâ, her yıl, efendimizin doğum gününde bunun bir kısmı daha yıkılırmış.[39] Orada bir tepeye benzeyen büyük bir tümsek vardı ve belli ki bu tümsek bazı devasa yapıların yıkıntılarından oluşmuştu. Orada çok sayıda mermer, yassı ve büyük taşlar ile buranın [bir zamanlar] ne olduğunu açıkça gösteren başka şeyler bulunur. Ayrıca San Bernardo Tarikatı'na bağlı Santa María la Nueva [Santa Maria Nuova] adındaki olağanüstü manastır da buradadır. Roma'da Santa Cruz de Jerusalem adında bir kilise bulunur ve orada

36 Dünya egemenliğini işaret eden bu sembol, Doğu Roma'nın mirasını devralan Osmanlılarda Kızıl Elma şeklinde toplumsal bellekte varlığını sürdürmüştür. Bkz. 193 numaralı dipnot.

37 Gaius Julius Caesar Octavianus (MÖ 63-M.S. 14).

38 İsa'nın Tanrısal özelliklerini ve insan doğasını vurgulamak için onun insanlara *göründüğü* ve *doğduğu* zaman ifadesi kullanılmıştır.

39 Augustus, ilk Roma imparatorudur ve İsa ile çağdaştır. Aynı zamanda ortaçağ dünyasının merkezi olan Akdeniz egemenliği ile özdeşleşmiş Roma İmparatorluğu'nun en önemli referansıdır. Anlaşıldığına göre Tafur'un aktardığı bu söylence ile Pagan kültüre karşı Hıristiyan evrenselciliğine ve Hıristiyan yayılmasına bir göndermede bulunulmaktadır.

efendimizin haçı üzerinde IHS NAZARENUS şeklinde bir unvan okunur. Kilisenin tamamı, tabanından duvarlarına tüm yapı, Azize Elena, kutsal emanetleri Roma'ya gönderdiği sırada Kudüs'ten gelen gemilerde balast olarak kullanılan Kudüs toprağı ile inşa edilmiş. Burada günahlardan arınmak için genel af töreni yapılır. Eskiden Romalıların istişarede bulunmak için toplandıkları Santa Maria la Redonda [Santa Maria Rotonda] adında bir başka olağanüstü kilise de buradadır. Bu kilise büyük sütunların üzerine kuruludur ve kurşunla kaplıdır. Ayrıca yılın bir günü, burada genel arınma ayini düzenlenir. Bir başka kilise, bazı rahibelere aittir. Aziz Juan Bautista'nın başı buradadır ve ona ithaf edilmiş olan dini bayramda büyük arınma ayini düzenlenir. Oraya yakın bir yerde, Pedraza[40] asıllı Kastilyalı İmparator Trajano'nun[41] anısına dikilmiş büyük bir sütun bulunur. Trajano, bugün harp zamanında olduğu gibi kamu idaresinde de, hem Romalıların hem de bizim kullandığımız yasaları Roma'ya kazandırmış. Orada Romalıların, muzaffer askerlerin onuruna inşa ettikleri üç veya dört belki bundan daha fazla sayıda zafer abidesi kemer bulunur. Bunlar arasında Jullio Caesar'ın onuruna inşa edilen kemer de vardır ve olağanüstü bir eserdir.

Burada Escala Çeli [Basilica Sanctae Mariae de Ara coeli in Capitolio] adında, içinde bir zamanlar Romalıların meclislerini topladıkları ve Cassius ile Brutus'ün, Caesar'ı kendi elleriyle öldürdükleri kubbeli odanın bulunduğu çok eski bir kilise vardır. Yılın belirli bir gününde genel arınma ayininin yapıldığı Santa Maria Mayor Kilisesi de buradadır ve kapıda, büyük bir meydanda, değerini kestirmenin olanaksız olduğu somaki mermerinden bir sütun bulunur. Kilisede birçok mukaddes eşya mevcuttur. Bitişiğinde ise İsa'nın kırbaçlandığı kolonun yarısının bulunduğu Santa Préçidis [Santa Prassede] adında bir kilise vardır. Aziz Gerónimo [Hiyeronimus] hazretlerinin bedeni de buradadır ve ona ithaf edilen günde genel arınma ayini yapılır. Aziz Pedro'nun hapsedildiği San Pedro de Víncula adlı kilise buradadır ve aynı şekilde orada da genel arınma ayini düzenlenir. Surların dışında Aziz Pedro ve Aziz Pablo'nun boyunlarının vurulduğu ve çok şifalı sulara sahip gözelerin olduğu kilise vardır. Burada da genel arınma töreni düzenlenir.

40 İspanya'nın Segovia şehrine bağlı bir yerleşim.
41 Marcus Ulpius Nerva Traianus (d. 53 - ö. 117): Trajan adı ile bilinen Roma İmparatoru.

Oraya yakın bir yerde, Pedricadores tarikatına bağlı olağanüstü San Pablo Manastırı bulunur. Günah çıkarma ayinleri burada da düzenlenir.

Bu şehirde, tarif etmesi uzun zaman alacak başka birçok şey: mabetler, büyük arınma ayinleri ve harikulade yapılar bulunur. Kutsal mekânları ziyaret etmek niyetiyle gelen insanlar, zamanlarını antik yapıları ve eserleri hayranlıkla seyretmekle geçirdikleri için Papa Gregorius, hacılar bu tür yerleri ziyaret etmekten vazgeçsinler ve kutsal mekânları ziyarete devam etsinler diye onların tamamının ya da büyük kısmının yıkılmasını emretmiş, fakat bu yapıların tamamını yıktıramamış ve bu yüzden bu tür eserlerin ya da bunların bir kısmının bir zamanlar nasıl olduğu gayet anlaşılır durumda. Burada, Roma'nın ilk kurucuları Romulus ve Remus'un mezarları bulunur. Ayrıca bunlardan başka çok sayıda kadın ve erkek heykeli, yaptıkları işlerin ebedi hatırası olarak oraya yerleştirilmiş. Bir zamanlar dünyanın başı, fakat şimdi kuyruğu olan Roma, tüm dünyayı elinde tuttuğu zamanlarda düzenlediği törenlerden hiçbir şey kaybetmemiş, fakat şehrin şimdiki sefil durumundan söz etmek utanç vericidir. Söylenene göre halk, bir zamanlar dünyanın başı olarak bulundukları yeri kaybetmemek için, yılın belirli bir günü, eskiden olduğu gibi dünyaya egemen olabileceklerini, bu haklarını kaybetmediklerini, fakat papanın bu hakkı gasp ettiğini savunurlar ve ona karşı protestolar gerçekleştirirlermiş. Bu protestolar Büyük Perhizin arifesi olan salı günleri düzenlenir ve [bu günde] kendi kendilerini yönetmek ve İtalyanların onlar için söylediği gibi –halkın yüz karası olduklarını ve her türlü ahlaksızlığa sahip olduklarını ve bu yüzden herkesin onları aşağıladığını söylerler– olmamak için Tanrıya yakarırlar.

Roma'da antik devirlerden kalma eserler hakkında bilgi verebilecek birini hiçbir zaman bulamadım, fakat kanaatime göre tavernalar ve kötü şöhrete sahip yerler hakkında bilgi verebilirlerdi. İnsanların olağanüstü bir durumda dahi, hiçbir zaman evlerinde yemek yemedikleri söylenir ve aslında kıyafetleriyle davranışları, hem evlerinde hem de evlerinin dışında, kim olduklarını alenen belli eder. Bunu çoğunluk için söylüyorum, hiç şüphesiz böyle bir kalabalıkta erdemli insanlar da muhakkak vardır. Bundan başka nüfusu azalmış olmasına rağmen, Roma'nın dünya üzerindeki diğer tüm Hıristiyan şehirlerinden daha fazla nüfusa sahip olduğu söylendi, fakat

surların iç kesiminde sık ormanlara benzeyen kesimler vardır ve [burada] yırtıcı hayvanlar, tilkiler, kır tavşanları, kurtlar, geyikler ve hatta söylendiğine göre mağaralarda yaşayan kirpiler bulunur.

Roma'da iki heykel vardır. Bunların [üzerinde] anlatılanlara göre, köylüler ile soylular arasında bir ihtilaf anlatılırmış. Halk, herkes İsa adındaki aynı babanın oğlu olduğu halde ve sonuçta Havva da anneleri iken, soyluların diğerlerine göre neden daha üstün olmaları gerektiğini bilmek istiyormuş ve halk oyma yazıtta şöyle söylemiş: *Cum pater Adam nobis sit, mater Eva, cur igitur non sumus nobilitate pares?*[42] Bunun üzerine soylular şöyle cevaplamış: *Degenerant omnes viciis, fiuntque minores, exaltat virtus, nobilitantque mores.* Bu yüzden, söylenene göre, soylular daha büyük bir yargı sistemine sahipler ve ayrıca bu, halktan birinin ya da bir kadının senatoda görev almasını yasaklayan yasanın da nedenidir. Salustio'nun aktardığına göre bu yasa, Gayo Mario[43] senato için önerildiğinde ihlal edilmiş.

Roma'dan Venedik'e

Roma'dan ayrıldım ve kaplıcaların bulunduğu güzel bir şehir olan Viterbo'ya geldim. Bu kaplıcaların her türlü hastalığa karşı sağaltıcı olduğu fakat hususi hekiminin tavsiyesi üzerine papanın bunların yıkılmasını emrettiği söylenir. Şimdilerde hangi tür hastalıkları ne şekilde iyileştirdiği bilinmiyor, fakat söylenene göre, kısa süre önce ödemi iyileştirdiği ortaya çıkmış. Azize Rosa'nın kutsal bedeni buradadır. Viterbo'dan ayrıldık ve Nernia,[44] Ternia[45] ve Espoleto[46] şehirlerinden geçerek sonunda önemli bir şehir olan Perosa'ya[47] ulaştık. Ünlü kaptan Braccho[48] ve şimdiki Milan dükünün babası Esforza[49]

42 Tafur bu Latince cümlenin anlamını bir önceki cümlede vermektedir.

43 Gaius Marius (MÖ 157 - M.S. 86): Romalı general ve devlet adamı. Roma yasaları müsaade etmese de yedi kez konsül seçilmeyi başarmıştır.

44 Narni: İtalya'nın Umbria bölgesinde bulunan bir şehir.

45 Terni: Narni şehrinin yaklaşık 13 km doğusunda bulunan şehir.

46 Spoleto: İtalya'nın Umbria bölgesinde bulunan Perugia şehrine bağlı yerleşim.

47 Perugia: İtalya'nın Umbria bölgesinin başşehri.

48 Braccio da Montane (d. 1368- ö. 1424) ünlü bir paralı askerdir. Sforza ile kimi zaman ittifak kurmuş kimi zaman ise savaşlarla karşı karşıya gelmiştir. Bkz. "Braccio da Montone," *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (05 Ağu. 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/76623/Braccio-da-Montone.

49 I. Francisco Sforza. Bkz. 19 numaralı dipnot.

bu şehirde doğmuşlar. Bu ülkenin tamamı öylesine yoğun biçimde iskân edilmiş ki büyük şehirler, kasabalar ve kaleler birbirleriyle bütünleşmiş görünürler. Perosa'dan ayrılıp Aziz Francisco ve Azize Clara'nın doğduğu ve şimdi mezarlarının bulunduğu Assis şehrine gittim. Assis olağanüstü bir şehirdir. Şehirde Fransisken Tarikatı'na bağlı, hem rahip hem de rahibeler için, sekiz veya on manastır bulunur ve bunlar arasında en önemli manastır şehrin meydanındadır. Yakın bir dostum olan Kastilya kardinalinin bir hizmetkârı ile karşılaştığımdan bu manastırda kaldım ve dinlenerek orada üç gün geçirdim. Aziz Francisco'nun bedeninin orada gösterdikleri yerde gömülü olduğunu söylerler, fakat işin doğrusu papa, bir kardinal ve papanın sırdaşı olan manastır keşişlerinden biri dışında kimse onun tam olarak nerede olduğunu bilmez. Manastır oldukça dikkat çekicidir ve zengin bir işçiliğin eseridir. Buradan ayrılarak Malatestis Ailesinden[50] Orbin [Urbino] kontuna[51] ait Gúbio[52] adındaki şehre doğru yola çıktım. Yolda –o zaman Papalığa karşı savaşan ve birçok yeri işgal eden– Kont Francisco'nun konuşlandırdığı askerlerle karşılaştım. [Orada] bana, Assis'de binek hayvanlarımı şehir ahalisinden güvenilir biriyle göndermemi –bu kişi kontla görüşecekti– ve benim de yaya olarak gitmemi tavsiye ettiler. Ben de bu şekilde hareket edip iki buçuk günlük yürüyüşten sonra konta ait büyük bir şehir olan Gúbio'ya ulaştım. Kontu, karısının kardeşi ve Papa Martinus'un yeğeni olan Colupna kardinalini karşılamaya yaya olarak çıkan alayın içinde buldum. Kont, etrafı papazlar tarafından kuşatılmış halde ve onlarla birlikte şarkı söyleyerek geliyordu ve bu şekilde kardinalle bir araya geldiler ve onu layık olduğu gibi karşıladılar. Konta kendimi tanıttım ve saygılarımı bildirdim ve Roma'dan gelip Kudüs'e gitmekte olan yardıma

50 Malatesta İtalya'nın Rimini bölgesine hâkim olan ve bu bölgeyi 1295 ile 1500 yılları arasında idare eden aile. Bkz. "Malatesta Family," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/359585/Malatesta-Family; Tafur'un burada anlattıklarının aksine Urbino Kontluğu, Maletesta Ailesinin değil, Montefeltro Ailesinin elindedir. Bu karışıklık muhtemelen Urbino Kontu Guidantonio'nun Malatesta Ailesinden Ringarda ile 1397'de gerçekleştirmiş olduğu evliliğinden kaynaklanmaktadır. Bkz. "Montefeltro Family," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014), http://global.britannica.com/EBchecked/topic/390693/Montefeltro-Family.

51 Guid Antonio da Montefeltro (d. 1377 - ö. 1443), Urbino ve Montefeltro Kontu Antonio'nun oğlu. Bkz. "Montefeltro Family," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014), http://global.britannica.com/EBchecked/topic/390693/Montefeltro-Family.

52 Gubbio, İtalya'nın Umbria bölgesinin kuzeydoğu köşesinde bulunan bir şehirdir.

ihtiyacı olan biri olduğumu ve maiyetimdekileri, benimle gelmemelerini söyleyerek arkamda bıraktığımı söyledim ve Tanrı adına bana yardım etmesini istedim.[53] Kont beni bir kenara çekti ve ilkin nereden geldiğimi sordu. Ben de: "İspanya'dan" dedim. Bana soylu bir aileden olup olmadığımı sordu; "evet" dedim; bana şövalye olup olmadığımı sordu; "evet" dedim. Daha sonra nasıl geldiğimi ve nelere ihtiyacım olduğunu sordu. Ona buraya gelişim hakkında bilgi verdim ve yaya olarak geldiğimi ve bundan başka, yolculuk için gerekli şeylere sahip olduğum için başka bir şeye ihtiyacım olmadığını, fakat onu görmek ve onunla konuşmak için geldiğimi söyledim. Bunun üzerine bana sıkıca sarıldı ve şöyle söyledi: "İstemesen dahi sana elimden gelen yardımın en iyisi yapılacaktır." Buna rağmen, ülkemden ayrılmadan önce ihtiyaçlarımı temin ettiğim için hiçbir koşulda hiçbir şeyi kabul edemeyeceğimi söyledim. Orada dinlenmem ve iyi zaman geçirmem için iki gün kalmamı istedi. Ardından bir refakatçi çağırarak ona, sahibi olduğu Rimini Limanı'na kadar, kendi egemenliğindeki topraklar boyunca bana eşlik etmesini ve tüm masraflarımın karşılanmasını emretti. Daha sonra, Rimini'de bana bir gemi ve Venedik'e yolculuk için gerekli her türlü malzemeyi temin edecekti. Kontla vedalaşırken beni kolumdan tutarak odasına götürdü ve bana, ne ihtiyacım varsa almamı söyledi ve her birinden üç çift olmak üzere kendi gömleklerinden ve yün giysilerinden ve havlularından verdi. Başkaca bir şey kabul etmek istemediğimden çok sıkıntı içindeydim, bana sanki onun akranıymışım gibi çok nazik biçimde veda etti. Benden kendisi için dua etmemi ve dönüşümde gelip onu ziyaret etmemi istedi. Fakat şimdi bu iyi kont öldü. Onun bir aziz gibi öldüğü ve bir aziz gibi kutsandığı söylenir. Gúbio şehrinde birçok kutsal emanet bulunur. Bunlar arasında Aziz Juan Bautista'nın "ecce agnus Dei"[54] derken işaret ettiği sağ elinin parmağı da vardır. Refakatçi ile birlikte yola çıkarak Orbin şehrine gittik ve orada bir gün kaldık. Orbin'in ardından, iki gün sonra, yine konta ait büyük bir şehir olan Rimini'ye vardık ve iki gün kaldık. Refakatçim benim için bir tekne ayarladı ve erzak temin etti ve Venedik'e kadar olan tüm mas-

53 Tafur'un kont ile ilk karşılaşmasında ona asıl kimliğinden bahsetmemesi ve kendini, yardıma muhtaç biri olarak tanıtması, onun, kont diğerleriyle beraberken kimliğini açıklamak istememesinden kaynaklanıyor olmalıdır.

54 "İşte Tanrı Kuzusu" anlamına gelen bu deyim Yuhanna İncili'nde geçer: *"Yahya ertesi gün İsa'nın kendisine doğru geldiğini görünce şöyle dedi: "İşte, dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı Kuzusu!"* Bkz. Yuhanna 1:29.

rafları ödedi ve ondan ayrılırken bana şöyle söyledi: "Saygıdeğer şövalye! Kont efendimiz size yüz duka vermemi emretti. İşte, burada." Ona, konta nezaketinden ve eli açıklığından dolayı kendi adıma teşekkür etmesini tembihledim. İhtiyaçlarım için yeterli param olduğunu; eğer eve dönüş yolculuğum sırasında sıkıntı yaşarsam ondan seve seve yardım alacağımı ve uygun bir zamanda geri ödeyeceğimi söyledim. Ona tekrar kontun ellerini şahsım adına öpmesini tembihledim ve böylece birbirimizden ayrıldık.

Gemiye bindim ve denize açıldık. Ertesi gün geniş bir arazi üzerinde kurulu çok eski bir yerleşim olmakla birlikte nüfusu az bir şehir olan Revena'ya [Ravenna] vardık. Orada uygun rüzgârlar yakaladık ve akşam duasında Venedik'e ulaştık. Burada tacir dostlarım tarafından fevkalade güzel karşılandım ve ayrılırken burada emanete bıraktığım parayı tastamam teslim aldım. Beni dostum Carlo Morosín evinde ağırladı ve orada gemilerin, özellikle hacıları taşıyan kadırgaların yola çıkmalarına müsaade edilen Mayıs ayına denk gelen İsa'nın göğe yükselişinin yıldönümüne kadar, otuz günden fazla bir süre geçirdim. Bu süre boyunca, onların âdetlerine göre, yolculuk ve yeterli erzak ile sabah, öğle ve akşam için yeterli miktarda ve iyi kalitede konserveler dahil olmak üzere gidiş ve dönüş için adam başı otuz beş dukaya anlaştım, fakat beni Kudüs'te bırakmalarını söylediğim için kendim ve iki refakatçim için toplam altmış duka ödedim, yani her birimiz için yirmi duka. Venedik'te zamanımı, az masrafla, pek keyifli ve dinlenerek geçirdim ve her gün harikulâde güzel eserleri görmeye gittim. Buraya her saat dünyanın dört bir yanından haberler gelir; çünkü gemicilik çok gelişmiş ve deniz yolu çok hareketlidir. Farklı ülkelerden sürekli gemiler gelir, bu nedenle eğer bir kimse bir yerden haber almak istiyorsa sadece gemileri soruşturması yeterlidir.

Venedik'ten Yafa'ya

Böylece İsa'nın göğe yükselişinin yıldönümünde, takdis edilmemizin ardından, gün ortasında yelken açtık ve yönümüzü körfezin, Esclavonia'nın[55] bulunduğu sol tarafına çevirdik. Bu yer büyük kısmıyla Venedik'e aittir ve burada sahil boyunca birçok güvenli barınak ve ada bulunur

55 Hırvatistan'ın güneyinde Adriyatik'e kıyısı bulunan ve bugün Dalmaçya olarak bilinen bölge.

ve erzak temin edilen limanlar vardır. Ertesi gün Parenço[56] adında bir kasabaya ulaştık ve oradan bir Venedik kasabası olan Zaira'ya[57] gitmek üzere [tekrar] denize açıldık. Ardından imparatorun egemenliğinde olan Arusa'ya[58] ulaştık. Tüm bu süre boyunca Esclavonia'ya ait, kimi iskân edilmiş kimi ise ıssız adalardan geçtik. Bölge çok dağlık ve kuraktır. Burada yaşayan insanlar gördüğüm en uzun boylu insanlardır, fakat ne barbar bir halk! Bu bölgede Nuruega'da [Norveç] olanlar bir kenara bırakılırsa dünyanın en iyi şahinleri yetişir ve söylenene göre birçok yerde gümüş madeni bulunurmuş.

Yolculuğumuza, körfezin Esclavonia [Dalmaçya] tarafında durmadan yol alarak devam ettik ve yakın zaman önce Türk'ün eline geçen büyük bir şehir olan Velona'yı[59] aştık. Daha sonra Esclavonia'yı ardımızda bırakıp aynı sahilin parçası olan Arnavutluk'a doğru, İtalya'yı solumuza ve Spartivento Burnu'nu sağımıza alarak devam ettik. İtalya ile Esclavonia arasında sekiz yüz mil uzunluğundaki Venedik Körfezi vardır ve körfezin sonunda ise Korfu Adası bulunur [...][60] Venedik Körfezi'nin sonunda, körfezin [denize] açıldığı yerde, Venediklilerin şehrin kapısı dedikleri Korfu Adası bulunur. Adanın, Venedik ile arasındaki mesafenin sekiz yüz mil olduğu söylenir. İtalya ve o tarafta bulunan Tierra de Lavor denilen Pulla [Apulia] sağda ve eskiden Dalmaçya dedikleri Esclavonia ile Arnavutluk'un büyük kısmı ise solda kalır. Korfu mezrasında Grek halkı yaşar. Kısa süre

56 Bugün Hırvatistan'a bağlı bir kent olan Poreč (İtalyanca: Parenzo) 1267'de Venedik'e katılmıştır. 1354'te Cenevizlerin saldırısı ile büyük bir yıkıma uğrayan kent, Venedik Cumhuriyeti'nin yıkılmasının ardından Habsburg İmparatorluğu'na dahil olmuştur. Bkz. Ochoa Anadón, "Un Hidalgo Castellano," s.37.

57 Bugün Hırvatistan'a bağlı bir şehir olan Zadar (İtalyanca: Zara) Dalmaçya'nın eski başkentidir. Şehir 998'de Venedik'in himayesine girmiş, 1030'dan itibaren ise Bizans'ın bir vasalı haline gelmiştir. Bu tarihten sonra Venediklilerin sürekli saldırılarına uğrayan şehir, özellikle IV. Haçlı Seferi sırasında yoğun bir saldırıya maruz kalmıştır. Deniz ticareti sayesinde gelişen ve 14. yüzyıla kadar gelişimini sürdüren şehir 1409'da Venediklilere satılmıştır. Bkz. Ochoa Anadón, "Un Hidalgo Castellano," s.338.

58 Hırvatistan'ın Dubrovnik şehrinin diğer ismi olan Arausa'nın farklı bir söyleniş şekli.

59 Bugün Arnavutluk sınırları içerisinde bulunan Avlonya, (Vlorë) Yunanlar tarafından MÖ 6. yüzyılda kurulmuş bir kolonidir. Sırbistan İmparatorluğu'na bağlı bir beylik iken Osmanlılar tarafından 1417'de fethedilmiş ve sancak statüsü verilerek Rumeli eyaletine bağlanmıştır. Bilgi için bkz. Machiel Kiel, "Avlonya," *DİA*, C: 4, İstanbul 1991, s.118-120; "Vlore," *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/631621/Vlore.

60 Orijinal yazmada cümle kesilmektedir ve sonraki cümle öncekini tekrarlayarak devam etmektedir.

önce Napoli Kralı Lançalango[61] burayı ele geçirmiş ve Kudüs'ü fethetmek niyeti ile elinde tutmuş ve söylenene göre duyduğu lüzum üzerine adayı şimdiki sahipleri Venediklilere satmış. Burada uygun rüzgârları bekleyerek iki gün geçirdik ve üçüncü gün adadan ayrılarak Grek ülkesinde bulunan Modon şehrinin yolunu tuttuk. O gün, sol tarafımızda olan Floransa şehrinin bulunduğu, görülmeye değer Patras Körfezi'ni ardımızda bıraktık.[62] Burası büyük yapıların olduğu çok eski bir şehirdir, fakat nüfusu çok azalmış. Bu körfez anakaranın iç kısımlarına kadar sokulur ve diğer taraftan da karaya doğru sokulan bir başka körfezle birlikte eski çağlarda Achaia dedikleri Mora Yarımadası'nı oluşturur. Mora, Konstantinopolis İmparatorluğu'nun idaresindedir ve hükümdarın en büyük oğluna bırakılmış. Ona, Grek dilinde Mora Despotu derler. Bu iki körfez anakaraya o kadar çok sokulur ki söylenene göre bu ikisinin arasındaki mesafe iki mil kadar yoktur. Bir Konstantinopolis imparatoru, bir zamanlar yarımadayı bir ada haline getirme düşüncesindeymiş, fakat danışmanlarının tavsiyesi üzerine bu düşüncesinden vazgeçmiş. Bununla birlikte onu, bugün hâlâ var olan fevkalade muhkem surlarla çevirmiş.

Dördüncü gün Modon şehri açıklarında idik ve altı mil kala, biz Latinlerin keşiş dediği Aziz Basilio'nun din kardeşlerine ait harikulade bir manastırın bulunduğu küçük bir ada ile karşılaştık. Rüzgâr zayıf olduğundan ve manastırı görmek istediğimden gemi kaptanından beni kıyıya bırakmasını istedim ve yanıma bir miktar balık aldım; çünkü kurallarına göre keşişlerin et yemesine hiçbir zaman müsaade edilmiyordu. Bizleri büyük bir hürmetle karşıladılar ve evlerinde ağırladılar. Bir süre sonra buradan ayrıldık. Ada sakinleri keşişlerin orada pek ulvi bir hayat sürdüklerini söylediler. Manastırın adı Estanfárie [Stanphane] idi. O gün bu ada ile Sapiençia [Sapienza] adası arasında bulunan Modon'a vardık ve orada

61 Napoli Kralı Ladislaus (1386-1414); Korfu 1267'de Napoli Krallığı'na geçmiş, 1401'de ise Venediklilere bırakılmıştır. Bkz. "Corfu," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/137507/Corfu.

62 Floransa'nın bu cümleye eklenmesi anlatımın akışına ters düşer, eserin İngilizce tercümesini yapan Letts bu kısmı tercümesinde çıkarmıştır. Orijinal yazmanın bir başka yazmadan kopya edildiğini ve bu sırada bazı kısımların okunamadığını bildiğimiz eserin bu bölümü, muhtemelen hatalı kopya edilmiştir. İngilizce tercümede bu kısım "O gün Patras Körfezi'ni sol tarafımızda bıraktık ve manzaranın keyfini çıkardık" şeklindedir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 49.

demir atıp gemide ihtiyaç duyulan yiyecek içeceği almak üzere Venedik'e ait olan bu yerde işlerini takip etmek isteyen bazı Venedikliler ve gemi kaptanı ile birlikte karaya çıktık. Bu yörenin ahalisinin toplam nüfusu iki bindir. Deniz burayı iki taraftan kuşatır. Engebesiz bir yapısı olmakla birlikte muntazam ve yeterince muhkem surlarla çevrilmiştir. Orada her tür meyvenin yetiştiği sayısız bahçe gördüm. Toprağı ise Endülüs'te olduğu gibi çok verimlidir. Evleri güzeldir, dili Yunancadır, fakat Venedik tarafından idare edilir. Altı mil uzaklıkta daha önce bahsettiğim diğer körfez tarafında Coron [Koron] bulunur. Büyük bir kasaba ve güçlü bir kaledir. Burada da Yunanca konuşulur ve aynı şekilde Venedik himayesindedir. Venedikliler Mora'daki bu mevkileri ellerinde tutarlar, çünkü bu yerler yaptıkları ticaret için hayati önem taşır. Bu bölge Grek ülkesi ve Büyük Deniz'den gelen malların boşaltıldığı limanlar olduğundan fevkalade zengindir. Orada altı gün kaldık ve daha sonra Troyalılar ile savaşa tutuşan Yunanların komutanı Kral Agamemnon'un bir zamanlar idare ettiği, antik zamanlarda Girit denilen, Candia'ya [Kandiye] doğru denize açıldık. Hem üzerinde insanların yaşadığı, hem de ıssız olan adaların bulunduğu Adalar Denizi'ni sol tarafımıza aldık. Bu adalar arasında, Grek halkının Cetril dedikleri, Citaréa Adası'nı[63] bana gösterdiler. İşte bu ada Paris'in Helen'i kaçırdığı ve ardından onu Troya'ya götürdüğü yerdir. Orada bana fevkalade pürüzsüz aynı zamanda muazzam büyüklükte bir kaya gösterdiler. Ortasında, derinliği iki yüz kulaç ve genişliği bundan daha fazla olan bir oyuk bulunur.

Modon şehrinden Girit adası üç yüz elli mil uzaklıktadır. Bu yolu iki gün iki gecede kat ettik ve Candia Limanı'na ulaştık. Giritli Latinler sadece Candia şehrini bildikleri için tüm krallığa da Candia derler. Bu krallıkta her şey bol miktarlarda bulunur ve krallık muazzam kasabalar ve kalelerle donatılmıştır. Dili Yunancadır ve Venedik idaresindedir. Her yıl bir dük burayı idare etmek üzere vali olarak gönderilir. Yakın bir zamanda halk Venediklilere karşı ayaklandığı için Venedikliler bu yeri yeniden ele geçirmek üzere kuşatmışlar ve bir düzenleme yapıp adanın belirli yerle-

63 Kythira (Cythera, Kythera, Kithira): Yunanistan'ın Mora Yarımadası'nın güneyine düşen bölgede bulunan ve Türkçede Çuha olarak bilinen ada.

rinde ekim yapılmasını ve çoğalmalarını engellemek için dişi hayvanlarla erkek hayvanların bir arada bulundurulmasını yasaklamışlar.[64] Orada her şey bol miktarda bulunduğundan bu uygulamayla halkın refahını azaltmayı planlamışlar. Candia şehri birçok büyük yapıdan oluşan çok geniş bir şehirdir. Daedalus'un[65] inşa ettirdiği labirent ve birçok başka antik yapının üç mil ötede olduğu söyleniyor. Şehir güzel yapılıdır ve çok sayıda bahçe ve su gözesine sahiptir. İnsan yapımı muazzam bir dalga kıranın [koruduğu] gemi barınağı mükemmeldir. Burada birçok yel değirmeni bulunur. Yılın belli dönemlerinde ada üzerinden çok sayıda şahin sürüleri geçer ve bu zamanlarda onları satın alacak birilerini bulmak oldukça güçleşir. Orada üç gün kaldık ve ardından Rodos'a doğru, Adalar Denizi'ni ve sayısız adayı sol tarafımızda bırakarak yol aldık. Girit ile Rodos arası üç yüz mildir. Yolculuğun üçüncü gününde adaya ulaştık. Burada Aragon kralına ait bazı kadırga ve gemilerle karşılaştık ve bunun üzerine silahlanıp Kudüs flamalarımızı astık. [Katalanlar] Flamaları tanıdıklarından bizi bırakıp gittiler ve biz de limana girdik, limanın girişinde [...][66] yel değirmenleri.

Şehir [Rodos] engebesizdir, fakat kanallar ve surlar ile müstahkem hale getirilmiştir. Kudüs Hospitaller [Hastane] Şövalyeleri'ne[67] tahsis edilmiş ayrı bir kısımda Colaquio[68] dedikleri ve içinde tarikata ismini veren hastanenin bulunduğu ikametgâhları vardır. Kendini Tanrı'ya adayanların evleri

64 Girit 1204'te Venediklilerin idaresine girmişti, fakat bu durum adada sürekli ayaklanmalara neden olmuştur. Letts, söz konusu ayaklanmanın 1362'deki ayaklanma olması gerektiğinden söz eder; çünkü Venedikliler egemenliklerini pekiştirdiklerinde verimli toprakları ile meşhur Lasithi Platosu yaklaşık yüz yıl boyunca bir çöl halini almıştır. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 51, 5 numaralı dipnot.

65 Yunan mitolojisine göre Daidalos, ünlü bir mimar ve heykeltraş olmasının yanında her türlü mekanik araçları yapabilen bir ustadır. Söylenceye göre Minos'un karısı, Poseidon'un kurban edilmek üzere Minos'a verdiği boğaya âşık olur ve bu aşkın sonucunda boğa başlı ama insan bedenli Minotor doğar. Minotor herkese zarar vermektedir. Bunun üzerine Girit kralı Minos'un himayesinde bulunan Daidalus kralın isteği üzerine bir labirent planı hazırlar. Zekâsıyla ve yeteneği ile bilinen mimar Daidalos'un inşa ettiği Labyrinthos adlı yapı hiç kimsenin içinden çıkamayacağı bir şekilde inşa edilmiştir. Bkz. "Daedalus," *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/149560/Daedalus.

66 Okunamayan kısımları işaret etmek üzere yazmayı kopya eden müellif tarafından konulmuştur.

67 Los cavalleros del espital de Jerusalem: Kudüs, Rodos, Malta Hospitaller Şövalyeleri veya St. John Şövalyeleri, Rodos'u 1309'da ele geçirdiler. 1522'de buradan sürülünceye kadar adada varlıklarını korudular. Bkz. "Hospitallers," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/320392/Hospitallers.

68 "Kollakio:" Şövalyelere ait yapıların bulunduğu ve adanın kuzeyinde bulunan bölge, bölgedeki yapılar arasında büyük üstadın sarayı, hastane ve farklı milletlerden insanların konakladığı hanlar bulunur.

arasında en görkemlileri buradadır. Yapının kendisi, süslemeleri ve ikmali mükemmeldir. Şövalyeler, kim olursa olsun hastaları kabul ederler ve bir hasta ölmek üzere ise [burada] tüm günahlarından arınır ve cezası bağışlanır. Bunun yanı sıra hastaneyi ziyaret edenler için, günahlardan arınmak üzere kimi ayinler yapılır. Hastane, Colaquio'a girildiğinde solda kalır ve Katalan asıllı şövalyelerin büyük üstadı Don Anton de Fluvian tarafından inşa ettirilmiştir. Oradan öteye, birçok sokak ve şövalyelerin konakladıkları evlerin ve her milletin bir diğerinden ayrı olarak yemeklerini yedikleri ve buluştukları hanların da bulunduğu yapılar birbirini takip eder. Bu hanların her birinde bir şövalye burada konaklayanların ihtiyaçlarını, itikatlarını da gözeterek gidermek üzere görevlendirilmiştir. Şövalyelere tahsis edilen meskenlerin sonunda, sol tarafta, San Juan Kilisesi bulunur. Sürekli burada toplanırlar, dua ederler ve vaaz dinlerler. Bu kilisede birçok kutsal emanet bulunur ve söylenene göre bunlar arasında, efendimizin yıkandığı leğen, satılmasına karşılık olan paranın büyük kısmı, dikenlerin[69] bir kısmı, Gerçek Haç'ın[70] bir çivisi ve başka birçok şey bulunur. Şövalyeler önderlerini seçmek istedikleri zaman hakkaniyetle ve kimseyi kayırmadan göreve en uygun kişiyi seçeceklerine dair bu emanetler üzerine yemin ederler. Bu kilisenin karşısında Rodos [Şövalyelerinin] önderinin alelade ve mütevazı evi bulunur. Orada öndere, onun yoldaşlar dediği on iki şövalye eşlik eder. Bunlar önderleri ile sürekli istişarede bulunurlar ve beraber yemek yerler.

Şövalyeler ve önderleri, hasta oldukları ya da görev başında olmadıkları zamanlar dışında, yıl boyunca her gün on iki fakir insana aş vermekle ve onlara kendi elleriyle hizmet etmekle yükümlüdürler. Kudüs'e giden hacıların kabulü için bir başka han daha bulunur. Burada herkes yemek hariç olmak üzere layık olduğu biçimde ağırlanır. Ayrıca bazı vaizler hacılar için vaaz vermekle görevlidirler ve tüm bunlar onları müşterek handan uzaklaştırmak için yapılır. Tarikattan şövalyeler onları ziyaret etmek için oraya giderler ve isterlerse onlardan birini misafir edebilirler, fakat bunun için teşrifatçının izni gereklidir. Rodos adasında ekmek, şarap oldukça boldur ve burada çok sayıda bahçe bulunur.

69 İnanışa göre Romalı askerlerin dikenli çalılardan yapıp Hz. İsa'nın başına geçirdikleri dikenli tacın parçaları.
70 İsa'nın üzerine gerildiği haç.

Bahçelerin büyük kısmı önderlerinin sofrasına tahsis edilmiştir ve o da bunları beraberindeki on iki yoldaşı arasında pay eder. Adada ayrıca Júdigo adında bir kale bulunur. Şövalyelerin soylu birliği hakkında daha fazla şey söylenebilir, fakat başka hususlar hakkında konuşmak üzere bu konuyu burada noktalıyorum.

Rodos'tan ayrıldık ve o gün ve gece denizde ilerledik ve ertesi gün, gün ışıdığında, Ermenistan'da bulunan ve şövalyelerin himayesinde bir ada olan Castilroxo[71] adlı hisarın açıklarından geçtik ve Kıbrıs güzergâhını izleyerek Büyük Karaman,[72] Candelor[73] ve Satalia[74] lordu ile diğer güçlü hükümdarların yaşadıkları Türkiye'nin sahillerini takip ettik. Orada bize oğlancılık sapkınlığı nedeniyle yıkıldığını söyledikleri bir şehri gösterdiler. Ardından Satalías Körfezi boyunca denizde üç gün yol aldık ve kötü havası ve suyu nedeniyle artık insanların yaşamadığı Baf[75] adında bir şehri ardımızda bırakarak Kıbrıs'a ulaştık. Kudüs'e giden hacıların gidiş yolunda Kıbrıs'ta karaya çıkmak gibi bir âdetleri olmadığından bu yer hakkında şimdilik bilgi vermeyeceğim, fakat daha sonra bu yerden de bahsedeceğim. Baf'tan Kudüs'ün limanı Yafa'ya doğru yolculuğumuza devam ettik ve aradaki üç yüz elli mil mesafeyi üç gün ve gecede aşarak Kutsal Topraklara ulaştık, fakat tüm ülke engebesiz olduğundan Yafa Limanı'nın girişi [denizden] görünmez.

Kutsal Topraklar

Hacıları taşıyan gemi Yafa'ya ulaştığı zaman, Zion Dağı başrahibi derhal durumdan haberdar edilir ve başrahip de valiye hacıların kabulü için gerekli olan sultanın izin tezkeresini almak üzere iki ya da üç keşiş gönderir.

71 Kızılhisar (İtalyanca: Castelrosso): Meis Adası.

72 Burada Karaman beyi kastedilmektedir. Bu dönemde Karamanoğullarının başında Karamanoğlu II. İbrahim Bey (d. 1423- ö. 1464) bulunuyordu.

73 Alanya, 13. ve 14. yüzyıllarda İtalyan tüccarlar tarafından Candelore veya Cardelloro şeklinde adlandırılmıştır. 1300 yılında Anadolu Selçuklularının dağılması sonucu şehir Karamanoğlu Beyliği'nin egemenliğine girmiş, Karamanoğulları, 1427'de şehri 5 bin altın karşılığı Mısır Memluk Sultanlığı'na satmıştır. Böylece Alâiye Beyliği Memluk Devleti'nin hâkimiyeti altında, Karamanoğlu Mahmud Bey'in torunlarından bazı beylerin idaresine geçmiştir. Bkz. Erdoğan Merçil, "Alâiye Beyliği," *DİA*, C: 2, İstanbul 1989, s. 332.

74 Antalya: Şehir 1423'te Osmanlı egemenliğine girmiştir. Bkz. Feridun Emecen, "Antalya," *DİA*, C: 3, İstanbul 1991, s. 234.

75 Baf Kıbrıs'ın güneybatı köşesinde bulunan bir liman şehridir.

Hacıları sahile götürürler ve valiye isimleri yazılı olarak bildirirler ve kendileri de başka bir liste alırlar ve bu şekilde herhangi bir suiistimal ihtimali ortadan kaldırılmış olur. Müslümanlar, hacılar karaya çıktıklarında Kutsal Topraklarda oldukları süre boyunca kullanacakları muntazam hazırlanmış katırlarla birlikte orada hazır bulunurlar. Bunları kiralamak için belirlenen ücret iki dukadır ve bu miktar ne artırılabilir ne de azaltılabilir. Vali ve rahipler hacılarla birlikte Yafa'dan beş fersah uzaklıkta bulunan ve kalabalık nüfuslu bir yer olan Rama'ya[76] giderler. Dük Godofre de Bullón'un[77] Kutsal Kabri ele geçirdiğinde kurduğu han buradadır. Bazıları kadınlar ve bazıları erkekler için olan hanlar gayet iyidir, biz de burada bir gün kaldık. Ertesi gün iki millik seyahatin ardından San Jorge Manastırı'na ulaştık. Söylenene göre onun [Aya Yorgi] bedeni buradadır ve ejderi burada öldürdüğüne inanılır, fakat başka birçok insan onu Şam'ın limanı Beyrut'ta öldürdüğüne inanır. O gün oraya beş fersah mesafede bulunan Maus [Emmaus] adında bir kalenin yakınlarında geceledik. Ertesi gün erkenden buradan ayrıldık ve Kudüs'e doğru beş fersah daha yol kat ettik. Dört fersahlık yoldan sonra birçok yapıyı görebildiğimiz gibi, Zion Dağı'nı ve Kral Davud'un kaleleri ile çok azametli Kutsal Kabrin siluetini de [artık] rahatça görüyorduk.

Kudüs'e girdiğimizde hem Grek halkından hem de diğer milletlerden Hıristiyanlar bizi karşılamaya geldiler ve bizi Kutsal Kabrin önündeki büyük meydana götürdüler. Burada dua ettik, fakat içeri girmemize müsaade etmediler. Ardından bizi yine Dük Godofre de Bullón'un kurduğu bir hana götürdüler. Burada Grek halkının, çeşit çeşit hazırlayıp Hıristiyanlara sattıkları yemeklerden bol miktarda getirdiler. Çok geçmeden, Zion Dağı'nın koruyucusu,[78] diğer rahiplerin eşliğinde geldi. Beraberinde, âdet olduğu üzere, manastırdan on veya on iki kadar şövalye vardı ve bizi muntazam ağırlayıp o günden sonra bize eşlik etmeleri ve Kudüs ile çevresinde mutlaka görmemiz

76 Ramla, Eski Kahire ile Şam'ı ve Yafa Limanı ile Kudüs'ü birbirine bağlayan önemli bir kavşak özelliği taşır ve bugün İsrail sınırları içinde bulunmaktadır.
77 Godfrey of Bouillon (d. 1060 – ö. 1100): I. Haçlı Seferine komuta eden ve Kudüs'ün ele geçirilmesi sonrasında burada kurulan Latin Krallığı'nın ilk hükümdarı olan Fransız soylusu. Bkz. "Godfrey of Bouillon," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/236832/Godfrey-of-Bouillon.
78 "El guardián de Monte Sión:" İngilizce tercümede Zion Dağı başrahibi olarak tercüme edilmiştir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 54.

gereken yerleri göstermeleri için iki rahip görevlendirdi. Zion Dağı Manastırı şehrin en yüksek noktalarından birinde kuruludur ve manastırın içinde efendimizin büyük mucizelerinin vuku bulduğu birçok yer vardır. Ayrıca orada görkemli bir kule bulunur. Bu kulenin mahzeninde havariler toplandığı sırada, efendimiz onlara ateş içinde görünmüş –bu Hamsin Yortusudur. Buradan, bir zamanlar beş şehrin bulunduğu Sodom ve Gomora denizi, onların deyişiyle Pentápolin [Ölü Deniz] görülebilir. Bu kulenin altında ayrıca efendimizin, Kutsal Havari Tomé'ye [Aziz Thomas] göründüğü ve ona elini böğrüne koymasını söylediği ve bundan başka birçok hadisenin de meydana geldiği bir şapel vardır. Şapelin girişinde bir sokak ve ortasında Bakire Meryem'in evi; yakınlarda, manastırın arkasında, ise efendimizin havarileriyle Son Akşam Yemeği'ni yediği yer vardır. O gün orada dinlendik ve bir sonraki gün yılda sadece bir kez açık olan ve Yafa'da yapılan listeye göre sayılarak alındığımız Kutsal Kabirdeki ayine katıldık. Orada her bir hacıdan yedi buçuk duka alındı, hayvanlar için Yafa'da iki duka ödenmişti ve bir miktar ödeme ise küçük sikkelerle kutsal mekânlarda yapıldı –bunlardan on bir sikke bir duka etmekte olup– adam başı toplam on iki buçuk duka ücret ödendi.

Kutsal Kabre girmek üzere hazırlanırken ayin sırasında önceki yıl oraya kapatılmış olan Hıristiyanlarla yani Katoliklerle karşılaştık:[79] orada hazır bulunan üç Fransisken rahip ile Grekler, Jakobenler, Ermeniler, Cinturia ve Hindistan'dan gelenler ile Kıptiler ve nihayet, Hıristiyanlığın yedi farklı kolundan insanlar... Böylece önce törenle Kutsal Kabre gittik. Kutsal Kabir, kurşunla kaplı ve tepesinde ışığın içeri girmesini sağlayan bir açıklığın bulunduğu büyük bir şapeldir. İçinde daha küçük ve aslında Kutsal Kabrin kendisi olan bir başka şapel bulunur, bu şapel o kadar küçüktür ki içinde vaaz veren rahip ve ona hizmet eden bir hizmetkârdan başkasını alacak yer yoktur. Orada ibadetimizi yaptıktan sonra düzenli biçimde ve törenle, yaklaşık on iki veya on beş adım ötede bulunan ve efendimizin çarmıha gerildiği Calvario[80] tepesine gittik. Calvario Tepesi, üzerinde mozaikle zengin biçimde süslenmiş bir şapelin bulunduğu büyük bir kayadır. Haçın üzerine yerleşti-

79 Kutsal Kabir Kilisesi yılda sadece iki kez açılır: Bu dönemler Paskalya öncesindeki cumadan Paskalya sonrasındaki pazartesi ile Kutsal Haç Bayramı'nı takip eden akşam duası arasındadır. Koruyucular bir sonraki dönemin hacı kafilesi gelene kadar kilitli kalırlar.
80 Cavalry ya da Golgotha olarak da bilinir.

rildiği oyuk hâlâ görülebilir. Bunlarla birlikte hırsızlardan kalma iki oyuk da hâlâ durmaktadır. Orada dua ettikten sonra, efendimizin vaftiz edildiği yere indik ve oradan da çarmıha gerilmeden önce tutulduğu yere gittik. Daha sonra Azize Elena'nın haçı bulduğu yeri ve efendimizin dünyanın merkezi olarak işaret ettiği yeri gördük. Oradan rahiplerin yaşadıkları, kutsal emanetlerin tutulduğu ve efendimizin, Azize Maria Magdalena'ya bir bahçıvan olarak göründüğü yere geçtik. Girişte birçok flamanın, Hıristiyan kralların ve prenslerin bayraklarının asılı olduğu büyük bir oda bulunur ve orayı ziyaret eden şövalyeler silahlarını buraya yerleştirirler. Tüm bunlar ve birçok başkası kabrin içinde [görülebilir] ve tüm kutsal emanetler orada tutulur ve sözünü ettiğim Hıristiyan cemaatlerin her birinin orada ayrı bir ibadethanesi bulunur. Tören bittikten ve vaazı dinledikten sonra Grek halkının hazırladığı ve ödediğimiz paraya göre hayli güzel akşam yemeğini yemeye gittik. O gün bize mal satmaları için Müslümanlara ve Hıristiyanlara izin verilmişti. O gün ve geceyi her millet kendi usulüne göre gerçekleştirdiği komünyon ayinini dinleyerek geçirdi. Burada Dük Godofre de Bullón'un mezarı bulunur ve bir taşın üzerinde şöyle yazılıdır:

HIC IACET INCLITVS GODEFROIDVS DE BVLION |
QVI TOTAM ISTAM TERRAM ACQVISIVIT |
CULTVI CHRISTIANO, CVIVS ANIMA CVM |
CHRISTO REQVIESCAT AMEN[81]

Onun yanında ise aynı şekilde, kardeşi Kral Baldovínos'un mezarında şöyle yazılıdır:

REX BALDEWINVS IVDAS ALTER MACHA |
BEVS SPES PATRIAE VIGOR ECCLAE VIRTVS VTRIVSQVE |
QVEM FORMIDABANT CVI DONA TRIBVTA FEREBANT |
CEDAR AEGYPTI DAN AC HOMICIDA DAMASCVS |
PROH DOLOR IN MODICO CLAVDITVR HOC TVMVLO

81 Letts, yazıtların Tafur'un seyahatnamesinde geçmediğini, fakat neşri gerçekleştiren Jiménez de la Espada tarafından başka kaynaklar kullanılarak eklendiğini bildirir. Her iki kabir de 19. yüzyıl başlarında meydana gelen bir yangında yok olmuştur. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 49, 2 numaralı dipnot. Söz konusu yazıtlar burada yatanın kimliğini bildirir.

Ertesi gün, vaazı dinledikten sonra kapıları açıp sayımla dışarı çıkmamıza izin verdiler ve bizi konakladığımız hana gönderdiler. O gün Bakire Meryem'in türbesinin bulunduğu Campo Santo'yu ve Yehoşafat Vadisi'ni görmeye gittik. Bu yer yeraltında on beş ya da yirmi basamaklı kemerli bir mezar odasıdır. Koruyucuları Fransiskenlerdir. Burada bir miktar para ödedik. Oradan efendimizin esir tutulduğu bahçeye gittik ve ardından da efendimizin göğe yükseldiği Olivete [Zeytin] Dağı'na tırmandık. Burada efendimizin ayak izini taşıyan bir taşın da bulunduğu muazzam bir kilise vardır. Oradan havarilerin bir araya gelerek Hıristiyanlık öğretisini vücuda getirdikleri yeri ziyaret ettik ve ardından da İsa Mesih'in Pater Noster'i[82] meydana getirdiği [öğrettiği] yere geçtik. [Burası] Yahuda'nın[83] kendini astığı mürver ağacı yakınındadır. Kudüs'e döndüğümüz sırada Gerçek Haç'ın parçasının uzun bir süre tutulduğu yerden geçtik. Oraya çok uzak olmayan yerde ise Aziz Estevan'ın taşlandığı mevki bulunur. Şehre, Salomon [Süleyman] Tapınağı'na bitişik Áurea Kapısı yakınlarından girdik. İçinde meleğin bulandırdığı hastalıkları sağaltıcı suyun bulunduğu havuza uğradık. Sonra Pilátos ve Cayfas'a ait olan ve İsa Mesih'in yargılandığı evleri gördük. Orada insanlar idam edilir. Ayrıca kaplamalı bir yolu olan Amargura adındaki sokağı gördük. Efendimiz haçı omuzlarında burada taşımış. Burada yağmur suyu depolanır. Şehrin su tedariki kötü olduğundan, yağmur suyu insanların içme suyu için kullandıkları sarnıçlarda depolanır. O gün dinlenmek üzere hanlara döndük. Ertesi gün vali ve rahiplerle birlikte erkenden Kudüs'ten ayrıldık ve oradan beş fersah uzaklıktaki Beytüllahim'e doğru yola koyulduk. Yol üzerinde bize, yıldızın üç krala[84] göründüğü yeri işaret eden bir şapel gösterdiler ve bir fersah ötede Peygamber Elías'ın [İlyas] eviyle karşılaştık. Öğleyin, yaklaşık elli kadar insanın yaşadığı küçük bir kasaba olan Beytüllahim'e vardık. Orada Müslümanlar bize gösterdikleri saygıda birbirleriyle yarışıyorlardı. Ardından güzel yapılara sahip muazzam ve gösterişli bir manastıra girdik. Burada sürekli altı rahip yaşar, bizi karşılamak için tören alayı ile geldiler

82 Matta ve Luka İncillerinde bulunan ve Gerçek Dua adı ile de bilinen dua.

83 İsa'ya ihanet eden on ikinci havari.

84 Matta İncilinde de söz edilen müneccimler veya maguşlar, Hıristiyan geleneğinde, bebek İsa'ya "Yahudilerin Kralı" olarak hürmetlerini sunmak için Doğudan geldiğine ve hediye olarak altın, günnük ve mür getirdiğine inanılan soylu hacılardır. Bkz. Matta 2:1-12.

ve bizi ilkin, efendimizin doğduğu yeraltındaki şapele götürdüler. Yanında baraka bulunuyordu. Buradan çıkarken İsa'nın sünnet edildiği yeri gösterdiler. Ardından günahsızların gömüldüğü kemerli mezar odasını gördük. Aziz Gerónimo, İncil'in çevirisini burada yapmış. O gün bu yerde dinlendik ve harç ödedik. Ertesi gün vaazdan sonra, Vaftizci Yahya'nın doğduğu ve beş fersah uzaklıkta bulunan yere doğru yola çıktık. Aziz Zacarías [Zekeriyâ] burada yaşamış ve Benedictus Dominus Deus Israel ilahisini burada yazmış. Bu yerde birçok mukaddes eşya bulunur. Tüm gün Beytüllahim'de konakladık ve sonraki gün üç fersah mesafedeki Kudüs'e erkenden döndük. Günümüzü Kudüs'teki bazı tapınakları ziyaret etmekle geçirdik: Bunlar Azize Ana'nın evi, Aziz Petrus'un, efendimizi kabul etmediği evi –burada ayrıca kabrin kapatıldığı taş da bulunur. Santiago el Mayor'un[85] ve Santiago el Menor'un[86] evleri ve şehrin dışında bulunan Abşalom'un mezarıdır. O günlerde, Müslümanlar orada hazine ararlarken, bir sesin duyulduğu ve Müslümanların ölüleri dışarı çıkardıkları söyleniyordu. Gördüklerimiz arasında, bunlardan başka, efendimiz Bakire Meryem'in meydana gelmesine vesile olduğunu söyledikleri bir göze ve efendimizin haçı taşırken düştüğü yer, Kral Davud'un kaleleri, efendimizin ve havarilerin ayaklarını yıkadığı yer ve başka birçok kutsal mekân bulunuyordu.

Bir günlük istirahatten sonra vali ve rahiplerle birlikte erkenden Kudüs'e doğru yola çıktık ve Kudüs'e iki fersah uzaklıktaki kaleye ve Mecdeleli Meryem'den kalma Madalo [Mecdel] adındaki yere yemeğimizi yemek üzere gittik. Bir başka muazzam kilise ve efendimizin, öldükten sonra Azir'i tekrar hayata döndürdüğü yer ile başka kutsal mekânlar da buradadır. Burada bir miktar ücret ödedik ve akşam yola çıktık. Mecdeleli Meryem'in kız kardeşi Marta'ya ait olan bir yere geldik ve o gece efendimizin, ona getirilen hastaları iyileştirdiği bir dağ evinde geceledik. Ertesi sabah Kudüs'ten on beş fersah uzaklıktaki Gericó [Eriha] şehrine ulaştık. Burası büyük bir vadi ve ovadır ve içinden efendimizin Aziz Juan Bautista'yı [Vaftizci Yahya] vaftiz ettiği ve onun da efendimizi vaftiz ettiği yere doğru akan Ürdün Nehri[87] geçer. Suyun içinde yer tayini için kireç ve çakıl taşından bir haç

85 Hıristiyanlık inanışına göre Zebedee'nin oğlu.
86 Hıristiyanlık inanışına göre Alphaeus'un oğlu.
87 Şeria Nehri olarak da bilinen ve Ölü Deniz'e dökülen nehir.

bulunur. Burada hepimiz yıkandık. O gün bizim gruptan bir Alman soylu orada boğularak öldü. Burası fevkalade mukaddes bir yerdir.

Hacılar, bir sonraki gün efendimizin oruç tuttuğu Quarentena'ya[88] gideceklerinden o gece yatıya kalmak üzere Gericó'ya dönmek zorundaydılar. Ben ise, bir Magripli ile anlaşarak beni üç fersah mesafedeki, Aziz Juan Bautista'nın vaaz vererek dolaştığı ve ilk keşiş Aziz Antón'un[89] ve bazı azizlerin orada inzivaya çekildikleri Arap çölünden geçirmesini istedim ve oraya gittim ve Sodom, Gomora ve diğer üç şehirle birlikte cinsel sapkınlık nedeniyle yıkılan toplam beş şehrin bulunduğu, Ölü Deniz [Lut Gölü] tarafından geri döndüm.[90] Suyu o kadar kirlidir ki bunu tarif etmek imkânsızdır ve söylenenlere göre hiçbir balık orada yaşamaz ve hiçbir kuş oraya uğramaz.[91] Benimle yolculuk eden Magripli bana pek mühim bir mucizeden söz etti. Buna göre Ürdün Nehri göle karışır ve kirli su ile karışmadan diğer tarafta ortaya çıkarmış ve gölün ortasında nehrin tatlı suyu içilebilirmiş. Vadinin dört bir yanında uzun boylu ve dümdüz ağaçlar bulunur, bunların birçoğu ağaç kavunu benzeri bir meyve ile yüklüdür ve eğer parmakla bunlara dokunulursa, ne kadar hafif dokunulursa dokunulsun, yarılırlar ve ortaya bir koku salınır ve musibet bir koku gün boyunca elde kalır.

Ertesi gün yüz kadar insanın yaşadığı bir kasaba olan Gericó'ya döndüm ve orada akşam yemeği yedim ayrıca doğum sancısı olan kadınlar için yararlı olan güllerden topladım ve efendimizle alakalı birçok kutsal mekânı ziyaret ettim. O nehrin başında Betania trans Jordan [Mavera-i Ürdün] adında bir eyalet bulunur. O geceyi efendimizin oruç tuttuğu dağda geçirdim ve burada hacılara yeniden katıldım. Bu dağ, ortasında küçük şapellerin olduğu fevkalade yüksek bir dağ silsilesidir ve oraya, bu kutsal mekânın onuruna, tamamını Azize Elena'nın yaptırdığı bir yoldan çıkılır. [Oraya] tırmandığımız esnada Galiçyalı bir refakatçi, bir kadına yardıma giderken, dikkatsizliği yüzünden dağdan aşağı yuvarlandı ve aşağıda kayaların üzerinde parçalandı. Bu yer tırmanmak için oldukça tehlikelidir. Bir süre sonra aşağıya indik ve daha engebesiz olan bir başka yoldan zirveye

88 Ayartma Dağı.
89 Antón Abad (d. 251- ö. 356), Hıristiyan keşişliğinin kurucusu.
90 Tafur'un sözünü ettiği diğer üç şehir Admah, Tseboim ve Tsoar'dır.
91 Kastedilen suyun yüksek orandaki tuzluluğudur.

ulaştık. Burası şeytanın efendimizi baştan çıkarmaya kalktığı yerdir. Daha sonra geri döndük ve bize satmak üzere Gericó'dan yiyecek getiren insanların bulunduğu bir pınara ulaştık. O gece orada kaldık ve ertesi sabah refakatçinin cesedini alıp onu sözünü ettiğim dağ evine taşıdık. Onu gömdük ve günün geri kalan kısmını orada geçirdik.

Ertesi sabah Magdalo Kalesi'ne döndük, fakat vali ava çıkacağı için geride kaldı. Bizi ise şövalyelerinden birine emanet etti. Bu şövalye bize Lázaro'nun [Lazarus] ölümden döndüğü kiliseye kadar eşlik etti. Orada bulunan bir görevli bizden haraç istedi, fakat Magripli refakatçimiz böyle bir âdet olmadığını söyleyerek bunu reddetti ve tartışma hayli büyüdü. Görevli ve adamları bize refakat eden şövalyeye karşı silahlarına davranıp onu yaraladılar. Biz de onun yardımına koştuk ve onlara hücum ettik ve birçok Magripli'yi yaraladık ve sonunda [bizden haraç isteyen] görevliyi ve adamlarını ele geçirdik ve onları bu sırada bize hayli yaklaşmış olan valinin huzuruna götürdük. Vali derhal mahkeme kurdu ve görevlinin idamla cezalandırılmasına hükmetti. Daha fazla patırtıya fırsat verilmeden görevlinin boynu vuruldu. Diğer mahkûmlar ise kırbaç cezasına çarptırıldı. Orada akşama kadar kaldık, ardından gecelemek üzere Kudüs'e döndük. Ertesi gün aynı kafile ile yola çıktık ve Betania'ya [Bethany] vardık. Bize, aralarında efendimizin kutsiyet kazanmasını sağlayan dönüşümü yaşadığı Tabor Dağı'nın da bulunduğu birçok kutsal mekânı gösterdiler ve ayrıca Âdem ile Havva'nın mezarlarının bulunduğu El Halil Vadisi'nin de burada olduğunu söylediler. O gece, aralarında efendimizin dua ettiği ve orada tutulduğu bahçenin de bulunduğu birkaç kutsal yerden geçerek Kudüs'e döndük.

O gece Portekizli bir dönme ile pazarlık yaptım ve Süleyman Mabedi'ne[92] girmemi sağlaması karşılığında ona iki duka teklif ettim ve o da bunu kabul etti. Gece saat birde onun kıyafetlerini giymiş vaziyette mabede girdim ve mabedi baştan sona gezdim. Burası tamamı altın mozaikle işlenmiş sadece bir orta sahından oluşan bir yerdir. Mabedin zemini ve duvarları fevkalade güzel beyaz parkelerle kaplıdır ve burada o kadar çok kandil asılıdır ki bunların hepsi bir bütünmüş gibi görünür. Çatısı muntazam biçimde

92 Tafur, daha önce Süleyman Mabedi'nin bulunduğuna inanılan yerde Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmiştir.

düzdür ve kurşunla kaplıdır. Salomón [Süleyman] onu inşa ettirdiğinde, hakikaten dünyadaki en muhteşem yapıymış. Mabet daha sonra yıkılmış ve yeniden inşa edilmiş yine de bugün hâlâ hiç şüphesiz eşsizdir. Mabette bulunduğum sırada bir Hıristiyan olduğum fark edilseydi hemen orada öldürülmüş olurdum. Yakın zamana kadar tapınak kutsanmış bir kiliseymiş, fakat sultanın gözdelerinden biri burayı camiye dönüştürmesi için onu ikna etmiş. Beni oraya götüren dönme benimle birlikte Zion Dağı'na geldi. Burada anlaştığımız saatte dönmediğimden ölmüş olduğumu düşünerek rahipler benim için dua etmişlerdi, fakat beni gördüklerinde hem onlar hem de birlikte yolculuk ettiğim kafiledekilerce büyük bir sevinçle karşılandım.

Ertesi gün vaazı dinlemek üzere [törene] katılmamız ve Kutsal Kabirde bir gün ve gece kalmamız buyurulmuştu. Bu amaçla şafak vakti oraya vardık ve daha önceki gibi törenlerle bize kapıları açtılar. O gün günah çıkardık ve ayine iştirak ettik ve [bu arada] Kutsal Kabrin ikisi Alman ve biri Fransız olan üç şövalyesine kılıç kuşandırdım. Silahlarımızı alışılagelmiş yere bıraktık ve muhafızın bize verdiği mukaddes eşyalardan aldık ve sonraki gün şafak vakti vaazı dinleyip buradan ayrıldık. Gün boyunca kutsal yerleri gezmekten başka bir şey yapmadık. Sonraki iki gün de aynı şekilde geçti ve [ardından] yolculuk için gerekli şeyleri temin ettik. Bu sırada Kızıldeniz yakınlarındaki Sina Dağı üzerindeki Santa Catalina Manastırı'nı ziyaret etme imkânını araştırıyordum, fakat tercümanların Türkiye'den bir elçiyle birlikte develerle Babil'e doğru yola çıktığını öğrendim, bu yüzden seyahati gerçekleştiremedim. Orada icap ederse ertesi yıla kadar kalmak niyetindeydim, fakat muhafız bana kardinali görmek üzere Kıbrıs'a gitmemi tavsiye etti. Böylece kardinalden Babil seyahati için yol tezkeresini alıp bu sayede oradan Sina Dağı'na gidebilirdim.

Kutsal Topraklardan Kıbrıs'a

Ertesi gün vali ve rahiplerle birlikte yola çıktık ve geceyi Rama'da geçirdik. Bir sonraki gün bir kadırganın bizi beklediği Yafa Limanı'na ulaşarak kadırgaya bindik. Biz Beyrut'a doğru denize açılırken Magripliler ile rahipler Kudüs'e döndüler. O gün Vali Naçardin [Nagardin] yanıma geldi ve Daçya kralının başına gelenleri anlattı. Şam'ın limanına doğru

yol aldık ve sahil şeridinde Sur, Escalona ve San Juan Şövalyeleri'nin [St. Jean Şövalyeleri] Kudüs'ü kaybettikleri sırada yeniden ele geçirdikleri Akka Kalesi'ni gördük.[93] Yakınlarda Bakire Meryem'in hürmetle karşılandığı Galilea [Celile] şehrinin Nazared [Nasıra] kasabası bulunur. Beyrut'ta karaya çıktık. Burada kadırga kaptanları gemiye bazı mallar yüklediler. Ben de Şam'ı görmek istiyordum, fakat bunun için beni bekleme arzusunda değillerdi. Burada defneye benzeyen sedir ağaçlarının bulunduğu Líbano [Lübnan] Dağı'nı gördüm. Aziz Jorje'nin [Aya Yorgi] ejderi Beyrut'ta öldürdüğü söylenir.[94] Şimdilerde bu yaratıkları kırda, akrepler gibi, taşların altında buluyorlarmış ve bu yaratıklar artık pek büyümüyorlarmış, ayrıca zehirli de değillermiş. Buna Kutsanmış Aziz Jorje'nin dualarının yol açtığını söylerler. Şam hakkında oldukça fazla bilgi topladım, fakat bizzat görmediğim için bunlar hakkında bilgi verme işini görenlere bırakıyorum. Suria'dan [Suriye] Ermenistan'a [Kilikya'ya] uzanan sahili takip ederek Beyrut'tan ayrıldık. Bize eski Antakya'nın bulunduğu yeri gösterdiler. Sahil boyunda ilerlerken, eskiden Cólcos [Kolhis] dedikleri, bir zamanlar Medea'nın[95] yaşadığı yer olan Curco Kalesi'ni ve Altın Postlu Koç'un gezindiği adayı gördük.[96] Curco Kalesi Kıbrıs krallarına aittir

93 Tafur'un izlediği güzergâha bakılırsa burada sözü edilen şehirler yanlış sırada verilmiştir. Letts, Escalona adlı yerin Aşkelon olduğunu bildirir. Akka ve Sur şehirleriyle ilgili ihtilaf olmasa da İspanyolca metinde Escalona olarak bahsedilen şehrin Aşkelon olduğu şüphelidir. Nitekim Tafur, Yafa Limanı'ndan denize açılmıştır ve kuzey istikametinde Anadolu sahillerine doğru hareket etmektedir, fakat Aşkelon Yafa Limanı'nın güneyinde yer almaktadır.

94 Azizler kültünde "*Legenda sanctorum*" adıyla bilinen halk arasında söylenegelen efsanelerden birine göre Aya Yorgi kralın kızını kurtarmak için bir ejderi öldürmüştür.

95 Mitolojide Kolhis Kralı Aeites'in kızı, Sihirbaz Kirke'nin yeğeni.

96 Aslında Homeros devri Yunan mitolojisine ait olan Altın Postlu söylencesinde söz konusu olan yer, bugün Gürcistan ile Trabzon arasında kalan ve Kolhis adıyla anılan kıyı bölgeleridir, Tafur ise Kilikya Ermeni Krallığı'nın hüküm sürdüğü Kilikya sahillerinde bulunuyordu. Tafur üzerine yapılmış çalışmalarda bu konuda bir bilgi bulunmamakla birlikte burada sözü edilen adanın yeri ile ilgili iki ihtimal bulunmaktadır. Bunlardan ilki Suriye'nin liman kenti Tartus'un 3 km. batısındaki Arvad Adası'dır (Pieria'daki Antakya) ve Tafur'un Famagusta şehrinin karşısında olduğunu söylemesi bu ihtimali destekler görünmektedir, ayrıca Haçlı Seferleri sırasında bu küçük adanın Kıbrıs ile Kutsal Topraklar arasında bir basamak taşı gibi kullanılmış olması bu ihtimali güçlendirir; fakat kanaatimizce ikinci ve asıl ihtimal bu kalenin yani Curco Kalesi'nin Korikos, Coricus, Curcum, Curta şeklinde söyleniş biçimleri bulunan Korikos yani Kız Kalesi olduğudur. Bu dönemde kale Kıbrıs'ın kontrolü için önem arz eden müstahkem bir mevki idi. Tafur'un kalenin Ermenistan Krallığı toprağı olduğundan söz etmiş olması ve Kıbrıs krallarının Ermenistan kralları olarak anılması bu ihtimali artırmaktadır. Ancak bölge hakkında bilgi verilmeyerek birkaç satırla seyahatin bu kısmının atlanması ve anlatının Kıbrıs ile devam etmesi güzergâh hakkındaki kimi soruların cevapsız kalmasına neden olur.

ve bu yüzden kendilerini Ermenistan kralları olarak adlandırırlar. Ermenistan'ın bu kısmında Kara Dağ adında yüksek bir dağ silsilesi bulunur ve söylentilere göre Büyük Tufan'dan sonra Nuhun Gemisi'nden geriye kalanlar buradadır.

Kıbrıs Adası bu kalenin karşısındadır ve Ermenistan'a bakan tarafında, Cenevizlerin Kıbrıs kralını[97] tutsak edip karısıyla birlikte Ceneviz'e götürdükleri zaman ele geçirdikleri antik şehir Famagosta[98] bulunur. Kraliçe orada şimdiki kralın babası Ianus'u dünyaya getirmiş. Kötü havası ve suyu nedeniyle buranın nüfusu azalmış. Adanın sağlıksız oluşu oradaki Gostança [Gostanca] adındaki bir gölden kaynaklanıyormuş, fakat aslında Kıbrıs krallığının geneli sağlıksızdır. Oraya şafak vakti ulaştık ve mal yüklemek üzere demirledik. Bir süre sonra geminin kaptanı ve dostlarımla vedalaştım ve bana ait malları gemiden indirttim. Kendim, maiyetimdekiler, mallarım ve taşınacak diğer eşyalar için hayvan ayarladım ve buradan ayrılıp on fersah uzaklıkta bulunan Nicosia'nın [Lefkoşa] yolunu tuttum. Burası krallığın en büyük ve en müreffeh şehridir, krallar ve ona tabi soylular, âdet olduğu üzere burada ikamet ederler. Vakit geç olduğu için şehirden iki fersah uzaklıktaki bir handa konaklamak zorundaydım ve oraya varmak üzereyken öylesine şiddetli bir baş ağrısına yakalandım ki öleceğimi sandım. Bu ağrı göğsüme, mideme, karnıma, kalçalarıma, uyluklarıma vurdu ve dizlerimden ayaklarıma doğru indi, o gece ve sonraki gün boyunca akşam duasına kadar devam etti. Eğer her bir ağrı üç saat sürmüş olsaydı kesinlikle ölürdüm. O gece yola çıktım ve kralın bulunduğu Nicosia şehrine geldim ve konaklamak üzere bir hana gittim. Ertesi gün, San Jorje Kilisesi'nde vaaz dinlediğim sırada Kral Ianus'un kız kardeşi Madam Inés'in[99] beni [huzuruna] çağırmak için gönderdiği bir

97 Burada sözü edilen kral 1372'de Cenevizlere karşı bir savaş yürüten ve bunun sonucunda esir alınan, 1382'de ise kral ilan edilecek olan Fransız Lusignan hanedanından I. James'tir. I. James'in karısı Tafur'un da söz ettiği gibi Cenova'da esir tutuldukları sırada Janus adını verdikleri oğullarını dünyaya getirmiştir. Bkz. David Wathen Stather Hunt, "Cyprus," *Encyclopædia Britannica*, *Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (11 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/148573/Cyprus/33825/Cyprus-as-a-Roman-province.

98 Famagosta, özellikle Haçlı Seferleri sırasında Kutsal Topraklarla en önemli bağlantı noktası olmuştu, bu sayede önemli bir ticaret merkezine dönüşmüştür. Cenevizler 1372'de şehri ele geçirdi. 1489'da ise şehir Venediklilerin eline geçti. Tafur, şehrin Cenevizlerin eline geçmesiyle ilgili tarihi bilgileri yer yer seyahatnamesinde aktarır. Bkz. Kemal Çiçek, "Magosa," *DİA*, C: 27, İstanbul 2003, s. 311.

99 Inés veya Agnes Lusignan, Kıbrıs kralı II. Janus'un kız kardeşi. Bkz. "Lusignan Family," *Encyclopædia*

refakatçisi geldi. Vaazın ardından refakatçiyle birlikte hanımefendinin sarayına gittik ve orada ona saygılarımı bildirdim. Beni fevkalade içten karşıladı; kim olduğumu, nereden geldiğimi ve nereye gittiğimi öğrenmek istemişti. Uzun bir konuşmanın ardından kendi ikametgâhında konaklamamı istedi ve maiyetimdekilerle birlikte ihtiyaç duyduğumuz her şeyin temin edilmesini emretti. Bu hanımefendi çok soylu idi, fakat evli değildi. Gençken bir bakire olarak kalmayı kararlaştırmıştı ve sürekli kralın meclisinde bulunuyordu; öyle ki krallıktaki işlerin büyük kısmı onun denetiminde yürütülüyordu. Yaklaşık elli yaşlarındaydı. O gün dinlendikten sonra ertesi gün, kral yeğeni[100] ile kardinal kardeşini[101] ziyarete giderken beni de yanında götürdü. Orada her ikisine de saygılarımı bildirdim. Beni samimi duygularla karşıladılar. Onlara seyahatimin maksadından bahsettim ve oraya, öncelikle kralı ve sarayını ziyaret etmek ve ardından Babil ve Sina Dağı'na yapacağım seyahat için izin almak arzusuyla geldiğimi bildirdim. Kıbrıs kardinaline hitaben Don Juan tarafından kaleme alınmış tavsiye mektubuna sahip olduğumdan, o zamanlar İtalya'da bulunan, fakat şimdi Kıbrıs'ta karşılaştığım kardinal, beni en güzel şekilde ağırlamaktan büyük memnuniyet duyacaklarını söyledi. O sırada Kıbrıs donanmasının amirali Mosen Suarez'de orada idi. Mosen Suarez bana yakın alaka gösterdi ve benim gibi bir Kastilyalı olduğunu söyledi. [Bu nedenle] Kral, kardinal ve Madam Inés'in ayrılmalarını bekleyerek beni ağırlamak istedi. Madam Inés ilkin karşı çıkmakla birlikte sonunda buna razı oldu. Böylece, amiral ile birlikte onun evine gittik. Amiral, Cernadilla Ailesinden Segovialı bir şövalyedir ve küçük yaşta dünyayı gezerken, tam da kral sultanın ordusuyla savaştığı sırada kendini Kıbrıs'ta bulmuş ve savaştaki büyük cesareti sayesinde kralın hayatını kurtarmış, fakat onunla birlikte tutsak alınmış ve

Britannica, Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/351818/Lusignan-Family.

100 III. Janus (d. 1415 - ö. 1432): Babası II. Janus'un ardından 1432'de tahta geçti, 1458'de öldüğünde, sadece Charlotte adında bir kızı bulunuyordu, Charlotte babasının yerini aldı, fakat Venedikliler ve Cenevizler adayı ele geçirmek için girişimlerde bulunmaya başladılar. Nitekim 1489'da ada Venediklilerin eline geçti. Venedikliler adayı 82 yıl boyunca Türklere karşı ellerinde tuttular. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 65, 3 numaralı dipnot.

101 Hugo de Lusignan, II. Janus'un kardeşi. Bkz. "Lusignan Family," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/351818/Lusignan-Family.

Babil'e götürülmüş.[102] Magripliler âdet olduğu üzere dönmeler [Memluklar] dışında hiç kimsenin at sırtında yolculuk etmesine izin vermezler, fakat tutsak edilen kralın Babil'e girdiği o gün, biri kral diğeri Mosen Suarez için iki at getirmişler.[103] Sultanın huzuruna çıkarıldıklarında, işin aslını öğrenen sultan, Mosen Suarez'in de kral ile aynı şekilde onurlandırılmasını emretmiş. Bir zaman sonra sultan, kralın fidyesi konuşulduğu sırada Mosen Suarez'e eğer kralın serbest kalmasını sağlamak istiyorsa, onun fidyesini getirmesi, eğer bu mümkün olmazsa en azından kendisinin geri gelmesi şartıyla onu serbest bırakabileceğini söylemiş. Mosen Suarez bunu kabul etmiş ve sultan da yolculuk için hazırlıkların yapılmasını emretmiş. Ona hangi kılıkta gitmek istediği sorulduğunda, bir Suriyeli olarak yolculuk edeceğini söylemiş. Bunun üzerine sultan ihtiyaçlarını temin edip ona yolculuk izni vermiş. Mosen Suarez böylece yola çıkarak Kıbrıs'a ulaşmış. Kardinal ve Madam Inés'le istişarede bulunarak onların tavsiyelerini almış ve kralın kurtarılmasını sağlamak için bazı şövalyelerin Hıristiyan topraklardaki kral ve prenslere gönderilmesine karar verilmiş –orada Kastilya'ya gönderilen Jacobo Guiri adındaki şövalyeyi gördüm. Papayı Roma'da ziyaret görevi ise Mosen Suarez'e düşmüş. Dönüş zamanı her heyet toplayabildikleriyle birlikte ve gerekli güvenceleri almış olarak [adaya] dönmüş ve Mosen Suarez, kralın konseyinden bazı kimselerle birlikte üç yüz bin duka tutarındaki altını krala götürmek üzere yola çıkmış.[104]

Sultan Babil'e vardıklarının haberini alır almaz karşılanmaları için emir vermiş ve Mosen Suarez'e de sanki kendi oğluymuş gibi yakın alaka göstermiş. Kralın serbest bırakılması için Kıbrıs kralının, altınlara ilaveten, sultana her yıl sekiz bin duka göndermesi hükme bağlanmış ve böylece sultan, kralı ülkesine götürecek geminin ve lazım gelen ne varsa [her şeyin] hazırlanmasını emretmiş.

102 Monstrelet'e (1400-1453) göre bu kişi Katalan bir şövalye olan Sir Galeran Savary'dır. Monstrelet'in anlatısına göre Savary, kralın bedeni üzerine kendini siper edip Süryani dilinde "O kraldır" diye bağırmıştır. Bkz. Enguerrand de Monstrelet, *The Chronicles of Enguerrand de Monstrelet*, (İngilizceye çev. Thomas Johnes), William Smith, Londra 1845, s. 533.

103 Monstrelet bu hadiseyi farklı anlatır. Ona göre esirler ikişer ikişer birbirlerine bağlıdır ve bir eşeğe bindirilmiş olan kral da bundan muaf tutulmaz. Monstrelet, *a.g.e.*, s. 534.

104 Yaşar Kopraman, *İslam Ansiklopedisi* için kaleme aldığı "Barsbay" maddesinde, Kahire'de esir olarak tutulan kralın serbest bırakılması için Venedik, Ceneviz ve Fransa'nın da aracılıklarında yılda 200.000 duka fidye ödenmesinin kararlaştırıldığını aktarmaktadır. Bkz. K. Yaşar Kopraman, "Barsbay," *DİA*, C: 5, İstanbul 1992, s. 85.

Bununla birlikte kral, Mosen Suarez'e ve tutsak olduğu sırada hizmetlerinden dolayı sultanın Sevilla Yahudisi bir dönme olan Kastilyalı baş tercümanına birçok ihsanda bulunmuş. Bu nedenle ona her yıl hâlâ iki yüz duka göndermektedir. Kral kendi krallığına döndükten ve himayesindeki lortlarla istişarelerde bulunduktan sonra Mosen Suarez'i kendi eliyle kolundan tutup yanına oturtmuş ve yasal bir varisi bulunamazsa, krallığı ona miras bırakacağını söylemiş. Kral ayrıca orada bulunan gayrimeşru kızlarından birini Mosen Suarez ile evlendirmiş ve onu amirali ve varisi yapmış.

Amiral Mosen Suarez'in evinde dört veya beş gün geçirdikten sonra kardinal, kralın da katılacağı vaaza iştirak etmem için bana haber gönderdi, böylece kralla birlikte yemek yiyecek ve Babil seyahatimden söz etmek için fırsat bulacaktık. Vaazın ardından kral, kardinal, kralın amcası ve danışmanları kilisenin bir köşesine geçtiler ve bir süre sonra da kardinal yanıma gelip kralın Babil'e ve Sina Dağı'na gitmek istediğimden haberdar olduğunu ve onun sultana kimi hususlarla ilgili olarak bir elçi göndereceğini, bu vesileyle bu görevi benim yerine getirmemi istediğini bildirdi. Böylece krala iyi biçimde hizmet etmiş olacaktım. Kardinalin verdiği sözü yerine getirmek için böyle bir yola başvurduğunu pekâlâ bildiğimden ve kral bir Hıristiyan ve Fransız milletinden olduğu için ona hizmet etmekten şeref duyacağımı söyledim. Bunun üzerine kral, yemekte kendisine ve kardinale eşlik etmemi istedi ve [bu sırada] seyahatle ilgili direktifler verdi.

Tafur'un Kıbrıs Elçisi olarak Memluk Ülkesine Seyahati

Baf'a doğru yola çıktım, kral Baf'taki veba salgını nedeniyle hastalığın sirayet etmemiş olduğu bir dağ kasabasında konaklamamı istemişti. Bu yüzden birlikte olmaktan büyük keyif aldığım Kastilyalı bir soylu olan Diego Thenorio'nun evinde konakladım. Üç gün sonra beni ve refakatçim olan kralın tercümanını almak üzere on sekiz kürekli bir fusta,[105] sanki kralın maiyeti için hazırlanmış gibi donanımlı bir halde ve sultanla yürütülecek işler için gerekli şeylerle birlikte Baf'a geldi. İkinci gün denize açıldık ve uygun rüzgârlarla denizde on bir gün yol alarak sonunda Nil'in yeryüzü cennetinden inerek Akdeniz'e aktığı Dimyat Limanı'na ulaştık. Orada nehre girerek denizden bir

105 Küçük bir kadırgaya benzeyen dar, hafif ve hızlı bir gemidir, bu özellikleri nedeniyle özellikle korsanlar tarafından tercih edilmiştir.

buçuk fersah mesafedeki Dimyat'a vardık. Salamanca kadar bir büyüklüğe sahip olan şehir, ekmek, üzüm ve meyvenin her türünün ve şekerin bolca bulunduğu bir yerdir. Şehir engebesizdir ve surları ya da kalesi bulunmaz. Havası fevkalade sıcaktır, fakat evler oldukça serindir. Hem sokaklarında hem de evlerde gelincik o kadar çoktur ki, sayıları bizimle birlikte yaşayan farelerden ve hatta bunların bol miktarda bulunduğu yerlerdekinden bile daha fazladır. Orada kuyruk tüyünde mektup taşıyan posta güvercinlerini ilk kez gördüm. Mektupları yetiştirildikleri yerlerden başka yerlere götürürler ve bir mektup iliştirip serbest bırakıldıklarında asıl yerlerine dönerler. Bu şekilde halk denizden ve karadan kimlerin geldiğini ivedilikle öğrenir ve böylece surlara ya da kalelere sahip olmadıkları halde bir sürprizle karşılaşmazlar.

Oraya varır varmaz valinin huzuruna çıkarıldım. Ona, sultanın huzuruna çıkmak üzere geldiğimi söyledim ve daha ileriye gidebilmek için bana küçük bir kayık temin etmesini istedim, çünkü geldiğim gemi tatlı sularda seyretmeye uygun değildi. Vali de benden gerekli hazırlıklar tamamlanana kadar evinde konaklamamı istedi. Oradayken bazı Magripliler gelip benim bir Katalan olduğumu ve beni Candelor Lordu ile yemekte gördüklerini, bunu kanıtlayabilmek ve gerçeği ortaya çıkarmak için orada bulunmuş olan iki Türk asilzadesini getirdiklerini söylediler. Ardından Türkler geldi ve beni görür görmez Magriplilerin yalan söylediğini bildirdiler. Bunun üzerine, "Eğer Türkler söylediklerinin aksini söyleseler bana ne olurdu?" diye sordum. Bana, sonucun ölüm olacağını, çünkü bir Türk ne söylerse söylesin doğru kabul edildiğini söylediler. Bu yörede dünyanın geri kalanında üretilenden daha fazla hurma üretilir. Nil Nehri –yani Babil'den bir günlük mesafede ayrılan iki koldan biri– şehrin içinden geçer. Benim de orada bulunduğum eylül ayında sular yükselir ve tüm ülkeyi sel alır ve su en yüksek seviyesine ulaştığında büyük miktarda balık denizden nehre, hatta evlerin içlerine dahi girer. Aşırı sıcaklar nedeniyle kolaylıkla su temin etmek için evlerin büyük kısmında nehirle bağlantılı su kanalları bulunur. Bazen bu kanallara büyük balıklar girerek evlerin zemine ulaşırlar ve insanlar bunları orada avlarlar. Bu nehirde yaşayan cocatriz[106] adında büyük ve çok fena hayvanlar bulunur.

106 Tafur, horoz yumurtasından olduğuna inanılan efsanevi bir ejder için kullanılan *cocatriz* kelimesini kullanmakla birlikte timsahtan bahsetmektedir.

Bunlar suda olduklarında, ne insanlar ne de hayvanlar onlardan kaçabilir. Bu hayvanların sudaki bufalolardan korktukları söylenir ve o bölgede [nehir] çok geniş olduğu ve hiç köprü bulunmadığı için kayık kiralamaktan başka çaresi olmayan fakir halk bu bufaloların sırtında güvenli şekilde karşıya geçer.[107] Cocatrizler kimi zaman sudan beş altı adım öteye kadar çıkarlar ve güneşli günlerde çok miskindirler. Bunları avlayanlar, başında çengelli bir ok olan ve saplandığında içeri giren, geri çekildiğinde ise ete tutunan bir mızrak taşırlar. Diğer ucu yüz veya yüz elli kulaç uzunlukta bir halata bağlıdır ve hayvana yaklaştıklarında vücudunun tek zayıf bölgesi olan göğüs kısmına mızrağı saplarlar ve onu halatla sağlama alırlar. Yaralanan hayvanı yoruluncaya kadar halata bağlı bir şekilde suda bekletirler. Sonra onu kıyıya çıkarırlar ve tıpkı Kastilya'da bir kurt öldürdüklerinde yaptıkları gibi şehir ve kasabalarda gezdirerek dilenirler. Bu yaratıklar bir kertenkeleye benzer. Üst ve alt dişleri birbirine o kadar sıkı kenetlenir ki herhangi bir şeyi tuttuklarında kolay kolay bırakmazlar. Karada iken her şeyden kaçarlar, çünkü buraya yabancıdırlar. Nehirde bu yaratıklardan çok sayıda gördüm. Aynı nehirde üç aşağı beş yukarı atlara benzeyen sadece alınları kadar geniş dişleri olan başka hayvanların da olduğu söylenir, fakat onları ben görmedim. Bunlar otlanmak için sudan çıkarlarmış ve insanlar Kastilya'da kurtlar için yapılanlar gibi hendekler kazıp üzerini örterek suda ya da dışarıda, kimseye zararları olmamasına rağmen onları öldürürlermiş. Nil Nehri'nin suyu gördüklerim arasında en iyisidir, sanki cennetten akıp gelir. Burada bulunduğum zaman zarfında harika şaraplar içebilecekken sadece nehrin suyundan içtim. Burada on tanesi bir maravediden satılan, Kastilya'da bulunanlara benzeyen bıldırcınlar bulunur. Bunları, ucuna iki ya da üç tane çan bağlanmış değneklerle hırpalayarak köpeklere öldürtürler.

Dimyat'ta sekiz gün kaldım, bu sürede vali beni Babil'e götürmek üzere bir gemi hazırlatmıştı. Bu gemilerin boyu bir kadırga kadardır ve konaklamak için bir ucundan diğerine kamaralarla donatılmıştır. Sığ sularda yol aldıkları için düz omurgalıdırlar. Bunlar büyük miktarda kargo taşır

107 Tafur bu hayvanı *búfano* şeklinde adlandırır. Burada muhtemelen su aygırından veya Afrika mandasından bahsetmektedir.

ve yelkenleri bir karakanın yelkenleri uzunluğundadır, fakat bunlar daha dardır ve kadırga yelkenleri gibi üçgendir. Zaman zaman nehir yükselir ve [böyle zamanlarda] nehrin durgun olduğu bir kesim bulamazlar ya da karaya adam çıkarıp uzun halatlarla bunları çekmezlerse yelken ve kürekleri kullansalar dahi bir yarda mesafe gidemezler. Cocatrizleri korkutup uzaklaştırmak için biri geminin kıç kısmında biri baş kısmında ve diğeri geminin ortasında olmak üzere üç davul bulunur. İnsanlar nehirden elleri ile su çekmeye cesaret edemezler, fakat uzun bir sırığa kap bağlarlar ve bu şekilde su çekerler.

Dimyat'tan ayrıldıktan sonra nehirden iç kısımlara doğru ilerlemeye devam ettim, her iki yakada nehre bitişik köy yerleşimleri bulunuyordu ve nihayet biri benim takip ettiğim kol, diğeri ise Alixandría'ya [İskenderiye] giden kol olmak üzere nehrin ikiye ayrıldığı yere vardım. Babil'de kafalarını, sakallarını, kaş ve kirpiklerini tıraş eden bir zümre bulunur ve kutsal olduğunu söyleyerek deliler [meczuplar] gibi yaşarlar ve Tanrı'ya hizmet için dünyadan ve onun şatafatından kendilerini uzak tuttuklarını bu yüzden kendilerini tıraş ettiklerini söylerler. Bunların bazıları boynuz takar, kimi bal ile sıvalı ve kuş tüyü ile kaplıdır; bazıları uçlarında fener ve lamba asılı sırıklar taşır, başkalarının ise atmaya hazır vaziyette ok ve yayları vardır; velhasıl farklı kılıklarda, Hıristiyan kıyıcısı olduklarını söyleyerek gezinirler. Magripliler onlara büyük saygı gösterir. Bir gün onlardan bazılarıyla karşılaştım ve onlara nereye gittiklerini sordum. Bana, kimin daha hızlı yanacağını görmek için Hıristiyan köpeklerle birlikte ateşe gireceklerini söylediler. İskenderiye'nin sözünü ettiğim bu adasında,[108] muhteşem kumaşlar üretilen keten bol miktarda bulunuyor.

Böylece seyahatimize devam ederek Babil'e yedi günde ulaştık ve Hıristiyanların sık sık uğradıkları bir mısır pazarının da bulunduğu limanda karaya çıktık ve bize ait olan malları gemiden indirip o gece orada konakladık. Ertesi günün sabahı muntazam eyerlenmiş ve dizginlenmiş hızlı katırlarla bizi sultanın baş tercümanının evine götürmek için rehberlik yapacak bir adam kiraladık. Tercümanın evine ulaşmamız için şafaktan öğleye kadar yarım gün yürümemiz gerekti. Oraya vardığımızda tercüma-

108 Tafur, Nil'in iki kola ayrılması sonucu, deniz ve nehrin kuşattığı bölgeyi kastediyor olmalıdır.

na mektupları verdim ve Kıbrıs kralının iyi dileklerini ilettim. Ayrıca ona, kralın babasının isteği üzerine gönderdiği, tutsaklığı sırasında krala yaptığı hizmetlerin karşılığı olarak ömür boyu ödenmek üzere ayrılan iki yüz dukayı verdim. Beni pek samimi karşıladı ve kendi evinde ağırladı. Sultanı görmeden önce orada iki gün kaldım ve bu süre boyunca tercümanla sık sık sohbet ettik. Bana hakkımda sorular sordu ve Sevilla'nın yerlisi bir Kastilyalı olduğumu öğrenmekten pek mutlu oldu; çünkü o da Sevillalı idi, fakat çocukken, bir Yahudi olan babasıyla birlikte Kudüs'e gelmiş ve babasının ölümünün ardından Müslüman olmuş. İlk zamanlar ona Haym diyorlarmış, şimdi ise ismi Saym'dır. Kim olduğumu ve nereden geldiğimi öğrenmek istiyordu. Onun yardımlarına başvurmak ve tavsiyelerinden istifade etmek için hakkımdaki hiçbir şeyi gizlemedim. Beni evinde fevkalade güzel ağırladı. Benim için yaptıklarının kendisi için büyük onur olduğunu söyleyerek sanki kendi öz evladıymışım gibi cariyeleri ve çocuklarının arasında bulunmama dahi izin verdi ve sanırım aynı milletten olmamızdan dolayı çocukları beni çok seviyorlardı. Bu soylu insan yaklaşık doksan yaşlarında idi, fakat yaşına rağmen hâlâ çocuk sahibi olabiliyordu: ben oradayken cariyelerinden biri bir oğlan çocuğu doğurdu. Büyük Deniz'de satın aldığı dört cariyesi bulunuyordu, çünkü yerli bir Magripli ile evlenmek büyük onursuzluk sayılır. Sultanı göremeden geçirdiğim o üç gün boyunca, bana o kadar çok şey gösterdi ki onları buraya yazmaya kalksam bunlar hayli zaman alırdı. Üçüncü gün sultan için getirdiğim mektupları aldı ve onları yanında götürüp [sultana] gösterdi ve verilecek cevap hakkında istişarede bulundular. O gece mektupları kapalı halde geri getirdi ve yurttaş olduğumuz için beni bilgilendirmek istediğini ve sultanın, mektupları görmüş olduğunu, geç cevap vermek iyi karşılanmadığı için ilkin mektupların okunmasının âdet olduğunu söyledi ve benden, sultana bildireceğim hususları iletirken bunlardan haberdar olduğumun anlaşılmaması konusunda hassasiyet göstermemi istedi.

Ertesi sabah beni ve maiyetimdekileri götürecek hayvanların hazırlanması için haber gönderdi ve şafak vakti sultanın sarayına doğru yola koyulduk. Oraya varmadan önce, sokaklarda sepetlerle gezerek yemek, meyve, su ve bunların yanında birçok başka şey satan satıcılar sayesinde bir şeyler yiyip içebildik. Şehrin büyük [merkez] camisine vardık. Görülmeye

değer bir eserdir, fakat bundan çok daha iyi yapıları Hıristiyan topraklarında görmüştüm. Daha sonra muazzam sayıda atlının ve silahla donatılmış çadırın bulunduğu büyük bir meydana geldik, öğrendiğimize göre sultanın halkı selamladığı güne denk geldiği için şehrin dışında da aynı şekilde çok sayıda atlı varmış. İnanması güç olduğu için atlıların ve yayaların sayısı hakkında konuşmayacağım, fakat aslında burada her şey imkân dahilindedir ve söylenenlere itibar edilebilir. Sultanın sarayının kapısına vardık, hayvanlarımızı bırakıp girişteki basamakları çıktık. Bu ikametgâh Villareal ile yaklaşık olarak aynı ölçülerdedir. Sokaklar bir yerden başka bir yere giden adamlarla doludur. Söylediklerine göre bunlar, bizim burada Hıristiyan dönmesi[109] dediğimiz Memluklardır ve sultan onları Büyük Deniz'de ve Hıristiyanların satıldığı her eyalette nakit karşılığı satın alır. Buraya vardıklarında Müslüman olurlar ve onlara yasayı, süvariliği ve ok atmayı öğretirler. Daha sonra bunlar başhekim tarafından muayene edilir ve maaş ile tayın bağlanıp şehre gönderilirler. Bu dönmeler dışında hiç kimse ne sultan ne de donanma komutanı olabilir; ne herhangi bir şekilde onurlandırılırlar ne de onlara bir görev verilir. Bununla birlikte yerli Müslümanlar ata binemezler bunun aksi durumda cezası idamdır. Şövalyelikle sadece Memluklar onurlandırılırlar. Onların çocukları bundan biraz daha az, torunları ise çocuklarından da az itibar sahibidirler, bunlardan sonra yerli Müslümanlar gelir. Bu, İslam egemenliğini genişletmek içindir, bu yüzden Muhammed'in yasasını yayanlar olarak adlandırılırlar. Kadınlar bu imtiyazdan yararlanmazlar, fakat bir Müslüman çok miktarda çeyizi olan, özellikle de yerli bir Müslüman kadını almaktansa çeyizi olmadığı halde bir Hıristiyan kadını almayı tercih eder.

Sokaklarda bir süre daha ilerleyerek kilitli büyük bir kapıya ulaştık, kapıyı açtılar ve içeri girdik ve duvarın karşısında sıralanmış atlılarla dolu büyük bir meydana geldik. Bir başka kapıyı açarak bizi, atlıların aynı biçimde sıralandığı bir başka meydana götürdüler. Ardından başka bir kapı daha açtılar ve ileride aynı düzenle konuşlandırılmış askerlerin bulunduğu bir başka meydana geldik, fakat öncekilerden farklı olarak buradakiler ellerinde sopaları olan zencilerdi. Baş tercüman, kendisi dönene kadar beni

109 Orijinal metinde "*Elches renegados*" şeklinde geçer.

maiyetimdekilerle birlikte burada bekletti. Kısa süre içinde geri geldi ve daha öncekilerle aynı düzende [sıralanmış] bazı atlıların bulunduğu büyük bir meydana açılan kapıdan beni içeri soktu. Meydanın ortasında sultanın yemek yiyeceği ve halkın onu selamlayacağı, platformu olan, büyük ve şatafatlı bir çadır vardı. Yakınında ise portik bir kasır ve sultanın attan ineceği yerde, bir platformun bulunduğu yüksek bir iskele kurulmuştu. Baş tercüman bana meydanın ortasında beklememi, sultanın onunla birlikte [meydana] çıkacağını ve oradan geçeceğini ve geleneklerine göre Hıristiyanlar daha aşağı bir statüde görüldüğü için hiçbir saygı gösterisinde bulunmamamı söyledi. Orada beklerken büyük bir kapı açıldı ve sultan at sırtında göründü.[110]

Onu yaklaşık 200 atlıyla birlikte yaya olan oğlu takip ediyordu. Sultan benim yanımdan geçti ve daha önce bahsettiğim yere yerleşti. Birkaç gün önce sultan, babasının yerine geçmiş olan ve fevkalade zengin olan –hayli fazla miktarda altın, inci ve değerli taşlara ve başka değerli eşyalara sahipti– hazinecisinin oğlunu serbest bıraktırmıştı. Şöleni onurlandırmak ve sultanın yaptığı yardımın karşılığı olarak hazineci ise sultana altın nallı siyah bir at göndermişti. Dizgin ve eyer de altınla süslenmişti, eyer topuzunda bir buçuk Mısır lirası ederi olan, ortalama bir portakal büyüklüğünde bir yakut bulunuyordu. Arkadaki eyer topuzunda ise tavuk yumurtaları büyüklüğünde üç yakut ile büyük miktarda altın ederi olan bir pala vardı. Kumaşı ise kenarları değerli incilerle süslenmiş beyaz ipekti.

Baş tercüman geldi ve sultana yaklaşmadan önce sembolik olarak toprağı öpmemi söyledi[111] ve getirdiğim mektupları alıp selam maiyetinde onları başıma ve dudaklarıma götürdü ve onları sultana verdi. Yabancı bir dilde yazıldıklarından tercüman mektupları Türk dilinde[112] sesli okudu, çünkü hiç kimse ne sultanın önünde ne de sarayda başka bir dil konuşur. Derler ki, Türk kısa bir süre önce Muhammed'in yasasını kabul ettiğinde

110 Tafur'un sözünü ettiği sultan, Malik Eşref Ebu-Nasır Seyfeddin Barsbay'dır (d.~ 1369 – ö. 1438).

111 Yaşar Kopraman, Barsbay'ı konu edindiği çalışmasında onun iktidarının ilk yıllarında iç istikrarı temin etmek için çeşitli düzenlemelere gittiğini, bunlar arasında yer öpme âdetinin kaldırılmasının da bulunduğunu dile getirmektedir. Tafur'un tanıklığı ise bize bunun aksi bir durumu ifade etmektedir. Bkz. Kopraman, "Barsbay," s. 84.

112 Memluk Kıpçakcası: 13. yüzyılın ortalarından 15. yüzyılın sonuna kadar Mısır ve Suriye'de Memluk Sultanlığında kullanılmış Eski Kıpçakçaya dahil Türki dil.

bu böyle buyurulmuş ve bu merasim onun onuruna düzenlenmekteymiş. Sultan bana Kıbrıs kralı, kardinal, kralın amcası, Mosen Suarez ve krallıkla ilgili başka kimseler hakkında sorular sordu ve onu söz konusu havadisler hususunda bilgilendirmemin ardından buraya geliş nedenim olan talepleri kabul etmekten memnuniyet duyacağını söyledi. Bu istekler şunlardır: Kral, sultanın her yıl vergi tahsili için gelmekte olan Memlukları büyük masraflar yaptıkları için, artık göndermemesini istiyordu. Bunun yerine kral, vergiyi dört ay içinde [kendisi] gönderecekti. Ayrıca vergi Babil'deki ederi esas alınmak üzere ipek olarak ödenecekti. Bunlardan başka, kralın tüm Suriye'de büyük bir gelir kaynağı olan tuz ticaretini gümrük ödemeden ve imtiyazlı olarak yapmasına sultan izin verecekti.[113] Sultan, iyi şekilde ağırlanmam ve ihtiyaçlarımın giderilmesi hususunda emirler verdi ve bu emirler yerine getirildi. O gün, âdet olduğu üzere, sultan bana Kıbrıs Krallığı'nın vasallığının nişanı olarak altın işlemeli, beyaz kürkle kaplı, zeytin yeşili bir kaftan verdi ve sonra halkın onu selamladığı çadıra geçti ve orada yemekler ikram edildi. Bunun ardından ben de, o gün için sultanın huzurundan ayrıldım.

Ben [henüz] oradayken omuzlarında bir Müslümanı taşıyan yaklaşık yüz kadar adam içeri girdi. Onu yere bıraktılar ve üzerindekileri çıkarıp çubuklarla karnına ve omuzlarına iki yüz kırbaç vurdular, çünkü söylediklerine göre tüm cezalar sultanın huzurunda infaz edilirmiş. Aynı yoldan geri döndük, fakat zenciler dışında gelirken gördüklerimizin hiçbiri orada değildi. Daha sonra büyük meydana geçtik ve hayvanlarımıza bindik, fakat ne orada ne de çadırlarda soylular vardı. Sadece eleklerle kum eleyen fakirler bulunuyordu. Bunu ne amaçla yaptıklarını sorduğumda bana, onların buraya gelen muazzam insan kalabalığından yere düşmüş olabilecek eşyaları arayan avare insanlar olduklarını söylediler. O günü, kaldığımız yere dönmek üzere güneş batana kadar yolda geçirdik. Ertesi gün dinlendik ve sultanın Kıbrıs kralına gönderdiği malzemeleri, kralın Dimyat'ta kalan gemisiyle yollanmasını emrettim ve iki ay sonra beni almak üzere gelmelerini istedim. Bu süre zarfında Sina Dağı'ndaki Santa Catalina'ya gitmek niyetindeydim.

113 Söz konusu anlaşmaya ortaçağ ve Rönesans devrinde Magosa'yı tarih ve mimarlık açısından ele alan bir çalışmada değinilmiştir. Ayrıca bu çalışmada Pero Tafur'un tanıklığına da başvurulmuştur. Bkz. Walsh, Coureas ve Edbury, *a.g.e.*, s. 33.

Sultanın emanet ettiği eşyaları Kıbrıs kralına gönderdikten sonra yaklaşık bir ay Babil'de kaldım. Bu süre boyunca, milletimizden insanlar için tuhaf sayılacak birçok şeye şaşkınlık içinde şahit oldum. Baş tercümanın rehberini kendime rehber yapmak muhakkak büyük şanstı. Üstelik ondan istediklerimi büyük keyifle yerine getiriyordu. Bir gün şafak vakti, belesan [balsam] yağının imal edildiği yer olan La Matarea'ya doğru atlarla yola çıktık. Şehirden uzaklığı yaklaşık bir fersah idi ve hızlı hayvanlarımıza rağmen öğleye kadar yol almamız gerekti. Konaklayacağımız yerin şehrin merkezinde olduğunu, bu sayede şehrin büyüklüğü hakkında fikir sahibi olabileceğimizi söylediler. La Matarea surlarla çevrelenmiş büyük bir bahçedir ve surların iç kısmında kınaçiçeği yetiştirilir. Burası yaklaşık altmış ya da yetmiş *paso* kare[114] genişliğindedir. İki yıllık bir asmaya benzeyen kınaçiçeği burada yetiştirilir ve ekim ayında hasat edilir. Sultan büyük bir törenle bu yağı almaya gelir ve söylediklerine göre [elde edilen] yağ o kadar az olur ki, bizim ölçümüze göre bir *azumbre*'yi[115] bulmaz, fakat dalları toplayarak bunları yağda kaynatırlar ve tüm dünyaya belesan yağı adı ile dağıtırlar.[116] Kökleri toplamayı bitirdikten sonra toprağı işlerler ve özel hazırlanmış çelikleri alıp oraya dikerler ve onları, efendimiz Kutsal Bakire'nin, oğlu ile Mısır'a kaçtığı sırada meydana getirdiği gözenin suyu ile sularlar. O yer biz Hıristiyanlar için fevkalade kutsaldır. Bitkiler o suyla sulandıklarında ertesi gün kök salmış oldukları görülürmüş. Onları pek çok kez Nil veya başka su kaynağından sulamayı denemişler, fakat kökleri hemen kurumuş. Bahçenin çıkışında kırmızı renkli ve devasa bir incir ağacı bulunur ve gövdesinde ise küçük bir şapele benzer ufak bir yapı vardır. Bu ağacın, efendimiz [Meryem] ve oğlu ele geçirilmek üzereyken yarıldığı ve onların orada saklandığı söylenir. Babil'e Nil Nehri'ni takip ederek dönerken birçok bahçe ve soylulara ait güzel evler gördük. O gün zamanımızın tamamını dönüş yolunda harcadık ve konakladığımız yere ancak gece yarısı ulaştık. Ertesi gün çölde –nehrin ağzından üç fersah uzaklıkta– bulunan Ioseph'in

114 "*Paso quadrado*" antik dönemde iki yardaya (Kastilya ya da Burgos yardası 0.83 m) eşdeğer ölçü birimidir.

115 "*Açumbre*" yaklaşık iki litreye denk gelen ve sıvı maddeler için kullanılan ölçü birimidir.

116 Tafur'un belesan yağı hakkında anlattıklarının bir benzeri Mandeville'in seyahatnamesinde görülür. Bkz. Iain Macleod Higgins (ed.), *The Book of John Mandeville: With Related Texts*, Hackett Publishing, Indianapolis 2011, s. 33.

[Yusuf] ambarlarını görmeye gittik.[117] İç kesimlerde çok daha fazla sayıda olduğunu söylerler, fakat burada üç adet bulunur; bunlardan ikisi büyük biri daha küçüktür ve sivri noktası yukarı bakan bir elmas biçimindedir ve Sevilla'daki büyük kuleden daha yüksek olmalılar. Kapıdan içeri girildiğinde biri diğeri ile birleşen her tarafında açıklıklar olan bir duvar dairesel bir geçit oluşturarak yukarıya kadar gider. Yüklü hayvanlar yukarı çıktıklarında, yükleri bu açıklıklardan boşaltılır, bu yolla ambarları tepeden doldururlar. Günümüzde böyle büyük bir yapının var olduğunu, katiyen ne düşünmüştüm ne de bunu daha önce görmüştüm. Aynı gün Babil'e döndük ve ertesi gün filleri tuttukları yeri görmeye gittik. Bunlardan yedi tanesini gördüm: Siyah renklidirler ve deveden daha büyüktürler. Ön ve arka bacakları o kadar sert yapılıdır ki mermer [sütun] gibi görünürler. Çok güçlü toynaklara sahip olan ayakları yuvarlaktır. Bacaklarının eklemli olduğu söyleniyor, fakat bunların iliği yoktur. Gözleri kırmızıdır ve bir *cornado*[118] gibi çok küçüktür. Kuyrukları bir ayınınki gibi kısadır. Kulakları alelade bir kalkana benzer ve başları altı *arroba*[119] çeken büyük küplere benzer. Dört karış uzunluğunda dişleri bulunur. Ağzı çok küçüktür ve ağzının üstünde altı karış uzunluğunda bir hortumu bulunur. Hayvanlar hortumlarını uzatıp geri çekebilirler ve yemek istedikleri ne varsa onları tutup ağızlarına götürebilirler veya susadıklarında onları suyla doldurabilirler. Bu hayvanlar çok zeki görünürler, oyunbazlık yaparlar ve bazen hortumlarını suyla doldurup onu gözlerine kestirdikleri birine püskürtürler. Birçok başka oyun oynamakla birlikte ayrıca mızrakla oynarlar, mızrağı yukarı atıp tekrar tutarlar. Hararetleri olduğunda onları serinlemeleri için şafak vakti nehre sokarlar; çünkü başka türlü onlarla baş etmek mümkün olmaz. Bunların bedenleri fevkalade serttir ve eğer yaralanırlarsa onları ay ışığının üzerlerine düştüğü

117 Kuran'ın Yusuf Suresi (Kuran, Yusuf Sûresi: 46-50) ve İncil'in birinci kitabı Tekvîn'de (Tekvîn, 41:46-57) sözü geçen ve Yusuf'un, Kuran'a göre Melik'in; İncil'e göre Firavunun gördüğü bir rüyayı yorumlamasını istemesi üzerine onun bu rüyayı, yedi yıl bolluğun ardından yedi yıl kıtlık yaşanacağına bir işaret olarak yorumlaması ve bu yorumu nedeniyle ona itimat edilip ülkenin idaresinin kendisine verilmesinden sonra Yusuf'un yedi yıl süren bolluk zamanında tüm ülkeyi dolaşarak kıtlık zamanı için yiyecekleri depolarda saklaması ve kıtlık zamanı bunları dağıtması ile ilgili anlatıya atfedilen ambarlar. Bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman "Yûsuf," *DİA*, C: 44, İstanbul 2013, s. 1-5; Tafur'un ilerleyen satırlardaki anlatısından onun piramitlerden bahsettiği anlaşılmaktadır.

118 Dörte biri gümüş, kalan kısmı ise bakırdan imal edilen eski bir madeni para.

119 Bir *arroba* 11,502 kilogramdır.

bir yere bırakırlar ve ertesi gün iyileşmiş oldukları görülür. Onları idare edenler sırığa bağlı demirden yapılmış sivri uçlu bir çubuk taşırlar. Hayvanların kulaklarının arkasındaki kısımda deri çok hassas olduğu için, hatta bir sinek konsa dahi acı verdiğinden, çubuğu buraya batırarak onları istedikleri yere yönlendirirler. Onları, burada atları besledikleri gibi tahıl ve arpa ile beslerler. Hindistan'da bu hayvanların üzerine on altı adamın sığabileceği kaleler yerleştirdikleri ve savaşacakları zaman fillerin dişlerini çelikle kapladıkları söylenir. Bu hayvanların çok uzun ömürlü oldukları söylenir. O gün birçok tuhaf şey görmüş olarak konakladığımız yere döndük. Ertesi gün zürafa adında bir hayvanı görmeye gittik. Bu hayvan büyük bir erkek geyik boyutundadır. Ön ayakları iki kulaç kadar uzun, arka bacakları ise bir *kubit*[120] kadar kısadır ve genel görünümü bir geyiği andırır. Bu hayvan beneklidir ve üzerinde beyaz ve sarı çizgiler bulunur. Boynu ortalama bir kule uzunluğundadır. Çok uysaldır, yemeleri için ekmeği elleriyle verirlerse başını aşağı eğer ve boynuyla büyük bir kavis yapar. Bu yaratıkların çok uzun zaman yaşadıkları söylenir, oradaki zürafanın iki yüz yaşından büyük olduğu söylendi.

O gün Babil şehrini görmeye gittik. Şehir üç bölüme ayrılmış: Bunlardan ilkine Büyük Babil, ikincisine Kahire [Cairo] ve üçüncüsüne Mistre [Mistra] derler. Babil'i çevresinden dolaşan nehrin şehirden geçtiği yerde, suyun içinde, üzerinde bazı resimler ve antik harflerin bulunduğu üç sütun bulunur. Eylül ayında nehir yükseldiğinde gözcüler oraya yerleştirilir ve bunlar suyun seviyesini her saat takip ederler ve su yükseldiğinde kıyıda bulunan ve her saat şehre gidip suyun ne kadar yükseldiğini duyuran tellallar aracılığı ile nehrin durumu bildirilir.[121] İnsanlar, suyun ulaştığı en yüksek noktaya göre ekim yapabilecekleri alanın sınırlarını, o yılın verimli mi verimsiz mi geçeceğini tahmin edebilirler. Söylediklerine göre bu sütunlar Babil'deki ilk yapılarmış. Şehrin eski yerleşiminin olduğu kısımda, taraçalarda dahi olağanüstü evler ve bahçeler, büyük ağaçlar ve çok sayıda mağara ve Nil'in suyunu depolamak için kullanılan sarnıçlar vardır.

120 Eski bir uzunluk ölçüsü.
121 Robert Curzon'un tanıklığına göre, Tafur'un seyahatinden yaklaşık dört yüz yıl sonra da benzer bir uygulama hâlâ devam etmektedir. Bkz. Robert Curzon, *Visits to Monasteries in the Levant*, H. Milford, Oxford 1916, s. 78.

O gün, konakladığımız yere döndük ve ertesi gün sultanı görmek ve Sina Dağı'na gitmek için izin istemek üzere tercümanla anlaştık. Planlandığımız gibi sabah büyük saraya gittik, fakat sultanın ava çıktığını öğrendik. Biz de onun peşinden yola çıkıp şehirden yaklaşık bir fersah mesafede onlara yetiştik. Sultanın kafilesi fevkalade kalabalıktı, hesabıma göre beş ya da altı bin atlıdan fazlaydı. Beraberlerinde çok sayıda şahin ve leopar götürüyorlardı. O gün sultan yemeğini kırda yedi ve daha sonra geleneksel bir oyun oynadılar. Oyun şu şekilde oynanır: meydanın ortasına bir top yerleştirilir ve aşağı yukarı bin kadar atlı karşılıklı yerlerini alır ve her iki tarafın önüne bir çizgi çizilir ve herkesin elinde tokmak şeklinde kolu sabitlenmiş bir sopa bulunur ve herkes aynı anda topa doğru harekete geçer. Topu çizgiden diğer tarafa aşırmaya çalışırlar ve topu çizgiden hangi taraf aşırtırsa oyunun galibi o olur. O gün oyunculardan biri sultanın oğlunu engellemeye çalıştı ve sultanın oğlu da kılıcını çekip rakibini öldürmeye kalkıştı. Bu sırada sultan gelip tarafları ayırıncaya kadar büyük kargaşa yaşandı.

Mısır'dan Sina Yarımadası'na, İtalyan Seyyah Niccolò de' Conti ile karşılaşma

O gün sultandan Sina Dağı'na gitmek üzere izin istedim. Sultan bunu kabul etti ve refakat etmek üzere yanıma kendi tercümanlarından birini verdi. Ayrıca benim ve maiyetimdekiler için üç deve tahsis etti ve bunlara karşılık hiçbir ödemeyi kabul etmedi. Daha sonra vedalaşıp iki gün sonra yola çıktım. Görmeye değer o kadar tuhaf ve olağanüstü şey vardı ki o iki günde bile çok az boş vaktim oldu. Hava çok sıcak olduğundan her sabah içmek için bana bir sürahi özel hazırlanmış su getiriyorlardı. Bunun içinde kenevir tohumu vardı ve doğrusu fevkalade sağaltıcı bir içecekti. Âdetlerine göre yaz aylarında oruç vakti yemekten önce içilir. Sultanın tercümanı lazım gelen her şeyi hazırladı ve benimle gelecek olan tercümana benden bahsetti ve bizzat Kahire'de yaşayan –Sina Dağı'ndaki Santa Catalina Manastırı'nın yöneticisini tayin eden– İskenderiye piskoposuna beni tavsiye eden bir mektup yazdı. Kahire'den ayrıldık ve büyük zorluklar ve tehlikelerin ardından Mısır'ın cansız çölünü aştık. Sıcaklık öylesine yüksekti ki insanların bu sıcaklığa dayanabilmelerine şaşırdım. Orada ölenlerin

bedenlerinden ibaret olan mumyaların bu çöllerden geldiği söylenir. Aşırı kuru hava nedeniyle bunlar bozulmazlar ve fazla nem kurumuş bedeni bir bütün olarak öylece bırakıp terk eder, ama mumyalar ufalanabilirler. Çölde yol bulunmaz, çünkü rüzgâr yolları bozar ve toprağı bir yerden başka bir yere taşıyıp büyük tepeler oluşturur ve insanlar anlatmış olduğum gibi orada ölürler. Denizde olduğu gibi burada da pusula ile yol alınır.[122] Babil ile Sina Dağı arasında yerleşim yoktur, bu nedenle develerle, hem develerin hem de seyyahların tüm ihtiyaçlarının taşınması gereklidir.

Sina Dağı istikametinde gerçekleştirdiğimiz yolculuğumuz on beş gün sürdü. Bu dağ muazzam yüksekliktedir, etrafında başka dağ bulunmaz ve Kızıldeniz'den yaklaşık bir fersah uzaklıktadır. Bu dağın zirvesinde daha önce Azize Catalina'nın bedeninin bulunduğu bir manastır varmış ve söylenene göre büyük bir kıtlık olmuş. Keşişler o yıl, hem kıtlık yüzünden hem de böyle yüksek bir dağa tırmanmak büyük külfet olduğundan manastırı ve kutsal bedeni terk edip Babil'e doğru gidiyorlarmış. Bu sırada Mübarek Azize Catalina onlara görünmüş ve dönmelerini, yiyecek ve yaşamak için uygun bir yer bulacaklarını söylemiş ve bir buğday yığını ile karşılaştıkları yere manastırlarını inşa etmelerini ve bedenini oraya getirmelerini istemiş. Böylece keşişler geri dönmüşler ve dağın eteğinde büyük bir buğday yığını ile karşılaşmışlar. Orada, Tanrı'ya ve Bakire Azize Catalina'ya, kendilerine sundukları nimetlerden dolayı şükrederek hâlâ olağanüstü olan manastırlarını inşa etmişler. Keşişler dağa tırmanıp büyük bir hürmetle bedeni oraya getirmişler ve onu şimdi yaşadıkları manastırın altına gömmüşler, fakat birçok mukaddes yer olduğundan, dağın tepesindeki manastırı da ihmal etmemişler. Bu yer Tanrı'nın Musa peygambere ilahi emirleri bildirdiği ve ona yanan çalı şeklinde göründüğü yerdir. Ayrıca burada Tanrı, Musa'ya asası ile kayaya vurmasını buyurmuş ve Musa'nın asasıyla vurduğu yerden su fışkırmış. Bu gözenin suyu bugün de dağdan aşağıya doğru akmaya devam eder. Daha aşağıda bulunan manastır güzel bir yapıdır. Bu manastırda keşişler ve onların hizmetkârları olmak üzere yaklaşık elli ya da altmış kadar insan yaşar ve

122 Tafur burada *"aguja"* kelimesini kullanmıştır, İspanyolcada iğne anlamına gelmekle birlikte pusula ya da pusulanın yön gösteren iğnesi anlamları da bulunmaktadır.

kilise Grek usulünde düzenlenmiştir. Azize Catalina'nın bedeni büyük mihrabın altındadır. Bedeni ben görmedim, çünkü böyle bir gelenekleri yoktur. Ayrıca bu mekân bunun için uygun da değildir; bununla birlikte ölçülerine bakılırsa bana öyle geliyor ki bedeni bugünün dünyasında bulunabilecek en uzun kadının ölçülerinden daha büyüktür. Orada bir evde bazı kişilerin mumyalanmış bedenleri bulunur. Bazı insanlar, bunların bu kutsal yeri ziyaret eden ve orada ölen şövalyelerin bedenleri olduğunu söyler. Başkaları ise, Grek ülkesinden bazı şövalyelerin öldükten sonra bedenlerinin oraya taşındığını ve oranın fevkalade kutsal bir yer olduğunu söylerler. Bu manastır Grek ülkesinin her yerinden büyük gelir sağlar. Candia'nın büyük lordu öldüğünde buraya dört bin dukalık bir gelir bırakmış, fakat bu yer çok uzak olduğundan ve bunun manastıra teslim edilmesi için lazım gelen masraflar hayli yüksek olduğundan, gelirin bir kısmı ile İskenderiye'deki bir iskânın masrafları karşılanır ve İskenderiye piskoposu orada yaşar. Piskoposun tüm ihtiyaçları karşılanır ve gelirleri ona ödenir. Piskopos ayrıca Büyük Hindistan'da, Preste Juan'a[123] gönderilecek piskoposu da seçer. Babil'de bulunduğum sırada önceki piskoposun ölmesi nedeniyle onun halefini seçmiş ve oraya göndermişti.

Manastırda üç gün geçirdim. Büyük Hindistan'a gitmenin bir yolunu arıyordum, bu konuyla ilgili olarak başrahip ile hususi bir görüşme yapmıştım. Bana, o yöre ile irtibatı sağlayan kervanın iki veya üç gün içinde geleceğini, böylece yolculuğun mümkün olup olmayacağını öğrenebileceğimizi söyledi, fakat kendisi bu fikre tamamen karşı çıkıyordu. Dört veya beş gün sonra kervan, abartılı konuşuyor gibi görünmemek için sözünü etmek iste-

123 Asya'nın efsanevi Hıristiyan monarkıdır. Onun hakkındaki ilk kayıt Freisingen Piskoposu Otto'nun kroniğinde geçer (1145). 1165'te Avrupa'da, Preste Juan'ın [Rahip Yohannes] İmparator Manuel'e yazdığı iddia edilen bir mektubun varlığına dair bir söylenti baş göstermiştir. Asya'da bir süre sonra kaybolan Preste Juan'ın Etiyopya'da görüldüğü iddiaları ortaya çıkacaktır. Niccolò de' Conti'nin anlattığına göre Preste veya Presbyster, zamanın hükümdarına atfedilen bir unvandır. Marco Polo'nun seyahatnamesinde olduğu gibi bu dönem kaleme alınmış birçok seyahatnamede bu konu dile getirilmiştir. Bilgi için bkz. Ana Belén Chimeno del Campo, "Aproximación al Reino del Preste Juan en la Literatura de Viajes de la Edad Media Española," *Campus Stellae. Haciendo Camino en la Investigación Literaria*, C: I, 2006, s. 133–141; Ana Belén Chimeno del Campo, 'La "Carta Del Preste Juan" Y La Literatura Utópica,' *Hesperia. Anuario de filología hispánica*, C: XIII, 2010, s. 117–35; "Prester John," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/475503/Prester-John.

mediğimden burada anlatamayacağım kadar çok sayıda deve ile birlikte geldi. Bu kervanın taşıdığı mallar arasında her türlü baharat, inciler, değerli taşlar, altın, parfüm, keten kumaş ve papağanlar ile Hindistan'dan gelen kediler ve tüm dünyaya ulaştırdıkları birçok başka eşya vardı. Bunların yarısı Babil'e, oradan İskenderiye'ye; kalanı ise Şam'a ve oradan da Beyrut Limanı'na taşınır.

Kervanın gelişini görmek için Sina Dağı'na yarım fersah uzaklıktaki Kızıldeniz sahiline gittim ve soylu bir aileye mensup olan Niccolò de' Conti adında bir Venediklinin kervanla birlikte geldiğini öğrendim. Niccoló de' Conti beraberinde, hepsi de Hindistan'da doğmuş olan karısını, iki oğlunu ve bir kızını getirmişti.[124] Kendisi ve ailesi Müslüman olmuşlardı, çünkü onlara Kâbe'nin bulunduğu Mekke'de itikatlarını inkâr ettirmişlerdi. Beni görür görmez yanıma gelip kim olduğumu, orada ne yaptığımı ve ne işle meşgul olduğumu sordu. Ona, İtalyan olduğumu, Kıbrıs kralının sarayında yetiştirildiğimi ve onun emriyle Babil'e sultanla görüşmek üzere geldiğimi ve sultanın izniyle orada bulunduğumu ve oradan da Hindistan'a geçmek niyetinde olduğumu söyledim. Bana derhal, böyle bir işe girişmemem gerektiğini, ne kadar istersem isteyim başarılı olamayacağımı söyledi. Bu konudaki kararlılığımı gördüğünde aslında kim olduğumu öğrenmek için ısrar etti. Böylece ne yapmam gerektiği konusunda bana büyük yardımı dokunabileceğini ve kendisi de benim gibi Hıristiyan olduğu için ona tamamen güvenebileceğimi söyledi. Ayrıca başından geçen olayları ve buraya nasıl geldiğini anlatacağına söz verdi. Ciddi ve sağduyulu bir insan olduğunu anladığımdan, ona İspanyol bir soylu olduğumu, Kutsal Kabri ziyaret ettiğimi, oradan Sina Dağı'nı görmek için Babil'e geldiğimi ve ardından Hindistan'a gitmek istediğimi söyledim.

Niccolò de' Conti bunları duymaktan memnun olmuştu ve şöyle dedi:

> Kendimi, Timur Bey zamanında, babamın parasıyla, İskenderiye'de buldum. Oradan Babil'e gitmek zorunda kaldım ve başarısız teşebbüsler ve sadece on sekiz yaşında bir genç olmanın verdiği

124 Tafur'un Niccolò de' Conti ile karşılaşmasına birçok araştırmada dikkat çekilmiştir, hem seyahatin güvenirliği hususunda şüpheleri ortadan kaldırması bakımından ve hem de Niccolò de' Conti'nin Tafur'un gitmediği yerler hakkında verdiği bilgiler bakımından bu karşılaşmanın çok önemli sonuçları olmuştur. Bkz. Giriş bölümünde 54 numaralı dipnot.

tecrübesizlik nedeniyle sahip olduğum her şeyi kaybettim. Umutsuzdum ve utanç verici bir halde eve dönmek istemediğimden Timur Bey'in ülkesine gittim ve onun sarayında bir yıl kaldım. Oradan Büyük Hindistan'a gitmenin bir yolunu arıyordum ve bunun yolunu da buldum, çünkü Büyük Deniz'den Hindistan'a kadar tüm topraklara Timur Bey hükmediyordu ve bu nedenle o sıralar tüm ülke güvenliydi.

Hindistan'a ulaştığımda beni, ziyaretimden dolayı hayli memnun olan ve bana büyük lütuflarda bulunan Preste Juan'a götürdüler. Beni şimdi birlikte olduğum bu kadınla evlendirdi ve bu çocuklarım dünyaya geldi. Hindistan'da ülkeme dönme özlemiyle kırk yıl yaşadım. Muazzam bir zenginliğe sahip oldum ve Timur Bey öldükten ve ülke bölündükten sonra Mekke'ye gitmek üzere Kızıldeniz'e doğru bir seyahat için hazırlık yaptım. Böylece buraya geldim ve güvenli şekilde seyahat edebilmek için sultandan yol tezkeresi aldım. Bu izni almak iki yıl sürdü, fakat sonunda bana yol tezkeresini gönderdi. Karım ve çocuklarımla Mekke'ye vardığımızda itikadımızı terk etmemiz aksi durumda yakılmamız emredildi. Ben şehit olmaya hazırdım, fakat karım ve çocuklarımın ölmek yerine itikatlarını terk etmeyi istediklerini bildiğimden Tanrı'nın bir gün bizi affedeceğini ümit ederek din değiştirmeyi kabul ettim.[125] Beni soyduklarında, benden gasp edilen malların bir kısmını kendine ayırmak için sultan bu işe dahil oldu. İşte benim hayatım ve geride kalan hayatımın hikâyesi budur. Tanrı adına ve O'na duyduğun inanç üzerine yemin ederim ki bir Hıristiyan ve benim milletimden olduğun için böyle bir çılgınlığa girişmemelisin, çünkü yol çok uzun, belalarla dolu ve tehlikelidir. Orada kralı, yasaları ve yöneticileri olmayan garip milletler yaşar, yol tezkeresi olmadan oraya nasıl geçeceksin ve seni öldürmeyi kafasına koymuş

125 Niccolò de' Conti, Tafur'un burada aktardığı gibi ülkesine döndüğünde papayı ziyaret ederek ondan kendini tekrar kutsamasını istemiş, Papa VI. Eugenius ise Conti'nin bu isteğini yerine getirmekle birlikte ondan Doğu seyahatini, kâtibi Gian Francesco Poggio'ya anlatmasını istemiştir. Daha önce de dile getirmiş olduğumuz gibi Poggio, Nicoló de' Conti'den dinlediği hadiselerden yaptığı derlemeyi *De Varietate Fortunae* adlı eserinin son kısmına eklemiştir. Bkz. Giriş bölümünde 54 numaralı dipnot.

> birinin kimden korkusu olacak. Üstelik havası farklıdır, yemekleri ve içecekleri senin ülkeninkilere yabancıdır. Kendi kendilerini idare edemeyen vahşi insanlarla karşılaşacaksın. Orada görülebilecek ucube şeyler olmasına rağmen görülmeye değer değillerdir. Yığınla altın, inci ve değerli taşlar göreceksin, fakat onları taşıyanlar [onlara sahip olanlar] vahşi insanlar olduktan sonra onların sana ne yararı olacak?

Niccolò de' Conti'nin anlattıklarından sonra, eğer uçarak gitmeyeceksem seyahati gerçekleştirmemin imkânsız olduğu sonucuna vardım. Tavsiyelerinin nedeni muhakkak bana karşı samimi duyguları ve nezaketi idi. Böylece söylediklerine itimat edip planımdan vazgeçtim ve manastıra birlikte döndük ve orada üç gün kaldık. Daha önce de sözünü ettiğim gibi, bir kısmı Babil'e diğer kısmı ise Şam'a gidecek olan kervan yol için hazırlıklarına başlamıştı. Bu üç gün boyunca bazı yerleri, Kızıldeniz'i ve Firavun peşlerindeyken İsrail Oğullarının denize girdikleri ve bu esnada denizin kuruyup suyun yarıldığı yeri görmek dışında bir şey yapmadım. Orada Susan [Shushonah] Adası'nı gördük. Söylediklerine göre, Kastilya'da Abensusenes denilen Yahudiler buradan gelirlermiş.

Sina Dağı'ndan dönüş, Niccolò de' Conti'nin anlattıkları

Başrahip ve keşişlerle vedalaşıp Sina Dağı'ndan ayrıldık. Bana iğneleri altından yuvarlak bir Santa Catalina nişanı vermişlerdi, ben de yokluk içinde olmakla birlikte, elimde olanlardan bir miktar bağışta bulundum ve onlara armalarımı bıraktım. Böylece Nicolo de Conti'nin de katıldığı kervanla yola çıktık. Yolculuk boyunca Hindistan'da başına gelenler dışında ondan çok az şey duydum, ayrıca bana kendi el yazısı ile yazılmış birçok şey verdi. Ona Preste Juan ve onun hükümdarlığı hakkında sorular sordum. Bana büyük bir lort olduğunu ve çok güçlü olmasalar da hizmetinde yirmi beş kralın bulunduğunu ve kutsal emirlerin gerektirdiği gibi yaşamak yerine kâfir ayinlerine katılan çok sayıda milletin de onun egemenliği altında yaşadığını söyledi.

Hindistan'da tırmanmanın fevkalade güç olduğu, muazzam yükseklikte bir dağ olduğu söylenir. Çok eski zamanlarda dağın yamacındaki-

ler, dağın tepesindekiler hakkında hiçbir şey bilmezlermiş ve yukarıdakiler de aşağıdakilerden habersizlermiş ve bir yol inşa edilmiş ve tepeden aşağıya, yukarı çıkanların veya aşağı inenlerin tutunması için bir zincir çekilmiş. Dağın tepesinde mısır ve buğday ekip biçtikleri, hayvan yetiştirdikleri, meyvelerle dolup taşan bahçelerin ve suyun olduğu yani kısacası yaşamak için gerekli her şeyin var olduğu büyük bir vadi bulunurmuş. Bir köşede muazzam bir manastır varmış. Buraya geleneksel olarak Presbiteryen papaz mertebesinde, görmüş geçirmiş, doğuştan soylu ve faziletli on iki kişi, makam boşaldığında yeni Preste Juan'ı seçmek üzere gönderilirmiş ve bu şu şekilde olurmuş: Yetişkin erkek ve kız çocukları hizmet için oraya gönderilir ve onlar birbirleriyle evlenirler ve çocuk yaparlar, orada ihtiyaçları temin edilir ve onlara at, silah, yay ve ok verilir ve savaş sanatları ve halkı yönetme sanatı öğretilir. Orada seçme hakkına sahip seçiciler günlük istişarede bulunurlar ve Preste Juan'ın makamı boşaldığında bu görev için en uygun kişiyi belirlemek üzere gözlem yaparlar ve bu hususta önceden bir karara varırlar. Şövalyeler, hükümdar öldüğünde âdet olduğu üzere onu bir tabutun içinde matem havasında o dağa götürürler. Bulundukları zirveden onların yolunu gözleyen seçiciler ise seçilen kişiyi alıp, onu ölen yöneticinin yerine şövalyelere teslim ederler. Daha sonra hükümdarın bedenini alıp layık olduğu hürmeti göstererek onu manastırlarında gömerler; şövalyeler ise [yeni] hükümdarları ile birlikte dönerler ve büyük tören ve kutlamalarla ona sadakatlerini bildirirler. Oraya hediyelerle birlikte bazı milletlerden insanlar gelir. Bazıları inciler, başkaları çok değerli taşlar, altın asalar ve herkes kendi yaşadığı, doğduğu yere özgü eşyalar getirir.

[Niccolò de' Conti] bana Seylan Dağı'nda küçük tarçın ağacının yetiştiğini söyledi. Bundan başka, büyük yuvarlak bir balkabağına benzer bir meyvenin yetiştiğini ve içinde her biri ayrı lezzette, üç ayrı meyvenin olduğunu söyledi. Ayrıca yengeçlerin toprağa ulaşıp güneşe maruz kaldığında taşa dönüştükleri bir sahilden bahsetti. Kâfirlerin yönettiği bir ülkede hacıların ziyaret ettikleri meşhur bir yerden söz etti. Burada bir kadın aynı anda iki çocuk dünyaya getirmiş ve çocuklar doğar doğmaz elleriyle gözlerini kapatıp böyle ahlaksız bir dünyada yaşamak istemediklerini söyleyip bir dağın yolunu tutmuşlar ve orada yaşayıp ölmüşler. Bunlardan birinin

öldüğü yerde su dolu bir göl, diğerinin öldüğü yerde ise çamur dolu bir göl meydana gelmiş. Bazı insanlar oraya gidip cennete gideceklerini söyleyerek kendilerini göle atarlar ve orada ölürlermiş. Başkaları ise, cesaretleriyle hatırlanmak istediklerinden ve çocuklarının iyi insanların çocukları olduğu anlaşılsın diye, makas gibi bir alet yapıp başlarını bıçakların arasına koyarak ve onu ayaklarıyla sıkıştırmak marifetiyle kendi kafalarını keserlermiş. [Nicolo de' Conti] bana ayrıca bugüne kadar gördüğü en tuhaf şeyin insan eti yiyen insanlar olduğunu söyledi. Tüm bunlar kâfir âdetidir, fakat Hıristiyanların da çiğ hayvan eti yediklerini görmüş. Çiğ eti yedikten sonra on beş, yirmi gün içinde yoğun aromalı bir bitki yemeleri gerekirmiş eğer süre uzatılırsa cüzzama yakalanırlarmış.

Ayrıca anlatılanlara göre Preste Juan, Nil'in kaynağını öğrenmek amacıyla gemiler hazırlatmış ve adamlarına çok miktarda yiyecek temin ederek onlara nehrin kaynağı hakkında bilgi toplamalarını emretmiş ve böylece adamları yola çıkmış. Birçok garip ülke, millet ve daha önce görülmemiş olağanüstü hayvanlarla karşılaşmışlar, fakat yanlarında götürdükleri yiyecekleri tükendiği için aradıklarını bulamadan geri dönmüşler. Preste Juan bundan büyük üzüntü duymuş ve açlıktan ölmeyecek birilerini göndermenin mümkün olup olmadığı hakkında tavsiyeler almış ve küçük çocukların toplatılıp, sütten mahrum bırakılarak çiğ balıkla beslenmelerini emretmiş. Bu olağanüstü bir şey değildir, çünkü Guinea'ya [Gine] gidenlerin anlattıklarına göre dünyanın o kısmında çiğ balıktan başka hiçbir şey yemeyen kâfirler bulunurmuş. Bu çocuklar büyüdüklerinde Preste Juan gemiler ve ağlar hazırlatmış ve aradıkları şey hakkında kesin bilgiler edinmeden geri dönmemelerini emretmiş. Onlar da nehrin kaynağına doğru yola çıkmışlar, farklı ülkelerden geçmişler, fakat esir edilme korkusu nedeniyle hiç kimseyle temas etmemişler ve denize benzeyen büyük bir göle ulaşmışlar ve kıyıyı izleyerek gölü besleyen suyun nereden geldiğini öğrenmek üzere gölün etrafını dolaşmışlar. Sonunda suyun göle aktığı bir açıklığa rastlamışlar ve bunu takip ederek zirvesi görünmeyen, kayadan müteşekkil, sarp ve azametli bir dağ silsilesine ulaşmışlar. Burada suyun boşaldığı büyük bir ağız bulunuyormuş ve bu dağ silsilesinin bitişiğinde ilki kadar yüksek bir başka dağ silsilesi daha varmış ve suyun oradan geldiği görülebiliyor-

muş. Gezginler aralarından birini bilgi toplaması için göndermeye karar vermişler, fakat oraya tırmanan kişi, söylediklerine göre, içeride ne olduğunu gördükten sonra aşağı inmeyi, hatta soruları cevaplamayı reddetmiş. Gruptan bir başkasını daha göndermişler fakat o da ilki gibi davranmış. Bunu gören diğerleri, daha fazla bilgi toplamanın mümkün olmadığını gördüklerinden, dağa gönderdikleri iki adamı ikna edemeden geldikleri yoldan geri dönmüşler.

Onlar döndüklerinde başlarına gelen her şeyi hükümdarlarına anlatmışlar ve ölümlülerin daha fazlasını öğrenmelerini Tanrı'nın katiyen istemediğini ve bundan dolayı orayı gizli tuttuğunu, velhasıl keşfedilebilecek başka hiçbir şeyin kalmadığını söylemişler. Niccolò de' Conti bana, evlilikte çeyiz alma âdetinin olmadığı kâfir halklar gördüğünü ve eğer ilkin erkek ölürse, kâfirlerin ölüleri yaktıkları gibi, kadının da kendini yaktığını söyledi. Ancak ilkin kadın ölürse erkeğin aynı şeyi yapmadığını, çünkü erkeklerin kadınlar için değil; kadınların erkekler için yaratıldığını ve eğer asıl olan yok olursa tali olanın sözünü etmeye değmeyeceğini söylerlermiş. Bu şu şekilde gerçekleşir: Bir erkek öldüğünde bedenini yakılacağı yere koyarlar. Daha sonra kadın, bunun ilkinden daha güzel bir düğün olduğunu ve kocasının gittiği yerde ona sonsuza dek eşlik edeceğini söyleyerek en güzel şekilde giyinir. İnsanlar şölen tertip ederler ve hem kadın hem de onun soyundan olanlar şarkılar söylerler ve kadın kocasına eşlik etmek için bu dünyadan ayrılmak üzere olduğundan öteki dünyaya haber göndermek isteyenin olup olmadığını sorarlar. Daha sonra kadının giysilerini çıkartırlar ve kefen benzeri bir matem elbisesi giydirirler ve bu sırada ağıt yakıp hazin şarkılar söylerler. Ardından kadın herkesi selamlar ve başını kocasının sağ kolunun üzerine koyarak onun yanına uzanır ve sonunda insanlar kadının sadece bu kol tarafından şereflendirildiği ve korunduğu sürece yaşaması gerektiğiyle ilgili birçok şey söyleyip onları ateşe verirler. Böylece kadın, neşeyle ve seve seve ölüme gider. Aynı gelenek bir başka yerde daha görülür, fakat şöyle bir fark vardır: Düğün kutlamaları yapılırken kadına yakılmak isteyip istemediğini sorarlar. Eğer kadın ateşe verilmeye razı olursa onun için yukarıda bahsedilenler uygulanır, fakat bunu kabul etmezse çeyiz vermek zorundadır. Kocası öldüğü zaman aynı tören gerçekleştirilir,

fakat ateşe verme kısmına gelindiğinde kadının yerine onun başlığı konur ve kadın, çeyizini kocasının varislerine tazminat olarak verir. Yakılmayı reddeden kadınlar kötü ve meşru olmayan eşler olarak kabul edilir. Söylendiğine göre bu durumda olan çok az kadın bulunur ve yakılmayı reddeden kadınlardan biri utancından ülkeyi terk etmiş ve Babil'e gelmiş. Niccolò de' Conti onu orada görmüş.

Niccolò de' Conti bana, soyulmuş olmasına rağmen hâlâ elinde inciler ve değerli taşlar gibi kıymetli eşyalar olduğunu söyledi, fakat en çok elindeki sağaltıcı ilaçların miktarı üzerinde durdu. Söylediğine göre bunlar o kadar çokmuş ki değeri tahmin dahi edilemezmiş. Bana çok kıymetli bir yakut ve en kaliteli ipek kadar narin otlardan yapılmış, yuvarlak bir şapka gösterdi ve Tanrı onun Hıristiyan topraklarına güvenli bir şekilde ulaşmasına izin verirse mallarını satmak için en iyi pazarın neresi olduğunu sordu. Ona, imparatorun o sıralar Polonya kralı ile savaştığını ve krallığına kısa süre önce döndüğünü ve elinde çok az varlığı bulunduğunu, uzun süren savaşlar nedeniyle Fransa'nın ise ondan daha az varlığa sahip olduğunu ve İtalya'yı benden daha iyi bilmekle birlikte, onların da malları sadece yeniden satmak üzere satın aldıklarını söyledim. Ona, ilk olarak krallığımızın büyük ve zengin olması nedeniyle, ikinci olarak savaşları her zaman kazanmamız ve hiç mağlup edilmemiş olmamız nedeniyle en iyi pazarı İspanya'da bulabileceğini düşündüğümü söyledim.[126] Halkın çok zengin olduğunu ve böyle şeylere herkesten daha fazla değer biçeceğini söyledim. Böylece o da İspanya'ya gelmeye karar verdi.

Ona, bazılarının anlattığı gibi tek ayaklı ve tek gözlü veya yarım metre yükseklikte veya bir mızrak boyunda insan şeklinde yaratıklar görüp görmediğini sordum. Böyle bir yaratıkla karşılaşmadığını, fakat çok tuhaf şekilleri olan hayvanlar gördüğünü söyledi. Kâfir topraklarında devasa boyutlarda ve kar kadar beyaz olan, normal şartlarda hemen hemen tamamen siyah renkli olduklarından çok tuhaf görünen bir fil gördüğünü ve onu altından zincirlerle bir sütuna bağlı tuttuklarını ve ona tanrı gibi tapındıklarını söyledi. Preste Juan'a götürdükleri bir katır gördüğünü, bunun bir av köpeğinden daha büyük olmadığını ve sayılabilecek bütün renklere sahip

126 Tafur burada Kastilya Krallığı'nın Müslümanlara karşı giriştiği ve söz konusu dönemde artık son safhasına girmiş bulunan *"reconquista"* yani *"yeniden fetih"* olarak adlandırılan savaşlarda elde edilen başarıdan söz etmektedir.

olduğunu ve bundan başka tek boynuzlu ve tarif etmesi uzun zaman alacak birçok başka hayvan gördüğünü söyledi. Bana fillerin üzerine, savaşa girdiklerinde kullanmak için kaleler kurduklarını gördüğünü söyledi. Preste Juan ve halkı başka hiçbir söze gerek kalmayacak kadar imanlı Katolikler ve iyi Hıristiyanlar olmalarına rağmen Roma Kilisesi'nden habersizmişler ve ona bağlı değilmişler. Bu hükümdara karşı fevkalade büyük saygı duyulur ve ondan korkulurmuş, öyle ki eğer tabiiyetinde bulunan en cebbar kişi [dahi] ölmesini gerektiren bir iş yaparsa; ona, mektubu taşıyan kişi tarafından idam edileceğini bildiren bir mektupla bir hizmetkâr gönderirmiş ve o kişi de bu mektuba itaat ederek başını eğer ve ölüm cezasını kabul edermiş. Niccolò de' Conti, Preste Juan'a büyük bir altını hediye olarak getiren soylu bir lort gördüğünü, getirdiği hediye için çok övündüğünü ve daha önce hiç kimsenin böyle bir hizmet yapmamış olduğuyla böbürlenerek birçok şey söylediğini; Preste Juan'ın ise, hak ettiğinden daha az olmamak kaydıyla ona yapabileceği en iyi hizmetin bu olduğunu söyleyerek lordun derhal idam edilmesini emrettiğini anlattı.

Ayrıca bu yerde insanlar kara büyü konusunda çok yeteneklilermiş ve Niccolò de' Conti onları, Kızıldeniz'de yol aldıkları sırada iblislere danışırken görmüş. Geminin ana direğinde bulanık siyah bir belirtinin bir aşağı bir yukarı hareket ettiğini fark etmiş. Gemiciler onu durdurmuşlar ve "Yolculuğumuz esnasında karşımıza ne çıkacak?" diye sormuşlar. Bunun üzerine bu belirti onlara [şöyle] cevap vermiş: "Altı gün boyunca deniz sütliman olacak ve yağ gibi durulacak, gemi yol almayacak; fakat hazırlıklı olun, çünkü güçlü fırtınaların görüleceği bunun gibi başka günler gelecek." Nicolo di Conti gemilerin büyük evlere benzediğini ve başka gemilere benzemediğini söyledi. Bu gemiler on ya da on iki yelkenliymiş ve içlerinde büyük su sarnıçları bulunurmuş; çünkü orada rüzgârlar çok kuvvetli değilmiş ve denizdeyken ada veya kayalık korkusu yokmuş. Bu gemiler tüm yükü malların boşaltıldığı liman olan Mekke'ye taşırlar ve mallar burada kervanlara aktarılırlar. De' Conti bana Mekke'nin Sevilla'dan daha büyük bir yer olduğunu söyledi. Şehir hiçbir senyöre bağlı değildir; sadece papa gibi dini liderleri bulunur ve sultana imparator gözüyle bakarlar. Orada Muhammed'in bedenini tuttukları muazzam bir cami bulunur ve oraya gelen bazı yerliler ve Etiyop-

yalılar [...][127] orada ellerinde ne kadar Müslüman varsa [...] ve hatta onları Müslüman yaparlar. Ayrıca onların Hindistan'dan Etiyopya'ya ve Mısır topraklarından Akdeniz'e akan ve iki kola ayrılarak biri İskenderiye'de, diğeri ise Dimyat'ta denize karışan Nil sularına set çektiklerini söyledi. Eğer bu nehrin suyunun akışı dursa, ülke ıssız bir yer olurdu.

Niccolò de Conti, Preste Juan'ın kendisini her zaman sarayında istediğini ve ona prensler ile sahip oldukları toprakları ve yürüttükleri savaşlar hakkında bilgi almak niyetiyle kimi sorular sorduğunu söyledi. Oradayken Preste Juan'ın, Hıristiyan prenslerine iki kez elçi gönderdiğini görmüş, fakat onlardan herhangi bir haber alınıp alınmadığını duymamış. Bununla birlikte Preste Juan'ın buradan [İspanya'dan] oraya [Kudüs'e] olan mesafeden daha uzakta bulunan [ülkelerinden] Kudüs'e konuklarıyla birlikte gelmek üzere hazırlıklar yaptırdığını görmüş. Yerlilere Hıristiyanlığı öğreten Aziz Thomas'ın bedeninin bulunduğu kiliseyi görmüş. Ayrıca Nil'in yükselmesiyle birlikte yeryüzü cennetinden akıp gelen, aloen [sarısabır] esansı dedikleri tortunun nehirle birlikte taşındığını anlattı. Aziz Thomas'ın zamanında, onun vaaz vererek gezdiği fakat insanların ona itibar etmediği dönemde Nil'in sularıyla birlikte olağanüstü büyüklükte bir ağaç gelmiş ve orada karaya oturmuş. Halk senyörlerine gidip ondan, doğanın bu büyük mucizesini ve bilinen [bütün] ağaçlardan daha büyük olan bu aloen ağacını görmesini istemişler ve senyör derhal ağacın olduğu yere gelmiş ve ağacı gördüğünde öküzlerle taşınması emretmiş, fakat ağacı yerinden hareket ettirememişler. Bunun üzerine, söylenene göre ağacın kesilmesini emretmiş fakat alet edevatları ağaca işlememiş. Bu sırada orada bulunan Havari Aziz Thomas onlara, eğer vaftiz olurlarsa ve bu mucizeyi meydana getiren Tanrı'ya iman ederlerse, o ağacı tek başına kendi elleriyle kaldırıp onu nereye isterlerse oraya taşıyacağını söylemiş. Senyör de eğer söylediğini yaparsa halkı ile birlikte [Tanrı'ya] iman edeceklerini söylemiş. Bunun üzerine Aziz Thomas istavroz çıkarıp, ağacı yüklenmiş ve onu gösterdikleri yere taşımış. İnsanlar mucizeye şahit olduklarında vaftiz olup Hıristiyanlığı kabul etmişler. Daha sonra Havari, ağacı almış ve onu parçalara ayırıp her tarafını bu parçalarla kapladığı bir şapel meydana getirmiş. Havarinin bedeni şimdi o şapelde gömülüdür. Yerliler bugün ona

127 Okunamayan bölümlere işaret eden noktalar orijinal yazmada belirtilmiştir.

büyük hürmet gösterirler ve onun gömülü olduğu yerden toprak alıp bunu topak yaparlar ve öldükleri zaman iletişim kuramazlarsa bunlardan birini yemenin kâfi geleceğini söyleyerek bunları her zaman göğüslerinde taşırlar. Niccolò de' Conti bana bu topaklardan beş altı tane kadar vermişti, bunlar bugün hâlâ bendedir. Büyük Hindistan halkı bize göre biraz daha koyu tenlidir, fakat insanlar Etiyopya'da çok daha koyu renktedirler ve sıcak kuşak dedikleri Ekvator'daki zencilere kadar bu böyle gider.

Babil [Kahire]

Yolculuğumuz, ilerlediğimiz güzergâh zorluklarla dolu yollardan oluştuğu için on beş gün sürdü, fakat Niccolò de' Conti'den dinlediğimiz güzel havadislerden aldığımız haz bu zorlukları hafifletmişti. Sonunda Babil'e vardık ve Kastilyalı olan ve hakkında daha sonra bilgi vereceğim Pedro de la Randa'nın kutsal bedeninin gömüldüğü Santa Marta Kilisesi'nde her gün buluşmak üzere sözleştik, çünkü ben sultanın baş tercümanıyla birlikte konaklamalıydım. Niccolò de' Conti ise konaklamak için Müslümanların arasında bir yer bulmak zorundaydı. Oraya gittiğimde beni ağırlayan ev sahibi sanki kendi öz oğlu ona geri dönmüş gibi beni büyük bir mutlulukla karşıladı. Ertesi gün Niccolò de' Conti, sultanı görmeye gitmiş ve yol tezkeresini hiçe sayan insanların bulunduğu yollar hakkında şikâyette bulunmuş ve onu Müslüman olmaya nasıl zorladıklarını ve onu nasıl soyduklarını anlatmış. Sultan onu üzüntüyle dinlemiş ve bunu telafi etmek üzere Nicoló de' Conti'ye birçok ihsanda bulunmuş ve onu, diğeriyle aynı mertebede olmak üzere, baş tercümanı yapmış ve ona Babil'de bir ev vermiş. Ertesi gün Niccolò de' Conti buluşmak üzere anlaştığımız o kiliseye geldi. Sultanla arasında neler geçtiğini ve sultanın onun için neler yaptığını anlattı ve artık sultanın sarayında bir görevi olduğu için ülkesine gidebileceğini, limanları ziyaret edebileceğini ve Tanrı'nın izniyle, maiyetindekilerle birlikte güvenli bir biçimde Hıristiyan ülkelerine ulaşabileceğini ümit ettiğini söyledi. Venedik'e gideceğim için oraya bazı mektuplar götürmemi istedi ve ne zaman yola çıkacağımı sordu. Ona böyle uzun bir yolculuktan dolayı hayli yorgun olduğumu ve burada yirmi veya otuz gün kalacağımı söyledim ve öyle de yaptım. Bu süre boyunca hem baş tercüman

olan Kastilyalı ev sahibim hem de Niccolò de' Conti ile birlikte Babil'in mühim yerlerini gezmek dışında pek az şey yaptım.

Yanında konakladığım baş tercüman bir gün, ölen son sultanın Pedro de la Randa adlı Kastilyalı ile başına gelenleri anlattı. Anlattıkları şöyleydi: Pedro de la Randa bu sularda cesaretiyle bilinen bir korsanmış, fakat bir gün bir Mağrip gemisine mağlup olmuş ve esir düşmüş, onu da yanlarında götürürlerken bir Katalan korsanla karşılaşmışlar ve Katalan korsan Magriplileri mağlup edip gemiyi ve onunla birlikte Pedro de la Randa'yı ele geçirmiş. Korsan Pedro de la Randa'yı tanıyormuş ve onun meşhur biri olduğunu bildiğinden zararlarını tazmin edip ona bir gemi ve para vermeyi teklif etmiş. Bunun karşılığında ise Pedro de la Randa'dan, her zaman onun yanında olacağına ve onlarla beraber kalacağına dair söz vermesini istemiş. Pedro de la Randa teklifi memnuniyetle karşılamış, fakat yemin etmiş olduğu için, hiçbir zaman Hıristiyanlarla savaşmayacaklarına ve sadece Müslümanlarla savaşacaklarına dair teminat istemiş. Katalan korsan onunla anlaşmış ve birlikte Rodos'a gelmişler ve sefer için gerekli ne varsa orada hepsini temin etmişler. Denize açılıp Magriplilerle savaşlara girişmişler ve onların birçok gemisini ele geçirerek Hıristiyanlara zulmedenlere korku salmışlar. Bu ikisinin şanı o kadar çok yayılmış ki, Müslümanlar sanki en büyük iki Hıristiyan prensi denize açılmış gibi korkuya kapılırlarmış.

Savaşlar devam etmiş, eğer denizde ele geçirecek hiçbir şey yoksa bunlardan biri karaya çıkıyor diğeri ise gemileri koruyormuş ve bir gün yine bu âdetlerine göre hareket etmişler ve Katalan korsan akın için Dimyat'ta karaya çıkmış, fakat çok sayıda Müslüman onlara karşı savaşa tutuşmuş, bu yüzden Müslümanlar onları ağır biçimde bastırmışlar. Gemisinden vaziyeti gören Pedro de la Randa yardım için karaya çıkmış, fakat onlara karşı savaşan Müslümanların sayısı hayli fazla olduğundan her ikisini de esir alıp sultana götürmüşler. Sultan Müslümanları büyük zarara uğratan ünlü korsanı getirdiklerini öğrendiğinde bundan fevkalade memnun olmuş ve Pedro de la Randa'ya, halkına çok büyük zararlar veren kişinin kendisi olup olmadığını sormuş. Pedro de la Randa ise bunu kabul etmiş. Sultan bunu neden yaptığını sormuş. Pedro de la Randa onların Hıristiyanlığın düşmanı olduklarını, eğer kendileri bunu yapmazsa aynısının Hıristiyanlara yapılacağını söylemiş. Bunun üzerine sul-

tan, ilahi adaletin yerini bulması için ve yaptıklarının cezası olarak Pedro de la Randa'nın din değiştirip Müslüman olmasını ve bu sayede yaptığı kötülükleri göreceğini ve böylece onu affedebileceğini ve ona ihsanda bulunabileceğini söylemiş. Sultanın ona sunabileceği tüm lütuflara karşın Pedro de la Randa, böyle bir şey ruhunu kaybetmek anlamına geleceği için bu isteği yerine getirmeyeceğini söylemiş. Sultan derhal kafalarının vurulmasını emretmiş, Katalan korsan Müslüman olacağını söylemiş. Bunun üzerine Pedro de la Randa sultana yaklaşıp özel olarak ona: "Efendim, eğer benim yol arkadaşımı öldürterek intikamımı alırsanız Müslüman olurum" demiş ve sultan bunu memnuniyetle kabul etmiş. Daha sonra Pedro de la Randa, Katalan'a ayrı bir yerde: "Dostum, artık inancımızdan vazgeçsek dahi hayatımızı kurtaramayız, sultan bizi öldürmeye karar verdi. İşte durum böyleyken günahlarımızı affetmesi için Tanrı yolunda şehadeti kabul edelim. Katalan bunların güzel sözler olduğunu söylemiş ve şehit olmaya razı olmuş ve hemen idam edilmiş. Ardından Sultan, Pedro de la Randa'ya: "Ben anlaşmamızın bana düşen kısmını yerine getirdim, sen de sana düşen kısmı yerine getirecek misin?" diye sormuş. Pedro de la Randa şöyle cevap vermiş: "Sultan! Bunu sadece dostumun ruhunu kurtarmak için yaptım; çünkü onun ruhu, korkusundan Müslüman olmayı kabul edecek kadar zayıftı, şimdi bana ne yapmak istiyorsan yap!" Sultan şöyle cevap vermiş: "Bana sadakatle hizmet et, emrime itaat et ve benimle savaşlara katıl ve [böylece] sana hayatını bağışlayacağım." Pedro de la Randa ise "Hıristiyanlara karşı savaşmamak koşuluyla" diye cevaplamış. Sultan bunu kabul etmiş ve ona: Seni, hiçbir zaman Hıristiyanlarla savaştırmayacağıma söz veriyorum, seni maiyetimdeki Hıristiyanların yöneticisi yapacağım ve eğer bana sadakatle hizmet edersen sana birçok ihsanda bulunacağım" demiş ve böylece söz vermiş. Sultan ona bir ev hazırlanmasını, hizmet için adam gönderilmesini ve hayatını idamesi için gerekli her şeyin temin edilmesini emretmiş. Ayrıca amirallerinden birini çağırmış ve onun yerine Pedro de la Randa'yı bu göreve getirmiş. Söylediklerine göre sultan şehre dönmek üzere oradan ayrılırken, bu amirali çağırıp ona: "Hıristiyanın ve yanındakilerin şaraplarını eksik etmeyin böylece kendi ülkelerini özlemezler" demiş. Bu hikâye benimle birlikte olan tercüman tarafından, önceki sultanı yüceltmek ve benim gibi bir Kastilyalı hakkında güzel şeyler konuşarak beni memnun etmek niyetiyle anlatıldı.

Bu sultan öldüğünde halefi yerini almış ve hemen bir şövalye göndererek, idam edilmek üzere Pedro de la Randa'nın getirilmesini emretmiş. Ama şövalye, Pedro de la Randa ile kaçmış ve birlikte saklanmışlar. Sultan onları her yerde aramış ve her ikisini de ele geçirmiş ve Pedro de la Randa'ya Hıristiyanlığı inkâr edip Müslüman olmasını buyurmuş. Ancak o bunu kabul etmemiş ve bunun üzerine kafası vurulmuş ve Hıristiyanlar bedeni alıp onu Babil'de bulunan Santa Marta adlı kilisede gömmüşler ve bu olay orada birçok mucizenin gerçekleşmesine neden olurmuş.

O gün bir infaz gerçekleştirildi. Olay şöyle gelişti: İdam edilmek üzere üç adam getirdiler, ben suçlarının ne olduğunu sordum. Tercüman önceki gece bir sarrafın soyulduğunu ve bu adamların sarrafın komşuları olduğunu ve hırsızları gözetlemediklerini, komşularının mallarını kendi malları gibi gözetmedikleri için de idama mahkûm olduklarını söyledi. Ben de: "Öyle görünüyor ki suçsuz ve günahsız insanları cezalandırıyorsunuz, bu canavarca bir ceza!" dedim. Ancak tercüman: "Çok kalabalığız ve Tanrı her gün sayımızı artırıyor. Eğer hem suçluları hem de [suçu] izleyenleri cezalandırmasaydık, bizim için yaşamak mümkün olmazdı. Biz sadece adaleti sağlamıyoruz; ayrıca eğer gerekli görürsek, onu zalimane ve merhametsiz bir yoldan uyguluyoruz.

Babil'de görmeye değer en önemli, en kıymetli ve en görkemli şey *Alcaycería*dır [Pazar]. Büyük Hindistan'dan gelen büyük miktarda mal, özellikle inciler, değerli taşlar, baharatlar, esanslar ve hoş kokulu şeyler, ipekler ve kumaşlar orada satılır. Hindistan'dan getirilen ve tüm dünyaya dağıtılan malların hesabını tutmak imkânsızdır ve burası daha önce bahsettiğim tüm bu malların [satıldığı] başlıca pazardır. Kahire'nin sokaklarında göğüslerine iliştirilmiş bir tür ayna taşıyarak gidip gelen bazı insanlar bulunur. Bunlar Müslümanların saç ve sakallarını tıraş eden berberlerdir ve sokaklarda bağırarak gidip gelirler. Ayrıca yaklaşık on veya on iki yaşlarında olan ve "kim tıraş olmak ister" diye benzer şekilde bağırarak gezinen zenciler bulunur. Bunlar hamamlarda gizlice temizlenmeyi âdet edinmiş kadınlara hizmet eden hizmetkârlardır. Her türlü ihtiyaç için sokaklarda, birilerinin bunlara ihtiyacı var mı diye soruşturan tacirler bulunur. Hatta aşçılar, ocak, ateş ve satmak üzere güveç kaplar taşıyarak bir aşağı bir yukarı gidiyorlardı. Baş-

kalarında meyve tabakları vardı ve çok kalabalık olduğu halde nehrin suyu dışında başka su kaynağı olmadığından, çok sayıda insan da develerin ve katırların üzerinde veya kendi sırtlarında taşıdıkları suyu satmak üzere bir o tarafa bir bu tarafa gidip geliyorlardı. Tanrı lazım gelen sıcaklığı sağladığı için yaz meyveleri fevkalade olgundurlar. Sıcaklıkların çok yüksek olduğu bazı zamanlar gözlere tesir eden keskin bir esinti olur ve birçok insan sarhoş gibi gezinir ve bu esnada meyvelerin pek çok koruyucu etkisini görürler. Ülke fevkalade müreffehtir, çünkü havası, suyu ve bütün yemekleri güzeldir. O yörede develer hayli iridirler, ama sağlıklı olmakla birlikte hızlı değillerdir. Katırlar ise görünümleri ve ölçüleri bakımından en güzel hayvanlardır, hızlıdırlar; dizgin ve eyer ile güzel biçimde donatılırlar.

İskenderiye, Kıbrıs ve Rodos

Babil'de otuz gün kaldım ve bu sürenin sonunda; sultanla, bana Venedik'e götürülmek üzere mektuplar vermiş olan Niccolò de' Conti'yle, beni evinde ağırlayan ve bana aileden biriymişim gibi davranan baş tercümanla ve onun karısı ve çocuklarıyla vedalaşarak oradan ayrıldım. Ayrılırken yanımda getirdiğim iki Hindistan kedisi, iki papağan, esanslar ve içinde hâlâ bende olan bir turkuaz da bulunan daha başka şeyler hediye ettiler. Ayrıca yolculuğum için erzak verdiler. Babil'den ayrılıp Aşağı Nil boyunca yolculuk ettim ve orada, yolun ikiye ayrıldığı bir kavşağa ulaştım. Daha önce ziyaret etmiş olduğum ve Dimyat'a giden sağ kolu geride bırakıp İskenderiye yakınlarındaki Roxeto[128] adlı yere doğru akan kolu takip ettim. Roxeto'dan sonra İskenderiye'ye geçtim. İskenderiye olağanüstü bir şehirdir. Orada Azize Catalina'nın doğduğu ve şehit düştüğü kutsal mekânları gezerek üç gün geçirdim. Burada ayrıca kapalı bir mezar odası bulunur. Azize Catalina'yı üzerine koydukları arabanın burada olduğu söylenir. Bu şehir büyük bir limandır ve Hıristiyanların, mallarını boşaltıp yüklediği büyük bir yerdir. Burayı yeterince gezdikten sonra kara yoluyla Dimyat'a gittim, fakat Kıbrıs kralının bana tahsis ettiği gemi orada değildi. Gemi, Kudüs sahili boyunca yol aldığından, orada sekiz gün boyunca geminin gelmesini beklemek zorunda kaldım.

128 Mısır'da İskenderiye'nin doğusunda bulunan Reşit adlı Akdeniz şehri.

Sultanın baş tercümanının beni tavsiye eden mektubunu getirdiğim Dimyat valisi tarafından büyük hürmetle karşılandım. Daha önceden istenmiş olan *cocatriz* derisini soruşturmasını ve eğer elinde varsa Kıbrıs kralına göndermesini bildirdim. Bana yeni avlanmış bir tane teklif etti, fakat çok fena kokuyordu. Bana kalsa *cocatriz* derisinin yerine, valinin orada bulunan fevkalade güzel kızını alıp götürmek daha iyi olurdu. Daha sonra denize açıldım ve yedi günün ardından, çok sıhhatsiz bir yer olan ve daha önce de karaya çıkmış olduğum Baf Limanı'na ulaştım. Oraya gittiğim gün bir papaz ve onun iki refakatçisi ölmüşlerdi ve karaya çıkar çıkmaz, ölen papaza ve refakatçilerine ait binek hayvanların sırtında yola devam etmemiz mümkün olduğu için Tanrı'ya şükrettim. Nicosia'da olan Kıbrıs kralının sarayına doğru yola koyuldum. Kralın bana tahsis ettiği tercüman gelişimi kral ve kardinale bildirmek üzere önden gitti. O gece bir kasabada kalmam için haber gönderdiler; çünkü ertesi sabah bir karşılama ile beni onurlandırmak istiyorlardı ve böyle de yaptılar. Ertesi sabah, yoldayken, kralın sarayından beni karşılamak üzere yola çıkmış olan birçok soylu insanla karşılaştım. Bana kralın huzuruna çıkana kadar eşlik ettiler. Oraya vardığımda kralı, kardinali ve onlarla birlikte birçok mühim şahsiyeti gördüm ve orada iyi şekilde ağırlandım, sanki kendi yurttaşlarıymışım gibi bana çok dostane davrandılar ve böylesine uzun bir yolculuğun ardından sağ salim döndüğüm için Tanrı'ya şükrettiler. Kral ona hizmetlerimden dolayı müteşekkir olduğunu söyleyip, her ne o istersem isteyim yerine getirmeyi teklif etti. Bir süre sonra kralın huzurundan ayrıldım ve orada bulunan amiral beni daha önce olduğu gibi evine götürdü, orada fevkalade bir misafirperverlikle ağırlandım.

Ertesi gün sabah tüm halk arasında büyük bir hengâme yaşandı ve herkes, kardinal başta olmak üzere, kız kardeşi Hanımefendi Inés ve krallığın önde gelenlerinden bazıları, krala karşı, onun himayesindeki Jacobo Guiri adlı hâkimi öldürmek ya da ele geçirmek maksadıyla silahlandılar. Kral şehrin bir ucunda bulunan Cibdadela adlı kaleye sığındı, fakat onu kuşattılar ve koruduğu hâkimin saraydan uzaklaştırılmasını ve bir yıllığına sürgüne gönderilmesini talep ettiler. Kral talebi kabul edip bunun için yemin etti ve yemini derhal yerine getirildi ve böylece etrafındaki kuşatma

kaldırıldı. Kral ertesi gün beni çağırdı ve kardinal ile bazı soyluların huzurunda yolculuğumun masrafını karşılamak üzere ondan ne istersem almamı söyledi. Bu konuda ısrarcı idi. Benim ona çok daha fazla borçlu olduğumu ve dönüş yolum için gerekli masrafları karşılayabileceğimi söyledim. Bununla birlikte ondan, güvenli bir şekilde yolculuk edebilmemi temin için bir yol tezkeresi vermesini ve beni Rodos'a götürecek bir gemi tahsis etmesini istedim. Böylece yolculuk için hazırlıklara başladım, kral ise beni alıkoymak istiyordu. Benden en azından sekiz gün kalmamı istemişti, ben de onu memnun edeceğini düşündüğümden teklifini kabul etmek zorunda kaldım. Ben, bu sürede en güzel şekilde istirahat ederken, beni götürecek olan gemi de hazırlandı. Krala veda ettim –yol tezkeresini muhakkak istemeye istemeye veriyordu. Bana, hâlâ bende bulunan bir nişanını, on parçadan oluşan devetüyü[129] kumaş ve en iyilerinden keten kumaşlar, bir leopar [derisi] ve Rodos'a yapacağım yolculuk için bir yıllık ihtiyacı karşılayacak miktarda erzak verdi. Ben henüz ayrılmamışken krala, biri Savoy, diğeri Alman dukalıklarından iki elçi geldi. Her biri kralın kendi kızlarıyla evlenmesini teklif ediyorlardı. Taraflardan herhangi biri ile bir uzlaşmaya varılıp varılmadığını duymadım, fakat başka bir evliliğin planlandığı ve Rodos yöneticisi tarafından, Urgel de Aragon kontunun kızlarından biri –Portekiz naibi Infante Don Pedro'nun karısının kız kardeşi– lehine yoğun baskı uygulandığı söyleniyordu. Kralın konseyinin ise özellikle Savoy dükünün kızıyla yapılacak bir evliliği desteklediği izlenimini edindim ve sanırım gerçekleşen de bu oldu.[130]

Kral, on altı veya on yedi yaşlarında boylu poslu bir gençtir. Bacakları pek hacimlidir, öyle ki kalçası ile bacakları hemen hemen aynı ölçüdedir. Cömert bir insandır ve yaşına göre mükemmel bir kavrayışı vardır. Neşeli biridir ve vücudu özellikle biniciliğe çok uygundur. Hiç şüphesiz, ülkesi o kadar sağlıksız olmasaydı bir süreliğine ona hizmet etmekten büyük mem-

129 *Chamelote*: Devetüyü kumaşa verilen isim olmakla birlikte kimi zaman narin ipek de bu isimle adlandırılmıştır.

130 Kral III. Janus iki kez evlendi: ilki Monferrato markisinin kızı Amadea Palaiologina ile Tafur'un seyahatnamesinde sözünü etmiş olduğu gibi 1437'de kararlaştırıldı, düğün ise 1440'ta gerçekleştirildi. Kralın ikinci evliliği ise Moralı Despot Theodoros'un kızı Helena Paleologos ile oldu. Bu ikinci evlilikten despotun halefi olacak Charlotte adını verecekleri kızı dünyaya gelmiştir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 104, 2 numaralı dipnot.

nuniyet duyardım, fakat böylesine perişan bir ülkede, bir yabancı için yaşamak hemen hemen imkânsızdır. Hem bu yüzden hem de Müslümanlarla yapılan savaş nedeniyle Kastilya'ya dönmek zorunda olduğumdan yolculuğuma elimden geldiğince hızla devam etmem gerekiyordu.

Nicosia'dan ayrılarak, beni Rodos'a götürecek geminin beklediği Aherines'e gittim. Aherines, Archiles'in [Akhilleus] kurduğu kadim bir şehirdir ve ismini ondan alır. Küçüktür, fakat tahkim edilmiştir ve muntazam şekilde surlarla çevrilidir, geniş olmasa da güzel bir limana sahiptir. Liman zincirlerle kapatılmıştır ve iyi korunur. Tutsak edilmeden önce Kral Iánus'un, kardinal, amcası, Hanımefendi Inés ve onlarla birlikte başka birçoklarının kaçtığı yer işte burasıdır. Batı rüzgârlarına açık olduğundan Kıbrıs'taki en sağlıklı yer burasıdır. Kralın beni Rodos'a götürmek için hazırlanmasını emrettiği ticaret gemisi ile ona eşlik eden bir yük gemisi oradaydı. Limandan ayrılıp denize açıldık ve gün ortasında San Pifani Burnu'na[131] ulaştık. Daha sonra Satalya Körfezi'nden[132] Türkiye istikametine doğru denize açıldık, fakat saat henüz iki olmamışken, gemimizi ele geçirip batırmak maksadıyla bir Türk kadırgasının bize doğru geldiğini gördük. Bunlar, bir gemilerinin Katalanlar tarafından Kıbrıs'ın limanı açıklarında ele geçirilmesinin intikamını almak istiyorlardı. Yelken ve küreklere sarıldık, onlar da aynını yaptı; bu sırada dua etmeye dahi fırsat bulamamıştık ve kollarımız kürek çekmekten bitap düşmüştü. Yanımda bir Katalan kadırgasının marineli bulunuyordu ve kaptanın yeğenini öldürmüştü. Seren direğinin ucunda asılmasına karar verilmişti, fakat ağırlığından dolayı urgan kopmuştu. Bunun üzerine Tanrı'nın onun kaderini böyle çizdiğini düşünüp kaptana onu bana vermesi için yalvarmıştım, kaptan da buna razı olmuştu. İşte kurtuluşumuzun yolu bu marinel oldu; çünkü çok yetenekli bir gemiciydi. Daha hızlı ilerlemesi için gemiyi yüklerinden kurtardı, fakat mal yüklü diğer gemi ağırlıklarını denize atmadı ve geç saatlerde, güneş batarken, Türkler o gemiye yetişerek batırdı, mürettebatın tamamı boğuldu. Meydana gelen karışıklıkta, mesafeyi biraz açmak için zaman kazandık ve hava kararmaya başladığında yelkenleri olabildiğince açtık ve hep beraber küreklere asılıp elimizden gelenin en iyisi için çabaladık.

131 Kıbrıs'ın batı kıyısında bugün Akamas adı ile bilinen yarımada. Bkz. Claude Delaval Cobham (haz.), *Excerpta Cypriamaterials for a History of Cyprus*, Cambridge University Press, 1908, s. 163.
132 Katalya ya da bugünkü adıyla Antalya Körfezi'nin ortaçağda bilinen ismi.

Karanlık çöktüğünde yelkenleri indirdik ve ses çıkmaması için mümkün olduğunca sessiz şekilde kürek çekerek yönümüzü sağa çevirdik ve kadırga bizi görmeden yanımızdan geçip gitti. Katalan marinel, kadırganın demir atıp bizi bekleyebileceğini, bu yüzden rotamızı değiştirmemiz gerektiğini söyledi; çünkü gemimiz küçük olduğundan bizi ele geçirebilirlerdi. Böylece açık denize yöneldik ve kadırganın karaya doğru yaklaştığını gördük Gece yarısı güney rüzgârları arttı ve dalgaların her biri bizi bir o yana, bir bu yana savurdu. Böyle bir yerde boğulmaktansa Türklerin eline geçmeyi yeğlerdim! Bu sırada adamlarımdan birini denize atmaya çalıştılar, fakat kendimizi cesurca savunduk. Fırtınanın önünden Meis'e[133] doğru kaçtık ve oraya saat üçte ulaştık ve kadırganın iki saatten daha kısa bir süre önce buradan ayrıldığını öğrendik. Orada demirlemeye uygun bir limanda karaya çıktık, büyük bir kalenin bulunduğu tepeye tırmandık ve büyük bir tehlikeyi savuşturmuş olarak istirahate çekildik. Bu kale Rodos Şövalyelerine aittir ve ada olduğu halde Ermenistan vilayetinin bir parçasıdır. O kadar dağlık bir yerdir ki hiçbir hayvan buraya tırmanamaz. Aşağıda, liman girişinde Rodos Şövalyeleri için büyük bir gelir kaynağı olan bazı tuz madenleri bulunur.

Meis Adası'ndan ayrıldık ve o kadırgadan dolayı dinmeyen bir korkuyla Rodos'un yolunu tuttuk. Ayrıca kötü hava koşullarıyla karşılaştık, fakat iki gün içinde Rodos'a ulaşarak limana girdik. Ben, Rahip Nuño de Cabrera ile görüşmeye gittim. Aslen Kastilyalı olup dinimize mensup seçkin bir şövalyedir ve oradakilerin en zengini ve en meşhurudur. Rahip beni büyük bir sevinçle ve yakınlıkla karşıladı. Bana o kadar müşfik davrandı ki, eğer benimle ilgilenmeye katlanmamış olsaydı sanırım çektiğim onca ıstıraptan sonra ölmüş olurdum. Kendi evimde dahi bu kadar hürmet ve hizmet göremezdim. Oraya varışımın ikinci günü Rodos'un yöneticisi büyük üstadı[134] görmeye gittim ve ona, Kıbrıs kralının aralarındaki meselelerle ilgili bana

133 Anadolu, Kıbrıs ve Rodos arasında yürütülen ticarette güvenli bir durak olan ada, Bizans döneminde Rodos'a bağlıydı. 1306'da Kudüs Hospitaller Şövalyelerinin eline geçmiş, 1440'ta ise Mısır sultanı tarafından fethedilmiştir. Bkz. "Kastellorizo," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (14 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/313091/Kastellorizo.

134 Grant Master: Bu kişi Aragonlu Fluvian de la Riviere'dır. 1421'de şövalyelerin liderliğine seçilmiş ve 29 Ekim 1437'de ölmüştür. Bkz. Eliyahu Ashtor, *Levant Trade in the Middle Ages*, Princeton University Press, Princenton 2014, s. 337.

emanet ettiği mektupları teslim ettim. Rahip Nuño de Cabrera, Kastilyalılar ve bizim millete çok yakın Fransızlar başta olmak üzere farklı milletlerden şövalyelerle birlikte bana eşlik etti. Huzuruna çıktığımda büyük üstadı karaciğer ağrısından dolayı büyük ıstırap çeker halde buldum, yine de kısa süre içinde Kıbrıs kralına cevap verdi ve ben de oradan ayrılıp konakladığım yere döndüm. O gece büyük üstat bu hastalıktan öldü. Bu kişi ölüme yaklaştığında geleneklere göre oraya komutanlar, papazlar ve konseyin bazı şövalyeleri gelirler. Ondan yemin etmesini ve kendinden sonra tarikatın yeni lideri olarak kimi görmek istediğini sorarlar ve gizli kalması için bunu yazıp mührüyle mühürlemesini isterler. Daha sonra bunu alıp güvenli bir yere koyarlar, böylece sahibi dışında hiç kimse [ne yazıldığını] bilmez. Eğer tarikat lideri ölürse mektubu alıp mührünü kırarlar ve seçim sırasında, ölen büyük üstadın kullandığı oyu iki oy kabul ederler.

Büyük üstat öldüğü gün, ayin zamanında, bulunduğu mertebeye layık bir törenle gömüldü. Tarikatın önde gelenleri önde ve arkada uzun bir kuyruk oluşturarak siyah örtü ile kaplı tabutu hep birlikte omuzlarında taşıdılar. Tabuta uzanamayanlar elleriyle kuyruğa tutunarak ilerlediler. Büyük üstat kılıç kuşanmış halde, ayağında mahmuzları ve elinde bir gül ile her zamanki gibi giydirilmişti, onu bu şekilde gömdüler. Ardından tüm kapıların kapatılmasını emrettiler ve beni bir odaya yerleştirip kapıyı dışarıdan kilitlediler. Bana yiyecek bir şeyler bırakmışlardı, maiyetimdekileri ise şehre gönderdiler ve âdet olduğu üzere, her zamanki gibi giyinip, kılıç kuşanarak tarikat liderini seçmek amacıyla kiliseye girdiler. Seçim söylediklerine göre şu şekilde gerçekleştirilir: Tarikata bağlı olanlar arasından, her milletten üç kişi olmak üzere bir şövalye, bir vaiz ve bir hizmetkâr keşiş belirlenir. Bunlar orada hazır bulunanlar tarafından seçilir. İlk olarak herkes günah çıkarır ve komünyon ayini yapar ve orada bulunan kutsal emanetler üzerine, seçimlerini uygun ve adil biçimde yapacaklarına dair yemin eder. Seçimin ardından, seçilenler aynı şekilde seçimlerini uygun ve doğru biçimde yapacaklarına dair yemin ederler ve bunlar on üç kişi seçer. Bu on üç kişi aynı yeminle yedi kişi seçer ve bu yedi kişiden her biri ayrıca yemin ederek ve birbirleriyle konuşmadan seçimlerini kapalı bir kâğıda yazarlar ve bunları ölmüş olan büyük üstadın tercihini yazdığı kâğıdı elinde tutan papazın önündeki

masaya koyarlar. Tüm bu yapılanlar şövalyelerin ve papazların huzurunda gerçekleştirilir. Bu yedi oy ve büyük üstadın oyu orada açılır ve okunur. Daha önce anlatmış olduğum gibi ölen liderlerinin oyu iki oy sayılır ve en çok oyu alan tarikat lideri olur. Bunlar o gün ve ertesi gün şafak vaktine kadar orada kaldılar. Herkes, orada bulunan başkomutanın tarikat lideri olacağına ve seçilmesine kesin gözüyle baktığı için seçim yapmanın lüzumsuz olduğunu düşünüyordu ve hatta herkes bunu söylüyordu. Şafak sökmeden bir saat önce hem kilisede hem de şehirde büyük bir gürültü koptu. Çanlar ve borazanlar çalıyordu. İçinde kapalı bulunduğum odaya birini gönderdiler ve beni kiliseye götürdüler. İnsanlar tören alayı oluşturmuştu ve tarikatın flamasını büyük sunağa kadar bana taşıttılar ve oyları elinde tutan kişi şöyle seslendi: "Tanrıya şükürler olsun! Tarikat lideriniz Albernia [Auvergne] Başrahibidir."[135] Bu sırada, havanın kararmış olmasına rağmen, birçoklarının kıskançlıktan betinin benzinin sarardığı görülebiliyordu.

Nihayet gerekli işleri tamamlayarak hep birlikte dışarı çıktık, hava artık aydınlanmıştı. Ardından hastaneye gittik, kapıları açtılar ve dışarı çıkıp tüm halkla birlikte şehre doğru yola koyulduk ve flamayı liman kulesinin tepesine yerleştirdik. Yeni büyük üstat, tarikata faydalı hizmetlerde bulunmuş eski bir şövalye idi ve erdemli bir insandı. Ertesi gün istişarede bulundular ve yeni liderlerinin [adaya] getirilmesi emredildi. Derhal dört kadırga hazırlandı ve bunlar, büyük üstadı getirmek üzere, papaz olarak bulunduğu Albernia'ya [Auvergne] doğru yola çıktılar. Böyle bir seçimde herhangi bir talihsizlik yaşanması, kuşkusuz mümkün değildir; çünkü ne dostane, ne de hasmane bir tarafgirliğe fırsat verirler. Tarikat fevkalade soylu ve büyüktür ve her zaman onu savunacak soylu insanlar bulunur. Bu aslında komşu oldukları milletlerden dolayı zaruretten kaynaklanır. Bir tarafta Büyük Türk, diğer tarafta Babil [Mısır] sultanı bulunur ve tarikatın güvenliğini temin etmek için tarikatı savunanların yürekli olması gereklidir.

Sakız Adası, Troya, Çanakkale Boğazı (Dardinelo), Pera

Rodos'ta Anconalı bir gemi bulunuyordu. Gemi kaptanıyla, beni Konstantinopolis'e götürmesi için anlaştım ve denize açılıp Türkiye'deki

135 Burada sözü edilen kişi Jean de Lastic'tir (ö. 1454).

Aziz Pedro Kalesi'ni[136] sağ tarafımızda; Rodos Şövalyelerine bağlı bir yerleşim olan Kos Adası'nı [İstanköy] sol tarafımızda bırakarak Adalar Denizi'ndeki Xamo Adası'na [Sisam] ulaştık. Exio Adası[137] [Sakız] istikametinde yolumuza devam ederken bu adaya ait bir gemi ile karşılaştık. Bunlar bize, Grek ülkesi kralını [Bizans imparatorunu] alıp Avrupa'ya götürmek üzere gelen konsile [Floransa Konsili] ait gemi ve kadırgaların Sakız Limanı'nda demirlediğini söylediler. Yelken açtık ve sağ tarafımıza alarak adayı geçtik, fakat rüzgâr bizden yana değildi ve dinmiş olduğu için ada yakınlarında demirlemek ve o geceyi orada geçirmek zorunda kaldık. Ertesi sabah, iki büyük ve iki küçük kadırganın bize doğru yaklaştığını gördük. Bunlar yanımıza gelip Sakız Adası'na dönmemizi aksi takdirde bizimle savaşacaklarını söylediler. Onlara karşı direnemeyeceğimizden söylediklerini yapmak zorunda kaldık. Cenevizler İskenderiye Limanı'na gitmek ve orada bulunan *En-Casa-Sages* ve *En Sirviente* adlı iki Katalan kadırgasını ele geçirmek için kadırgaları silahlandırmışlardı ve başkalarının bu planı bizden öğrenmemesi için bizi alıkoyuyorlardı. Bizi geri dönmeye ve limanda demirlemeye zorladılar, bu şekilde tüm günü orada geçirdik. Gece yarısı büyük bir fırtına koptu ve sağlam şekilde demir atmamış olduğumuzdan çapa yerinden çıktı ve eski zamanlarda Venedikliler ile Cenevizler arasında yapılan bir savaş sırasında yanmış ve batmış bir karakaya takıldı. Karakanın ön kısmı suyun dışında idi, gemimiz buraya çarptı ve çarptığı yer parçalanıp gemimizde büyük bir delik açtı, gemimiz bu yüzden gündüz vakti battı. Deniz hâlâ fırtınalı olduğu için büyük tehlikeye rağmen denizciler güçlükle karaya çıktılar. Ben ise gemi battığı sırada bir enkaz parçasına tutunmuş halde denizde kalmıştım. Orada bulunan Senyör Nicolao de Meton, büyük kaptan, bazı piskoposlar ve Fransız soyluları kurtarılmam için emir verdiler, fakat kimse buna cesaret edemedi. Daha sonra bazı Biskaylılar, bir kadırganın kayığını aldılar ve gelip beni karaya çıkardılar, fakat ben denizden ve Noel zamanı olduğu için soğuktan neredeyse tükenmiştim. Orada Portekiz'in Viseo piskoposu ile karşılaştım. Piskopos beni yanında

136 Bodrum Kalesi.

137 1261'de Cenevizlerin hâkimiyetine geçen adada, Cenevizler, Maona (Maona di Chio e di Focea) adı ile örgütlendikleri bir şirket kurdular. Bu şirket ile bölgenin kaynakları sömürülüyor ve Cenevizlerin doğu ticaretinin akışı sağlanıyordu. Söz konusu şirket hem adada hem de Anadolu kıyısındaki Foça'da etkinlik gösteriyordu. Bkz. Ali Fuat Örenç, "Sakız Adası," *DİA*, C:36, İstanbul 2009, s. 6.

götürdü ve toparlanabilmem için bana fevkalade iyi baktı. Fransız soyluları Rodos'un büyük üstadının öldüğünü benden öğrendiler. Daha sonra oraya tarikattan bazı şövalyeler geldi; beraberlerinde Pulaque'nin komutanı da bulunuyordu ve fırtına diner dinmez onu bir kadırga ile Rodos'a götürerek Rodos'un mareşali yaptılar. Bu kişi mektubu[138] Kastilya'ya getiren kişidir, daha sonra bir gözünü kaybetti, fakat o sırada henüz gözünü kaybetmemişti. Pek kıymetli bir şövalye ve büyük şöhrete sahip bir şahsiyetti.

Kadırgalar Katalanlar üzerine sefere çıktıkları zamana kadar Sakız Adası'nda kaldık. Sefer sırasında meydana gelen olaylar şöyle vuku bulmuş: İskenderiye limanına vardıklarında Katalanlarla karşılaşmışlar. Onları gördükleri sırada Katalanların kadırgalarından biri karaya oturmuş. Bu kadırganın tüm mürettebatını fevkalade güçlü olan en büyük kadırga almış ve o gün ve gece boyunca savaşmışlar. Müslümanlar ise [onları] izlemekteymiş. Şafak vakti rüzgâr karadan esmeye başlamış ve Katalanlar da yelken açıp yönlerini açık denize çevirmişler. Buna karşın Cenevizler [onları] takip etmeye cesaret edememişler; çünkü hafif rüzgârlar açık denizde pek fena bir hal alabilir. Katalanlar diğer gemiyi iyi biçimde muhafazaya alınmış halde bırakarak Rodos'a gitmişler. Cenevizler ise bizim bulunduğumuz Sakız Adası'na döndüler. Gemimizi karaya çekip onu onarmıştık, fakat malların çoğu kayboldu. Ben de doğudan getirdiğim birçok malı aynı şekilde kaybettim.

Elçilik heyetinde bulunanlar gemilerine binip limandan ayrıldılar. Konsile [Floransa Konsili] gidiyorlardı ve Provence'ın Nice şehrine çıkacaklardı. Bu heyet, konsil ile anlaşmaya varmak üzere Grek ülkesi [Bizans] imparatorunun getirilmesi için gelmişti. Muntazam donanımlı ve haşmetli bir elçilik heyetiydi ve seçkin insanlardan oluşuyordu. Ama Venedikliler bunu haber aldıklarında ve bu durumun yurttaşları Papa Eugenius'un aleyhine olduğunu gördüklerinden aynı imparatora, aynı şekilde bir başka elçilik heyeti göndermişler ve bu iki heyet Konstantinopolis'te karşılaşmış ve imparatoru kimin götüreceğiyle ilgili büyük bir tartışma yaşanmış; öyle ki sonunda savaşmak üzere silaha davranmışlar. Bunun üzerine imparator, her iki elçilik heyetiyle de gitmeyeceğini, bunun yerine kendi gemisiyle gitmek

138 Letts bu mektubun, büyük üstadın Mısır sultanının adaya saldırmak için yaptığı hazırlıklara karşı para ve yardım talebinde bulunmak için yazdığı mektup olduğundan söz etmektedir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s.242, 2 numaralı dipnot.

niyetinde olduğunu bildirmiş ve onlardan şehirden ayrılmalarını ve kendisini yolundan alıkoymamalarını istemiş. Sonunda taraflar buna razı olmuşlar. Konsilin elçilik heyeti anlattığım gibi Sakız Adası'na geldi. Venedikliler ise Büyük Deniz'e girer gibi yapmış, fakat aslında imparator ile anlaşma yapmışlar ve diğerleri ayrıldığında, Venedik elçilik heyeti dönüp birkaç gün içinde imparatoru da almış ve onu İtalya'ya, Venedik Limanı'na götürmüş.

Sakız adındaki bu adada yirmi gün kaldım. Bu süre boyunca meşgul olduğum hiçbir iş olmadı. Sonunda Türkiye'ye gitmek üzere yola çıktım. Hayli yakın bir mesafede bulunan Eski Foça adında bir yere ulaştım. Söylenene göre burası Troya'nın bir limanıymış. Burada bir Ceneviz yerleşimi bulunur. Orada Sevilla'dan tanıdığım bir arkadaşımı buldum ve Türkleri iyi tanıdığı için ondan, adamlarından birini Troya'ya gitmek üzere yanıma vermesini ve benim için kiralık binek hayvanı ayarlamasını istedim ve o da isteklerimi yerine getirdi. Troya dedikleri yere gitmek için iki günlük kara yolculuğu yaptım, fakat bu yerle ilgili bilgi verebilecek kimseyi bulamadım. Elión[139] dedikleri yere kadar gittim. Bu yer Tenedón [Bozcaada] Limanı'nın karşısındaki sahil üzerindedir.[140] Tüm bu topraklar köy yerleşimleri ile kaplıdır. Türkler eski zamanlardan kalma yapıları kutsal kabul ederler ve bunların hiçbirine zarar vermezler, bunun yerine evlerini bu yapılara bitişik inşa ederler.[141] Buranın tam da Troya'nın Élion'u olduğunu anlamamı sağlayan şey büyük yıkıntılar, çok sayıda mermer ve taş; karşı yakada bulunan Tenedón Limanı ve dev bir yapının çökmesinden oluşmuş gibi görünen büyük bir tepe oldu. Ama bundan daha fazlasını öğrenemedim ve Sakız Adası'na döndüm. Bu sırada gemimiz onarılmıştı ve iki gün sonra denize açıldık. Sakız Adası'nda damla sakızı bol miktarda bulunur. Cenevizler adayı Greklerden almışlar, [adanın] yöneticileri kendilerine *Mayoneses*[142] derler ve burayı kendi

139 Ilion: Troya'nın diğer adı olmakla birlikte Tafur burada Troya'nın belirli bir bölgesini ya da şehrin kendisini kastediyor olmalıdır.

140 Alexandria Troas yani Biga Yarımadası kastedilmektedir. Bkz. M. Á. Pérez Priego (ed.), *Pero Tafur; Andanças e viajes*, Fundación José Manuel Lara, Sevilla, 2009, s. 288.

141 Tafur'un, burada pagan Troyalılar ile Türkler arasında inanç bakımından bir ilişki kurduğunu düşünüyoruz.

142 Bu adlandırma Cenevizli sermayedarların koloni şeklinde örgütledikleri Maona adlı şirketlerin isminden kaynaklanmaktadır. Önemli bir örneği Foça ve Sakız yöresinde etkinlik gösteren Maona di Chio e di Focea idi. Bkz. 137 numaralı dipnot.

başlarına savunamadıklarından Cenevizlere vergi öderler ve [adada] Ceneviz bayrağı dalgalanır. Cenevizler bu adaya, hem Romanía [Çanakkale Boğazı] geçişi hem de Levant güzergâhı için ihtiyaç duyarlar.

Buradan ayrıldık. Denizde seyrederken büyük bir fırtına koptu ve gemi fırtınada zarar gördü, fakat işlerinde çok yetenekli gemiciler ellerinden gelenin en iyisini yaparak gemiyi onardılar. Böylece, Cenevizlere ait Midilli Adası'nı sol tarafımıza alıp Santa Maria Burnu'nu[143] aşarak Tenedón'a vardık ve orada demir atıp karaya çıktık. Geminin bakımı yapılırken biz de çevresi yaklaşık sekiz ya da on mil kadar olan adayı gezmeye çıktık. [Adada] çok sayıda tavşan bulunur ve burası üzüm bağları ile kaplıdır, fakat bunların tamamı heba olmuş halde. Tenedón Limanı oldukça yeni görünüyor, öyle ki ustasının elinden bugün çıkmış gibidir. Dalgakıran büyük kayalardan ve gemileri bağlandıkları sütunlardan oluşur ve demirlemek için mükemmel bir yerdir. Gemiler başka yerlerde de demirleyebilir, fakat burası en uygun yerdir; çünkü Romanía Kanalı'nın [Çanakkale Boğazı] girişi karşıdadır. Limanın ilerisinde, üzerinde fevkalade muhkem bir kalenin bulunduğu büyük bir tepe var. Kale, Venedikliler ile Cenevizler arasında sayısız savaşın nedeni olmuş, bu yüzden papa kalenin yıkılmasını, böylece ne Cenevizlere ne de Venediklilere kalmasını istemiş.[144] Açıkçası bu çok kötü bir çözüm olmuş; çünkü liman dünyadaki en iyi limanlardan biridir. Hiçbir gemi girişi bulmak üzere oraya demirlemeden çok dar olan Boğaz'a giremez ve Türkler çok sayıda geminin buraya uğradığını bildiklerinden silahlanıp pusuya yatarlar ve sayısız Hıristiyan'ı orada öldürürler. Orada da Troya'ya ait birçok yapı görülür. Nitekim orada yaşayan bazı Grekler [Rumlar] bu yer hakkında kimi şeyler anlatıyorlardı.

Ertesi gün yola çıktık ve denizde yol alarak çok dar olan boğaza girdik.[145] Türkiye tarafında deniz oldukça sığdır. Bu boğaza Dardinelo derler;

143 Baba Burnu, Çanakkale'nin Baba Kale Köyü açıklarındadır.

144 Burada sözü edilen anlaşma Torino Barışıdır (1381). Bkz. Oscar Browning, *Guelphs & Ghibellines: a short history of mediaeval Italy from 1250-1409*, Methuen, Londra 1893, s. 173.

145 A. Vasiliev, Tafur'un Bizans'a yaptığı seyahati konu edindiği çalışmasında bu cümleyi "Ertesi gün yola çıktık ve denizde yol alarak çok geniş olan Boğaz'a girdik" şeklinde çevirmiş ve Letts'in İngilizce çevirisi ile kendi çevirisi arasındaki farkı bir dipnotta belirtmiştir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 90; Bu durum Vasiliev'in "*estrecho*" kelimesini "dar" anlamında değil "*boğaz*" anlamında kabul etmesinden kaynaklanır. Söz konusu farklılık cümle içinde geçen "*que es un grande estrecho*"dur. Aslında Tafur, boğazın "*hayli dar*" olduğunu

burası Troya'nın kapısı ve limanıdır. Diğer kısımda, Grek ülkesi tarafında ise deniz hayli derindir. Akhilleus'un Patroklos ile birlikte olduğu –ya da herkesin böyle söylediği– Vituperio Kulesi oradaymış.[146] Burada boğaz fevkalade dardır, bu nedenle havanın açık olduğu bir günde bir taraftaki bayrak diğer taraftan görülebilir. Böylece Romanía Kanalı'ndan geçerek ve Türk ve Grek ülkesi tarafındaki bazı köyleri ardımızda bırakarak Gelibolu [Galípoli] şehrine ulaştık. Gelibolu olağanüstü bir yerdir ve sağlam surlarla çevrilidir, muhkem bir kalesi olan iyi bir limandır. Gelibolu, Türklerin Grek ülkesine doğru ilerledikleri sırada ele geçirdikleri ilk yerdir. Başka hiçbir yerde yapmadıkları halde surları ve kaleyi olduğu gibi bırakmışlar, bu sayede mağlup olsalar dahi oradan destek alabilirler. Gelibolu'dan ayrıldık ve bir ucundan diğerine yaklaşık sekiz fersah uzunlukta daire biçimli bir içdeniz olan Marmara'ya [Mármora] vardık. Bu denize Marmara derler, çünkü Konstantinopolis ve şehrin surları için gerekli mermerlerin tamamı oradan gelir ve bu deniz Greklere aittir. Oradan Recrea adında bir kasabaya ve ardından Silumbria adında bir başkasına geçtik.[147] Türk, bu iki kasabayı eski zamanların hatırasına bir lütuf ve desteklerinin karşılığı olmak üzere Grek ülkesi imparatoruna bırakmış. Oradan ayrıldık ve ertesi gün şafak vakti yüksekliği yüz mili aşan çok yüksek bir dağ gördük. Bize onun Konstantinopolis'teki Ayasofya [Santa Sofía] Kilisesi olduğunu söylediler. Sonunda şehirden yaklaşık iki mil uzakta bulunan, geceleyeceğimiz yere geldik. Ertesi sabah, yakın bir arkadaşım olan ve orada olduğundan haberdar olduğum Juan Caro adındaki Sevillalı bir kaptana geldiğimi haber vermek üzere bir kayık gönderdim. Beni karşılamak üzere o ve arkadaşları tekneleriyle birlikte geldiler. Saygılarımı bildirmek üzere imparatorun huzuruna çıkmayı istiyordum, fakat onlar ilkin evlerinin bulunduğu Pera'ya gitmemi aksi takdirde güceneceklerini söyleyerek

söylemektedir, nitekim ilerleyen kısımlarda boğazın dar olduğuna bir kez daha değinmiş ve güneşli bir günde boğazın diğer tarafındaki bir bayrağın görülebildiğinden söz etmiştir.

146 Vasiliev bu kulenin 15. yüzyılda yaşamış İtalyan yazar Giovanni di Antonio da Uzzano'nun söz ettiği la Torre d'Erminia olduğunu belirtir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 90.

147 Bu iki kasaba sırasıyla Ereğli (Marmara Ereğlisi) ve Silivri'dir. Tafur'un burada anlattıklarına itimat edilecek olursa, anlaşıldığına göre bu bölge Ankara Savaşı'ndan sonra değil, Bizans ile Mehmed Çelebi'nin ittifakının karşılığı olarak Musa Çelebi'nin mağlup edildiği sırada yani 1413 yılı civarında Bizans'a bırakılmış olmalıdır.

bu konuda çok ısrar ettiler, bu yüzden isteklerini yerine getirmek zorunda kaldım. Böylece ben ve maiyetimdekiler Kastilyalıların tekneleriyle yola çıktık. Bizim gemi ise arkamızdan geliyordu ve Konstantinopolis Limanı'na girdik. Bizim gemiyi geride bırakıp yola devam ettik ve dünyanın en iyi iskelelerinden biri olan Pera[148] İskelesi'ne gemimizi bağladık. Ne kadar büyük olursa olsun her gemi, cıvadrası karada kalacak biçimde çok berrak ve derin olan bu sularda demirleyebilir, zaten bu şekilde demirlemekten daha iyisi mümkün değildir. Kastilyalılarla ve onların farklı milletlerden olan arkadaşlarıyla birlikte karaya çıktık ve dua etmek üzere kiliseye gittik. Orada, burayı idare eden vali ile karşılaştım, beni gayet samimi şekilde karşıladı ve Batıda neler olduğunu sordu, ayrıca ihtiyaç duyduğum ne olursa olsun hemen temin edilmesini emretti. Bir süre sonra yanından ayrıldım ve Kastilyalı kaptanla birlikte konaklayacağımız yere gittim. Orada mükemmel biçimde ağırlandım, ayrıca oraya vardığımda, valinin gönderdiği şarap ve kuş etinden oluşan büyük bir ikramla karşılaştım. Takip eden gün Konstantinopolis ve Pera'daki Kastilyalılar beni ziyarete geldiler. Aralarında daha önce Kastilya'da tanışmış olduğum insanlar da bulunuyordu ve onları görünce hatırlamıştım. Bunlardan biri de efendimiz Don Juan'ın –Tanrı onu korusun– refakatçisi Alfon de Mata idi.

Trabzon imparatoruna[149] onu takdim etmem için çok ısrar etti; çünkü konsilin elçilik heyetiyle birlikte gelmişti ve şimdi mahvolmuş bir haldeydi. Kendisi gibi imparator da mahvolmuş olsa da –kız kardeşi olan Konstantinopolis imparatoriçesi ile birlikte ülkesinden sürgün edilmişlerdi– imparatordan talepte bulunarak onu hizmetine almasını sağladım. İmparator aynı gün, bana da, hâlâ bende bulunan bir yay ve bunun oklarını vermişti.

148 1261'de Konstantinopolis'in yeniden ele geçirilmesinden sonra Cenevizler Pera'ya yerleştiler ve burada kendi yasalarını ve hukuk sistemlerini kullandılar. Buradan Karadeniz'in Kefe şehri gibi bazı şehirlerde yürüttükleri ticareti kontrol altında tutuyorlardı. Clavijo da seyahatnamesinde Pera'dan söz etmiştir. Pera'daki Ceneviz kolonisi imparatorluğun yıkılmasıyla birlikte tarihe karışacaktır. Bkz. Aldo Gallotta, "Ceneviz," *DİA*, C: 7, İstanbul 1993, s. 365.

149 Burada sözü edilen, taht mücadelesinin sonucu kardeşi Trabzonlu IV. Ioannes Komnenos tarafından sürgün edilen Aleksandros'tur. Tafur, 1429'da imparator ilan edilen ve 1459'a kadar görevini sürdüren IV. Ioannes Komnenos ile de Trabzon'da karşılaşacaktır. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 98.

Dinlenerek geçirdiğim iki günün ardından, huzuruna çıkmak üzere Konstantinopolis imparatorunu[150] ziyarete gittim, Kastilyalıların tamamı da bana eşlik ettiler. Kral Juan'ın bir nişanı olan Escama Tarikatı[151] gerdanlığını taktım ve elimden geldiğince giyinip kuşandıktan sonra imparatorun tercümanlarından Juan de Sevilla'ya haber gönderdim, söylenene göre imparator onu laúd [ut] ile İspanyol romansları söylediği için tercüman olarak seçmiş. Bu kişi benimle birlikte saraya geldi ve huzura çıkmak üzere geldiğimi bildirmek için imparatorun yanına gitti. İmparator bazı şövalyelere haber göndermekle ve hazırlanmakla meşgulken bir saat orada bekledim. Ardından saraya girdim ve bir kabul salonuna geçtim. İmparator, ayaklarının altında bir aslan derisi açılmış halde bir tahtta oturuyordu. İmparatora saygılarımı bildirdim ve onu, ikametgâhını, ülkesini ve hâkim olduğu toprakları görmek ve özellikle de bu ülkeye ve imparatorluk soyuna dayandığı söylenen soyum ile ilgili gerçeği ortaya çıkarmak için geldiğimi söyledim ve hadiseleri, aslına sadık kalarak, ona anlatmaya başladım. Bunun ardından imparator bana, "hoş geldin" dedi ve ziyaretimden pek memnun olduğunu söyledi. Ona anlattığım konuyla ilgili olarak tüm gerçeklerin ortaya çıkarılabilmesini temin için eski kayıtların araştırılmasını emretti ve sonra bana, Latin ülkeleri ve prensleri ile ilgili havadisleri, özellikle de senyörüm olan İspanya krallığı, toprakları ve Müslümanlara karşı yürüttüğü savaşla ile ilgili haberleri sordu. Bilebildiğim kadarıyla tüm

150 Tafur'un Konstantinopolis'te bulunduğu sırada Bizans İmparatoru VIII. Ioannes Paleologos idi. VIII. Ioannes Paleologos, II. Manuil Paleologos ile Sırp Prensi Konstantinos Dragas'ın kızı Helena Dragas'ın oğludur. Türk tehdidi karşısında Basel Konsili'nde destek arayan imparator, bu amaçla 24 Kasım 1437'de Avrupa seyahatine çıkmıştır. Tafur, imparator ile yolculuğa çıktığı sırada Konstantinopolis'te ve daha sonra Ferrara'da karşılaşmıştır. Avrupa seyahatinin amacı Doğu ve Batı kiliselerini birleştirmekti, fakat Doğu kiliselerinin dini otoriteleri birleşmeye yanaşmamış. İmparator bu girişimlerinden bir sonuç alamadan 1448'de ölmüştür. Bkz. "John VIII Palaeologus," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., 2014. 15 Ağustos 2014 http://global.britannica.com/EBchecked/topic/304857/John-VIII-Palaeologus.

151 Malcolm Letts bu tarikatın, hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte muhtemelen Kastilya Kralı II. Juan tarafından kurulmuş olduğunu dile getirir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 117, 1 numaralı dipnot; Luis Moreri kesin olmamakla birlikte kuruluş yılı olarak iki tarih verir. Bunlardan biri Letts'in de sözünü ettiği II. Juan devrine denk gelen 1420'dir, diğer bir tarih ise XII. Alonso dönemine denk gelen 1318 tarihidir. Luis Moreri tarikatın gayesinin İspanya'daki Magripli Müslüman varlığıyla mücadele etmek olduğunu belirtir. Bkz. Joseph de Miravel y Casadevante, *El gran diccionario historico, o, miscellanea curiosa de la historia sagrada y profana*, Libreros Privilegiados, Paris 1753, s. 984.

sorularını cevapladım ve böylece huzurundan ayrılıp konakladığım yere döndüm. Ertesi gün ava gitmek üzere beni çağırmak için haber yolladı ve bana ve beraberimdekiler için binek hayvanı gönderdi. Onunla ve [o sırada] orada bulunan eşi imparatoriçe[152] ile birlikte yola çıktık. O gün, soruşturduğum konuyla ilgili bilgi aldığını ve dönüşte bunlarla ilgili olarak etraflıca bilgilendirilmem hususunda emir vereceğini söyledi; ben de ona teşekkür ettim. Akşama doğru avdan döndük ve atlardan indikten sonra imparator, soruşturduğum konuyla ilgili olarak görevlendirilenleri huzuruna çağırdı. İşin aslı şöyleymiş:

Anlattıklarına göre geçmiş bir zamanda –söyledikleri tarihi iyi hatırlamıyorum – Konstantinopolis imparatorlarından biri, ülkesinin dört bir köşesine haber yollayıp soyluların da köylülerle aynı şekilde vergi ödemelerini, onlar gibi hizmet etmelerini ve katkıda bulunmalarını emretmiş. Soylular ise [imparatorla aralarındaki] anlaşmanın büyük bir ihlale maruz kaldığını düşünerek imparatorun halefi olan en büyük oğluyla konuşup, onlar adına imparator babasına, önerilerinin yasaya ve adalete aykırı olduğunu, ardında kötü bir şöhret bırakmaktan kaçınmasını, bu zararlı önerilerinde ısrarcı olması halinde, bunun soyluları imparatora karşı silahlanmaya zorlayabileceğini bildirmesini istemişler. Prens soyluların talebini kabul etmiş ve gücü yettiğince bu sözünü tutacağını bildirerek imparatorla konuşmuş. Uygun bir dille ülkedeki soyluları karşısına alan bu uygulamadan vazgeçmesi için ona yalvarmış, ülkenin başında olmasını onlara borçlu olduğunu ve onlar tarafından desteklendiğini ve onurlandırıldığını söylemiş. Eğer onları karşısına alırsa ülkesini büyük bir felakete ve sıkıntıya sürükleyeceğini ve onlara kendi sözünü geçiremez bir hale gelebileceğini de söylemiş. İmparator bunları işittiğinde prense bir hayli öfkelenerek onu sarayından uzaklaştırmış. Bunun üzerine prens, söylediklerine göre, şimdi Büyük Türk'ün ülkesini idare ettiği ve sarayının bulunduğu Andrenópoli [Edirne] şehrine gitmiş. Andrenópoli'ye gitmesinin ardından, prensin başına gelenler tüm imparatorlukta duyulmuş ve o zaman soyluların ve taraftarlarının katıldığı büyük bir ayaklanma çıkmış.

152 Vasiliev söz konusu imparatoriçenin VIII. Ioannes'in üçüncü karısı olan Maria olduğunu bildirir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 94, 2 numaralı dipnot.

Bunlar bir araya gelip prensi yanlarına aldıktan sonra büyük bir kalabalık halinde, beş günlük yolculuğun ardından, imparatorun bulunduğu Konstantinopolis şehrine gelmişler. İmparator bunun haberini alınca askerleriyle onların üzerine yürümüş ve böylece taraflar birbirleriyle karşı karşıya gelmişler. Prens, babasına bir kez daha böylesine büyük bir felakete ve rezalete yol açmaktan kaçınmasını, aksi takdirde onunla savaşmak zorunda kalacağını bildiren bir mesaj göndermiş. Ancak imparator öncekinden daha öfkeli bir halde, bu konunun şimdi çözülmesi gerektiğini, prens ve onunla beraber olan herkesin bunun cezasını hayatlarıyla ödeyeceklerini söylemiş. Durumu kavrayan ve bir savaşın pek yakın olduğunu gören prens sonunda babasıyla anlaşmaya varmış. Buna göre imparator Konstantinopolis'e; prens ise Andrenópoli'ye çekilecek ve ardından da anlaşma maddeleri üzerinde uzlaşılacakmış. Prens babasıyla girişeceği bir mücadeleden kaçınmak için bu yola başvurmuş. Hadise bu şekilde sonuçlanmış ve taraflar kendi yerlerine dönmüşler.

Prens, savaş dışında bir yolla sorunu çözmenin imkânı kalmadığını anladığında, kardeşlerinden biriyle yakınlaşarak halkını ona, onu da halkına emanet etmiş. Tanrı'nın babasıyla savaşmak gibi bir ıstıraba ve böyle bir şeyin mümkün olduğu bir ülkede yaşamasına müsaade etmeyeceğini söylemiş ve ülkesini terk ederek İspanya'ya gelmiş. Toledo fatihi, bazılarının Delik El dedikleri, Don Alfonso'nun hükümdarlığı zamanında Kastilya'ya ulaşmış. Prens burada Kont Don Pedro ismiyle ve Don Estevan Yllán'ın babası olarak bilinirmiş. Grek soyluları böyle bir liderden mahrum kaldıklarını gördüklerinde –çünkü İspanya'ya gelmeden önce de, geldikten sonra da silahlarla ilgili maharetleriyle kendini kanıtlamış değerli bir şövalyeymiş– çok genç olmasına rağmen onun küçük kardeşini yanlarına almışlar, elini öpmüşler ve onu Grek ülkesi imparatoru ilan etmişler ve tüm silahlı adamlarıyla beraber Andrenópoli'den yola çıkmışlar ve imparatorluk tahtına bu genci geçirmek niyetiyle Konstantinopolis'e doğru yürüyüşe geçmişler. İmparator, bundan haberdar edildiğinde daha önce yaptığı gibi şehirden çıkıp onlara karşı yürüyüşe geçmiş ve savaşmaktan başka bir yol görememiş. İmparator mağlup olup esir düşmüş, çok sayıda adamı da kılıçtan geçirilmiş ya da esir edilmiş. Soylular şehre büyük fatihler

olarak girmişler ve yanlarında getirdikleri genç prensi imparatorluk tahtına oturtmuşlar. Prens, babasına karşı hayli ihtiyatlı davranmış. Birkaç günlük bir hastalığın ardından babası ölmüş ve imparatorluğun hâkimiyeti barışçıl biçimde prense geçmiş. Prens babasının uygulatmış olduğu yasaları kaldırmış ve soyluları öncekinden de fazla gözeten başka yasalar yapmış. Bu nedenle dünya üzerinde Grek ülkesi dışında, soylulara bu kadar özgürlük tanınmış başka bir ülke olmadığı söylenir. Aynı şekilde Grek ülkesindeki köylüler kadar ağır boyunduruk altında yaşayanların da başka yerde bulunmadığı söylenir, çünkü burada köylüler aslında soyluların köleleridir.[153] Ancak şimdi, hem soylular hem de köylüler, Hıristiyanların günahlarından dolayı elem verici bir esaretten mustaripler; çünkü lordları İtikadın [Hıristiyanlığın] düşmanları olan Türklerdir.

Grek ülkesi prensi Kastilya'ya geldiğinde çok iyi karşılanmış ve kral tarafından onurlandırılmış ve söylediklerine göre kral, Müslümanların üzerine yürümeye hazırlandığı sırada prensi, kendi meşru kız kardeşlerinden biriyle evlendirmiş ve sefere çıktığında krallığın idaresini ona bırakmış. Çok asil, kuvvetli, açık sözlü ve sağduyulu bir şövalye olduğu söylenir. Ona, Don Per Yllán diye hitap ederlermiş ve söylenenlere göre Toledo'ya giren ve orada krallığı kuran kişi oymuş.[154] Ayrıca, şehir ayaklandığında isyancılara karşı savaşıp onları alt ederek şehre yeniden hâkim olmuş. Bu nedenle cesaretinin mükâfatı olarak bugün Toledo yurttaşlarının sahip oldukları tüm özgürlüklerin ona bahşedildiği söylenir. Prens, Toledo'nun kadim krallarının şapelinde gömülüdür. Şapelin çatısında tasviri bulunuyormuş, flaması ve –Kastilya'ya gelen Grek ülkesi prensinden itibaren kuşaktan kuşağa aktarılıp bugün Alva Kontu erdem sahibi ve cömert Don Fernant Alvarez de Toledo'nun taşıdığı– armalarıyla birlikte at üstünde tasvir edilmiş. O armaları ben de taşıyorum, çünkü ben de o soydan ve Cordoba'nın ele geçirilmesine öncülük eden, daha önce bahsettiğim prens Don Per Yllán'ın oğlu ya da torunu Don Estevan Yllán'ın torunu Don Pero Ruyz Tafur'un soyundan geldim. Burada sözü uzatmayacak olsaydı, Kastilya tarihine göre, babadan oğula bu soydan şimdiye kadar kaç kuşak

153 Tafur'un burada anlattıkları Bizans'ın son döneminde Osmanlıların Bizanslı köylüler içinde kazandığı desteğin nedenini açıklar niteliktedir.
154 Toledo 1085'te Kastilya Kralı VI. Alfonso tarafından Müslümanlardan alınmıştır.

geçtiğini anlatmak uygun olurdu. Sahip olduğum armaların üzerindeki bazı şeritler evlilikler dolayısıyla soyun karışmış olmasından kaynaklanır, fakat asıl armalar kare biçimli olanlardır.[155]

Tüm bu hususlar hakkında bilgilendirildikten sonra imparatora, daha önceki imparatorların bu armaları taşıma geleneği olmasına rağmen, bu geleneği neden devam ettirmediğini sordum. Bana yüz ya da yüz elli yıl önce –belki de daha fazla bir zaman önce– Venediklilerin Türklere karşı imparatora yardım etmek maksadıyla olduğunu ileri sürerek büyük bir donanma hazırladıklarını ve donanmayla birlikte Konstantinopolis'e geldiklerini ve imparator ve Grek halkı tarafından fevkalade memnuniyetle karşılandıklarını ve tüm şehre yerleştiklerini anlattı.[156] Fakat öyle görünüyor ki onlar nasıl hareket edeceklerini daha önce planlamışlarmış; çünkü imparatora karşı halkla birlikte ayaklanmışlar ve onunla savaşmışlar ve böyle bir ihanete tamamen hazırlıksız yakalandığından imparatoru şehirden uzaklaştırmaya muvaffak olmuşlar ve birçok insanı kılıçtan geçirmişler. İmparator eskiden Acaya denilen ve imparatorun halefi durumundaki bir prenslik olan Mora'ya kaçmış, Venedikliler de şehri işgal etmişler ve orada tam yetmiş yıl kalmışlar. Bu sırada şimdi Venedik'te bulunan, Azize Elena ve Azize Marina'nın bedenleri gibi birçok kutsal emaneti alıp götürmüşler.[157] Bunlar aynı şekilde birçok görkemli yapıyı da götürmüşler: Denizin kıyısına yerleştirdikleri ve üzerine şehirlerinin koruyucusunu koydukları muazzam büyüklükte iki sütunu götürmüşler. Sütunlar kuleler gibi çok yüksektir ve o kadar iyi

155 Vasiliev Tafur'un Bizans ile ilişkilendirdiği soyuna dair vermiş olduğu bu bilgilerin kimi belirsizlikler taşıdığını bildirir. Bu konuda başka birçok çalışmada da bu tür bir şüphe dile getirilir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 94; Bu şüphelerin aksine Tafur'un kendi soyu ile Bizans imparatorunun soyunu ilişkilendirdiği bu hadiseyi inandırıcı bulan araştırmalar da mevcuttur. Bunlar arasında, *Tafur* ile *Tekfur* kelimelerinin ortak kökene sahip olduklarına dair bir iddia da bulunmaktadır. Bkz. García, Martínez, a.g.m., s.270; Tafur'un burada sözünü ettiği armaları hakkında bir çalışma, José A. Ochoa Anadón tarafından gerçekleştirilmiş bulunuyor. Ochoa Anadón çalışmasında hem Tafur'un soyu ve Bizans imparatorları ile bir kan bağı olup olmadığını hem de Cordoba fatihlerinden Ruiz Tafur'un soyu ile olan ilişkisini incelemiştir. Bkz. Ochoa Anadón, a.g.m., 1985, s. 283–93.

156 Hiç şüphesiz Bizans için önemli sonuçları olan IV. Haçlı Seferi kastedilmektedir.

157 Şehrin Osmanlılarca fethedilmesinden çok daha önce Bizans zenginliklerinin önemli bir kısmını kaybetmişti. Konstantinopolis'in Osmanlılarca fethinden önce büyük bir yağmaya maruz kaldığı, başka çağdaş kaynaklarca olduğu gibi, Tafur tarafından da bir kez daha dile getirilmektedir. Konstantinopolis'in IV. Haçlı Seferi ile uğradığı yıkımın boyutları için bkz. W. B. Bartlett, *An Ungodly War: The Sack of Constantinople & the Fourth Crusade*, Sutton Publishing, Phoenix Mill 2000.

muhafaza edilmişlerdir ki bunların taşınmış olduğuna inanmak güçtür. Ve Aziz Marco Kapısı üzerinde ince altınla işlenmiş kalın hatları olan yaldızlı ve pirinçten devasa dört atı götürmüşler. Ayrıca hâkimiyetleri sırasında yeşim taşları ve mermerlerle birlikte başka birçok şeyi de Konstantinopolis'ten götürmüşler. Hatta bunlar hükümeti Venedik'ten Konstantinopolis'e taşımak üzereyken, "diğerlerini onun sayesinde kazandığınız bir yeri hiçbir zaman terk etmemelisiniz" diyen bir yaşlının tavsiyesiyle bundan vazgeçmişler. Venediklilerin Konstantinopolis'i ellerinde tuttukları dönemde hem imparator hem de oğlu ölmüş ve geriye sadece Macaristan kralının kızı ile evli olan bir torun kalmış. İmparatorun bu varisi seçkin bir şövalye olmuş ve bir gün Konstantinopolis'te ve aynı anda ülkenin tamamında halkın ayaklanması için bir plan yapmış. Plana göre toplayabildiği en büyük orduyla hazırlanıp şehrin yardımına gelecekmiş ve şehir ele geçirildiğinde idareyi eline alacakmış ve sonuçta böyle de olmuş.[158]

Halk bir gün Venediklilere karşı ayaklanmış ve gemilere ulaşmalarını engellemek için tüm sahili ele geçirerek onları şehrin bir yerinde kıstırıp o prense haber göndermişler. Prens şehre girmiş ve tüm Venediklileri öldürmüş ya da esir almış ve imparatorluk tahtına oturmuş. Halk ise efendileri olarak onun elini öpmüş ve onu kendi yöneticileri olarak kabul ettiklerini bildirmişler. Orada büyük bir kıyım meydana gelmiş ve Venediklilerden çok miktarda fidye alınmış ve [sonunda] prens, topraklarında barışı hâkim kılmış. Şimdi söylediklerine göre, imparatorluğu bu şekilde kurtaran ve eline geçiren imparator daha önce taşıdığı ve Slavların armaları gibi birbirine geçmiş olan armalardan vazgeçmemiş ve hanedana ait imparatorluk armaları terkedilmiş. İmparator her zaman, imparatorluğu o armalarla kazanmış olduğunu ve hiçbir şekilde onlardan vazgeçmeyeceğini söylermiş ve böylece armalar bugüne kadar kullanılagelmiş. Bununla birlikte, damalı eski armalar hâlâ şehrin surlarındaki kulelerinde, eski yapılarda ve kiliselerde görülebilir. Halk da kendi binalarını inşa ettiğinde eski armaları bu

158 Hanedan ailesinden bir kadınla evlenen VIII. Mihail Paleologos, Konstantinopolis'i 15 Ağustos 1261'de ele geçirmiş ve imparatorluk tacı ona Ayasofya'da sunulmuştu. Latin İmparatorluğu'nun son imparatoru II. Baodouin ise Fransa'ya kaçmıştı. Bkz. "Crusades," *Encyclopaedia Britannica, Encyclopaedia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (15 Ağustos 2014) http://www.britannica.com/EBchecked/topic/144695/Crusades.

yapıların üzerine hâlâ yerleştiriyor. İmparatorların, imparatorluğun gerçek armalarını taşımaları gerektiği hususunda fevkalade ısrarcı idim, imparatorluğun kendisi daha büyük bir otoritedir, imparatorluğu yeniden tesis eden tek bir insan değil; nitekim aslında şehri halk yeniden ele geçirmiş ve onu kendi lortları yapmış. İmparator, bu sorunun halk ile kendisi arasında hâlâ tartışıldığını ve bir sonuca bağlanmamış olduğunu söyledi. Tüm bu hususlarda bilgilendirildikten sonra imparatora İspanya'da meydana gelen olayları anlattım ve o da bana ülkesinde neler olduğunu anlattı. Armalarla ve nasıl ortaya çıktıklarıyla ilgili olarak öğrenebildiklerim bundan ibarettir.

O günden sonra imparator, sanki bir kan bağı varmış gibi bana büyük yakınlık gösterdi ve ülkesinde kalmam ve orada evlenip yerleşmem hususunda çok ısrar etti. Burada anlattıklarımdan dolayı [aslında] böyle bir düşüncem vardı; çünkü şehir az nüfusludur ve Grek halkının mücadele ettikleri güçlü milletlerden dolayı doğaldır ki iyi askerlere ihtiyaç duyulur. Şehirde, imparatorun emrinde bulunan Kastilyalı ve diğer Latin milletlerden çok sayıda insanla karşılaştım ve oradayken bu insanlardan büyük saygı ve takdir gördüm. O gün, orada bulunan saray şövalyelerinden biri, ertesi gün için beni yemeğe davet etti. Bu daveti kabul ettim. Vaazdan sonra beni beklemekte olan şövalyenin evine gittim ve onunla birlikte yemek yedik. Şövalye büyük bir nezaketle beni karısı ve çocukları ile tanıştırdı. Yemekten sonra herkesi uğurladı ve odasına gidip Escama Tarikatı gerdanlığını, kral efendimizin armasını kuşanıp yanıma geldi ve Kastilya dilinde şunları söyledi: "Muhterem şövalye, hoş geldiniz. Burada gördüğünüz benim evimdir ve öz kardeşim için olduğu gibi her şeyiyle sizin de hizmetinizdedir; çünkü kralınızdan büyük saygı ve lütuf, ülkenizdeki şövalyelerden ise olağanüstü misafirperverlik gördüm ve eğer şimdiye kadar sizinle kendi dilinizden konuşmadıysam bunun sebebi kendi dilimizi bir kenara bırakıp yabancı bir dilde konuşmayı her zaman ayıpladığımızdandır. Bununla birlikte size ve sizin milletinize beslediğim büyük sevgiden dolayı bundan sonra, yalnız olduğumuz zamanlarda, her konuda kendimi sizin gibi, bir Kastilyalı olarak ifade edeceğim." Bundan sonra bu şövalyeden büyük saygı gördüm ve çok güzel bir kadın olan kız kardeşlerinden birini, orada olduğum sürece bir arkadaşıymışım gibi hizmet etmesini söyleyerek bana getirdi ve kız

kardeşine beni methetti. Hatta şövalyenin kız kardeşiyle evlenmemi istediği izlenimine kapıldım. Bu hanımefendi bana birçok şey verdi, bunlar arasında Kastilya'ya götürdüğüm iki adet flama da bulunur. Birini üstad-ı muhtereme verdim, diğerini hâlâ saklıyorum.[159]

O gün imparator ava gitmek için haber gönderdi. O yörede bol bulunan yaban tavşanı, keklik, turaç ve sülünden çok sayıda avladık. Saraya döndükten sonra imparatordan izin alarak konakladığım yere döndüm. İmparator burada ihtiyacım olan ne varsa temin edilmesini emretmişti. Hiç şüphesiz, beni onurlandırmak ve bana ihsanda bulunmak imparatorun kendi isteğiydi. O günden sonra imparator ya da eşi imparatoriçe, ne zaman ava gitmek istese bana binek hayvanı gönderiyorlar ve birlikte ava gidiyorduk. Onlara eşlik etmemden büyük keyif aldıklarını söylüyorlardı. Ziyaretimden on beş gün sonra papa ile görüşmek üzere imparatorun Venedik kadırgalarıyla şehirden ayrılma mecburiyeti hâsıl oldu. İmparator benim de ona eşlik etmem hususunda uzun süre ısrar etti. Aslında bunu yapabilirdim, fakat öncelikle Grek ülkesi ve Türkiye'ye ve hatta Tartar[160] ülkesine gitmem gerektiğini söyleyerek ondan affımı diledim. İmparator ikna edemeyeceğini anladığında, beni karısı imparatoriçeye ve naibi olarak seçtiği –Türklerin şimdi öldürdüğü– erkek kardeşi Dragas'a[161] emanet etti ve debdebeli biçimde şehirden ayrıldı. Oraya, iki erkek kardeşi ve hepsi mühim mertebede bulunan sekiz yüz asilzade ile beraber gittiler.[162] Konstantinopolis'ten ayrılacakları gün büyük bir merasim gerçekleştirildi ve

159 İspanyolca metinde Tafur'un şövalyenin kardeşinden aldığı hediyeyi verdiği kişi için kullandığı kelime "*Maestre*"dir, Malcolm Letts ise bu kelimeyi kral olarak tercüme etmiştir. Onun bu tercihi pek anlaşılır değildir, nitekim Tafur seyahatnamesinde Maestre kelimesini örneğin Rodos Şövalyelerinin ve benzer özellikler gösteren Calatrava Tarikatı'nın liderleri için kullanır. Burada kastedilen muhtemelen daha önce de sözünü etmiş bulunduğu Calatrava Tarikatı'nın lideridir, verilen hediyeyle ilgili olarak ise bir belirsizlik söz konusudur, Tafur'un burada kullandığı kelime "*pavellón*"dur, yani sözü edilen hediye bir flama veya değerli bir taş olmalıdır.

160 Burada kastedilen Moğollar veya Tatarlardır, fakat kelime bundan daha geniş anlamlara sahip olduğundan söz konusu kelime olduğu gibi bırakıldı.

161 XI. Konstantinos Paleologos Dragaš (d. 1405 - ö. 1453), Bkz. Birinci Bölümde 67 numaralı dipnot ve bu bölümde 150 numaralı dipnot.

162 Malcolm Letts bu tarihin 24 Kasım 1437 olduğunu belirtir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 125, 7 numaralı dipnot; Joseph Gill ise Konsil üzerine yaptığı çalışmasında 24 Kasım'da patriğin gemiye çıktığını, imparatorun ertesi gün geldiğini ve geminin 27 Kasım 1437 tarihinde denize açıldığını belirtir. Bkz. Joseph Gill, *The Council of Florence*, Cambridge University Press, Cambridge 2011, s. 83.

tüm dindarlar o gemiye binene kadar imparatorla birlikte tören alayında yürüdüler ve çok sayıda insan da bir günlük yol boyunca gemilerle denizde ona eşlik etti. Ben de onlarla beraber gitmiştim, bu sırada imparatordan yol tezkeresini aldım ve Konstantinopolis'e döndüm. İmparator, eğer maiyetimdekiler de yanımda olsalar gitmeme izin vermeyeceğini söyleyerek isteksiz de olsa bana izni vermişti. Böylece ondan ayrıldım, imparator ülkeme dönmeden önce onu ziyaret etmemi istemişti, bunun için ona söz verdim, velhasıl öyle de yaptım.

Edirne (Andrenópoli)

Konstantinopolis'e döner dönmez artık imparatorun naibi olarak görevlendirilmiş olan Despot Dragas'tan, Konstantinopolis ayrı tutulursa, Grek ülkesindeki en büyük şehir olan ve Türkün ordugâhının bulunduğu Andrenópoli'ye gitmek üzere izin istedim. Despot orada ticaretle uğraşan bazı Cenevizlere haber yolladı ve Büyük Türk ile hem devletini hem de şahsını görmem için lazım gelen işleri ayarlamalarını ve güvenle dönmemi temin etmelerini emretti. Andrenópoli'de bulunan tüccarlardan, despotun fevkalade hürmet gösterdiği ve güvendiği birinin kardeşi, tesadüfen Konstantinopolis'te bulunuyordu. Bu tüccar, despota bir hizmeti olarak beni beraberinde götürmeyi ve bana her şeyi göstermeyi kabul etti. Üç gün içinde yola çıkmak için emir verdik ve Grek ülkesinin yolunu tuttuk ve burada tarif edilmeye değmez bazı küçük yerlerden geçerek dokuz günlük yolculuğun sonunda Andrenópoli'ye ulaştık. Bir Ceneviz'in yanında kalacaktım, bu yüzden oraya yerleşmiş olan ve kendi evi bulunan Ceneviz ile birlikte kalacağımız yere gittik. Büyük Türk,[163] imparatorun ne zaman, nasıl, ne vaziyette ve kimlerin gemileriyle yola çıktığını öğrenmek için beni huzuruna çağırdı. Bu sayede, söz konusu havadisleri ona bildirirken onun şahsını ve sarayını ve halkını görmüş oldum. Yaklaşık olarak kırk beş yaşında olmalıdır, boylu poslu ve güzel yüzlüdür. Ölçülülüğünden ihtiyatlı, görünüşünden ciddi biri olduğu anlaşılıyordu. Ona muazzam bir ordu refakat

163 Bertrandon de la Brocquiere II. Murad'ı "ufak tefek, kısa, kavrayışı kıt ve bir Tatar görünümünde" şeklinde tarif etmiş ve alicenap, cömert ve iyi huylu biri olarak bilindiğinden söz etmiştir. Bkz. Thomas Wright (ed.), "The Travels of Bertrandon de la Brocquiere," *Early Travels in Palestine*, George Woodfall and Son, Londra 1848, s. 346.

ediyordu, böylesini daha önce hiç görmemiştim, çünkü altı yüz bin atlıdan oluşan ordusunun tamamı orada yanındaydı. Bunu abartıyormuşum gibi görünse de bana bildirileni aynen aktarıyorum. Açık sözlü olmak gerekirse, ordunun bu kadar büyük olduğunun söylenmesi fevkalade ürkütücüdür. Bununla birlikte tüm ülkede tek bir yaya bulunmaz ve herkes at sırtında gezer, bunlar çok ufak ve sıska atlardır.

Büyük Türk ve halkı, yaz kış her zaman çadırlarda yaşar ve hemen yanı başında olsa da cariyeleriyle hamama gitmelerinin dışında hiçbir zaman şehre girmez. Onun ne şekilde [hamama] gittiğini görmemi bir Ceneviz sağladı ve onu çok sayıda davul ve farklı türde çalgılar ve şarkı söyleyen soytarılarla ve söylediklerine göre tamamı cariyelerinden oluşan ve üç yüzden fazla kalabalık bir kadın kafilesi eşliğinde [hamama] gittiğini gördüm. Bu şekilde, büyük patırtı ve bağrışma arasında şehre girmişler ve Büyük Türk'ün çadırına döndüğü gece yarısına kadar orada kalmışlardı. Ertesi gün Büyük Türk ava çıktı. Ceneviz benim de ava katılmamı sağladı.[164] At üstünde çok sayıda insan vardı ve yanlarında şahinler, atmacalar ve leoparlarla tüm av teçhizatı bulunuyordu. Türklerde âdet olduğu üzere, herkes eyerinde bir demir gürz, davul, yay ve sadak taşır. Tüm savaş teçhizatları bundan ibarettir ve ülke soğuk olduğu, [toprak] donduğundan ve atlar

164 Tafur'un Osmanlı başşehrine gitmesine, orada birçok yeri görmesine ve hem II. Murad'ın huzuruna çıkmasına, üstelik de onun bulunduğu bir sürek avına katılmasına Cenevizler aracılık yapmışlardır. Osmanlı-Ceneviz ilişkilerinin ne düzeyde olduğunu göstermesi bakımından Tafur'un seyahatnamesi önemli ipuçları vermektedir. Aldo Gallotta'nın, Cenevizler ile Osmanlıların dostluk siyasetinin temelleriyle ilgili kimi tespitleri, Cenevizlerin, Tafur'un Osmanlı topraklarındaki seyahatini kolaylaştırıcı rolünün de sebeplerini açıklayıcı niteliktedir. Gallotta'ya göre Cenevizler ile Osmanlıları birbirine yakınlaştıran unsur Bizans üzerindeki Venedik baskısı idi. Osmanlılar bu yüzden Bizans üzerinde Latin Krallığı'nın kurulmasından beri etkin olan Venedik'e karşı, örneğin Bozcaada nedeniyle savaşa tutuşan Cenevizlerin yanında saf tutmuştu. Bu dostluk siyaseti aynı zamanda Osmanlıların Cenevizlerin elinde bulunan deniz gücüne ihtiyacından kaynaklanmıştır. Gallotta Osmanlılar için bunun bir öncelik olduğunu ve barışçıl Ceneviz siyasetinin Osmanlılara, "Çanakkale Boğazı'ndan Gelibolu'ya geçmek için gemi kiralama imkânı" verdiğini belirtir. Yine ona göre "1363'ten başlayarak II. Mehmed zamanına kadar gerek Galatalı gerekse Foçalı Cenevizler yüksek miktarda altın karşılığında (ilk defa 60.000 altın) Anadolu'dan Rumeli'ye yerleştirilmek üzere askerler ve sivil halkı geçirmişlerdir" bkz. Gallotta, *a.g.e.*, s. 363. Benzer bir tespiti Halil İnalcık da yapmakla birlikte, İnalcık, Osmanlı-Ceneviz ilişkilerini, Osmanlıların hâkim siyaseti üzerinden tanımlayarak bu durumu, Osmanlıların Cenevizlere imtiyazlar tanıyıp onların Osmanlı limanlarını kullanmasına izin verdiği şeklinde yorumlamıştır. Bkz. İnalcık, "Murad (I)," s. 159. Gallota'nın ve İnalcık'ın tespitlerinden de anlaşıldığı üzere Tafur bir süredir Osmanlıların deniz ulaşımını sağlayan (ya da bunları elinde tutan) Cenevizlerin yol ağlarını kullanmış ve Cenevizler sayesinde Osmanlı sarayını ve sultanını yakından görme fırsatını bulmuştur.

zaman zaman yıkıldıklarından, pek sağlam işlemeli deriden yapılmış, dize kadar gelen ve üzerine mahmuzlar geçirilmiş çizmeler giyerler. Bunları hiçbir zaman çıkarmazlar ve eğer at yıkılırsa bacaklarını yara almadan kurtarabilirler ve çizmeler üzengide kalır. [Orada] sülün, turaç ve İspanya'da da olan her türden kuş bolca bulunur. Oradaki halkı iyi giyimli gördüm, ön tarafları açık, uzun giysiler ve aynı malzemeden yapılmış uzun kaftanlarla kendi usullerine göre örtünürler. Bunlar yünlü, ipekli ve sırmalı İtalyan kumaşından dikilen elbiselerdir. Burada gördüğüm en önemli ve en bol bulunan şey, çeşit çeşit kürklerdi: samur, sansar ve büyük miktarda ermin ve orada kalitesi kadar yumuşaklığı nedeniyle de pek kıymetli olan ve böyle soğuk bir ülke için hem uygun olan hem de [vücudu] sıcak tutan tilki derisi. Pek çok insan başlarına keten örtü geçirir, başkaları ise Burgos'taki kır şenliklerinde giyilenlere benzeyen şapkalardan takarlar. Eyerleri katır eyerlerine benzer, fakat gösterişlidir ve güzel kumaşlarla kaplıdır, üzengileri de uzun değil kısadır. O gün şehre döndük ve refakatçim beni şövalyelerin ve diğerlerinin kışlalarını bizzat görmem için ordugâha götürdü. Orada, evlerinde olduğu gibi rahatları için gerekli olan her şeyi bulundururlar: kadınlarını ve bunun yanında gerekli her şeyi... Çadırları ve kaldıkları yerler güzeldir, fakat buna rağmen uğraşıları hiç bitmez. Halk bunları uzun süre kullanmayı hayli kanıksamıştır, bu yüzden herhangi bir hoşnutsuzluk göstermezler. Atlar her zaman, barınağın bulunmadığı açık alanlarda tutulur ve doğaları gereği sıska ve ufak olmalarının üstüne bir de daima var olan kötü koşullar eklenince, kanaatimce tüm bunlar onların çok daha az iş görebilmelerine neden olur ve hatta bazen sahiplerini zar zor taşır gibi görünürler. Sahip oldukları atların sayısına inanmak güç olsa da Kastilya'da bulunan hayvanları, yani Galiçya'da, dağlarda ve tüm Kastilya'da bulunan beygirleri, erkek ve dişi eşeklerle katırları hesaba katarsak sanırım bizim krallığımızdakiler bu sayıyı karşılar. Sefere, onların atlarından herhangi biriyle gitmektense bizim eşeklerimizden biriyle gitmeyi yeğlerdim.

Türkler yörede fevkalade geniş bir alana egemenler. Türkiye hayli büyük bir ülkedir, fakat oldukça verimsiz, nüfusu az ve dağlıktır. İşgal ettikleri Grek ülkesi ise engebesiz ve verimli bir ülkedir. Savaşlar nedeniyle şimdi nüfusu azalmış; çünkü ihtilafların tüm yüküne Grek halkı katlanır

ve Türkler insafsızlar ve Greklere çok zalimane davranırlar. Aslında böyle büyük bir ordunun ihtiyaçlarının nasıl tedarik edilebildiğini kestirmek güçtür. Türkler doğrulukta asil insanlardır. Hem harcamalarıyla hem davranışları, yemekleri ve oyunlarıyla -ki bu sonuncusunda ustadırlar – ülkelerinde soylular gibi yaşarlar. Çok neşeli, müşfik ve hoş muhabbetli bir halktır, öyle ki o yörede faziletten bahsediliyorsa, konuşulan Türklerden başkası değildir. Büyük Türkün şahsını, sarayını ve devletini görmüş olduğumdan refakatçime Konstantinopolis'e dönmemizin uygun olacağını söyledim, fakat [refakatçimin] Büyük Türkün maiyetindeki bazı tacirlerle görmesi gereken bazı işleri olduğundan orada iki gün daha geçirmeye mecbur kaldık. Fazladan kaldığımız günlerden birinde Büyük Türk ava gitti ve ben de ordusunu görmek için onunla gittim. Asker ve atlı sayısı ve mühimmat bakımından şimdiye dek gördüklerim arasında en büyüğü idi. Askerler kendi usullerince çok iyi ve gösterişli giyinmişlerdi. Bu kadar çok sayıda ve bu kadar güzel kaftanı hayatım boyunca daha önce hiç görmemiştim. Ertesi gün yola çıktık ve geldiğimiz yoldan Konstantinopolis'e döndük. Despot Dragas beni görmekten pek memnun oldu ve bana göz kulak olduğu için Cenevize içtenlikle teşekkür etti. Şehirde sekiz gün kaldım, bu süreyi dinlenerek geçirdim. Bu sırada despota, orada bulunan bir geminin kaptanına, Büyük Deniz üzerinden Azak Denizi kıyısındaki Kefe şehrine gitmek istediğimi bildirirse buna minnettar kalacağımı söyledim. Despot derhal kaptana haber yolladı ve ondan beni beraberinde götürmesini, ayrıca bana hürmet etmesini söyledi; kaptan da buna söz verdi. Orada karşılaşmış olduğum Kastilyalı Juan Caro adlı bu kaptan, ayrıca Ceneviz ile konuştu ve onu daha fazla yük almaya zorlayarak, bazı malları Sakız ve Rodos adalarına götürmeye ikna etti. Aynı Kastilyalı yolculuk için bana da bir miktar erzak verdi. Böylece hazırlandık ve denize açıldık ve Konstantinopolis'ten Büyük Deniz'in girişine kadar uzanan ve on sekiz mil uzunluğundaki Romanía Boğazı'ndan geçtik. Büyük Deniz'e girerken istikametimizi Türkiye'nin bulunduğu sağ tarafa çevirdik. Türkiye'deki Cenevizlere ait olan Sinop adındaki bir kaleye varana dek kıyıda birçok yer gördük ve bunları geride bıraktık.[165] Orada demirledik ve iki gün

165 Bir diğer İspanyol seyyah Clavijo'nun da seyahat güzergâhında bulunan Sinop, Yıldırım Bayezid tarafından 1395'te kuşatılmış, kuşatmanın ardından İsfendiyar Bey, Osmanlılara tabi olmayı kabul etmişti, fakat bununla birlikte diğer Anadolu beyleri gibi Osmanlılara karşı Timur'un desteğini aramıştı.

boyunca gemiden mal indirdik ve gemiye başka mallar yükledik. Türkler bu yörede, fevkalade sağlam olan Tatar yaylarından yapmak üzere ağaç keserler ve onları, Hıristiyanlara satarken yakalanıp ağır cezalar almaktan korktukları için sahile gömerler ve ne zaman oradan geçen bir gemi görseler, bunları bulundukları yerden çıkarıp satarlar.

TRABZON

Sinop'tan ayrıldık ve kıyıyı takip ederek eski adı Salmotraçia olan Trabzon'a [Trapesonda] kadar Büyük Deniz'de yol aldık. Bu şehir Trapesundia adındaki imparatorluğun merkezidir. Oradaki İmparator Grek itikadına [Ortodoks] bağlı bir Hıristiyandır. Şimdiki imparatorun babası, ağabeyinin tahta varis olmasını engellemek için Büyük Türk'e yakınlaşarak ondan yardım istemiş ve babasını öldürmüş. Onun da iki oğlu varmış, genç olan oğlu aynı şeyi babasına yapmış, böylece Evangelist'in sözü yerini bulmuş: "Kendi ölçün ile ölçüleceksin."[166] Büyük kardeşi Konstantinopolis'te gördüğüm, Grek ülkesi imparatoriçesi olan kız kardeşiyle birlikte sürgünde yaşayan kişidir ve söylenene göre kız kardeşiyle arasındaki ilişki ahlaki olmayan bir ilişkiymiş.

Trabzon şehrinde yaklaşık dört bin insan yaşar. Şehir surlarla iyi şekilde korunur. Toprağın verimli olduğu ve iyi gelir getirdiği söyleniyor. Karaya çıktık ve imparatoru görmeye gittik. İmparator, Konstantinopolis imparatoru ile ilgili hususlarda benden bilgi istedi ve onun İtalya'ya gitmek üzere [şehirden] ne şekilde ayrıldığını ve beraberinde kimleri götürdüğünü ve ayrıca imparatoriçe olan kız kardeşini ve sürgüne gönderdiği erkek kardeşini sordu. Tüm bunları sormasının nedeni, erkek kardeşinin Midilli Adası

Ankara Savaşının ardından Timur, İsfendiyar Bey'e Kastamonu'yu bırakmıştır. İsfendiyar ile Osmanlı mücadelesi II. Murad devrinde de devam etmiştir. Bilgi için bkz. Eroğlu ve Direr Akhan, a.g.m., s. 257–272; Mehmet Öz "Sinop." *DİA*, C: 37, İstanbul 2009, 252–256.

166 Bu deyim orijinal metinde *"Por la medida que midieres serás medido"* şeklindedir ve dilimizdeki en yakın karşılığı "Ne ekersen onu biçersin"dir. Bu olayı bir diğer İspanyol seyyah Clavijo şu şekilde anlatır: Bravaş adlı hazinedar, "İmparatorun pek sevdiği kıymetli birisiymiş. Onun onayı alınmadan bir şey yapılmazmış. Bir fırıncının oğlu olduğu için aslen yüksek sınıftan olmayan bu zatın siması asil idi. Ama duyduğumuza göre, genç imparator, yani veliaht, babasının bu zata aşırı güven ve sevgi göstermesi ve başka kimseye itimad etmemesi yüzünden öfkeye kapılarak babasına isyan etmiş, bu adamı kovmasını istemiş. Şehrin soyluları da veliahttan yana olduklarından, imparator mağlup olmuş ve üç ay muhasara altında kalmış. Sonunda Keros'un araya girmesiyle anlaşmazlık barışla bitmiş." Bkz. Clavijo, *Anadolu Orta Asya ve Timur*, s. 70.

lordunun bir kızı ile nişanlanıp nişanlanmadığını ve bu lordun, Cenevizlerin ve imparatorun Trabzon'la savaşmak için kardeşine büyük bir donanma verip vermediğini öğrenmek istemesiydi. Ona bunların doğru olduğunu söyledim, bunun üzerine hayli keyfi kaçtı ve onların tamamına karşı direnecek yeterli gücünün ve hatta daha fazlasının olduğunu söyledi. Bundan başka, kim olduğumu, nereye gittiğimi sordu ve orada kalmam için ısrar etti ve beni ikna etmek niyetiyle, görmek istediğim ne varsa görebilmem için gemilerinden birini göndereceğine söz verdi. Kendisine eşlik etmemi istediği için ona teşekkür ettim, fakat bunu kabul edemeyeceğimi, çünkü kral efendimizin Müslümanlarla savaşmak üzere sefere çıkacağını, bu yüzden yolculuğumu tamamlayıp ülkeme zamanında dönmek zorunda olduğumu söyledim. Bununla birlikte, durum farklı olsaydı da onunla birlikte kalmazdım; çünkü o bir Türkün kızıyla evliydi ve bu yüzden başına bir iş geleceğini düşünüyorlardı. Bana, Tanrı'nın ona lütfunu göstereceğini, Türkün kızıyla onu bir Hıristiyan yapmak niyetiyle evlenmiş olduğunu söyledi. Ona: "Lordum, derler ki ondan beklediğiniz menfaate ve şimdi bundan çok azını elinizde bulundurduğunuza bakılırsa; aslında onlar Türkün kızını, sizi Müslüman yapsın diye vermişler" dedim. İhtiyacım olan erzakın temin edilmesini emretti ve benden oraya tekrar uğramamı istedi.

Kefe ve Eski Kırım

Daha sonra Trabzon'dan ayrıldım ve Tartar [Tartaria] İmparatorluğu'na[167] bağlı Kefe[168] şehrine doğru denize açıldık.[169] Aslında şehir, bu yeri iskân etmek üzere Tartarlardan izin alan Cenevizlerin elindedir ve Tartar [Tártaro] Cenevizlerin buraya bu kadar kalabalık bir şekilde geleceklerini düşünmemiş. Limana demirledik ve kaptanın konakladığı hana gidip oraya yerleştik. Ertesi gün çok güzel bir yapı olan San Françisco Manastırı'nı

167 Söz konusu dönemde bölgeye Altın Orda Devleti hâkimdir.
168 Kefe Cenevizlerin Doğu ticaretini yönlendirdikleri önemli merkezlerdendir. Cenevizler bölgeye muhtemelen 1204'ten daha önce yerleşmişlerdir, fakat koloni 1261 yılına tarihlenir. Schiltberger, Kefe'nin çift surla çevrili bulunduğunu; iç sur içinde altı bin ve dış sur içinde kırk bin evden mütevellit bir yerleşim olduğunu bildirir. Bkz. Johann Schiltberger, *Bondage and Travels*, (İngilizceye çev. J. Buchan Telfer), Hakluyt Society, Londra 1879, s. 49-50.
169 Tafur, Trabzon ile Kefe arasında geçen yolculuğuyla ilgili bilgi vermez. Bunun nedeni açık deniz yolculuğundan kaynaklanıyor olmalıdır.

görmeye gittim ve orada vaazı dinledik ve ardından beni gayet samimi duygularla karşılayacak olan valiyi[170] görmeye gittim. Bana nelere ihtiyacım olduğunu sordu ve isteklerimi memnuniyetle yerine getireceğini söyledi, çünkü Sevilla'da iken kusursuz biçimde ağırlandığından milletimize büyük sevgi besliyor ve kendini borçlu hissediyordu. Ona bundan duyduğum memnuniyeti dile getirdim ve o günden sonra her gün bizim milletimize çok tuhaf gelecek şeylere şahit olarak şehirde hayranlıkla gezindim.

Şehir çok büyüktür, büyüklüğü Sevilla kadar belki de daha fazladır. Hem Katolik hem de Ortodoks Hıristiyanlarla dünyanın tüm diğer milletlerinden oluşan nüfusu ise Sevilla'nın nüfusunun iki katıdır.[171] Söylediklerine göre Tartar imparatoru, şehri çoktan zapt edebilir ve yıkabilirmiş, fakat komşu ülkelerin soyluları ve halkı buna müsaade etmemiş, çünkü orayı babaların çocuklarını, kardeşlerin ise kardeşlerini satması gibi şeytani işler ve hırsızlıklar ve büyük fenalıklar için kullanırlarmış. Orada bu tür şeyleri ve daha fenalarını, Pers ülkesinin tüm halkı yapar ve ne zaman şehirden ayrılsalar yüzlerini şehre dönerler ve bir yay gerip surlara karşı bir ok atarlar, böylece işledikleri günahlardan arındıklarını söylerler. Ayrıca çocukları satmanın günah olmadığını; onların, fayda sağlamak üzere Tanrı tarafından bahşedilen bir meyve olduklarını ve Tanrı'nın bu çocuklara gittikleri yerde, ailelerinin yanında olduklarından çok daha fazla lütuf göstereceğini söylerler. Kadın ve erkek köleler dünya üzerinde en fazla bu şehirde satılır. Mısır sultanının da burada aracıları bulunur ve bunlar köle satın alıp onları Babil'e [Kahire] gönderirler, bunlara Memluklar [Mamalucos] denir. Hıristiyanların elinde papadan temin ettikleri ve diğer milletlerden olan Hıristiyanları, Müslümanların eline geçmelerini ve din değiştirmelerini önlemek maksadıyla köle olarak satın almalarına ve onları süresiz olarak ellerinde tutmalarına izin veren bir mektup bulunur. Bunlar, Ruslar, Megreller, Kafkasyalılar, Çerkezler, Bulgarlar, Ermeniler ve çeşitli Hıristiyan halklarıdır.

170 Tafur'un şehrin yöneticisini ifade etmek için kullandığı kelime bütün Ceneviz kolonilerinde olduğu gibi *Potestad*'dır.

171 Ladero Quesada, Sevilla Krallığı'nın 15. yüzyılın başındaki nüfusunu 200.000 olarak verir. Sevilla şehrinin nüfusu ise 40.000 civarındadır. Bkz. Miguel Ángel Ladero Quesada, *Historia de Sevilla. La Ciudad Medieval*, (3. Baskı), Universidad de Sevilla, Sevilla 1989, s. 80; Yücel Öztürk ise 1420'de Kefe'deki Müslüman nüfusun artmış olduğunu ve bu sırada şehrin toplam nüfusunun yaklaşık 40.000 civarında olduğunu bildirir. Bkz. Yücel Öztürk, "Kefe," *DİA*, C: 25, İstanbul 2002, s. 183.

Orada iki kadın ve bir erkek köle satın aldım. Onlar şimdi, çocuklarıyla birlikte Cordoba'da himayemdeler. Köle satışı şu şekilde gerçekleşir: Satıcılar kadın köleler gibi erkek köleleri de soyundururlar ve üzerlerine bir keçe kaftan örterler ve onlar için bir değer biçerler. Bir süre sonra üzerindeki örtüyü kaldırırlar ve onları, vücutlarında bir kusur olup olmadığını tetkik için bir aşağı bir yukarı yürütürler. Satıcı, altmış gün içinde köle veba nedeniyle ölürse ödediği parayı iade edeceğini garanti etmek zorundadır. Farklı milletlerden köleler satılırken aralarında eğer Tartar bir erkek veya kadın varsa, diğerlerine göre onlara üçte bir daha fazla değer biçilir; çünkü hiçbir Tartarın efendisine hiçbir şartta ihanet etmeyeceğine kesin gözüyle bakılır.

Kefe şehri surlarla alelade bir şekilde çevrilidir[172] ve etrafındaki hendek pek küçüktür, fakat tatar yayı, bombard,[173] top, misket tüfeği,[174] culverin[175] ve her tür ağır savunma silahı bakımından iyi donanımlıdır. Bunlar bu silahları, silahsız insanların üzerine dahi doğrulturlar, fakat onlardan büyük menfaat sağladıkları için onlara zarar vermeye de pek gönüllü değillerdir. Birkaç gün önce şehirdekiler, ordularla ve top arabalarıyla Tartar ülkesinin başşehri olan Çorcate'yi[176] ele geçirmek için yürüyüşe geçmişler, fakat bundan haber olan Tartarlar Cenevizleri alt etmişler, sancaklarını ele geçirmişler ve yanlarında getirdikleri ne varsa yağmalamışlar, bazılarını öldürmüşler, daha fazlasını ise esir almışlar. Öldürdükleri ve esir ettikleri insanlar o kadar çokmuş ki o gün öfkeyle, Kefe şehrini dahi ele geçirmeyi düşünmüşler. Bunlar surlara doğru ilerleyip surlardan yukarı tırmanmaya çalışmışlar, fakat birçokları burada öldürülmüş ve böylece Cenevizler orada, karadan ziyade denizde güçlü olduklarının farkına varmışlar. Kefe'ye, Pers ülkesi ve Hindistan'dan

172 Aslında şehir 1341-1348 yılları arasında Cenevizler tarafından güçlü surlarla çevrilmiştir, ancak şehrin genişlemesi nedeniyle, 1383-1386 yılları arasında varoş kesimlere dış surlar inşa edilmiştir. Tafur bu dış surlardan söz ediyor olmalıdır. Bkz. Öztürk, *a.g.e.*, s. 183.

173 Taşınabilir, savaş topunun öncülü olan bir tür silah.

174 Tarihi yaklaşık olarak 13. veya 14. yüzyıla kadar giden bir tür tüfek.

175 Bombard ile misket tüfeğinin ara devrine denk gelen bir tür silah.

176 13. yüzyılda Solkhat adı ile bilinen şehir, 15. yüzyılın ortalarına kadar Moğolların Kefe ve Kırım civarındaki en önemli şehirleri idi. Bkz. Virgil Ciocîltan. *The Mongols and the Black Sea Trade in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, Brill 2012, s. 226; Bazı kaynaklarda bu şehir Kırım olarak da isimlendirilmiştir. 15. yüzyılda Osmanlı egemenliğiyle birlikte söz konusu isim yarımadanın tamamı için kullanılmaya başlamıştır. Bkz. W. Barthold, "Krim.," *Brill's First Encyclopaedia of Islam*, (ed. M. Theodoor Houtsma. E. J.), Leiden 1993, s. 1085; Jiménez de la Espada bu şehrin Roma devri şehirlerinden olan *Satarchae* olabileceğini bildirir. Bkz. Jiménez de la Espada, *a.g.e.*, s. 318.

karayoluyla ve denizden ise Tana, Ryxabaque ve Bacú denizleri[177] yoluyla muazzam miktarlarda ticari mal, baharat, altın, inci ve değerli taşlar gelir ve hepsinden önemlisi ise dünyanın dört bir köşesinden gelen kürklerdir. Bunların fiyatları ise diğer yörelere göre daha ucuzdur. Hiç kuşkusuz Cenevizler orada olmasaydı, görünüşe bakılırsa bu halkın bizimle bir ortaklığı olmazdı. Orada çeşitli milletlerden çok sayıda insanın, çok çeşitli örtünme ve yemek âdeti ve kadınlardan faydalanma biçimi bulunur.[178] Bir ara konakladığımız hana bir azumbre şarap karşılığında genç bakireler getirdiler. Şarap, her türlü meyve ve hatta ekmek dahi burada oldukça kıttır. Bunların tamamı şehirde edinilebilir, fakat bunları oraya tacirler getirir ve yüksek fiyata satarlar ve bu nedenle hırsızlık da yaygındır. Tartarlar savaşçı bir halktır ve hem onlar hem de atları çok iş görmekle birlikte ihtiyaçları pek azdır. Sefere çıktıklarında olduğu gibi, at bindiklerinde etlerini at ile eyer arasında taşırlar ve burada durduğu sürece piştiğinden dolayı ayrıca bir daha pişirmezler.[179] Tüm komşu Hıristiyan milletlerle savaşırlar ve onlardan esir aldıklarını satmak üzere Kefe'ye getirirler. Bunu özellikle Litvanya [Lithuania] ve Rusya [Ruxia] hâkimi ve Polonya [Poloña] kralının kardeşi olan ve varis bırakmadan ölen Vitoldo lordunun ölümünden beri yaparlar. Polonya kralı ülkesinin başına geçmesi söz konusu olduğunda –çünkü Polonya'dan çok uzaklara sürülmüştü – halk onu yöneticileri olarak istemedi, ülke parçalandı ve bu şekilde yok oldu. Eğer Tartarlar köle olarak hizmetimize girmişlerse, bunun sebebi ya kaçırıldıklarından

177 Virgil Ciociltan, *The Mongols and the Black Sea Trade* adlı eserinde bunları sırasıyla Karadeniz, Azak ve Hazar denizi olarak isimlendirir. Bkz. Ciocîltan, *The Mongols and the Black Sea Trade in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, Brill, Leiden 2012, s. 113, 229 numaralı dipnot; Malcolm Letts, Tana ve Ryxabaque'nin aslında Azak Denizi olduğunu bildirir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 134, 3 numaralı dipnot; Jiménez de la Espada ise Tafur'un Ryxabaque Denizi ile, Tana'nın yani Azak Denizi'nin bir kısmını ima etmiş olması gerektiğini savunur. Bkz. Jiménez de la Espada, *a.g.e.*, s. 316.

178 Şehir hakkında Sultaniyeli Johannes'in tanıklığı da Tafur'un anlattıklarına yakındır. Johannes şehirden şu sözlerle bahseder: "Buradan 100 mil ötede meşhur ve kalabalık Kefe kenti bulunur ve dünyanın dört bir tarafından gelen tüccarlar burada buluşurlar. Doğunun dillerinin tamamıyla burada karşılaşılabilir. Bizzat ben burada 35 dil saydım. Denizin ötesindeki bu kent Hıristiyanların gözdesi ve büyük emtia kaynağıdır. Buraya Cenovalılar hâkimdir..." Bkz. Altay Tayfun Özcan, "Timur'un Elçisi Sultaniyeli Johannes ve Libellus de Notitia Orbis Adlı Eserinden Bazı Parçalar" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: 33, S. 55, Ankara 2014, s. 141.

179 Schiltberger ise Tatarların bu âdetlerini şu şekilde anlatır: "... bir parça eti alır ve onu ince dilimlere ayırırlar ve bunları eyerin altına koyup at sürerler ve ne zaman acıksalar bunları yerler, fakat eti ilkin tuzlarlar ve böylece bozulmayacağını düşünürler; çünkü et, atın sıcaklığından kurur ve eyerin altında da at sürerken yumuşar." Bkz. Schiltberger, *a.g.e.*, s. 48.

ya da daha önce anlatmış olduğum gibi aileleri tarafından satıldıklarındandır. Sayısız milletten oluşan böylesine muazzam insan kalabalığının bulunduğu Kefe'nin vebadan bağışık olması bir mucizedir.[180] Oradayken büyük bir nehir olan Tana'yı [Don] görmeye gittim. Söylediklerine göre bu nehir dünya üzerindeki cennetten akıp gelen nehrin diğer koludur. Tana, Rixabaque ve Bakü denizlerinin tamamı, Pers ülkesini ve Büyük Hindistan'ı boydan boya kat ederek akıp gelen Tanais'in[181] tatlı sularıyla beslenir ve [bu sayede] Nil Nehri'nde olduğu gibi bu nehir üzerinden Kefe yakınındaki Büyük Deniz'in girişine kadar büyük miktarlarda mal taşınır. Bu sahilde iki kale bulunur. Emtianın depolandığı bu kalelerin biri Cenevizlere, diğeri ise Venediklilere aittir. Bu nehirde çok miktarda balık bulunur, bunlar çok sayıda gemi ile taşınır. Bunlar en çok da bizim *sollos* dediğimiz hem tazesi hem de salamurası fevkalade leziz olan mersin balığı taşırlar. Bu balıkların Kastilya'ya ve hatta Flandes'e[182] gönderildiğini gördüm. Bu güzergâh Kral Enrique'nin elçilerinin Timur Bey'e giderken kullandıkları güzergâhtır.[183] Alfon Fernandes de Mesa [Alfonso Fernández de Mesa] oradan itibaren gidebildikleri en uzak noktanın Kefe'den Kastilya'ya kadar olan mesafeye eşit olduğunu söyler, fakat onlar yoldan dosdoğru gidip gelmişler ve bu elçilerin anlattıklarına bakılırsa yol üzerinde ve Timur Bey'in sarayında oldukça tuhaf şeylerle karşılaşmışlar.[184] Don Nehri ve nehrin etrafında yaşayan halklar oldukça tuhaf görünümlüdür. Bunlar orada *merona* adında bir balık avlarlar. Söylediklerine göre bunlar çok büyük balıklardır ve bu balıkların yumurtalarını fıçılara doldurup satmak için Grek ülkesi ile Türkiye başta olmak üzere tüm dünyaya dağıtırlar ve buna havyar [caviar] derler. Yumurtalar ilk bakışta siyah sabuna benzer. Onları yumuşakken alırlar

180 13 yüzyılda ve 14. yüzyıl ortalarında demografik dengeyi altüst edecek olan büyük veba salgınının Kefe'den yayılıp tüm Akdeniz'i sardığı genel kabul görmektedir, bazı görüşlere göre Moğollar gibi doğu halkları vebaya karşı bağışıklık sahibidirler. Bkz. Balard, "Hıristiyan Akdeniz," s. 203.

181 Don deltası üzerinde antik Yunan şehri.

182 Flandra ya da Flamanya.

183 Tafur burada İspanyol seyahatname yazınının en önemli eseri kabul edilen *Emba jada a Tamorlán*'ın kaleme alınmasına da vesile olan ve Kastilya kralı Enrique'nin himayesinde Timur'un sarayına gönderilen sefaretten bahsetmektedir.

184 Alfonso Fernández de Mesa, Ankara Savaşından sonra Kastilya Kralı Enrique'nin Timur'un elçisine karşılık olmak üzere görevlendirdiği ikinci sefarette bulunuyordu. Söz konusu sefarette, ayrıca rahip Alonso Páez de Santa María, saray muhafızlarından Gómez de Salazar ve seyahatnamenin müellifi olduğu kabul edilen Ruy González de Clavijo bulunuyordu. Tafur'un, Clavijo yerine Fernandez de Mesa'dan bahsetmiş olması dikkat çekicidir.

ve burada sabun yaparken olduğu gibi bir bıçakla sıkıştırırlar ve daha sert bir hale getirmek ve balık yumurtasına benzetmek için maltızların içine koyarlar. Bu havyar çok tuzludur. Kadınlar ve hatta erkeklerin çoğu, [buradaki] Müslüman kadınlar gibi, o yörenin narin ipeğinden özenle dikilmiş elbiseler giyerler. Erkekler sıkıştırılarak biçim verilmiş ve hiçbir dikişi olmayan, elbise kadar güzel keçe kaftanlar giyerler, silahları pala, yay, ok ve sopadır. Tartar ülkesine gitmek için elimden gelen her şeyi yaptım, fakat bana oraya gitmemem tavsiye edildi; çünkü sürekli bozkırda gezen, başıboş, senyöre itaati tanımayan[185] halkların arasında yapılacak seyahat güvenli olmazmış. Yine de Çorcate şehrini görmeye gittim. Orada Büyük Hanın ordu-pazarını görmek istiyordum –lordo, ordu ve basar, pazar [meydan] anlamına gelir– Büyük Hanın saltanatı böyle adlandırılır.[186] Ordu-pazar hakkında öğrendiklerim şu şekildedir: Büyük bir şehre benzeyen, mal alıp sattıkları büyük bir yer vardır, söylediklerine göre orada halkın idaresinden sorumlu Büyük Kadir[187] bulunur. Diğer tarafta, solda, aynı amaçla [kurulmuş] bir başka yer daha vardır ve orayı da bir başka Büyük Kadir idare eder. Evleri taşınabilir türden ve bazıları keçeden, bazıları sırıklardan [meydana getirilir]. Bulundukları yeri, kaynaklarını tükettikleri zaman terk ederler ve başka bir bölgeye yerleşirler ve sahip oldukları eşyaları

185 Tafur'un burada kastettiği muhtemelen senyöre itaatsizlik değil, onun geldiği topraklardakine benzer bir senyörlük teşekkülünün olmamasıdır. Nitekim Tafur, Tatar kölelerin diğer kölelere göre daha kıymetli olduğundan söz etmiş ve bunun nedenini de onların efendilerine mutlak itaatine bağlamıştı.
186 Ordu-Pazar konusuna, pek az olmakla birlikte çeşitli çalışmalarda değinilmiştir. Koray Özcan doktora tezinden derlediği ve Selçuklularda kent sistemini konu alan çalışmasında pazar ve panayırlardan gelişen bir kent olgusundan söz etmiş, bunların ortaya çıkış nedenlerinin temelinde, ticaret yolları üzerinde ya da orduların konakladığı yerlerde "Hıristiyan-Müslüman ya da yerleşik-göçebe gibi farklı sosyal ve ekonomik yapıya sahip kültürler arasındaki siyasal sınır bölgelerinde karşılıklı işlenmiş ya da işlenmemiş ürün-meta alışverişleri için geçici ortak mekân arayışlarının yattığının..." söylenebileceğini dile getirmiştir. Bkz. Koray Özcan, "Anadolu'da Selçuklu Kentler Sistemi ve Mekânsal Kademelenme (1)," *METU JFA*, 2006, s. 35; İsenbike Togan ise Moğollardan bahisle "... imparatorluk kurulurken bu oluşumda rol alan tüccarlar 'ortak' adıyla siyasete de ortak olmuşlardı. Hanların karargâhları, o dönemin deyimiyle ordaları, yürüyen şehirler; sonradan 'ordu pazar' denilen pazarları da tüccarlar için yürüyen pazar niteliğinde idi. Tüccarın pazara gitmesi gerekmiyordu. Pazarlar tüccarlar ve müşterilerle beraber yürüyordu. İşte bu suretle ticaret yollarının yönü değiştirilmiş, yollarda güvenlik sağlanmış ve alanın da satanın da memnun olması için büyük çabalar harcanmıştı.' demektedir. Bkz. İsenbike Togan, "Çingis Han ve Moğollar," *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 249; Özcan ile Togan'ın burada dile getirdikleri ve çalışmamızın başında Michel Balard'ın Moğolların ticareti koruyucu tutumları ve Asya bozkırlarını Akdeniz ticaretine açmalarıyla ilgili dile getirdikleri (Bkz. Bkz. Balard, "Hıristiyan Akdeniz," s. 201.) bir arada okunduğunda Tafur'un sözünü ettiği ordu-pazarların önemi ve Asya bozkırlarının Akdeniz ticaret ağına ne şekilde eklemlendiği ortaya çıkmaktadır.
187 İspanyolca metinde bu kelime *Grant Cadir*'dir.

gittikleri yere arabalarla taşırlar ve onları, sanki hiç yer değiştirmemiş gibi aynı şekilde kurarlar. Ekmek yemezler; [çünkü] bulunmaz, fakat deve sütüyle karıştırılmış pirinç ve at eti bulunur ve Muhammed'in yasasına bağlı olduklarından şaraptan habersizler. Büyük Han çok geniş topraklara hükmeder, fakat hükmettiği şehirler ve kasabalar değildir, çünkü bunlar yoktur ve halk kırda yaşar. Savaşacak Hıristiyan bulamayanlar kendi aralarında savaşırlar ve fırsatını bulduklarında adalet korkusu olmadan hırsızlık yaparlar, çünkü bunun yanlış olduğunu düşünmezler. Boyları kısadır ve geniş omuzludurlar. Alınları geniş, gözleri küçüktür. Asil soydan gelenlerin daha fazla yıprandıkları söylenir. Ayrıca söylenene göre ne zaman Türklerle karşılaşsalar onların en iyilerini yanlarına alırlarmış ve sonuçta Türkler, Grekleri; Grekler de Tartarları alt ederlermiş.

Fakat Grekler mahvolmuş halde olduklarından şimdi ellerinde Konstantinopolis'ten başka müstahkem yer kalmamış. Bazıları kendilerini lort olarak adlandırıyorlardı, fakat dünya üzerine yayılmış tüm Hıristiyan milletleri, burada mudejarların[188] bizim kölemiz oldukları gibi, şimdi Müslümanların kölesidirler ve tamamen güçten düşmüş ve esaret altında alınmış ve dağılmış vaziyetteler. Türkler, Troya'nın intikamını pek güzel aldılar! Daha ben [oraya] ulaşmadan evvel ve Konstantinopolis henüz işgal edilmemişken, Grek halkı şimdi olduğu gibi [Türklere] tabi olmuşlardı ve eğer Türkler hâlâ şehre el koymamışlarsa bunun nedeni Batılı Hıristiyan milletlerin onlara karşı durmalarından korkmaları idi, fakat öyle görünüyor ki Hıristiyan prens ve halkların ihmalkârlığı yüzünden şimdi Konstantinopolis kaybedildi.[189] Ne kadar boş bir korku! Şüphesiz, Tanrı buna izin vermiş olsaydı ve Türklerin gücü daha fazlasına yetseydi, Türkler, Hıristiyan âleminin bu kötülüğün intikamını almak için hiçbir çaba göstermediğini gördüklerinde, giriştikleri her işte başarılı olurlardı ve şurası açıktır ki aslında şehirler, askerlerin gayret ve gücünden ziyade Tanrı'nın ilahi kudreti ile savunulur.

188 1492'de Granada, Hıristiyanlar tarafından ele geçirildikten sonra İspanya'da yaşamaya devam eden Müslümanlara verilen ad.

189 Tafur'un Konstantinopolis'in fethinden önce gerçekleştirdiği seyahatini şehrin fethedilmesinden sonra kayıt altına aldığını göstermesi bakımından bu cümle önemlidir. Tafur'un seyahati üzerine yapılan çalışmalarda onun seyahatnamesini ne zaman yazdığı ile ilgili ortak bir kanaat oluşmuştur ve bu tarih muhtemelen 1453-1457 yılları arasında bir yerdedir. Bkz. Jiménez de la Espada, *a.g.e.*, s. xx.

Bu ülkede kalmayı çok arzuladım, fakat halkı çok vahşi idi ve yemekler bana göre değildi. Ülke, ulaşılması imkânsız olan Büyük Hindistan gibi, hemen hemen ulaşılmaz bir yerdedir ve Tartarların zararlı komşulukları ve onları savunacak bir senyöre sahip olma konusundaki isteksizlikleri nedeniyle perişan ve harap düşmüş olan ve Tanrı onlara merhamet gösterene kadar da böyle kalacak olan bu ülkenin diğer yerlerinde –sözünü ettiğim Hıristiyanları saymazsak– görecek pek az şey bulunur. Kefe şehri kışın öyle soğuktur ki gemiler limanda donar kalırlar. Halkı pek vahşi ve hastalıklıdır, bu yüzden çok istediğim halde daha fazlasını görmekten vazgeçip Grek ülkesine döndüğüm için üzüntü duymadım. Böylece eşyalarımı topladım ve Kefe'den ayrıldım.

Konstantinopolis

Aynı gemi ile denize açıldık ve rotamızda seyrederek Trabzon'a döndük. İmparator, daha önce bahsetmiş olduğum gibi kalmam için elinden gelen her şeyi yaptı, fakat buna muvaffak olamadı ve [buradan] ayrılarak Konstantinopolis'e döndük, fakat Büyük Deniz'den gelen gemilerin Konstantinopolis ve Pera limanlarına girmesini yasaklayan kararlar alınmıştı; çünkü bunların beraberinde veba getirmelerinden korkuluyordu. Konstantinopolis'ten iki fersah uzaklıkta, gemilerin mallarını boşaltabileceği ve denize yeniden açılmadan önce altmış gün boyunca kalmak zorunda oldukları bir barınak inşa etmişlerdi. Şüphesiz yabancı milletler beraberlerinde daha fazla hastalık getirirler ve ben bizzat o hanlarda vebadan ölmüş insanlar görmüştüm. Şehre girmemiz için izin istemek üzere adamlarımdan birini Despot Dragas'a yolladım. Ben ve maiyetimdekilerin gemiden ayrıldığını ve diğerleriyle beraber konaklamak yerine, iki gün boyunca kırda kalmış olduğumuzu bildirdim. Despot benim için iyi donanımlı bir kayığın gönderilmesi emrini vermiş. Bazı arkadaşlarım da beni karşılamak için gelenler arasındaydı. Maiyetimdekileri kalacakları yere gönderdim ve saygılarımı bildirmek üzere despotun huzuruna çıktım. Despot ve imparatoriçe ve onun refakatçi kadınları beni pek samimi karşıladılar. İmparatoriçe Büyük Deniz yolculuğumun nasıl geçtiğini ve özellikle Trabzon imparatoru olan erkek kardeşini ve o sırada orada bulunan diğer erkek kardeşini

görüp görmediğimi sordu. İmparator ile karşılaştığımda olup bitenleri anlattım ve bundan fevkalade memnun oldular ve imparatoriçe şöyle dedi: "Bizim milletimizden olsanız dahi daha iyi hizmet edemezdiniz" ve ben de şöyle cevapladım: "Hanımefendi ben iyi bir Hıristiyan'dan bekleneni yaptım." Daha sonra onlarla vedalaştım ve şehrin soylularının pek samimi ilgisi eşliğinde konakladığım yere döndüm.

Ertesi gün despotun yanına gittim ve ona Ayasofya Kilisesi ve oradaki kutsal emanetlerin gösterilmesini sağlayıp sağlayamayacağını sorduğumda bunu büyük bir memnuniyetle yapacağını söyledi; ayrıca kendisinin de vaazı dinlemek için oraya gitmek niyetinde olduğunu söyledi ve imparatoriçe ile gerçek Trabzon imparatoru olan kardeşi de aynı şeyleri söylediler. Daha sonra vaazı dinlemek için kiliseye gittik ve ardından tüm kiliseyi görmemi sağladılar. Kilise çok büyüktür ve söylediklerine göre Konstantinopolis'e refahın hâkim olduğu devirlerde şehirde altı bin rahip bulunuyormuş. Etrafı genelde bakımsız, fakat kilisenin kendisi o kadar iyi durumdadır ki bugün tamamlanmış gibi görünür. Grek usulünde inşa edilmiş ve kurşunla kaplanmış yüksek kubbeleri bulunur ve iç kısmında, zeminden itibaren bir mızrak boyuna kadar mozaik işlemelerle tamamen kaplanmış. Bu mozaik işçiliği o kadar güzeldir ki bir ressam bile daha iyisini yapmaya yeltenemezdi. Daha aşağıda çok narin taşlar, mermer, somaki ve yeşim taşı ile karışık bir halde bulunur ve zengin bir işçilikle işlenmiş. Zemin büyük taşlardan oluşur; bunlar olağanüstü bir hassasiyetle kesilmişler. Bu kubbelerin merkezinde, fevkalade büyük olan ana kubbe bulunur; o kadar yüksektir ki çimentosunun onu bir arada tutabildiğine inanmak güçtür. Bu kubbenin içinde, bahsettiğim gibi, mozaikler ve merkezinde Yaratıcı Tanrı'nın bir tasviri bulunur. Aşağıdan [bakıldığında] ortalama bir adamın ölçülerine benziyor, fakat ayağın bir mızrak uzunluğunda ve bir gözün diğerine olan uzaklığının, karış hesabıyla, hayli fazla olduğunu söylediler. Ortasında büyük bir mihrap var ve burada geometrinin tüm zarafeti ve haşmeti görülebilir. Kubbenin altında büyük bir sarnıç[190] bulunur, söylediklerine

190 Clavijo, Tafur'un yaptığı benzetmeye benzer bir şekilde burada on kadırganın yüzdürülebileceğini söylemektedir. Bkz. Ruy González de Clavijo, *Embassy to Tamerlane*, 1403-1406, (İngilizceye çev. Guy le Strange), Psychology Press, Abington 2004, s. 42.

göre üç bin botalık[191] bir gemiyi yelkenleri açık haliyle alabilecek genişliğe, yüksekliğe ve buna yeterli suyu alacak derinliğe sahiptir. Böyle bir söz ispat edilebilir mi bilmiyorum, fakat hayatım boyunca böyle bir sarnıcın daha büyüğünü görmedim ve bir başkasının olduğunu dahi sanmıyorum. Orada, sözünü ettiğim senyörler, rahipten kutsal emanetleri getirmesini istediler. Anahtarlardan biri despottadır, diğeri o sırada orada hazır bulunan Konstantinopolis patriğindedir. Üçüncü anahtar kilisenin başrahibindedir. [Tören] kıyafetlerini kuşanmış rahiplerin törenle getirdiği kutsal emanetler şunlardır: Öncelikle olağanüstü mukaddes bir eşya olan ve efendimizin böğrünü delen mızrak, bir zamanlar mor renkte olmuş olması gereken, fakat zamanla şimdiki gri rengini alan dikişsiz kaftan, [İsa'ya ait] tırnaklardan biri, efendimizin tacından birkaç diken ve daha başka şeyler... Mesela Gerçek Haç'tan geriye kalan tahta ve efendimizin kırbaçlandığı sütun... Bunlardan başka, Kutsanmış Bakire Meryem'den kalan bazı eşyalar ve Aziz Lorenço'nun üzerinde kavrulduğu ızgara ve Azize Elena'nın[192] Kudüs'teyken yanına aldığı ve buraya getirdiği, büyük hürmet gösterilen ve sıkı biçimde korunan çok sayıda kutsal emanet vardı. Tanrıya şükürler olsun Grek halkı mağlup olduklarında bunlar itikadın düşmanlarının eline düşmedi; yoksa bunlara zarar verir ve pek az hürmet ederlerdi. Dışarı çıktığımızda kilisenin kapısında, büyük şapelin kendisinden daha büyük taş bir sütun gördük. Tepesinde yaldızlı pirinçten büyük bir at ve atın üstünde bir eli havaya kalkmış vaziyette, parmağıyla Türkiye'yi [doğuyu] işaret eden ve diğer eliyle, tüm dünyanın elinin içinde olduğunu ima ederek bir elma[193] tutan bir şövalye bulunuyordu.

191 Şarap tulumu. Malcolm Letts *botanın* sıvı ölçü birimi olduğunu ve bir *botanın* 516 litreye denk geldiğini bildirir; fakat buna bir açıklama getirmez. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 140, 1 numaralı dipnot.

192 Şehrin kurucusu Büyük Constantinus'un azize kabul edilen annesi.

193 Söz konusu kelime bazı yazarlarca kadim zamanlardan beri Türklerde de mevcut olduğu dile getirilen Kızılelma'yı çağrıştıran bir biçimde *"manzana"* yani elma şeklinde kaydedilmiştir. Eski İspanyolcada *"manzana"* elma anlamı dışında kılıç veya pala topuzu anlamlarını da taşımaktadır. Bununla birlikte Inmaculada Pérez Martín, Bizans topraklarına seyahat düzenleyen İspanyol seyyahları konu edindiği çalışmasında Iustinianus heykelinin sol elinde tuttuğu bu kürenin *"elma"* anlamına dikkat çekmiştir. Bkz. Inmaculada Pérez Martín, "Ficción y realidad en las narraciones hispanas de viajes a Bizancio," *Mare Nostrum: Viajeros griegos y latinos por el Mediterráneo*, Madrid: SEEC. Delegación de Madrid, 2012. 175–197; Benzer bir şekilde Vasiliev de bu duruma dikkat çekmek için kelimenin İspanyolcasını dipnot olarak göstermiş, Letts'in bu kelimeyi İngilizceye *"küre"* şeklinde tercüme ettiğini belirtmiş, fakat kendisi bunun yerine İngilizce *"apple"* yani *"elma"* şeklinde bir tercümeyi uygun görmüştür. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 105, 1 numaralı dipnot; Biz de bu kelimenin bir küre değil, elma şeklinde çevirisinin

Bir gün büyük bir fırtınada heykel yıkılmış ve elma heykelin elinden düşmüş ve söylediklerine göre on beş arrobalık[194] bir küp büyüklüğündeymiş, fakat bu aşağıdan bir portakal gibi görünür, böylece heykelin ne kadar yüksek olduğu hakkında bir hükme varılabilir. Güçlü rüzgârlardan dolayı düşmesini engellemek üzere elmayı sağlamlaştırmanın ve atı zincirlerle sabitlemenin sekiz bin dukaya mâl olduğunu söylüyorlar. Bu şövalyenin Constantinus[195] olduğu ve Grek ülkesine felaketin, bulunduğu yerden parmağıyla işaret ettiği istikametten geleceği kehanetinde bulunduğunu söylerler ve böyle de oldu. O gün öğle vaktine kadar, hayran kalmış olduğumuz kilise ve çevresiyle meşgul olduk. Kilisenin dışında, âdet olduğu üzere şarap ve ekmek ve balık satan evlerin olduğu büyük meydanlar vardır. En çok da kabuklu deniz hayvanları satarlar; çünkü Grek halkı bunlardan hayli fazla tüketir. Yıl içinde, bazı perhiz dönemlerinde sadece balıkla yetinmezler ayrıca kansız olan balıklarla, yani kabuklu hayvanlarla da beslenirler. Burada, âdet olduğu üzere, hem yöneticilerin hem de sıradan insanların yemek yedikleri, büyük taş masalar bulunur.

Bir süre sonra despot ve imparatoriçe ve erkek kardeşi saraya döndüler ve ben de konakladığım yere döndüm. Ertesi gün Constantinus'un bedeninin bulunduğu Santa Maria Kilisesi'ni ziyaret ettim. Bu kilisede Aziz Lúcas tarafından meydana getirilmiş olan Meryem Ana'nın bir tasviri bulunur ve diğer tarafta ise çarmıha gerilmiş halde efendimizin tasviri

uygun olduğunu düşünüyoruz. Nitekim burada sözü edilen *Kızılelma* söylencesi ile ilgilidir. Her ne kadar kimi politik hassasiyetlerle bu söylence eski Türklere ve Asya bozkırlarına dayandırılıyor olsa da, hükümdarlık alameti olan *elma* imgesi Osmanlıların Roma'dan devraldığı mirasın unsurlarından biridir. Konstantinopolis'in fethedilmesinden sonra da bu söylence Osmanlıların toplumsal belleğinde yer edinmiş ve taşıdığı anlam ulaşılmaya çalışılan bir hedef ve ülke olarak varlığını korumuştur. Bkz. Gökyay, "Kızılelma," s. 559; Gökyay'ın geniş kapsamlı makalesi için Bkz. Orhan Şaik Gökyay, "Kızıl Elma Üzerine," *Tarih ve Toplum*, C:5, S. 25, İletişim Yayınları, İstanbul 1984, s. 425-430.

194 İspanyada şarap ölçmek için kullanılan bir sıvı ölçü birimidir ve bir *arroba* 11.5 kilogramdır. İngilizce tercümede Letts, Tafur'un bahsettiği miktarı "15 *gallons*" olarak tercüme etmiştir. Vasiliev ise bu duruma dikkat çekmiş ve söz konusu ölçü biriminin farklı bölgelerde farklı değerler taşıdığını not etmiştir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 105.

195 Tafur'a aktarılan bilgi yanlıştır, söz konusu heykel I. Iustinianus'a ait olmakla birlikte, heykelin üzerinde bulunan eski yazılardan anlaşıldığına göre daha önceki bir imparatora aittir. Konstantinopolis'in Osmanlılarca fethedilmesinden sonra da bir süre varlığından haberdar olduğumuz heykel, fetihten sonra eritilip top döktürülmüş ve üzerinde bulunduğu sütun ise 1492'de düşen bir yıldırım sonucunda yıkılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. J. Raby, 'Mehmed the Conqueror and the Equestrian Statue of the Augustaion,' *Illinois Classical Studies*, Byzantium and its Legacy, C: 12, S. 2, 1987, s. 305–313.

var.[196] Taş üzerine resmedilmiş ve söylediklerine göre çerçevesi ve sehpasıyla birlikte ağırlığı birkaç yüz libredir. O kadar ağırdır ki bir bütün olarak altı adam onu kaldıramaz. Her salı, çok sayıda insan bir araya gelir ve oraya uzun kırmızı ketenler kuşanmış ve başları örtülü halde, keklikleri öldüren boğalar gibi [görünen] yaklaşık yirmi adam gider. Bu adamlar asil bir soydan gelir ve bu görev sadece onlara verilir. Büyük bir tören olur ve tören kıyafetleri giyinmiş olanlar sırayla tasvirin yanına giderler ve kim isterse, sanki bir ons ağırlıktaymış gibi, onu kolayca kaldırır. Tasviri yüklenen kişi onu omzuna alır ve topluca şarkılar söyleyerek kiliseden çıkıp büyük bir meydana giderler. Tasviri taşıyan onunla birlikte bir köşeden diğerine yürür ve meydanın çevresinde elli kez tur atar. Gözler tasvirin üzerine sabitlendiğinde [Meryem Ana'nın] tasviri yerden yukarı yükselmiş ve tamamen başkalaşmış gibi görünür. Taşıyan kişi onu omzundan indirdiğinde bir başkası gelir ve aynı şekilde omzuna alır ve daha sonra bir başkası ve bu şekilde bunlardan dördü veya beşi o günü [böyle] geçirir. O gün meydanda bir pazar kurulur ve oraya büyük bir kalabalık toplanır ve din adamları [bir parça] pamuk alıp tasvire sürerler ve orada bulunan insanlara bunu dağıtırlar ve daha sonra, yine törenle, tasvir yerine götürülür. Ben Konstantinopolis'teyken tasvirin sergilendiği törenlerin birini dahi kaçırmadım; çünkü o, şüphesiz, fevkalade mühim bir alâmettir.

Konstantinopolis'te Azize Elena'nın, gücünü gösterme arzusu ile inşa ettirdiği, Ayasofya kadar büyük olmayan, fakat söylediklerine göre, daha haşmetli bir kilise vardır.[197] Girişinde hayli karanlık olan bazı kemerler varmış ve söylediklerine göre insanlar, çok zaman, oğlancılık günahını işlemek için oraya gidiyorlarmış ve bir gün gökten bir yıldırım düşmüş ve kiliseyi ateş sarmış ve bu günahı işleyenlerden bir kişi dahi kurtulmamış. Kilisenin adının Valayerna olduğu söylenir ve şimdi tamamen yandığı için

196 Clavijo, Tafur'un bahsettiği tasviri Konstantinopolis'teki Santa Maria de la Dessetria Kilisesi'nde görmüştür. Seyahatnamesinde tasvirin çok ağır olduğunu, bu yüzden üç ya da dört adamın taşıyabildiğini anlatır. Bkz. Ruy González de Clavijo, *Narrative of the Embassy of Ruy Gonzalez de Clavijo to the Court of Timour at Samarcand, A.D. 1403-6*, (İngilizceye çev. Clements Robert), The Hakluyt Society, Londra 1859, s. 44; Bu tasvir Türkler şehri ele geçirdiğinde yeniçeriler tarafından parçalanmıştır. Bkz. W. H. Hutton, *Constantinople*, J.M. Dent & Sons, Londra 1933, s. 263, 266.
197 Malcolm Letts bu kilisenin muhtemelen Blahernae Kilisesi olduğunu bildirir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 142, 4 numaralı dipnot.

onarmak mümkün değildir. Ayrıca Aziz Basilio Tarikatı'nın keşişlerine ait olan Pentecatro[198] adında bir manastır var –o yörede başka bir tarikat bulunmaz– ve burası da altın mozaiklerle çok güzel biçimde bezenmiş. Manastırda Architeclinos'un düğünü sırasında şarapla doldurulmuş olan kaplar ve başka birçok antik eser bulunur ve burası imparatorların gömüldüğü yerdir. Şehrin bir köşesinde, Türkiye'nin karşısına düşen kıyı kesiminde, surların üzerinde bulunan Aziz Demetrius adlı bir manastır bulunur. Manastır kadınlara tahsis edilmiştir ve Boğaz'ın en dar kısmındadır ve karşısında Türkiye görülür. Manastırın karşısında, Türkiye tarafında ise bir kule bulunur, eskiden bir taraftan diğerine bir zincir çekilirmiş ve zincir gerildiği zaman gemilerin geçmesi mümkün olmazmış. Bu kısmen gösteriş için ve kısmen de bu vesileyle topladıkları geçiş vergisini kaybetmemek için yapılmış ve buna Aziz Jorge'nin Kolu[199] derler. Boğaz bir yerinde çok dardır; öyle ki diğer sahilde gezinen bir adam görülebilir. Ayrıca deniz, Türkiye tarafında çok sığ, Grek ülkesi tarafında ise çok derindir. Bu yüzden ne kadar büyük olursa olsun herhangi bir gemi Konstantinopolis surlarına bitişik seyredebilir, hatta bir adam surlardan gemiye atlayabilir.

Konstantinopolis'te, sütunlu girişi ve kapıları ve kemerleri olan ve kadim zamanlarda halkın bayram kutlamalarında oyunları izlemek için kullandığı büyük bir meydan var. Ortasında birbirine sarılmış vaziyette yaldızlı pirinçten yapılmış iki yılan bulunur ve söylediklerine göre bunlardan birinin ağzından şarap, diğerinin ağzından süt akarmış.[200] Fakat kimse bundan bahsetmez ve kanaatimce bu hikâyeye fazla itimat edilmemelidir. Meydanın merkezinde aynı şekilde yaldızlı pirinçten bir insan heykeli bulunur ve tüccarlar ne zaman fiyatta ihtilafa düşseler Adil adını verdikleri bu

198 Pantokrator Kilisesi (Zeyrek Camii) II. Ioannis Komnenos ve karısı Eirene tarafından 1118-1136 yılları arasında yaptırılmıştır. Bkz. Robert Ousterhout, *Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life*, (ed. Nevra Necipoğlu), Brill, Leiden 2001, s. 133.
199 *Braço de S. Jorge*: Haliç ya da Altın Boynuz. Jiménez de la Espada bazı kaynaklarda Çanakkale Boğazı'nın da aynı isimle anıldığını belirtir. Bkz. Jiménez de la Espada, *a.g.e.*, s. 305.
200Gülbahar Baran Çelik, söz konusu Yılanlı Sütun'un MÖ 478-77 yıllarında tamamlanarak Yunanistan'daki Apollon Delphoi Tapınağı'na sunulan üçayağın parçası olduğunu bildirmektedir. Bu üçayak, MÖ 479'da Perslerle Yunanlar arasındaki Platia Savaşından sonra Yunanların zaferlerinin onuruna, Birleşik Yunan Kent Devletleri tarafından yaptırılmıştır. Bkz. Gülbahar Baran Çelik, "Açık Havada 2500 Yıllık Bronz Bir Anıt, Yılanlı Sütun," *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, C: 6, 2013, s. 24–32; Tafur, söz konusu sütunun tepesinde üç yılanbaşı olmasına rağmen onu iki başlı olarak tarif etmiştir.

heykelin yanına gelirler ve heykel elini kapatmak suretiyle hükmünü verir. Onun hükmü, yani malların gerçek fiyatı, ne olursa olsun doğru kabul edilir ve her iki taraf da karara razı olurlar. Bir zamanlar üç yüz duka ederinde bir atın sahibi olan bir soylu ve onun atını satın almak isteyen toprak sahibi bir senyör varmış, fakat bunlar fiyatta anlaşamamışlar. Bu yüzden ihtilafı gidermesi için heykelin kararına başvurmaya karar vermişler ve onun yanına gitmişler ve alıcı birkaç duka çıkarıp bir tanesini heykelin eline koymuş. Bunun üzerine heykel, atın daha fazla etmeyeceğine hükmedip, elini kapatmış ve böylece alıcı atını ve satıcı da dukasını almış, fakat satıcı bu duruma pek hiddetlenmiş ve palasını çekip heykelin elini koparmış ve bundan sonra heykel hiçbir zaman hükümde bulunmamış. Alıcı eve vardığında at ölmüş ve atın derisi ile nalları o bir dukaya denk gelmiş, fakat ben Evangelistlerle[201] alakalı hususlara daha fazla itibar ederim.

Meydanın diğer tarafında birbirinin aksi istikamette, [iki] ayrı kapısı olan bir hamam bulunur. Kadınlar zina ile suçlandıklarında yargıçlar onları bu hamama getirtirler ve onu gözledikleri sırada bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkmasını sağlarlar ve eğer masum ise namusuyla [oradan] geçer, fakat eğer masum değilse, kadın fark etmediği halde, etekleri ve iç gömleğinin tamamı kendiliğinden yukarı kalkar ve belden aşağısı tamamen görülebilir.[202] Buna kuşkuyla yaklaşmak da günah değildir. Bu meydanın ortasında, Julius Caesar'ın küllerinin bulunduğu Roma'daki sütunların üslubunda, yekpare taştan meydana getirilmiş, köşeli bir sütun[203] bulunuyordu, fakat aslında ne ona benzer, ne onun kadar güzel ve ne de onun

201 İncil yazarları, İncil'i yaymaya çalışan kimseler.
202 Malcom Letts bu söylencenin muhtemelen Hipodrom ile saray yakınlarındaki Zeuxippus Hamamı ile ilgili olduğu görüşündedir. Bkz. Letts, *a.g.e.*, s. 245, 8 numaralı dipnot; Vasiliev de bu görüşü çalışmasında tekrarlar. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s.109.
203 İspanyolca metinde *"una aguja de una piedra"* şeklinde geçer. Tafur, Sultanahmet Meydanı'nda Yılanlı Sütun'un yakınında bulunan Theodosius Dikilitaşı'ndan bahsetmektedir. İngilizce tercümede köşeli taş veya dikilitaş olarak çevrilmiş olsa da Vasiliev burada geçen *"aguja"* kelimesinin İspanyolcada *"iğne"* anlamına geldiğine değinir. Mısır dikilitaşlarından bahisle *"iğne"* anlamından zaman zaman söz edilmektedir. Bu kelimenin kullanımıyla ilgili olarak Vasiliev'in ve Letts'in dikkatlerinden kaçan unsur ise Tafur'un bu kelimeyi üçüncü bir yerde daha kullandığıdır. Tafur, Sina Çölü'nden geçtiği sırada burada insanların yollarını bulmak için *"pusula"* yardımıyla yol aldıklarını anlatırken *"pusula"* için kullandığı kelime de "aguja"dır. Söz konusu kelimenin artık kullanılmamakla birlikte pusula anlamı da bulunmaktadır. Bu kelimenin Tafur tarafından yön tayini sağlayan bir işaret anlamıyla kullandığını ve *"kılavuz"* anlamı taşıdığı da düşünülebilir. Bu bakımından kelimeyi *"menzil taşı"* olarak çevirmek de makul görünüyor.

kadar görkemlidir.[204] Rivayete göre bu sütun Constantinus'un bedeni için yapılmış. Bundan başka, meydanın çevresinde ve içinde çok sayıda yapı var ve ona Prodomo [Hipodrom] derler.

Konstantinopolis şehri üçgen biçimli kurulmuş, iki tarafı denize bakar, diğer tarafı ise karaya. Muazzam bir şekilde surlarla çevrilmiştir ve surlar harikuladedir. Söylenene göre Türk surların yakınına gelmiş ve onu dikkatlice incelemiş ve lağımcı surları gördüğünde hayrete düşmüş ve Türk'e şöyle demiş: "Efendim bu şehir mayınlarla ele geçirilemez; çünkü surlar çelik gibi ve hiçbir zaman yıkılmaz." Böyle denir, çünkü surlar çok yüksektir ve büyük mermer blokları ile örülüdür. Türk [surları aşmak için] girişimlerine devam ederken ona, surların üzerinde at üstünde gezinen bir adam gördüklerini bildirmişler. O da bunun üzerine bir Grek esire, her gece surların üzerinde at üzerinde ve tüm silahlarını kuşanmış vaziyette gezinen bir şövalye şeklinde gördükleri bu tuhaf şeyin ne olduğunu sormuş. Grek esir şöyle cevap vermiş:

> "Efendim, Grekler şöyle rivayet ederler: Constantinus kilisesini inşa ettirdiği zaman çok sayıda adam çalıştırırmış ve bir gün herkes yemeğe gittiği sırada ustabaşı, bir çocuktan orada bekleyip malzemeleri korumasını istemiş. Çocuk orada beklerken at üstünde, fevkalade güzel bir adam görünmüş ve çocuğa: 'Neden diğerleriyle yemeğe gitmiyorsun?' diye sormuş ve çocuk cevap vermiş: 'Efendim burada malzemelere göz kulak olmamı istediler.' Bunun üzerine süvari şöyle söylemiş: 'Git ve yemeğini ye!' Fakat çocuk bunu yapamayacağını söylemiş. Bunun üzerine atlı, 'Çekinmeden git, sana söz veriyorum; sen dönünceye kadar kiliseyi ve şehri koruyacağım.' Böylece çocuk gitmiş, fakat daha sonra, cezalandırılma korkusuyla dönmemiş ve atlı verdiği sözün gereği orada kalmış. Rivayete göre bu kişi bir melekmiş."

204 Aziz Petrus Meydanı'nda (Piazza San Pietro) bulunan dikilitaş 22,5 metre yüksekliğindedir. Konstantinopolis'te bulunan dikilitaş ise aslında 30 metre iken, Mısır'dan Konstantinopolis'e getirilmesi sırasında 18.45 metreye kadar kısaltılmıştır. Bilgi için bkz. "obelisk," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014), http://global.britannica.com/EBchecked/topic/423656/obelisk; "Obelisk of Theodosius," *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C: 3, (ed. Alexander Kazhdan), Oxford University Press, Oxford 1991.

Şimdi şehir ele geçirilip işgal edildiğine göre, çocuğun döndüğü ve meleğin artık [şehri] korumadığı söylenebilir, fakat o zaman Türk kuşatmayı kaldırmış.

İmparatorun sarayı bir zamanlar görkemli olmalıdır, fakat şimdi öyle değil. Hem saray hem de şehir, halkın eskiden beri çektiği ve hâlâ katlandığı ıstırabı ele veriyor. Sarayın girişinde, bazı odaların altında, taş tezgâhlarla çevrili mermer bir avlu bulunur ve taşlar, masalar gibi, sütunların üzerinde birbiri ardı sıra yerleştirilmiştir. Burada çok sayıda kitap ve eski yazmalar ve kayıtlar ve bir köşede oyun tahtaları bulunur ve [bunlar] imparatorun sarayı için sürekli hazır vaziyette tutulur. Saray –imparator, imparatoriçe ve refakatçilerin yaşadığı yerler hariç tutulursa– bakımsızdır ve onların yaşadığı yerler de sıkışık bir haldedir. İmparatorun devleti, kadim törenler olduğu gibi muhafaza edildiği için, her zaman ki gibi görkemlidir, fakat dikkatli bakıldığında imparator bir piskopos vekiline benzer.[205] İmparator ne zaman saraydan çıksa imparatorluğa has tüm törenler muntazam icra edilir. İmparatoriçe bacaklarını iki tarafa atarak ata biner ve ata binmek istediği zaman iki beyefendi imparatoriçeye arkalarını döner ve elleriyle kalın bir örtüyü yukarıya doğru kaldırırlar, böylece imparatoriçe ayağını eyerin üzerinden attığında vücudunun hiçbir yeri görülemez. Grek halkı, şahinleri, atmacaları ve tazılarıyla birlikte iyi avcılardır. Ülkede hem şahinle avcılık hem de kıyı avcılığı çok yaygındır ve burada sülün, turaç, keklik ve yaban tavşanı bolca bulunur. Arazi engebesizdir ve at sürmek için uygundur. Şehir kalasalık değildir ve semtlere ayrılmıştır. En fazla nüfusu sahil kesimi barındırır. İnsanları bakımsız, üstelik mutsuz ve fakirdir. İçinde bulundukları çetin koşullar fark edilir, fakat ahlaksız ve günaha batmış bir halk olduklarından yine de hak ettikleri kadar kötü durumda değiller. Âdetlerine göre biri öldüğünde zaruri haller dışında tüm yıl boyunca evin kapısı açılmaz. Bunlar ağıt yakar gibi feryat ederler ve tüm şehirde bunlar her zaman görülür, yani uzun zaman önce başlarına gelecek musibeti tahmin etmişler. Şehrin bir köşesinde tersane bulunur. Denize yakındır ve bir zamanlar olağanüstü bir

205 *"Obispo de anillo"* ya da *"Obispo in partibus infidelium,"* özellikle Hıristiyan topraklarına saldırı olduğu zamanlarda ya da bir yer artık Hıristiyan yönetiminden çıktığında, piskoposun güvenli bir yere gitmesi nedeniyle yerine bıraktığı vekilidir.

tersane olmalıdır, şimdi bile gemiler için yeterli bir barınaktır. Pera'nın karşısına düşen yerde, gemileri bağlamak üzere insan emeği ile meydana getirilmiş bir mendirek bulunur. Burada tuzlu su karaya doğru sokulur ve orada, denize dökülen bir nehirle karşılaşır. Buradan Pera'ya olan mesafe, bir insanın bir taş atabileceği mesafenin iki katıdır. Gemiler mal mübadelesi için Pera'ya vardıklarında ilkin Konstantinopolis'i selamlarlar ve oraya vergi öderler, ayrıca hem Pera hem de tüm ülkenin adalet işleri Konstantinopolis'ten yürütülür. Varış limanlarının her ikisi de muazzam miktardaki malları yüklemek ve boşaltmak üzere gelen gemilerle her zaman doludur.

Bir gün orada bulunan Kastilyalı kaptan bana haber gönderdi; çünkü adamlarından biri denizde, gemisini soyma niyetinde olan bir Grek tarafından öldürülmüştü. Yanına gittim ve adaleti tesis etmesi için cesedi suçluyla birlikte imparatora götürdük. Grek halkı bunu istememiş olsalar da –hem imparatorun bana hürmetinden hem de aksi durumda adamlarımızın bunun intikamını masumlardan alma ihtimali olduğunu söylediğimden– imparator derhal cellada haber gönderdi ve sarayın önünde suçlunun ellerinin kesilmesini ve gözlerinin çıkarılmasını emretti. Ben neden idam edilmediğini sordum. Bana imparatorun, suçlunun canını almak için emir veremeyeceğini söylediler. Charlemagne [Şarlman] Kudüs'ü ele geçirdiğinde, geri dönüş yolunda, halkından birçok insan Grek ülkesi üzerinden seyahat etmiş ve Grek halkı bunların hepsini öldürmüşler, bunun üzerine diğerleri hadiseden haberdar olunca, Hıristiyan halkın bulunduğu Tartar ülkesine ve Rusya'ya yönelmişler ve oradan da Macaristan'a [Ungría] ve Almanya'ya geçmişler. Söylediklerine göre o bölgede Rusların bu denli güzel olmasının nedeni çok sayıda Fransızın orada kalması ve evlenmesiymiş. Bir süre sonra İmparator Charlemagne Konstantinopolis'e gelmiş ve Grek ülkesi imparatoru ile büyük bir savaşa tutuşmuş, fakat sonunda barış yapmak zorunda kalmışlar ve imparator ölen insanlar için bizim âdetlerimizden farklı olan Büyük Perhiz'in –çünkü Grek halkı kendi âdetleri ile bedeninde kan bulunan balıklardan uzak durmayı ve sadece kabukluları tüketmeyi salık veren bizim âdetimizi birbiriyle bağdaştıramazlar– tamamında oruç tutmaya söz vermiş. İmparator bundan başka, suçu ne kadar

büyük olursa olsun hiç kimsenin idam edilmeyeceğine, bunun yerine ellerinin kesilip gözlerinin çıkarılacağına dair söz vermiş. Bu yüzden Grek ülkesinde elleri olmayan ve kör olan çok sayıda insan var. Despotun adaleti bizim için bu şekilde tecelli etti ve biz de adaletin yerini bu şekilde bulmasından dolayı fevkalade memnun olduk.

Şehirde bulunduğum sırada Büyük Türkün Büyük Deniz'de bir yere hareket etmesi icap etti ve güzergâhı Konstantinopolis yakınlarından geçiyordu. Despot ve Peralılar, Türklerin ülkeyi işgal edeceğini düşünerek hazırlık yapıp silahlandılar. Büyük Türk surlara yakın bir yerden geçti ve üstelik o gün bazı ufak çatışmalar da oldu, fakat bunlar surların civarında meydana geldi ve Büyük Türk büyük bir orduyla birlikte geçip gitti. Böylece onu sefer sırasında görme fırsatını yakalamış oldum ve savaşa ne şekilde gittiğini gözlemleyip silahları, atları ve teçhizatları hakkında bilgi edindim. Eğer Türkler, Batının ordularıyla karşılaşsalardı onları alt edemezlerdi. Bunun nedeni askerlerinin iyi olmaması değil, savaş teçhizatlarının yetersizliğidir. [Bizanslılar] O gün [Büyük Türkün] konakladığı yere Konstantinopolis'ten büyük bir hediye götürmüşlerdi. Büyük Türkün oraya konuşlanıp şehri kuşatacağını düşünmüştüm, fakat Büyük Deniz'e, ona isyan eden bir ülkeye doğru yollarına devam ettiler.[206] Aslında benim temennim de bu idi; çünkü çok az askerimiz vardı ve güçlü bir direniş göstermemiz pek mümkün değildi. Bu işin iyi tarafı ise tehlikeden uzak ve zahmetsiz bir şekilde muazzam büyüklükte bir ordunun geçişini izlemekti. Ülkemizin buraya komşu olmasını isterdim; çünkü orada iyi savaşmaktan başka bir savunma tedbiri yoktur; ne *fusta* [gemi] ne de kale bulunur.[207]

206 Vives Gatell, Tafur'un Edirne seyahatini 1437 Aralık ayı olarak tespit etmiştir. Bkz. Vives Gatell, 'Introducción,' s. 40; Söz konusu yılın mart ayında Karamanoğulları ile bir savaşa tutuşan ve aynı yılın yaz aylarında bir anlaşma yaparak savaşı sonlandıran II. Murad, bir süredir mücadele ettiği Macar Kralı Sigismund'un aralık ayında ölümü üzerine, Sırp Despotluğunu ortadan kaldırmak ve Eflak'ı ele geçirmek üzere üç yıl boyunca dikkatini Balkanlar'a yöneltmiştir. Nitekim ertesi yıl kendisi de ordunun başında olmak üzere Macaristan seferine çıkmıştır. Muhtemelen Tafur, daha önce Edirne'deyken görmüş olduğu orduyla, Osmanlı ordusu bir sefer için Konstantinopolis önlerinde toplanırken tekrar karşılaşmıştı.

207 Vasiliev bu cümleyi "Tanrı'ya şükredelim (Türkler) ülkemize hiçbir zaman komşu olmayalar, çünkü savunma yoktur, ne gemi ne kale ne de iyi savaşmaktan başka bir şey." şeklinde tercüme etmiştir. Vasiliev'in anlamca tamamen zıt tercümesinin nedeni anlaşılır değildir. Nitekim Tafur birkaç satır öncesinde Osmanlı askerlerini methetmekle birlikte mühimmat bakımından eksiklerine dikkat çekmişti. Aynı şekilde Niccoló de' Conti, Hindistan'dan getirdiği malları satmak için en iyi pazarın

Ertesi gün Türkiye'de, Nicomedia [İzmit] Körfezi'nin en uç noktasında bulunan Bursa[208] adlı şehirde bir evi olan Ceneviz bir dostumdan beni beraberinde götürmesini istedim ve o da bu isteğimi kabul etti. Oraya deniz yoluyla gittik ve şehri gördüm. Şehrin surları yoktur, fakat Türkiye'deki diğer şehirlerden daha büyük, daha iyi durumda ve daha zengindir. Şehrin nüfusu dört bin civarındadır, fakat eğer körfez olmasaydı pek az kıymeti olurdu; çünkü tüccarlar onun sayesinde şehirle irtibat kurarlar. Oraya kara yoluyla Pers ülkesinden büyük miktarda mal getirirler. Şehir Grek ülkesine çok yakın bir mesafede kuruludur ve Türk ele geçirdiğinden beri şehir fevkalade zenginleşmiş, çünkü burası Grek ülkesindeki Türkler için ülkelerine giden bir geçiş yoludur. Burada Türkler büyük ambarlar kurmuşlar, çünkü şehri yol üzerindeki bir liman gibi kullanırlar. Sanırım bugün Türkiye'nin hiçbir yerinde, ne bu kadar büyük bir şehir, ne bu kadar fazla sayıda insan ve ne de bu kadar zengin başka bir yer bulunur. Bir süre sonra, yola çıktığım yer olan Konstantinopolis ve Pera'ya döndüm. Pera şehrinde yaklaşık iki bin insan yaşar. Şehir muntazam biçimde surlarla çevrili, hendekleri ve istihkâmı iyidir. Kiliseleri ve manastırları mükemmeldir ve güzel yapılı kapalı bir pazarı[209] vardır. Burada, Cenova'da olduğu gibi, azametli ve yüksek yapılar bulunur. Halkı Grek olmakla birlikte tüm

neresi olduğunu sorduğunda Tafur ona kendi ülkesini tavsiye etmiş, bunun nedenini ise ülkesinin namağlup olan güçlü ve zengin bir ülke olmasıyla açıklamıştı. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 116.

208 Şehir bir kuşatmanın ardından 1326'da Osmanlılara teslim edilmiştir. "1432'de şehre gelen B. de La Broquiere, kalede 1000 kadar evin bulunduğunu yazar. Bkz. Bertrandon de la Broquière, *The Travels of Bertrandon de La Brocquière [...] to Palestine, and His Return from Jerusalem Overland to France During the Years 1432 and 1433*, J. Henderson, Wales 1807, s. 207. 1333'te şehri ziyaret eden İbn Battuta burayı canlı pazarları, büyük caddeleri bulunan güzel bir şehir olarak tarif eder. Bkz. İbn Battûta *a.g.e.*, s. 295. Şehrin gelişmesi I. Bayezid zamanında ivme kazanır. Ancak Timur'un Anadolu'ya girip 1402'de Osmanlıları mağlup etmesi Bursa'nın gelişmesine darbe vurur, fakat Bursa'da tahta çıkmış olan II.Murad döneminde şehir büyümeye ve toparlanmaya başlamıştır. Bkz. Halil İnalcık, "Bursa," *DİA*, C: 6, İstanbul 1992, s. 446. İnalcık, *İslam Ansiklopedisi* için kaleme aldığı "Bursa" maddesinde şehri 1332'de ziyaret eden İbn Battuta'nın, I. Bayezid devrinde şehre uğrayan Schiltberger'in ve 1432'de benzer bir ziyaret gerçekleştiren seyyah B. de La Broquiere'in Bursa hakkında verdiği bilgilere başvurmakla birlikte Pero Tafur'a işaret etmemiştir. Tafur'un şehir hakkında verdiği bilgiler sınırlı da olsa önemlidir. Nitekim Tafur'un şehrin nüfusu ile ilgili verdiği bilgi Broquiere'nin verdiği bilgi ile örtüşür niteliktedir. Ayrıca Ankara Savaşından sonra güç kaybeden şehrin II. Murad devrinde süratle toparlandığını dile getiren İnalcık'ın tespitini Tafur'un seyahatnamesi de desteklemektedir. Bkz. İnalcık, "Bursa," s. 446.

209 Tafur bu yeri tarif etmek için "*lonja*" (lonca) kelimesini kullanır, tüccarların işlerini takip ettikleri ve takas işlerinin yürütüldüğü bu yeri "pazar" şeklinde tercüme etmeyi uygun bulduk.

devlet işlerini ellerinde tutan ve şehri idare edenler Cenevizlerdir. Büyük Deniz'den ve Batıdan olduğu gibi Suriye'den ve Mısır'dan getirilen mallar burada büyük bir pazarın oluşmasını sağlamıştır ve bu yüzden tüccarların hepsi zengindir. Pera'ya daha önce Galata derlermiş.

Büyük Deniz'den döndükten sonra Konstantinopolis ve Pera'da iki ay kaldım ve ardından Ancona'ya ait bir gemi ile kölelerim ve Kefe'de satın aldığım diğer mallarla birlikte buradan ayrıldım. Yelken açtık ve [şehre] girdiğimiz deniz yolunu takip ettik ve Konstantinopolis'i arkamıza alarak ve Recrea [Ereğli], Silumbrea [Silivri], Marmara ve Gelibolu'yu aşıp denize açıldık. Bir zamanlar Troya'nın limanı olan Dardinelo [Çanakkale] yakınlarında boğazdan geçerken kıyıdaki bazı adamların sahile gelmemiz için bize işaret ettiklerini gördük. Geminin sahibi onların gemimizle kaçmak isteyen Hıristiyan esirler olduğunu ve onlara yardım etmememiz gerektiğini söyledi. Ama ben, eğer onları kaderlerine terk edersek Tanrı'nın üzerimize uğursuzluk salacağını söyleyerek, yardıma gitmek üzere denize bir kayık indirmesini istedim. Bunun üzerine kayığın denize indirilmesi için emir verdi ve beraberimdeki dört kişiyle birlikte sahile çıktık. Biz yaklaştığımızda bazı Türkler peyda oldu ve esirleri almaya gelmiş olduğumuzu anladıklarından esirlerle ve bizimle kavgaya tutuştular. Hazırlıklı bir adam olan kaptan, sahile çıktığımızı gördüğü esnada bir sandalla güçlü tatar yayları ve ateşli silahları olan yirmi adam gönderdi. Sandal sahile ulaştı, böylece Türkleri dağıttık ve [esir] Hıristiyanlarla birlikte sağ salim oradan ayrıldık. Ben ayağımdan okla yaralanmıştım fakat iyi iş çıkardık; çünkü zayiatımız yoktu ve Tanrı'ya hizmet etmiştik.

O gün Romanía [Roma] Boğazı'ndan geçtik ve denize açıldık ve Troya'nın karşısındaki Tenedón [Bozcaada] limanına demir attık. Ertesi gün yelken açıp Santa Maria Burnu'nu aşarak Cenevizlere ait olan Metellin [Midilli] Adası'na vardık. Burada sürgünde olan Trabzon imparatoru ile karşılaştım. Daha önce söz etmiş olduğum gibi, yardım almak maksadıyla o yörenin senyörünün kızıyla evlenmişti ve Trabzon üzerine sefer düzenlemek için kardeşine karşı bir donanma hazırlıyordu.[210] Bana Trabzon'un

210 Vasiliev sürgündeki imparatorun evlendiği kişinin Midilli Lordu I. Dorino Gattilusio'nun kızı Maria olduğunu bildirir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 101.

durumu hakkında ne düşündüğümü sordular. Ben de onlara, Türkü karşılarına alarak lehlerine bir sonuç elde edecek veya düşmana zarar verecek herhangi bir şey yapamayacaklarını söyleyip her şeyi dosdoğru anlattım.[211] Bu adada şap bol miktarda bulunur, gemimize bundan yükledik. Ardından denize açıldık ve Selanik güzergâhını takip ederek Grek ülkesine doğru seyrettik. Denizde Monte Santo adında bir kayalık bulunur.[212] Şimdiki sultanın babası[213] Büyük Türk onu ele geçirmeye niyetlenmiş, fakat ordusunda veba baş göstermiş ve verdiği tüm zararları tazmin etmek zorunda kalmış ve orada yaşayanların ihtiyaçlarının temin edilmesini emretmiş.[214] Adanın yerleşimi şu şekildedir: Dağın eteğinde bir manastır bulunur; bir diğeri yol üzerindedir ve üçüncüsü dağın tepesindedir. Oraya asiller veya şövalye soyundan olmayanlar ile yaşlı, hasta veya sakatlar dışında kimse kabul edilmez. Bunlar buraya gelirler ve ilk manastıra kabul edilirler ve orada misafir edilirler. Keşişler onların nasıl yaşadıklarını yakından takip ederler ve eğer ahlaklı bir yaşam sürüyorlarsa, seçim yaparak [onları] yol üzerindeki [ikinci] manastıra gönderirler. Burada da aynı kural geçerlidir ve buna layık olduklarına karar verdikleri zaman keşişler onları üçüncü ve son manastıra gönderir. Orada yaşayanlar fevkalade kutsal [insanlar] olarak bilinirler ve

211 Tafur'un sürgünde olan imparator ile Trabzon imparatoru arasındaki mücadeleyle ilgili bir hususta Türkü karşılarına alarak bir sonuca varamayacaklarını söylemesi Trabzon imparatorunun Türklerin himayesine girmiş bulunmasından ve Anadolu üzerine girişilecek mücadelelerde temel aktörün artık Türkler olmasından kaynaklanır. Yıldırım Bayezid, Samsun civarını kontrolü altına almasının ardından dönemin Trabzon İmparatoru III. Manuel'den (1390-1417) koruyuculuğunu kabul etmesini ve vergi vermesini istemişti. Tafur'dan bir müddet önce bölgeye gelmiş olan Clavijo ise Manuel'den bahisle "...bu imparator Timur Bey'e ve komşusu olan diğer Türklere vergi ödüyordu" demektedir. Bkz. Ruy González de Clavijo, (ed. Gonzalo Argote de Molina),. *Historia Del Gran Tamorlan E Itinerario Y Enarracion Del Viage y relacion de la Embaxada que Ruy Gonçalez de Clavijo le hizo, por mandado del muy poderoso Señor Rey Don Henrique el Tercero de Castilla: y un breve discurso fecho por Gonçalo Argote de Molina, para mayor inteligencia defte Libro*, Pescioni, Sevilla 1582, s. 21v.; Clavijo, *Narrative of the* Embassy, s.61; Bu cümle eserin Ömer Rıza Doğrul tarafından gerçekleştirilen Türkçe tercümesinde hatalı olarak "İmparator Manuel ile komşusu olan Türkler, Timur'a vergi ödüyorlardı." şeklinde çevrilmiştir. Bkz. Clavijo, *Anadolu Orta Asya ve Timur*, s. 69.

212 Vasiliev, Tafur'un bugün yirmi kadar manastıra ev sahipliği yapan Aynaroz Yarımadası'ndan bahsettiğini bildirir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 118.

213 I. Mehmed (d. 1390 - ö. 1421).

214 Haldiki Yarımadası'nın güneydoğusunda bulunan Aynaroz bugün de manastır hayatıyla güçlü tarihi bağlantıları olan bir yerleşimdir. Bugün yaklaşık yirmi manastıra ev sahipliği yapan ve dini otoritenin varlığını sürdürdüğü yarımadanın dini önderleri 1430'da II. Murad'ın Selanik'i fethetmesinin ardından Osmanlı sultanına bağlılıklarını bildirdiler ve bu sayede Osmanlıların himayesini edindiler. Bkz. Semavi Eyice, "Aynaroz," *DİA*, C: 4, İstanbul 1991, s. 267.

burası hacılar için büyük bir konaklama yeridir ve muazzam miktarda bağış alırlar. Ancak burayı ziyaret edenler sadece ilk manastırda kalabilirler. Bunların tamamı *calogueros*[215] adındaki Aziz Basilio Tarikatı'na bağlı keşişlerdir. Bunlar hem et hem de kanı olan balıkları yemeyi terk etmişler.

Böylece Selanik Körfezi'ni sağımıza alıp denize açıldık. Körfezin sonunda kısa süre önce Venediklilerin elinden çıkmış olan bir şehir bulunur. Bu hadise şu şekilde meydana gelmiş Türk, adamlarıyla karadan ve gemileriyle denizden şehri kuşatmak üzere gelmiş. Venedikliler ise büyük bir donanma hazırlamışlar. Türklerin büyük gücüne karşı karada direnemeyeceklerinden ve şehri savunmanın hayli masraflı olması nedeniyle Venediklilere Selanik'i bırakmaları tavsiye edilmiş.[216] Ticaret yapmak için uygun bir limanı olmadığından şehirden çok az gelir elde ediliyormuş. Zaten Venedikliler ve diğer İtalyanlar bu işleri onurdan çok kâr için yürütürler. Sonuçta Venedikliler, Türkle savaşmak üzere donanmalarıyla birlikte sefere çıkmışlar, velhasıl Türk onları mağlup etmiş ve tek bir asker dahi kaçamamış, Selanik şehri kaybedilmiş. Adalar Denizi'nde bir ada olan ve Venedikliler tarafından idare edilen Negroponto [Halkis/Eğriboz] yakınlarına geldik. Kadim zamanlarda, adayla ana kara arasında bir köprü olduğu söylenir. Adanın halkı Grektir ve çok sayıda meyve bahçesinin ve bol miktarda meyvenin bulunduğu bir yerleşimdir. Oradan, Adalar Denizi'ne doğru, yerleşim olan ya da olmayan sağlı sollu birçok adayı geride bırakarak yol aldık ve Hamsin Yortusu'nda [El día de Pascua de Cinquesma] Andros[217] adında bir adada istirahat ettik.

Hamsin Yortusu'nun ikinci günü denize açıldık ve hayli serin bir rüzgârla Adalar Denizi'ndeki yolculuğumuza devam ettik, fakat gece yarısı denizde öyle büyük bir fırtına koptu ki neredeyse hayatımızdan tüm ümidi kesmiştik. Orada Levant'a ve Batıya hacılar gidip geliyordu. Bir ara gemi, omuzlarımıza tüneyen kuşlarla doldu taştı. Bunlar fırtınadan kaçıyorlardı ve denizde boğulmamak için gemiye sığınmışlardı. Bunların büyük kısmı

215 "*Kalogeros*" Yunanca bir kelimedir ve keşiş anlamına gelir. Bkz. Vasiliev, a.g.m., s. 118.
216 Venedikliler, Selanik'i II. Murad ile Mustafa Çelebi arasında meydana gelen ve Candaroğulları, Karamanoğulları gibi bazı beyliklerle, Bizans, Venedik, Ceneviz, Eflak ve Macaristan'ın müdahil olduğu hadiseler sırasında II. Murad'ın 1422'de Konstantinopolis üzerine yürümesi üzerine bir fırsatını bulup 1423'te bir anlaşmayla kendilerine bağladılar. Bkz. İnalcık, "İkinci Murad," s. 166.
217 Ege'de Kiklat Adaları'nın en kuzeyinde bulunan Yunan adası.

ibibik kuşları idi. Böyle bir hadisenin pek nadir gerçekleştiğini ve sadece büyük fırtınalar sırasında meydana geldiğini söylediler. Şafak vakti, yelkenlerimiz parçalanmış halde, Candia Adası'na [Girit] vardık. Rüzgâr bizi adanın, Hanya adlı şehrinin bulunduğu kısmına sürükledi, böylece rüzgârı arkamıza alıp sahile yakın bir yerde bulunan gemilerin bağlandığı kazığa yanaşıncaya kadar ilerledik. Burada bir gün ve gece ve ertesi gün öğleye kadar kaldık. Bir gün önce, gemiyi bağladığımız kazığa doğru yanaşırken bizi gören bir keşiş, geminin yanaştığını ve kimsenin karaya çıkmadığını, ayrıca gemide herhangi bir hareketlilik olmadığını fark edince kayığına binip yanımıza gelmişti ve [orada] bizi önceki günden beri uyur vaziyette bulmuştu. Önceki gece çıkan fırtınanın şiddeti nedeniyle şaşkın bir haldeydi ve kulübesinin fırtınada uçmuş olduğunu düşünüyordu. [Anlattığına göre] Şafak vakti geldiğimizi gördüğünde bizim için Tanrı'ya dua etmiş.

Geminin kaptanı yelkenleri onarmak üzere gemide kaldı ve biz de maiyetimdekiler ve keşişle birlikte, onun evini görmek üzere karaya çıktık. Yanımıza, gemide bana ait olan erzaktan [bazı şeyler] aldım. Bunlar arasında Grek keşişlerin yedikleri türden balık da bulunuyordu. Orada onunla üç gün kaldık ve bu süre zarfında güzel zaman geçirdik. Ayrıca keşiş, geminin sahibine elinde bulunan yiyecek ve içeceklerden gönderdi. Bana gelince, eğer ana karada olsaydım, başıma gelen bu musibetten sonra bir daha asla denize açılmazdım.

Ancak dördüncü gün bir kez daha denize açıldık ve Modon'a geldik ve [şehrin] dışında iki gün kaldık; çünkü bu yer fevkalade sıhhatsiz bir yerdi. Bir süre Mora sahillerini takip ederek Patras Körfezi'ne kadar yol aldık, daha önce bahsettiğim Korfu Adası'nı geçtik ve İtalya'yı solumuza, Arnavutluk sahillerini sağımıza alarak Venedik Körfezi'ne girdik. Sahilde çok sayıda kasaba ve müstahkem kaleler gördük. Orada Türk'ün [bir zamanlar] ele geçirmiş olduğu ve sonra idare ettiği Velona [Avlonya] adında bir şehir bulunur. Burada tüm deniz adalarla kaplıdır. Bunlardan bazılarında yerleşim bulunur, bazıları ise ıssızdır. Esclavonia kıyılarında, Almanya imparatoruna ait bir vilayet olan Arausa'ya [Ragusa] [218] ulaştık. Bu Esclavonia ülkesine Dal-

218 Hırvatistan'ın Adriyatik Denizi kıyısında bulunan ve bugün Dubrovnik ismi ile bilinen şehrin ortaçağdaki adı.

maçya derler. Bu ülkede, yöre yüksek ve dağlık olduğu için çok güzel şahinler bulunur ve halkı genellikle daha önce hiç görmediğim kadar iri yarı dır. Dalmaçya ve Arnavutluk'ta çok sayıda gümüş madeni olduğunu söylerler. Arausa şehri fevkalade müstahkem bir şehirdir. Denizden yüksekte kuruludur ve burada muazzam miktarlarda ticari mal bulunur. İtalya'nın karşısına düşer, diğer tarafta ise Ancona ve çevresi görülür. Orada bir gün kaldık ve gemimizin de ait olduğu Ancona'ya doğru yola çıktık. Burada bazı malları boşaltıp Venedik'e gidecektik. O gece büyük bir fırtına ile karşılaştık. Ertesi gün şafak vaktinde ise Ancona'ya vardık ve demir atıp karaya çıktık.

Ancona'da dört gün kaldık. Söylediklerine göre, şehrin tamamı, bağlı nahiyeleriyle birlikte kilisenin mülküdür. Muntazam biçimde muhkem surlarla çevrilidir ve evler Ceneviz usulünde, kuleli ve yüksektir. Ceneviz'i inşa edenlerin Ancona'yı da inşa ettiklerini söylerler ve şehrin yapılarına bakılacak olursa burası eski bir yerleşimdir. Büyük çaplı ticaretle ilgilenirler ve mal taşıyan çok sayıda gemileri bulunur ve halk diğer başka her şeyden çok geçimini ticaretle sağlar. Ülkede mısır, şarap, meyve ve ihtiyaç duyulan her türlü mal bol miktarlarda bulunur. O sırada, Marca'nın[219] büyük kısmını ele geçirmiş bulunan Kont Francisco'nun, Ancona üzerine sefere çıkmak arzusunda olduğu söyleniyordu ve halk savunma için hazırlık yapıyordu. Daha sonra bunu denediğini, fakat şehre giremediğini öğrendim.

Orada dört gün kaldıktan sonra yelken açtık ve Esclavonia güzergâhına doğru seyrettik. Gemiciler bu sahili özellikle tercih ederler; çünkü burada İtalya tarafında bulunmayan çok sayıda mükemmel barınak ve demirlemek için yer bulunur. Böylece Esclavonia sahilini takip ederek ve büyüklük ve nüfus bakımından çok dikkat çekici olmamakla birlikte Adalar Denizi'ndeki gibi, kiminde yerleşim olan ve kiminde olmayan birçok adayı aşarak yine Esclavonia'da bulunan Espalato[220] [Split] kasabasına ulaştık. Aziz Geronimo ve Aziz Cristóval bu kasabada doğmuşlar. Burada, denizin bir kolu [haliç] küçük bir köyün yakınlarından itibaren Espalato'ya kadar uzanıyormuş ve Aziz

219 Marca Anconitana olarak da bilinen Orta İtalya'da, Ancona ve çevresini kapsayan bölge.

220 Split (İtalyanca: Spalato) Hırvatistan'ın en büyük şehridir. Adriyatik Denizi'nin doğu sahilinde bulunan bir yarımada üzerine kuruludur. 1420'de Ladislaus, Dalmaçya'yı Venedik'e 100.000 duka karşılığında bırakmıştı. Böylece şehir 1797'ye kadar Venedik'in elinde kalmıştır. Bkz. "Split" *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (07 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/560657/Split.

Cristóval karşıya geçmek için sandala ödeyecek parası olmayan fakir insanları teknesiyle buradan geçirirmiş. Her iki azizin evlerinin kalıntıları şimdi dahi oradadır. Karaya doğru sokulmuş olan bu körfezde, çamaşırlarını yıkayan kadınlar hiç kimsenin nedenini bilmediği bir şekilde birçok defa ortadan kaybolmuşlar. Bir gün, kadınlar her zamanki gibi suyun başındayken, belden aşağısı balık ve belden yukarısı insan görünümünde; yarasa kanatlarına benzeyen kanatları olan bir canavar kadınlardan birine hücum etmiş ve onu yakalayıp denize çekmiş. Diğer kadınlar ve yakınlardaki bazı erkekler, çığlıkları duyunca kadının canavarla boğuştuğu yere koşmuşlar, fakat onu kurtarmaya gelenlere rağmen canavar, kadını bırakmamış, insanlar sonunda canavarı yaralamışlar ve canlı halde onu karaya çıkarmışlar. Canavar üç saat veya bundan fazla bir süre yaşamış. Bu hadiseden sonra kaybolan kadınların bu canavar tarafından ele geçirildikleri hususunda pek az şüphe duyulur olmuş. Canavarı[n] [karnını] yarıp onu tuzlamışlar ve Papa Eugenius'a ulaştırılmak üzere Venedik derebeyinin malikânesine göndermişler. Ayrıca bir resmi yapılarak tüm Kastilya'da ve tüm dünyada gezdirilmiş. Ben canavarı görmedim, fakat bana ondan bahsettiler ve bu hadise kısa süre önce meydana gelmiş. Bu yer piskoposluk bölgesidir ve orada papanın sarayında Fransız asıllı olan Espalato piskoposu ile karşılaştım.

Parenzo ve Venedik'e Dönüş

Espalato'dan ayrıldık ve Esclavonia'nın sonunda, Venedik yakınlarında bulunan ve ona bağlı olan Parenzo[221] adındaki kasabaya gittik. Venedik'e gitmekte olan gemiler iki kale arasındaki dar geçide girmek için uygun zamanı kollayarak ilkin oraya demirlerler, fakat aslında tüm sahil uygun koylara ve demirlemek için mükemmel alanlara sahiptir. Ertesi gün Venedik Limanı'na girmek için yelken açtık ve liman dışında, denize açılmak için filo halinde bekleyen çok sayıda gemi ile karşılaştık.[222] Bunlar arasında Kutsal Kabre giden kadırgayı da gördük, onu flamasından tanımıştık. Her şeyin muazzam biçimde hazır vaziyette olmasının nedenini sorduk. Bize o günün İsa'nın göğe yükseldiği gün olduğunu; vaazdan ve takdisten sonra

221 Poreč (İtalyanca: Parenzo) Hırvatistan'ın Slovenya ile sınır bölgesi yakınlarında denize kıyısı bulunan, İstra'ya bağlı bir şehirdir.
222 Tafur'un Venedik'e dönüş tarihi 22 Mayıs 1438'dir. Bkz. Vives Gatell, 'Introducción,' s. 28.

herkesin yola çıkmak üzere hazırlanacağını söylediler. İki yıl önce, o gün, o saatte Kudüs'e gitmek üzere yola çıkmıştım. Gelenler arasında Kastilyalıların olup olmadığını soruşturdum ve biri bana Kudüs'e gitmekte olan Gutier Quixada ve Pero Barva de Campos adlı iki kişinin orada olduğunu ve şenlikleri izlemek üzere şehre geldiklerini söyledi. [Limana] girdik ve San Marco'nun[223] önünde demirledik ve burada karaya çıktık ve vaazı dinlemek üzere derhal kiliseye gittik. Burada muazzam bir kalabalıkla karşılaştık. İsa'nın göğe yükseldiği bu günde, daha sonra anlatacağım gibi, İmparator Barbarossa'ya karşı büyük bir zafer elde etmişler. Orada Gutierre Quixada, Pero Barva, Luys Vanegas ve Fernando de Angulo'nun kardeşi Juan de Angulo ve daha birçok başka Kastilyalı ile karşılaştım. Bundan dolayı pek memnun olmuştum. Onlar da en az benim kadar memnun olmuşlardı; çünkü Kudüs'e gidiyorlardı ve benden seyahat hakkında bilgi alabileceklerdi. Onlara neler yapmaları gerektiğini anlattım ve yolculuğun ne kadara mal olacağından bahsettim.[224] Ancak onların [birbirlerinden] ayrı olduklarını ve farklı gemilerde yolculuk yapacaklarını öğrendim. Onları bir arada yolculuk yapmaya ikna etmeye çalıştım, fakat bunda muvaffak olamadım ve böylece birbirlerinden ayrıldılar. Bazıları kürekli kadırgaya; diğerleri ise yoksullar için tahsis edilmiş kadırgaya gittiler. O gün yemeği beraber yemiştik ve şölenin ardından günah çıkarıp af diledikten ve takdis edildikten sonra onlarla birlikte denize [limana] kadar gittim ve onları gemilerine yolcu ettim ve zamanlıca gemilerine bindiler. Ardından diğer Kastilyalılarla şehre döndük ve bu sırada hem kölelerim hem de başka eşyalarım dahil olmak üzere gemiyle getirdiğim mallarımın tamamına, Venedik yurttaşları dışında Büyük Deniz'den kimsenin mal getirmesine izin verilmediği ve gümrük harcını tahsil etmeleri için bilgi vermemiş olduğum gerekçesiyle

223 San Marco Bazilikası.

224 Söz konusu devirde hac ziyaretinin yaklaşık maliyetiyle ilgili olarak John Day, ortaçağda Levant ticaretini konu edindiği çalışmasında Venedik'ten yola çıkıp Kudüs'ün limanı olan Yafa'ya yapılacak bir hac ziyaretinin ortalama maliyetiyle ilgili ipuçları veren kayıtlara ulaşmıştır. Örneğin 1384'te Venedik'ten yola çıkan iki Floransalı hacının Mısır ve Kutsal Topraklardan oluşan seyahatleri için toplam 900 altın dukası ayırdığını, yine 1392'de yedi hacının yemek ve bazı küçük harcamalar dışında haç seyahatleri için yaklaşık 500 duka ayırdıklarını ve son olarak 1480'de bir hacı kafilesinin adam başı 100 florin ve hastalık ve kaza durumunda 50 florin masraf hesapladığını kaydeder. Bkz. John Day, "The Levant Trade in the Middle Ages." *The Economic History of Byzantium From the Seventh through the Fifteenth Century*. (ed. Angeliki E. Laiou), Dumbarton Oaks, Washington 2002, s. 807–814.

el konulduğunu öğrendim. Büyük bir festival olduğundan o gün halk muntazam biçimde hazırlanıp San Marco Meydanı'nda toplanmıştı ve meydana benim de taşımakta olduğum gibi, İmparator Sigismund'un madalyonunu taşıyan yaklaşık yedi veya sekiz şövalye geldi ve derhal onların yanına gittim ve başıma gelenlerden dolayı onlara şikâyette bulundum. Birlikte ülkenin hükümdarının temsilcisi olan dogeye gittik. Orada bulunan Kastilyalılar da geldiler ve o sırada konseyde bulunan doge ile konuştum ve ona şikâyetimi bildirdim. Konuyu karara bağlayacaklarını, bu nedenle huzurdan çekilmemi istediler ve bir süre sonra beni çağırıp şunları söylediler: "Saygıdeğer şövalye, gerçek şu ki yasalarımıza göre Venedik yurttaşı olmayanlar bu şehre ne Büyük Deniz'den [Karadeniz] ne de Levant'tan [Doğu Akdeniz] ticari mal getirebilirler. Aksi durumunda bu mallara el konulur. Mallarınıza bu yasa nedeniyle el konulmuş, fakat bildirmiş olduğunuz üzere bu yasa ticaret yapmak amacıyla getirilen mallar için geçerlidir ve böyle olmalıdır, fakat sizin durumunuzda, amacınız ticaret yapmak olmadığı ve getirdikleriniz hususi ihtiyaçlarınız için olduğundan bu yasa sizin için uygulanmaz. Bu nedenle, mallarınız iade edilir ve eğer yasa bunun aksini gerektiriyorsa dahi yargıç sizi bu yasadan muaf tutacak. Ayrıca soylu bir millete mensup olduğunuzdan size daha büyük bir lütufta bulunacak. Sadece mallarınızı iade etmekle kalmayacak, bunun yanında onları nereye isterseniz götürebilmeniz için size ruhsat verecek. Böyle bir imtiyazın insanlara tanınması âdet değildir; çünkü Venedik'e giren hiçbir şey buradan çıkarılamaz." Daha sonra bu müşfik lütuflarda bulunmuş olan dogenin yanından ayrıldım. Bana eşlik eden asilzadeler malların iadesini temin için benimle birlikte geldiler ve konakladığım yere kadar benden ayrılmadılar. O gün ayrıca şarap, şekerleme ve avlanmış kuş gönderdiler ve her zaman benimle karşılaştıkları yerlerde sanki onlarla kan bağım varmış gibi beni samimiyetle ağırladılar.

[Venedikliler] İsa'nın göğe yükseldiği günde, muazzam büyüklükte bir şenlik düzenlerler ve [bu esnada] bütün hazinelerini sergilerler. Bu şekilde Aziz Marco'nun hazinelerini olduğu gibi, sokaklarda, kapıların önünde büyük miktarlarda mücevher sergilenir. Takas işiyle uğraşanlar yığınla altın ve gümüş para sergiler ve kadın erkek herkes, kıymetli mücevherlerle donatılmış bir halde pek gösterişli giyinirler.

Bu günde doge, papalık ve imparatorluk merasimleri eşliğinde –bu hakkı o günde elde etmiş olduğu söylenir– tüm haşmetiyle halkı selamlar ve bu sırada büyük ayinler gerçekleştirilir ve vaazı dinledikten sonra doge tüm rahiplerle birlikte denize [limana] gider ve herkes gemilere biner. Doge ve lortlar bir kadırgadan üçte bir daha büyük ve iki katı daha geniş olan Viçentoro [Bucentoro] adlı gemiye binerler, kürekçiler aşağıda kalır ve görünmezler. Her tarafına altın işlemeli çok gösterişli kumaşlar çekilidir ve zemini güzel kilimlerle kaplıdır. Eğer orada yabancılar veya soylu insanlar bulunuyorsa haçlar ve zengin bir altın işçiliği olan flamalarla birlikte onları da yanlarına alırlar. Denizin tamamı gemilerle kaplanır bu yüzden deniz görülmez bir hal alır. Bunlar denizden dönerler ve liman girişinin olduğu yerde bulunan kalelerin karşısına geçerler. Orada bazı konuşmalar yapılır ve başrahip dua okur ve kutsanmış suyu serper ve doge parmağından bir yüzük çıkarıp onu denize atar. Söylediklerine göre bu, öfkesini dindirmek üzere deniz ile karayı birleştiren eski bir düğün törenidir; çünkü şehir, denizin üzerine kuruludur ve Venedikliler sahip oldukları her şeyi denize borçludurlar.

Tören tamamlanır, orada bulunan gemilerin hiçbiri o saate kadar limandan ayrılamaz fakat takdisten sonra yelkenler açılır ve yola çıkılır. Bu hadise görmeye değer harikulade bir olaydır.[225]

225 Kendine İtalya'yı merkez seçen Tafur'un Doğu seyahati Venedik'te son bulmuştur, Venedik'te bir süre konaklayan Tafur daha sonra Doğu Avrupa'yı kapsayan fakat Doğu seyahatine göre daha kısa süren bir seyahate çıkmış ve 1439'un bahar aylarında İspanya'ya dönmüştür.

Kaynakça

ABULAFIA, David, (ed)., *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2005.

ALTAY, Tayfun Özcan, "Timur'un Elçisi Sultaniyeli Johannes ve Libellus de Notitia Orbis Adlı Eserinden Bazı Parçalar" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: 33, S. 55, 2014, s. 121-162.

ARSLAN, Aytuğ, (çev.), *Egeria'nın Hac Yolculuğu*, Alter Yayınları, Ankara 2000.

ARSLANTAŞ, Nuh, *Ortaçağ'da İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri*, Kaknüs Yayıncılık, İstanbul 2001.

ASHTOR, Eliyahu, *Levant Trade in the Middle Ages*, Princeton University Press, Princeton 2014.

BADIA MARGARIT, Antoni Maria, "Hungria Vista Por Pero Tafur, Viajero Español Del Siglo XV," in *Mélanges de linguistique et de littérature romanes à la mémoire d'István Frank*, Annales Universitatis Saraviensis, Universität des Saarlandes, 1957, s. 31–38.

BAKER, B. Granville, *The Walls of Constantinople*, J. Milne, Londra 1910.

BALARD, Michel, "Hıristiyan Akdeniz: 1000 – 1500," *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 183–217.

BARAN ÇELİK, Gülbahar, 'Açık Havada 2500 Yıllık Bronz Bir Anıt, Yılanlı Sütun," *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, 2013, s. 24–32

BARTLETT, W. B. , *An Ungodly War: The Sack of Constantinople & the Fourth Crusade*, Sutton Publishing, Phoenix Mill 2000.

BARTHOLD, W., "Krim," ed. by M. Theodoor Houtsma, *E. J. Brill's First Encyclopaedia of Islam, 1913-1936*, BRILL, Leiden 1993.

BELLINI, Giuseppe, "Le Andanças É Viajes Di Pero Tafur Tra l'Europa E Il Mediterraneo," *Del Mediterraneo al Mare Oceano. Saggi tra storia e letteratura*, Letterature e culture dell'America Latina / Memorie, viaggi e scoperte, 1986.

BELTRÁN, Rafael, "Los Libros de Viajes Medievales Castellanos Introducción Al Panorama Critico Actual: ¿cuántos Libros de Viajes Medievales Castellanos?," *Revista de Filología Románica*, 1991, s. 121–64.

"Benjamin of Tudela," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (3 Temmuz 2014), http://global.britannica.com/EBchecked/topic/60958/Benjamin-of-Tudela.

"Braccio da Montone," Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., (05 Ağu. 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/76623/Braccio-da-Montone.

BRAUDEL, Fernand, *Akdeniz İnsanlar ve Miras*, Metis Yayınları, İstanbul 1995.

BRAVO GARCÍA, Antonio Pedro "La Constantinopla Que Vieron R. González de Clavijo y P. Tafur: Los Monasterios," *Erytheia: Revista de estudios bizantinos y neogriegos*, S. 3, 1983, s. 39–47.

BREAZEALE, Kennon, "Editorial Introduction to Nicoló de' Conti's Account," *SOAS Bulletin of Burma Research*, C: 2, 2004, s. 100–109.

BROQUIÈRE, Bertrandon de la, *The Travels of Bertrandon de La Brocquière [...] to Palestine, and His Return from Jerusalem Overland to France During the Years 1432 and 1433*, J. Henderson, Wales 1807.

BROWNING, Oscar, *Guelphs & Ghibellines: a short history of mediaeval Italy from 1250-1409*, Methuen, Londra 1893, s. 173.
BYRON, Robert, , Rice, David Talbot, *The Birth of Western Painting : A History of Colour, Form, and Iconography,*. G. Routledge, Londra: 1930.
CARDEN, Robert W., *The City of Genoa*, Methuen, Londra 1908.
CARRIAZO, Juan de Mata, *Crónica de Juan II de Castilla*, Real Academia de la Historia, Madrid 1982.
CARTELLIERI, Otto, "Pero Tafur, Ein Spanischer Weltreisender Des 15. Jahrhunderts," *Festschrift Alexander Cartellieri zu seinem sechzigsten Geburtstag dargebracht von Freunden und Schülern*, Böhlau, Weimar 1927.
ÇETİN, Altan, *Memlûk Devletinde Askerî Teşkilât*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2007.
CHALMETA, Pedro, "Viajes Y Viajeros En La España Medieval," *El Viajero Musulmán* (Actas del Curso de Cultura Medieval), Ediciones Polifemo, Madrid 1993, s. 95–107.
CHIMENO del CAMPO, Ana Belén, "La "Carta Del Preste Juan" Y La Literatura Utópica," *Hesperia. Anuario de filología hispánica*, C: XIII, 2010, s. 117–35.
CIRAC, S., "Tres Monasterios de Constantinopla Visitado Por Españoles En El Año 1403," *REB*, 1961, s. 374–75.
CIOCÎLTAN, Virgil, *The Mongols and the Black Sea Trade in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, Brill, Leiden 2012.
CLAVIJO, Ruy Gonzales de, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), Kesit Yayınları, İstanbul 2007.
CLAVIJO, Ruy Gonzales de, *Anadolu Orta Asya ve Timur (Embájada a Tamor Lán): Timur Nezdine Gönderilen İspanyol Sefiri Clavijo'nun Seyahat ve Sefâret İzlenimleri*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), Ses Yayınları, İstanbul 1993.
CLAVIJO, Ruy Gonzales de, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, (çev. Zeynep Ertan), Pozitif Yayınları, İstanbul 2008.
CLAVIJO, Ruy González de, *Embassy to Tamerlane 1403-1406*, (İngilizceye *çev. Guy le Strange*), Psychology Press, Abington 2004.
CLAVIJO, Ruy González de, *Narrative of the Embassy of Ruy Gonzalez de Clavijo to the Court of Timour at Samarcand, A.D. 1403-6*, (İngilizceye çev. Clements Robert), The Hakluyt Society, Londra 1859.
COBHAM, Claude Delaval, (haz.), Excerpta Cypriamaterials for a History of Cyprus, Cambridge University Press, Cambridge 1908.
"Constantine XI Palaeologus," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/133997/Constantine-XI-Palaeologus.
CÓRDOBA, Joaquín M., "La Época de Los Viajeros y El Redescubrimiento En Busca de Una Olvidada Historia : Los Viajeros Españoles a Oriente Próximo," *La Aventura Española en Oriente (1166-2006)*, Ministerio de Cultura, Madrid 2006, s. 23–32.
"Corfu," Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/137507/Corfu.
CORTAZAR, García J.A., "Homo Viator: Peregrinos y viajeros medievales," *Homo Viator*, 1994 (23 Şubat 2014) http://www.vallenajerilla.com/berceo/santiago/homoviator.htm.

"Council of Basel," *Encyclopaedia Britannica, Encyclopaedia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (28 Ağustos 2014), http://www.britannica.com/EBchecked/topic/54798/Council-of-Basel.

"Crusades," *Encyclopaedia Britannica, Encyclopaedia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (15 Ağustos 2014), http://www.britannica.com/EBchecked/topic/144695/Crusades.

CURZON, Robert, *Visits to Monasteries in the Levant*, H. Milford, Oxford 1916.

ÇİÇEK, Kemal, "Magosa," *DİA*, C. 27, İstanbul 2003, s. 311-313.

"Daedalus," Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014), http://global.britannica.com/EBchecked/topic/149560/Daedalus.

DAY, John, "The Levant Trade in the Middle Ages," in *The Economic History of Byzantium From the Seventh through the Fifteenth Century*, (ed. Angeliki E. Laiou), Dumbarton Oaks Studies, Dumbarton Oaks, Washington 2002, s. 807–814.

DESIMONI, Cornelio, "Pero Tafıır, I Suoi Viaggi E Il Suo Incontro Col Veneziano Nicolò Dei Conti," *Atti della Societá Ligure di Storia Patria*, C: XV, 1881, s. 329–352.

DIAZ DE GÁMEZ, Gutierre, *Cronica De Don Pedro Niño, Conde De Buelna*. (ed. Antonio Sancha), Imprenta de don Antonio de Sancha, Madrid 1782.

DİLEK, Kaan, "Seyahatname (Fars Edebiyatı)," *DİA*, C.37, İstanbul 2009, s. 11-13.

EMECEN, Feridun, "Antalya," *DİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 232-236.

EROĞLU, Süreyya ve A. Alev Direr Akhan, "Seyahatnameler'de Sinop," *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 17, 2013, s. 257–272.

FICK, Barbara Willoughby, *El Libro de Viajes En La España Medieval*, Editorial Universitaria, Santiago de Chile 1976.

El GIRNATİ, Ebu Muhammed, *Gırnati Seyahatnamesi*, (çev. Fatih Sabuncu), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011.

GALLOTTA, Aldo, "Ceneviz," *DİA*, C. 7, İstanbul 1993, s. 363-365.

GEOFFREY, Rickman, "Mare Nostrum'un yaratılması: İÖ 300 İS 500," *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 127-154.

GILL, Joseph, *The Council of Florence*, Cambridge University Press, Cambridge 2011.

"Godfrey of Bouillon," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/236832/Godfrey-of-Bouillon.

GÖKYAY, Orhan Şaik, "Kızıl Elma Üzerine," *Tarih ve Toplum*, C:5, S. 25, İletişim Yayınları, İstanbul 1984, s. 425-430.

——, "Kızılelma," *DİA*, İstanbul 2002, s. 559–61.

GUGLIELMI, Nilda, "Sobre Pero Tafur," *Anexos de Cuadernos de Historia de España*, 1986, s. 299–313.

GÜLER, İsmail, *Endülüsten Kutsal Topraklara*, Selenge Yayınları, İstanbul 2008.

HÄBLER, Conrad, "Peter Tafurs Reisen Im Deutschen Reiche in Den Jahren 1438-39," *Zeitschrift für allgemeine Geschichte, Kultur-, Literatur- und Kunstgeschichte*, 1887, s. 502–29.

HARMAN, Ömer Faruk, "Yûsuf," *DİA*, C. 44, İstanbul 2013, s. 1-5.

HIGGINS, Iain Macleod, *The Book of John Mandeville: With Related Texts*, Hackett Publishing, Indianapolis 2011.

HITCHCOCK, R., "al-Sīd." EI2, Brill Online, (1 Ağustos 2014), http://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-2/al-sid-SIM_7000.

HORDEN, Peregrine ve Nicholas Purcell, 'The Mediterranean and "the New Thalassology,"' *The American Historical Review*, S. 111, 2006, s. 722–40.

"Hospitallers," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/320392/Hospitallers.

HUTTON, W. H., *Constantinople*, J.M. Dent & Sons, Londra 1933.

İBN BATTÛTA, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, (çev. A. Sait AYKUT), 2. Baskı, YKY, İstanbul 2013.

İBN CÜBEYR, *Endülüsten Kutsal Topraklara*, (çev. İsmail GÜLER), Selenge Yayınları, İstanbul 2008.

İNALCIK, Halil, "Bursa," *DİA*, C: 6, İstanbul 1992, s. 445–49.

——, "Murad (I)," *DİA*, C. 31, İstanbul 2006, s. 156-164.

——, "Murad (II)," *DİA*, C: 31, İstanbul 2006, s. 164-172.

JANE GARNETT, Lucy Mary, *Osmanlı Toplumunda Dervişler ve Abdallar* (çev. Hanife Öz), Dergah Yayınları, İstanbul, 2010.

"John VIII Palaeologus," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (15 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/304857/John-VIII-Palaeologus.

KARAARSLAN, Nasuhi Ü., "İbn Cübeyr," *DİA*, C: 19, s. 400-402.

"Kastellorizo," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (14 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/313091/Kastellorizo.

KOPRAMAN, K. Yaşar, "Barsbay," *DİA*, C: 5, İstanbul 1992, s. 84-85.

KÖPRÜLÜ, Fuat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, TTK, Ankara 1959.

KUMRULAR, Özlem, "XVI. Yüzyıl Avrupa Metinlerinde Avcı Sultan Portresi," *Acta Turcica*, S.1, 2009, s. 42-56.

KIEL, Machiel, "Avlonya," *DİA*, C. 4, İstanbul 1991, s. 118-120.

LADERO QUESADA, Miguel Ángel, "Don Enrique de Guzmán, El "Buen Conde de Niebla" (1375-1436)," *En la España Medieval*, C: 35, 2012, s. 211–247.

——, *Historia de Sevilla. La Ciudad Medieval*, 3. Baskı, Universidad de Sevilla, Sevilla 1989.

LIBERTORI, Filomena, "Ideale Caballeresco E Mercantilismo Nelle «Andanças E Viajes» Di Pero Tafur," *Cronache Iberiche di Viaggio e di Scoperta: tra scoperta e letteratura. In memoriam di Erilde Melillo Reali*, 1987, s. 109–138.

——, "Pero Tafur, Pellegrino E Viaggiatore Curioso," *Studi di Iberistica. In memoriam del prof. Giuseppe Carlo Rossi*, 1986, s. 89–99.

LOPEZ ESTRADA, F., *Libros de viajeros hispánicos medievales* (Madrid: Ediciones del Laberinto, 2003)

——, "González de Clavijo," *La Aventura Española en Oriente [1166-2006] : viajeros, museos y estudiosos en la historia del redescubrimiento del Oriente Próximo Antiguo*, Ministerio de Cultura, Madrid 2006, s. 65–69.

LOWRY, Heath W., *Seyyahların Gözüyle Bursa 1326-1923*, (çev. Serdar Alper), Eren Yayıncılık, İstanbul 2004.

"Lusignan Family," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Eylül 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/351818/Lusignan-Family.

MAGDALENA NOM de DEU, José Ramón, "Benjamin de Tudela Y Su Libro de Viajes (siglo XII)," *La*

Aventura Española en Oriente [1166-2006] : viajeros, museos y estudiosos en la historia del redescubrimiento del Oriente Próximo Antiguo, Ministerio de Cultura, Madrid: 2006, s. 39–46.

MAILLO SALGADO, Felipe, "El Viaje a Oriente Del Andalusí Ibn ʹYubayr," *La Aventura Española en Oriente [1166-2006] : viajeros, museos y estudiosos en la historia del redescubrimiento del Oriente Próximo Antiguo*, Ministerio de Cultura, Madrid: 2006, s. 47–52.

MAJOR, Richard Henry (ed.), "The Travels of Nicoló Conti in the East in the Early Part of the Fifteenth Century," *India in the fifteenth century : being a collection of narratives of voyages to India, in the century preceeding the Portugese discovery of the Cape of Good Hope ; from Latin, Persian, Russian, and Italian sources*, (İngilizceye çev. J. Winter Jones), The Hakluyt Society, Londra 1857.

MARTÍNEZ GARCÍA, Pedro, "'Andanças E Viajes': El Otro Pero Tafur," *Edad Media: revista de historia*, 2010, s. 263–84.

MASCARENHAS, D. D., Jeronimo, *História de La Ciudad de Ceuta: Sus Sucessos Militares, Y Politicos; Memorias de Sus Santos Y Prelados, Y Elogios de Sus Capitanes Generales Escrita Em 1648*, Comemoraçào Do Quinto Centenàrio Da Tomada de Ceuta, I, Academia das Sciencias de Lisboa, Coimbra 1918.

MATILLA, Enrique Rodríguez-Picavea, *La Corona de Castilla en la Edad Media*, Ediciones AKAL, Madrid 2001.

MATTHEW, Donald, *Ortaçağ Avrupası*, (ed. Mete TUNÇAY, çev. Mehmet Ali KILIÇBAY), Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi, C: 6, İletişim, İstanbul 1988.

MCCLURE, M.L. ve Charles Lett Feltoe, *The Pilgrimage of Etheria*, SPCK, Londra 1919.

MERÇİL, Erdoğan "Alâiye Beyliği," *DİA*, C: 2, İstanbul 1989, s. 332-333.

MEREGALLI, Franco, "Las Memorias de Pero Tafur," *DICENDA Cuadernos de Filología Hispánica*, 1987, s. 297–306.

——, *Cronisti E Viaggiatori Castigliani Del Quatrocento*, Istituto Editoriale Cisalpino, Milano 1957.

MONSTRELET, Enguerrand de, *The Chronicles of Enguerrand de Monstrelet*, (çev. Thomas Johnes), William Smith, Londra 1845.

"Montefeltro Family," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (04 Ağustos 2014), http://global.britannica.com/EBchecked/topic/390693/Montefeltro-Family.

MOREL-FATIO, Alfred, "Reseña de M. Jiménez de La Espada (ed.), Andanças E Viajes de Pero Tafur Por Diversas Parte Del Mundo Avidos (1435-1439)," *Revue critique d'Histoire et de Litterature*, S. 9, 1875, s. 135–41.

MORERI, Luis. ve Joseph de Miravel y Casadevante, *El gran diccionario historico, o, miscellanea curiosa de la historia sagrada y profana*. Libreros Privilegiados, Paris 1753.

NOVOA PORTELA, Feliciano, "Los Viajeros de Dios en la Edad Media," *Viajes y Viajeros en Europa Medieval*, (ed. Feliciano Novoa Portela ve F. Javier Villalba Ruiz de Toledo), Lunwerg Editores, Barcelona 2007, s. 159-196.

"obelisk," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Ağustos 2014), http://global.britannica.com/EBchecked/topic/423656/obelisk.

"Obelisk of Theodosius," *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C: 3, (ed. Alexander Kazhdan), Oxford University Press, Oxford 1991.

O'CALLAGHAN, Joseph F., *Reconquest and Crusade in Medieval Spain*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2004.

OCAK, Ahmet Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992.

OCHOA ANADÓN, José Antonio, "El Valor de Los Viajeros Como Fuente Histórica," *Revista de literatura medieval*, S. 2, 1990, s. 85–102.

——, "El Viaje de Pero Tafur Por Las Costas Griegas, I," *Erytheia*, C: VI, 1985, s. 283–93.

——, "El Viaje de Pero Tafur Por Tierra Santa," in *Actas del II Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval* (Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval), Alcalá de Henares, 1991, s. 597–608.

——, "Pero Tafur: Un Hidalgo Castellano Emparentado Con El Emperador Bizantino. Problemas de Heráldica," *Erytheia*, S.6.2, 1985, s. 283–93.

OHLER, Norbert, *The Medieval Traveller*, Boydell Press, Southampton 1989.

ÖNALP, Ertuğrul, "Los Viajeros Españoles Por Turquía Hasta El Siglo XVI," *AUDTC*, C: 34, S. 12, 1990, s. 213–219.

——, "*İspanyol Gezgini Pero Tafur'a Göre XV. Yüzyılın İlk Yarısında Türkler" Osmanlı Tarihi*, (X. Türk Tarih Kongresi), C: 5, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994, s. 2501–2514.

OUSTERHOUT, Robert, *Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life*, (ed. Nevra Necipoğlu), Brill, Leiden 2001.

ÖRENÇ, Ali Fuat, "Sakız Adası," *DİA*, C: 36, İstanbul 2009, s. 6-10.

ÖZ, Mehmet, "Sinop," *DİA*, C: 37, İstanbul 2009, s. 252–256.

ÖZTÜRK, Yücel "Kefe," *DİA*, C: 25, İstanbul 2002, s. 183.

ÖZCAN, Koray, "Anadolu'da Selçuklu Kentler Sistemi ve Mekânsal Kademelenme (1)," *METU JFA*, S. 2, 2006, s. 21–61.

PÉREZ MARTÍN, Inmaculada, "Ficción Y Realidad En Las Narraciones Hispanas de Viajes a Bizancio," *Ficción y realidad en las narraciones hispanas de viajes a Bizancio*, (ed. Arcaz Pozo ve M. Montero Montero, (Mare Nostrum. Viajeros griegos y latinos por el Mediterráneo), SEEC. Delegación de Madrid, Madrid 2012, s. 175–197.

PÉREZ PRIEGO, Miguel Angel, "Estudio Literario de Los Libros de Viajes Medievales," *Epos*, C: I, 1984, s. 217–239.

PINSON, Yona, "Hieronymus Bosch: Homo Viator at a Crossroads: A New Reading of the Rotterdam Tondo," *IRSA*, C: 26, S. 52, 2005, s. 57–84.

PIRENNE, Henri, *Historia Económica Y Social de La Edad Media*, (İspanyolcaya çev. Salvador Echavarría), Fondo de Cultura Económica, Mexico 1939.

"Prester John," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (01 Eylül 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/475503/Prester-John.

RABY, J., "Mehmed the Conqueror and the Equestrian Statue of the Augustaion," *Illinois Classical Studies*, Byzantium and its Legacy, C: 12, S. 2, 1987, s. 305–13.

RACKHAM, Oliver, "Fiziksel Ortam," *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005. s. 33–65.

RAMÍREZ DE ARELLANO, Rafael, "Estudios Biográficos: Pero Tafur," *Boletín de la Real Academia de la Historia*, C: 41, 1902, s. 278–98.

"Ramon Berenguer IV," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/490713/Ramon-Berenguer-IV.

RICKMAN, Geoffrey, "Mare Nostrum'un Yaratılması: İÖ 300 İS 500," (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 127 – 153.

RUBIO TOVAR, Joaquín, "La Peregrinación Como Encuentro" (Liébana y Letras), (23 Şubat 2014) http://dspace.uah.es/dspace/bitstream/handle/10017/6875/Peregrinaci%F3n%20encuentro.pdf;jsessionid=DE1A958D85995B7379F2C243575950C7?sequence=1

"Saint Helena," Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online, (05 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/259898/Saint-Helena.

"Saint Gregory I," Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/245549/Saint-Gregory-I/241965/Writings-and-influence.

SCHILTBERGER, Johann, *Bondage and Travels*, (İngilizceye çev. J. Buchan Telfer), Hakluyt Society, Londra 1879

SHALEV, Zur, "Benjamin of Tudela, Spanish Explorer," *Mediterranean Historical Review*, C: 25, S. 1, 2010, s. 17–33.

SHATZMILLER, Joseph, "Barcelona and Its Rulers, 1096-1291 by Stephen P. Bensch; The World of Benjamin of Tudela: A Medieval Mediterranean Travelogue by Sandra Benjamin," *The International History Review*, C. 18, S. 3, Londra 1996, s. 648-652.

"Split" Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., (07 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/560657/Split.

STATHER HUNT, Sr. David Wathen, "Cyprus," Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online, Encyclopædia Britannica Inc., (11 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/148573/Cyprus/33825/Cyprus-as-a-Roman-province.

STEHLIN, Karl ve Rudolf Thommen, "Aus Der Reisebeschreibung Des Pero Tafur, 1438 Und 1439," *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, S. 25, 1926, s. 45–107.

STIEBER, Joachim W., *Pope Eugenius IV, the Council of Basel and the Secular and Ecclesiastical Authorities in the Empire: The Conflict Over Supreme Authority and Power in the Church*, Brill, Leiden 1978.

SUANO, Marlene, "İlk Ticari İmparatorluklar : Tarihöncesinden İÖ Yak. 1000'lere," *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev.Nurettin Elhüseyni, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 67 – 97.

TAFUR, Pero, *Pero Tafur, Travels and Adventures (1435 1439)*, (İngilizceye çev. Malcolm Letts, The Broadway Travellers, I, George Routledge & Sons, Ltd., Londra 1926.

——, *Pero Tafur: Rih.lat T.āfūr Fi‾ 'ālam Al-Qarn Al-Kha‾mis 'ashar Al-Mīlādī*, (Arapçaya çev. Hasan Habashī), Da‾r al-Ma'ārif bi- Mis.r, Mis.r 1968.

——, *Andanças E Viajes de Pero Tafur Por Diversas Partes Del Mundo Avidos (1435-1439)*, (Neşr. Marcos Jiménez de la Espada), Colección de Libros Españoles Raros ó Curiosos, Imprenta de Miguel Ginesta, Alcalá 1874.

TAFUR, Pero, *Andanças E Viajes de Pero Tafur Por Diversas Partes Del Mundo Avidos (1435-1439)*, (Neşr. J. M. Ramos), Hernando, Madrid 1934.
TAFUR, Pero, *Stranstviia i puteshestviia*, (Rusçaya çev. L. K. Masielia Saichesa), Indrik, Moskva 2006.
TAKIŞ, Taşkın, "Ortaçağ Aydınlığı," *Doğu Batı*, S. 33, Ankara 2005, s. 6-7.
TOGAN, İsenbike, "Çingis Han ve Moğollar," *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 235–255.
TORELLI, Mario, "Deniz Yolları İçin Savaş : İÖ 1000 - 300," *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*, (ed. David Abulafia, çev. Nurettin Elhüseyni), Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 99 – 125.
TOUATI, Houari, *Ortaçağda İslam ve Seyahat: Bir Âlim Uğraşının Tarihi ve Antropolojisi*, (çev. Ali Berktay), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.
TURHAL, Abdullah, *Osmanlı'nın Muhteşem Süvarileri: Deliler*, Doğan Kitap, İstanbul 2011.
TURNBULL, Stephen R. ve Peter Dennis, *The Walls of Constantinople AD 324-1453*, Osprey Pub., Oxford 2004.
URQUHART, William P., *Life and Times of Francesco Sforza, Duke of Milan: With a Preliminary Sketch of the History of Italy*, W. Blackwood and Sons, Londra 1852.
VASILIEV, Alexander, "Pero Tafur, a Spanish Traveler of the Fifteenth Century and His Visit to Constantinople, Trebizond and Italy," *Byzantion*, C VII, 1932, s 75–122.
VILLALBA RUIZ DE TOLEDO, F. Javier, "La Percepción Del Mundo: Los Conocimientos Geograficos," *Viajes y Viajeros en Europa Medieval*, (ed. Feliciano Novoa Portela ve F. Javier Villalba Ruiz de Toledo), Lunwerg Editores, Barcelona 2007.
Virgil Ciocîltan, *The Mongols and the Black Sea Trade in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*, Brill, Leiden 2012.
VIVES GATELL, José, "Andanças E Viajes de Un Higaldo Español (Pero Tafur, 1436-1439), con Una Descripción de Roma," *Analecta Sacra Tarraconensia*, S. 19, 1949, s. 127–207.
——, *Andanças e Viajes de un Hidalgo Español 1436-1439: con una descripción de Roma*, Spanische Forschungen, C: 7, Münster 1938, s. 127-206.
——, "["Introducción"] Andanças E Viajes de Un Hidalgo Español," in *Andanças e viajes de un hidalgo español: Pero Tafur (1436-1439)* (Barcelona: El Albir, 1982), s. 1–93.
"Vlore," *Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online*, Encyclopædia Britannica Inc., (06 Ağustos 2014) http://global.britannica.com/EBchecked/topic/631621/Vlore.
WALSH, Michael J. K., Nicholas Coureas ve Peter W. Edbury, *Medieval and Renaissance Famagusta: Studies in Architecture, Art and History*, Ashgate Publishing, Ltd., Farnham: 2012.
WRIGHT, Thomas (ed.), *Early Travels in Palestine*, George Woodfall and Son, Londra 1848.

Dizin

Ab

Ba

Sa

Fiziki olduğu kadar tarihi, ekonomik ve kültürel bir bütünlük de oluşturan Akdeniz havzasında yaklaşık üç bin yıllık bir seyahat kültüründen söz edilebilir. Akdeniz, dinler ve dönüşümler çağı olarak adlandırılan ortaçağda da hacılara, tüccarlara, din adamlarına, askerlere, elçilere, velhasıl toplumun her kesiminden seyyahlara tarihinin hiçbir döneminde kopmamış yol ağları sayesinde geniş iletişim olanakları sunuyordu. Elinizdeki eser, Batı'da Roma'nın; Doğu'da Bizans ve Memluk mirasının Akdeniz'in yeni aktörlerine devredildiği ortaçağın en kritik devrinde imanlı bir Hıristiyan hacı, zengin bir tüccar, soylu bir şövalye ve tesadüfi bir elçi kimlikleriyle Akdeniz'i bir ucundan diğerine kat eden ve söz konusu dönüşüme bizzat tanıklık eden Pero Tafur adlı İspanyol seyyahın Doğu seyahatinin çevirisidir. Tafur seyahati sırasında, sahip olduğu imparatorluk mirasını heba etmiş olan Roma'nın içinde bulunduğu yıkıma, bu mirası bir süredir elinde tutan Venedik ve Cenova'nın tüm Akdeniz'i kuşatan ticari ve askeri etkinliklerine; Doğuda, Bizans ve Memluk siyasal geleneklerini tek potada birleştirecek olan Osmanlıların artık gözle görülür askeri gücüne ve bu süreçte Bizans'ın bir yandan Osmanlılara karşı varlık mücadelesi verirken diğer yandan Trabzon İmparatorluğu'ndaki iktidar mücadelelerinde müdahil olma girişimlerine, Mısır'da Memluk sultanının Kıbrıs'ı ülkesine bağlamasının ardından gelişen olaylara tanık olmuştur. Tafur'un anlattıkları sadece yaşadığı dönemin siyasal atmosferiyle ilgili değildir. Seyahatnamesinde sosyal, ekonomik gelişmeler başta olmak üzere hayatın tüm yönlerine dair gözlemlerine de değinir, "Yaklaşık kırk beş yaşında, boylu poslu, güzel yüzlü, ölçülülüğünden ihtiyatlı ve görünüşünden ciddi biri" olarak tarif ettiği II. Murad ve onun daha önce hiç karşılaşmadığını söylediği büyüklükteki ordusu, Kırım'da Büyük Han'ın yürüyen şehri *Ordu-Pazar*, Memluk ülkesinde karşılaştığı ve Osmanlı'nın öncü kuvvetlerinden delilere benzerliği ile dikkat çeken dervişler, Kırım ve çevresinde yaşayan Tatarlar ile doğunun Hıristiyan halkları onun bize aktardıklarından sadece bir kısmıdır.

Eseri İspanyolcadan çevirip giriş yazısını yazarak okura yardımcı olacak notları oluşturan Hakan Kılınç, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde araştırma görevlisi.

SAHAFTAN SEÇMELER DİZİSİ

KitapYAYINEVİ

ISBN 978-605-105-154-3

₺ 25,-